הלכה · ראשונים

ספר העיתים

רבנו יהודה הברצלוני

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ספר העיתים

רבנו יהודה הברצלוני

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-העיתים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 7
סימן ב 8
סימן ג 9
סימן ד 10
סימן ה 11
סימן ו 12
סימן ז 13
סימן ח 14
סימן ט 15
סימן י 16
סימן יא 17
סימן יב 18
סימן יג 19
סימן יד 21
סימן טו 22
סימן טז 22
סימן יז 24
סימן יח 25
סימן יט 26
סימן כ 28
סימן כא 29
סימן כב 29
סימן כג 30
סימן כד 30
סימן כה 32
סימן כו 34
סימן כז 36
סימן כח 38
סימן כט 39
סימן ל 40
סימן לא 42
סימן לב 44
סימן לג 45
סימן לד 46
סימן לה 48
סימן לו 48
סימן לז 50
סימן לח 51
סימן לט 52
סימן מ 53
סימן מא 53
סימן מב 54
סימן מג 55
סימן מד 55
סימן מה 56
סימן מו 57
סימן מז 58
סימן מח 59
סימן מט 59
סימן נ 59
סימן נא 60
סימן נב 61
סימן נג 63
סימן נד 64
סימן נה 64
סימן נו 65
סימן נז 65
סימן נח 66
סימן נט 67
סימן ס 68
סימן סא 69
סימן סב 70

סימן סג 72
סימן סד 72
סימן סה 73
סימן סו 75
סימן סז 77
סימן סח 78
סימן סט 79
סימן ע 80
סימן עא 80
סימן עב 81
סימן עג 82
סימן עד 82
סימן עה 83
סימן עו 84
סימן עז 86
סימן עח 87
סימן עט 87
סימן פ 88
סימן פא 89
סימן פב 91
סימן פג 92
סימן פד 94
סימן פה 94
סימן פו 96
סימן פז 98
סימן פח 98
סימן פט 99
סימן צ 99
סימן צא 102
סימן צב 103
סימן צג 104
סימן צד 105
סימן צה 106
סימן צו 108
סימן צז 109
סימן צח 109
סימן צט 110
סימן ק 110
סימן קא 111
סימן קב 112
סימן קג 115
סימן קד 116
סימן קה 117
סימן קו 117
סימן קז 118
סימן קח 119
סימן קט 120
סימן קי 122
סימן קיא 123
סימן קיב 124
סימן קיג 126
סימן קיד 127
סימן קטו 128
סימן קטז 128
סימן קיז 129
סימן קיח 129
סימן קיט 129
סימן קכ 133
סימן קכא 134
סימן קכב 135
סימן קכג 135
סימן קכד 136
סימן קכה 138
סימן קכו 142

סימן קכז 142
סימן קכח 143
סימן קכט 144
סימן קל 144
סימן קלא 144
סימן קלב 145
סימן קלג 146
סימן קלד 147
סימן קלה 148
סימן קלו 148
סימן קלז 149
סימן קלח 150
סימן קלט 151
סימן קמ 152
סימן קמא 154
סימן קמב 156
סימן קמג 157
סימן קמד 158
סימן קמה 159
סימן קמו 159
סימן קמז 160
סימן קמח 161
סימן קמט 162
סימן קנ 163
סימן קנא 165
סימן קנב 166
סימן קנג 167
סימן קנד 168
סימן קנו 170
סימן קנז 171
סימן קנח 172
סימן קנט 173
סימן קס 174
סימן קסא 175
סימן קסב 175
סימן קסג 176
סימן קסד 177
סימן קסה 178
סימן קסו 181
סימן קסז 182
סימן קסח 182
סימן קסט 184
סימן קע 185
סימן קעא 185
סימן קעב 186
סימן קעג 187
סימן קעד 188
סימן קעה 189
סימן קעו 191
סימן קעז 192
סימן קעח 194
סימן קעט 195
סימן קפ 197
סימן קפא 197
סימן קפב 200
סימן קפג 200
סימן קפד 201
סימן קפה 202
סימן קפו 203
סימן קפז 204
סימן קפח 204
סימן קפט 206
סימן קצ 207
סימן קצא 207

סימן קצב 209
סימן קצג 210
סימן קצד 212
סימן קצה 212
סימן קצו 213
סימן קצז 214
סימן קצח 216
סימן קצט 217
סימן ר 218
סימן רא 220
סימן רב 221
סימן רג 222
סימן רד 223
סימן רה 226
סימן רו 226
סימן רז 231
סימן רח 232
סימן רט 233
סימן ריא 234
סימן ריב 235
סימן ריג 236
סימן ריד 237
סימן ריה 239
סימן ריו 241
סימן ריז 241
סימן ריח 242
סימן ריט 243
סימן רכ 243
סימן רכא 244
סימן רכב 245
סימן רכג 245
סימן רכד 246
סימן רכה 246
סימן רכו 247
סימן רכז 248
סימן רכח 248
סימן רכט 249
סימן רל 249
סימן רלא 250
סימן רלב 250
סימן רלג 251
סימן רלד 251
סימן רלה 251
סימן רלו 252
סימן רלז 253

סימן א

הלכות ערבי שבתות: האידנא דכולה עלמא בעי לענוגיא לשבתא ואין זה דומה לדין תפילה, ואפשר דאפילו שאר עמא וא... עונג שבת ל... תפלה, ומשום האי טעמא נמי אמרינן אין צרין על עירות של גויים פחות מג' ימים קודם השבת לפי שהלב מתפחד ומהרהר וחושש מפני פחד המלחמות לקרבתם [אל המצור] וכל פחות מג' ימים אין הלב נח מזעף אותן הרהורים ופחד המיתה אבל [אם] שהו כבר שלשה ימים באותן מצודות [שצרו] למלחמות נח הלב מזעפו דכיון דדש דש, וגרסינן נמי בערבי פסחים לענין גיטין חד בשבתא תרי תלתא בתר שבתא, ארבעה וחמשה ומעלי [שבתא] מקמי שבתא ויש מי שמפרש כי ברייתא זו אינו שנוייה אלא בימים אבל בנהרות לא מדקתני אין מפליגין ובים הוא דאיכא הפלגה אבל בנהרות לא והולכי נהרות [כשבאה] הספינה על שפת הנהר הם צריכין להזדהר ויש להם לצאת [מהספינה] בערב שבת, ואשכחן תשובה לגאון רבי יצחק [בלשון ערב] בהאי ענינא וזהו נוסחה ומה ששאלתם אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת וראיתי למי שפירש בזה בזמן שהספינה גוששת למטה מי' טפחים ומשום גזירות תחומין נגע בה, והשיב זה הענין אינו אצלי ברור שאם יהי' מטעם זה היה מפרש אותה כך ומה שנ"ל בזה היא מפני צער שיצטער בשבת ואתי לאימנועי מעונג שבת לפי שכל עת שאדם מפליג בים דעתו משתנית עליו והוא חושש בעצמו כל ג' ימים ולאחר ג' ימים אינו חושש כל כך וכמו כן אמרו רבותינו מטעם זה שאין צרין על עיירות של גויים פחות מג' ימים קודם לשבת לפי שפחד המלחמה וחששה יצא מן הלב לאחר ג' ימים, ואע"ג דכתב הגאון ר' יצחק בהלכות דיליה כדכתבינן לעיל בזמן שהספינה גוששת האי שאלתא אשכחן בתשובה דיליה כדכתבינן לעיל טעמא דמיסתבר היא. ונשאל גאון הא דאמר רבנן אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת מהו לנהוג מנהג זה בנהרות גדולות כגון דגלת פרת ונילוס של מצרים וליכנס אדם בספינה [שלשה ימים קודם לשבת ולישב בה כשהיא מהלכת או אינו דומה ספינת הים לספינת הנהר לפי שבים מתרחקת מן היבשה ואינו יכול לצאת ממנה כל זמן שירצה ובנהר מתהלכת קרוב ליבשה וכל זמן שמבקש יוצא, או אית טעמא אחרינא, ובני מצרים וכפריה היו נוהגין איסור חמור בנילוס שלהן והיו ממהרין לצאת מן הספינות בע"ש עד שבא אצלם מי שהתיר להם ועדיין קצתן נוהגין בו איסור האיך ראוי לעשות, אנו לא שמענו מאבותינו ולא מחכמי שתי ישיבות מעולם מי שהתיר לישב בספינות הנהרות לא בדגלת ולא בפרת ולא בזולתם ואיסור הם נוהגין בדבר זה. ומי שבא והתיר דב"ז במצרים לא יפה עשה כי אפילו יהיה מותר פתח היא לכמה קלקלות ואמרינן [פסחים

נ' ב'] דברים המותרים ואחרים נוהגין בו איסור אי אתה רשאי להתירן בפניהם וכש"כ דברים שלא מצינו להם היתר וכשאתה מעיין בדברי חכמים כולם אי אתה מוצא דב"ז [אלא] בים לבד והפלגה היא שאמרו, אין מפליגין, ומופלג [לאו] היא בנהרות כדרך שהיא מופלג כשהיא בים. אבל וודאי אילו לא נתכוין אדם לשהות את עצמו בספינה בשבת ורחקהו בשבת במקום גדודי חיות שאם יעלה וישב במדבר חוששין למיתתו כגון זה יש [היתר] בדבר ואע"פ דרבוותא דעלמא וחכמי איתני ישראל נזהרין מאוד אפילו מכיוצא בזה וכך ראוי לעשות]:

סימן ב

ת"ר אין צרין על עיירות של גויים פחות מג' ימים קודם לשבת ואם התחילו אין מפסיקין אפילו בשבת וכך היה שמאי דורש עד רדתה אפילו בשבת, גרסינן בפסחים בפרק מקום שנהגו בני בישן נהגו דלא אזלי מצור לצידן במעלי שבתא ואתו בנייהו לקמי' דר' יוחנן ואמרו אבהתון הוו אפשר להו אנן לא אפשר לן מאי אמר להו כבר קבילו עלייהו אבהתיכו שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך, והאי דאמרו דלא הוו אזלין מצור לצידן במעלי שבתא איכא מאן דפי' דרך ים ומשום האי דאמרינן לעיל ומצור לצידן אפי' ע"ש מותר ובני בישן החמירו על עצמן ונהגו שלא לילך כלל בע"ש ומטעם דברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור לא התיר להם ר' יוחנן ומשום האי טעמא מביא אותה בגמ' דפרק מקום שנהגו, ואיכא מאן דמפרש דלא הוו אזלין מצור לצידן אפילו דרך יבשה ומטעם דכתבינן לעיל אל יהלך אדם בע"ש יותר משלש פרסאות וצור וצידן קרובים הם הרבה, תנן בפסחים מקום שנהגו לעשות מלאכה בערבי פסחים עושין שלא לעשות אין עושין ההולך ממקום שעושין למקום שאין עושין או ממקום שאין עושין למקום שעושין נותנין עליו חומרי המקום שיצא משם וחומרי המקום שהלך לשם ואמרינן בגמ' מאי אירי' ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וערבי ימים טובים נמי דתניא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה לעולם, התם מן המנחה ולמעלה היא דאסור סמוך למנחה שרי הכא מחצות, אי נמי התם סימן ברכה היא דלא חזי הא שמותי לא משמתינן ליה הכא שמותי משמתינן ליה, גופא העושה מלאכה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים ובמוצאי שבת ובמוצאי יום טוב ובכל מקום שיש נדנוד עבירה לאתויי תענית צבור אינו רואה סימן ברכה, ת"ר יש זריז ונשכר, יש זריז ונפסד, יש שפיל ונשכר, יש שפל ונפסד, יש זריז ונשכר דלא עביד במעלי שבתא ועביד כולה שבתא, זריז ונפסד דעביד כולה שבתא ועביד נמי במעלי

שבתא, שפל ונשכר דלא עביד כולה שבתא, ובמעלי שבתא נמי לא עביד, שפיל ונפסד דלא עביד כולה שבתא ובמעלי שבתא עביד, אמר רבא הני נשי דמחווזא אע"ג דלא עבדין עבידתא במעלי שבתא משום מפנקותא היא דהא כל יומי לא עבדין ואפ"ה שפיל ונשכר קרינן בהו. רבא רמי כתיב כי גדול מעל שמים חסדך וכתיב כי גדול עד שמים חסדך הא כיצד כאן בעושין לשמה, כאן בעושין שלא לשמה, כדרב יהודא דאמר רב יהודא לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות ואע"פ שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לידי לשמה, גרסינן בפרק השולח גט לאשתו אמר רבה בהני תלת מילי נחתו בעלי בתים מנכסייהו דמפקי עבדייהו לחירות, ודסיירי נכסייהו בשבתא, ודקבעו סעודתייהו בשבתא בעידן בי מדרשא דאמר ר' חייא בר אבא שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתה בשבת ואחת קבעה סעודתה בערב שבת ושתיהן נעקרו:

סימן ג

גרסינן בפרק כל כתבי הקודש ת"ר שכח פת בתנור וקידש עליו היום מצילין מזון ג' סעודות ואומר לאחרים בואו והצילו לכם וכשהוא רודה לא ירדה במרדה אלא בסכין, ואע"ג דרדיית הפת חכמה היא ואינה מלאכה אפיה כמה דאפשר לשנויי משנינן, אמר רב חסדא לעולם ישכים אדם להוצאת שבת שנאמר והי' ביום הששי והכינו את אשר יביאו, לאלתר, ר' חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא ואמר בואי כלה בואי כלה, ר' אבא הוי זבין בתליסר איסתרי פשיטי בישרא מתליסר טבחי ומשלים להו אצינורא דרשא אמר להו אשור הייא אשור הייא, ר' אבהו הוי יתיב אתכתקא דשאגא ושייף נורא, רב ענן לבוש גנדא דתני דבי ר' ישמעאל בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהם כוס לרבו, רב ספרא מחריך רישא, רבא מלח שיבוטא, רב הונא מדליק שרגא, רב פפא גדיל פתילתא, רב חסדא פרים סילקא, רבה ורב יוסף מצלחי ציבי, ר' זירא מצתית צתותי, רב נחמן בר יצחק מכתיף ועייל מכתיף ונפיק אמר אילו מיקלען ר' אמי ור' אסי מי לא מכתפינא קמייהו, ר' אמי ור' אסי מכתפי ועיילי מכתפי ונפקו אמרי אי מיקלע לן ר' יוחנן מי לא מכתיפנן קמיה ורבנן כולהו דאדכרינן דעבדו בנפשייהו צרכי שבת כדמפרש בגמרא דהאיש מקדש שקיום המצוה באדם עצמו מצוה יותר מבשלוחו, גרסינן בשבת בפרק קמא בעי רב ביבי בר אביי הדביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה, ותירצה רב אשי הכי הדביק פת בתנור בשבת במזיד התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה שאפייה אב מלאכה היא ולא איפשטא וכתבו הכי רבוותא וקשיא לן מיכדי רדיית הפת חכמה היא ואינה מלאכה דגרסי' בפרק כל

כתבי הקודש תני דבי שמואל כל מלאכת עבודה לא תעשו יצא תקיעות שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינו מלאכה וכיון שאינו מלאכה אמאי לא פשטו בה להתירא, וקבלנו מרבותינו כי בעיא זו להתיר לו בפטור ומותר היא ולפיכך לא איפשטא ויש אומרים כי רדיית הפת האפוייה היא חכמה ואינו מלאכה אבל רדייתה בעודה עיסה קודם שיקרמו פניה מלאכה היא הלא תראה הפת האפויה אפשר לרדותה בסכין וכיוצא בה אבל העיסה אי אפשר לרדותה אלא בידים שנמצא כמו לש ועורך ומתקן הוא ואינו מקלקל לפיכך לא הזכיר במקום הזה הא דתנא דבי שמואל כלל ללמד שאינו דומה זה לזה כלל, והגאון ר' יצחק נמי כתב הכי בהלכות דיליה הא מילתא דרב ביבי מקשו בה רבנן מכדי רדיית הפת חכמה היא ואינו מלאכה כדתנא דבי שמואל מ"ט לא שריוהא הכא אלא משום שלא יבא לידי איסור סקילה הא לאו הכי איסורא והא לאו מלאכה היא ופריקו בה כמה פירוקי דלא דייקו גבן ומש"ה לא כתבינן להו אבל אנן הכי איסתברא לן בפירוקא דהאי קושי' אע"ג דרדיית הפת חכמה היא ואינו מלאכה לא שרו בה רבנן אלא היכא דשכח פת בתנור וקידש עליו היום דמציל ממנה מזון ג' סעודות לשבת משום כבוד שבת ואפ"ה בעי לשנויי כדקתני לא ירדה במרדה אלא בסכין אבל רדייה שלא לסעודות שבת לא שרו לה רבנן ורדייה דהכא לאו לסעודות שבת היא דהא לא חזיא לאכילה ומש"ה לא שרו לה רבנן אלא כדי שלא יבא לידי איסור סקילה:

סימן ד

תנן בהאי פירקא לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא ולא הלבלר בקולמוסו, גרסינן בירושלמי ממה דתנינן מנחה ותני לה ר' חייא חשיכה הדא אמרה אפילו חשיכה דתנינן מנחה היא, תנא דבי שמואל ערב שבת עם חשיכה יוצא אדם בתפיליו מ"ט כיון דאמר רבה בר רב הונא חייב אדם למשמש בתפיליו כל שעה ושעה ק"ו מציץ הלכך מדכיר דכיר להו, תניא חנניה אומר חייב אדם למשמש בבגדו ערב שבת עם חשיכה אמר רב יוסף הילכתא רבתי לשבתא, תנן אלו מן ההלכות שאמרו בעליית חנניה בן חזקיה בן גרון שעלו לבקרו ונמנו ורבו ב"ש על ב"ה וי"ח דבר גזרו בו ביום והם המנויים בשמעתא ואמרינן בגמרא אמר רב יהודא אמר שמואל י"ח דבר גזרו ובי"ח נחלקו, והתניא השוו ואסיקנא בו ביום נחלקו ולמחר השוו כלומר בי"ח שנחלקו בו ביום למחר השוו, ואשכחן נוסחא לרבינו חננאל גאון בהאי לישנא י"ח דבר גזרו בו ביום והם המנויים בשמעתא. א) האוכל אוכל ראשון. ב) האוכל אוכל שני. ג) השותה משקין טמאין כולהו כמפורש בשמעתא. י"ח שנחלקו א) אין שורין דיו. ב) סממנין. ג)

כרשינין. ד) אונן של פשתן. ה) צמר. ו) מצודות חיה. ז) עופות. ח) דגים. ט) אין מוכרין לנכרי. י) אין טוענין עמו. יא) אין מגביהין עליו. יב) אין נותנין עורות לעבד. יג) ולא כלים לכובס [אלו במשנתינו וחמשה בחיצונה]. יד) לא ימכור. טו) לא ישאיל. טז) לא ילוה. יז) לא יתן מתנה לגוי אלא א"כ יגיע לביתו. יח) שלוח אגרות ביד גוי, והני י"ח מילין דפרשינן דנחלקו ב"ש וב"ה בו ביום בלחוד ולא אמרינן מכל מילי דאיפליגו ביה הני נינהו (לחוד) אלא י"ח דמנינן דאיפליגו ביה בו ביום בלחוד, י"ח השוו הם שהושוו באותו היום, והם השנוים במשנתינו ואלו הן, יציאת השבת ד' בפנים וד' בחוץ הרי ח', ט) לא ישב לפני הספר י) לא יכנס למרחץ, יא) ולא לבורסי, יב) ולא לאכול, יג) ולא לדין, יד) לא יצא החייט במחטו, טו) ולא הלבלר [בקולמוסו], טז) ולא יפלה כליו, יז) ולא יקרא לאור הנר, יח) לא יאכל הזב עם הזבה. ואית נמי טעמא אחרינא דאשכחן בכולה מתני' דכל מילתא דאשוו בהו ב"ש וב"ה י"ח מילי נינהו. א) בשביעית מודים עד שיגום, ב) בשבת מודים אלו ואלו שטוענין בקורת בית הבד, ג) בעירובין מודים שמקצתן שרויין בחדרים, ד' ה' ו' ז') במס' יו"ט מודים שאם שחט בדג וביצה שעליו שמשיקין את המים מטבילין מגב לגב. ח) בחגיגה ומודים שאם חלה עצרת, ט' י' יא') בכתובות ומודים שאם מכרה ונתנה, אלו ואלו מודים [שמוכרת] ונותנת, שומרת יבם שנפלו לה נכסים, יב יג) ומודים בנתגרשה מן האירוסין, יד) בנזיקין אלו ואלו מודים שיחלוקו. טו) באהלות מודים בפותח לכתחלה, טז) בנדה ומודים ברואה בתוך אחד עשר יום, יז) בזבים ומודים ברואה ברביעית, יח) ומודים בשוכח בחצר שהיא טהור, ולעניות דעתן קשה לן הכא טובא ומיתחזי לן דהני מילי דכתב ר"ח גאון בהני י"ח שהשוו חבטי נינהו ואפושי תורה להודיע המחלוקות שהשוו בהן ב"ש וב"ה אבל בהאי מימרא דרב יהודא א"ש (לא) קאמר הכי בי"ח גזרו ובי"ח נחלקו ואקשינן עלה והתני' השוו ותרצינן בו ביום נחלקו ולמחר השוו אלמא מיתחזי בשמעתן דאותן י"ח שנחלקו באותן השוו למחר ולא קאמר על מילי אחריני, ובהני י"ח דנחלקו ב"ש וב"ה הלכה כב"ה בכולהו וחזינא לפרושי להו הכא כל חדא וחדא:

סימן ה

ב"ש אומרים אין שורין דיו וסממנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום וב"ה מתירין, ב"ש אומרים אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי שיבהילו ולא את הצמר ליורה אלא כדי שיקלוט העין וב"ה מתירין. בש"א אין פורשין מצודות חיה ועופות ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום וב"ה מתירין בש"א אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס

נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן ב"ה מתירין עם השמש, אמר רשב"ג נוהגין היו בית אבא שהיו נותנין כלי לבן שלהן לכובס שלשה ימים קודם לשבת, ושוין אלו ואלו שטועונין קורות בית הבד ועגולי הגת, אין צולין בשר וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום וב"ה מתירין, אין נותנין את הפת לתוך התנור ע"ש עם חשיכה ולא חררה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה, ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה, משלשלין את הפסח לתנור ע"ש עם חשיכה, ומחיזין את האור במדורות בית המוקד ובגבולין כדי שתאחז את האור ברובן ר' יהודא אומר בפחמין כל שהן וכתב גאון הני אלו כולן ששנינו במשנתינו כגון שריית דיו ונתינות אונין של פשתן בתנור וכיוצא בהן הלכתא כב"ה דמתירין עם השמש וכן אלו ששנינו פתיקות מים לגינה בע"ש והנחת מוגמר תחת הכלים והנחת גפרית תחת הכלים כולם מותרין וכן קילור העין בע"ש ואיספלנית על מכה מתרפאת והולכת בשבת. ואע"ג דקיי"ל כב"ה וב"ה לית להו שביתות כלים נתינות חיטים בריחיים שלמים בע"ש להטחן בשבת אסור ולא משום שביתות כלים אלא כרב יוסף דאמר מפני שמשמעת את הקול וכוותי' מסתברא. וכל היכא דאיכא למיחש שמא יחתה בגחלים כגון הנחת קדירה בתנור או חביות של מים וכיוצא בהן אפילו ב"ה אסרי, והא דתניא לא ימכור אדם חפצו לגוי ולא ילונו וכו' אתיא כר"ע דאמר כדי שיצא מפתח ביתו וכר' יוסי דאמר הן הן דברי ר"ע הן הן דברי ב"ה וכן נמי גבי חמץ אוקימנא בפסחים כל שעה שמותר לאכול כהן תרומה מותר לישראל למכור לגוי והיא שעה חמישית כר"ג דאמר חולין נאכלין כל ארבע ותרומה כל חמש. נתינות מזונות לפני גוי בחצר או לפני כלב מותר ואם נטל ויצא אין נזקקין לו:

סימן ו

ת"ר פותקין מים לגינה ערב שבת עם חשיכה והיא מתמלאת והולכת כל היום כולו, ומניחין מוגמר תחת הכלים ומתגמרין והולכין כל השבת כולה ומניחין גפרית תחת הכלים ומתגפרין והולכין כל השבת כולה ומניחין קילור ע"ג העין ואיספלנית ע"ג מכה ומתרפאין והולכין כל השבת כולה, ואין נותנין חטים לתוך הריחיים של מים אלא כדי שיטחנו [מבעוד יום] ואוקימנא לב"ש דאית להו שביתות כלים אבל בית הילל לית להו שביתות כלים ושרי ת"ר לא תמלא אשה קדירה עסיסיות ותורמסין ותניח לתוך התנור ע"ש עם חשיכה ואם עשתה כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו כיוצא בו לא ימלא נחתום חביות מים ויניח לתוך התנור עם חשיכה ואם עשה כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו מ"ט גזירה שמא יחתה בגחלים ואי אמרת מוגמר וגפרית מ"ט לא גזרינן התם לא

מחתי להו [דאי מחתי להו] סליק קיטרא בהו ופסדי ואונין של פשתן נמי לא גזרינן דכיון דקשי להו זיקא לא מיגלי להו, צמר ליורה נמי לא גזרינן ביורה עקורה וטוחה דליכא למיחוש לא לחתות ולא למיגס, והשתא דאמרינן גזירה שמא יחתה בגחלים האי קידרא חיתא שפיר דמי בשיל ולא בשיל אסור ואית דגרסי האי קידרא חיתא או בשיל כלומר אם היא חיה או מבושלת לגמרי שפיר דמי אבל בשיל ולא בשיל אסור ואם שרא בי' גרמא שפיר דמי מ"ט דאסיח דעתי' מיני' דאמר השתא ודאי לא בשיל ולא אתי לחתויי ושאמרנו כאן לענין קידרא חיתא לא חיתא קידרתא של צונן ממש דאסור להניחה בין השמשות כדרך שאמרנו לא תמלא אשה עסיות ותורמסין אלא קידרא חיתא זו היא שהוחמה ולא התחילה לבשול אבל אם התחילה לבשול ולא הגיע לשיעור מאכל בן דרוסאי אסור להשהותה וזהו בשיל ולא בשיל דאסורה ואם הגיע למאכל בן דורסאי מותר להשהותה על גבי כירה בשבת אעפ"י שלא בישלה כל צורכה דתני' חנניא אומר כל שהוא כמאכל בן דורסאי מותר להשהותו ע"ג כירה בשבת, והשתא דאמר מר כל מידי דקשי לי' זיקא לא מגלי לי' האי בישרא דגדיא ושריק שפיר דמי דברחא ולא שריק אסור דגדיא ולא שריק דברחא ושריק רב אשי שרי ורב אחא מדיפתי אסר. איכא דאמר דגדי' בין שריק בין לא שריק ש"ד דברחא נמי ושריק שפיר דמי כי פליגו דברחא ולא שריק רב אשי שרי ר' אחא מדיפתא אסר, וקא פסיק רבינו שרירא גאון ז"ל כי האי לישנא בתרא וכרב אשי ואיכא מאן דפסק כרב אחא מדיפתא ואמר הכי דחזינן סוגי' דשמעתא כותי' דאמרינן אמר רבינא האי קרא חיא כיון דקשי לי' זיקא כגדי' דמי ושרי מכלל דאי כברחא אסור וש"מ דברחא אסור:

סימן ז

ב"ש אומרים אין מוכרין לנכרי וכו' ת"ר לא ימכור אדם חפצו לגוי ולא ישאילנו ולא ילוונו ולא ימשכנו ולא יתן לו במתנה אלא כדי שיגיע למקום קרוב, ובה"א עד שיגיע לבית הסמוך לחומה, ר' עקיבא אומר כדי שיצא מפתח ביתו, ר' יוסי ב"ר יהודא אומר הן הן דברי ב"ה ולא בא ר' עקיבא אלא לפרש דברי ב"ה וכן הלכה כר"ע וכדפירש ר"י בר"י, ומה שאמרו ב"ש במתני' אין מוכרין לנכרי ואין טוענין עליו ואין מגביהין עליו וכו' אע"ג דאין הלכה כמותן איצטרכינן לפרש כי אלו הן מי"ח דבר שגזרו בהן בו ביום וב"ש היו מחמירין ועבדו הרחקה יתירה משום חומרא דשבת ולא חשו ב"ה בגזירה זו לפי שאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם רוב הצבור יכולין לעמוד בה והלכה כב"ה, ומה שאמר במשנה על דעת ב"ש כדי שיגיע למקום קרוב ובחיצונה כדי שיגיע לביתו הדבר אחד

בבית שפתחו סמוך לחומה ובכולהו הלכה כב"ה, ת"ר אין משלחין איגרת ביד גוי ע"ש אלא א"כ קצץ לו דמים, ב"ש אומרים כדי שיגיע לביתו, ובה"א כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה, והלא קצץ אמר רב ששת ה"ק אם לא קצץ בש"א כדי שיגיע לביתו ובה"א כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה והאמרת רישא אין משלחין ל"ק הא דקבוע דואר במתא הא דלא קבוע דואר במתא, שמעינן השתא היכא דקצץ לו דמים משלחין בין מגיע בין לא מגיע והיכא דלא קצץ לו דמים אי קבוע דואר במתא משלחין כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה ואי לא קבוע דואר אין משלחין כלל, ואיכא מאן דפריש הכי דאי קביע דואר במתא אסור דאי לא אזיל נקיט לי' בדינא בהדי, ומירתת ואזיל בע"כ ושלוחי' הוא, והאי פירושא לא דייק ורבוותא כולהו פירשו הכי דואר איש ידוע שכל כתב אליו יובל והוא המשכיר ומשלח כל אגרת למי שנשתלחה לו אין משלחין אלא א"כ קצץ שכר לשליח או אם יוכל השליח להגיע למקום שהוא שרוי בו מי שהאגרת שלוחה אליו מבעוד יום ואפי' בבית הסמוך לחומה, ואי קבוע דואר במתא בענין שפרשנו למעלה אעפ"י שלא קצץ שרי דהא האגרת לבי דואר שיגרוה ובי דואר היא במתא בהדי' ואם קצץ שכר המשלח לשליח בין יש בי דואר בין אין שם בי דואר בין מגיע אצל מי שנשתלחה לו בין אינו מגיע מותר ואיכא נוסחי דמסיים בהו הכי תשלום הברייתא, אמרו עליו על יוסי הכהן החסיד שלא נמצא כתב ידו מעולם ביד גוי. אין מפליגין כבר מפורשת לעיל:

סימן ח

ושוין ב"ש וב"ה שטוענין בקורות בית הבד ובעיגולי הגת מאן תנא דכל מידי דאתי ממילא שפיר דמי א"ר יוסי ב"ר חנינא דבי ישמעאל הוא דתנן השום והבוסר והמלילות שריסקן מבעוד יום ר' ישמעאל אומר יגמור משתחשך ר' עקיבא אומר לא יגמור ואיתמר עלה אמר רבה בב"ח א"ר יוחנן בצריך דיכה כ"ע לא פליגו דאסור כי פליגו במחוסרין שחיקה הורה ר"י בר' חנינא כר' ישמעאל, וכתב ר"ח גאון דייקי' ממתניתין דכל מידי דכי עביד הוא מעשה חייב עליו חטאת כגון שריית דיו ונתינות אונין של פשתן וכיוצא בהן, בהא פליגו ב"ש, אבל הכא דאי עביד בעצמו לא מיחייב חטאת אפילו ב"ש מתירין, וזהו שאמרו כל מידי דאתי ממילא שפיר דמי. אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום וכו' וכמה א"ר זירא א"ר אלעא אמר רב כמאכל בן דרוסאי איתמר נמי א"ר אסי א"ר יוחנן כל שהוא כמאכל בן דרוסאי אין בו משום בשולי גויים, תניא חנניה אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו ע"ג כירה בשבת אע"פ שאינו לא גרופה ולא קטומה. משלשלין את הפסח לתנור ע"ש עם חשיכה וכו' מ"ט דבני חבורה זריזין הן ולאו

אתו לחתויי בגחלים ומקשינן אלא טעמא דבני חבורה זריזין הן הא לאו הכי לא והאמר מר גדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי, התם מנתח הכא לא מנתח. וכן הלכה דבני חבורה מותר משום דזריזין הן ולא אתו לחתויי אבל שאר בנ"א לא דאתו לחתויי וה"מ בזמן שהוא שלם אבל אם הגדיא מנתח איברים היא כיון דקשי לי' זיקא לא מגלי לי' ולא אתי לחתויי בגחלים בין שריק התנור בין לא שריק שרי, איברי דברחא שריק שרי לא שריק רב אשי שרי ור' ירמי' מדיפתא אסור וכבר כתבינן לעיל דכרב ירמי' סבירא לן, בישרא אגימרא אסור אלא א"כ נצלה כל צורכה, אמר רבינא האי קרא חייא, פי' בתנור, שפיר דמי כיון דקשי לי' זיקא כבישרא דגדיא דמי, וכללא דמילתא אע"ג דהלכה כב"ה שמתירין עם השמש בהני י"ח דבר מ"מ היכא דאיכא למיגזר כדי שלא יחתה בגחלים אסור וכדכתבינן לעיל וכמו שאנו עתידין לברר לקמן בענין הטמנות חמין. ומחיזין את האור במדורות בית המוקד משום דכהנים זריזין הן ולא אתו לחתויי, וקרא דכתיב בכל מושבותיכם אבל בבית המקדש שרי לאברים ופדרים היא דאתי דעבודה היא מדליקין מבערב אבל הדלקת בית המוקד בשבת אסור דלאו עבודה. ובגבולין כדי שיצית האור ברובן, מאי רובן רב אמר רוב כל עץ ועץ, ושמואל אמר כדי שלא יצטרכו להביא אחרים תחתיהם כדי שידליקם והלכתא כשמואל דתני ר' חייא לסיועייה כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא ע"י דבר אחר, עץ יחידי אסיקנא דבעינן רוב עוביו ורוב הקיפו אמר רב הונא קנים צריכין רוב אוגדן א"צ רוב, גרעינין צריכין רוב נתנן בחותלות אין צריכין, מתקיף לה רב חסדא אדרבא איפכא מסתברא איתמר נמי אמר רב כהנא אמר רב קנים שאגדן צריכין רוב, תני רב יוסף ארבע מדורות א"צ רוב של גפת [נ"א של זפת] ושל גפרית ושל רבב ושל קירא במתני' תני אף של קש ושל גבבא, פתילה אמר עולא צריך שידליק ברוב היוצא:

סימן ט

במה מדליקין ובמה אין מדליקין, אין מדליקין לא בלכש ולא בחסן ולא בכלך, לכש שוכא דארזא, שוכא דארזא עץ בעלמא היא בעמרינתא דאית בה, ולא בחסן כיתנא דדייק ולא נפיץ, ולא בכלך אמר שמואל שאלתינהו לכל נחותי ימא ואמרו לי כולכא שמי', ר' יצחק בר זעירי אמר קושקרא שמי', ובלשון ערב א"ל לאסי"ן אלד"י יכו"ן מ"ן א"ל חרי"ה, ולא בפתילת המדבר שברא, והיא בלשון ערב א"ל חרמ"ל, ולא בירוקה שעל פני המים מאי היא אמר רב פפי אוכמתא דארבי, תנא הוסיפו עליהן של צמר ושל שער וגרסינן בירושלמי אמר ר' שמעון בר רב יצחק כתיב להעלות נר תמיד שיערו לומר שאין לך

עושה שלהבת אלא פשתן, ולא בזפת, זפתא, ולא בשעוה קירותא, תנא עד כאן פיסול פתילות מכאן ואילך פיסול שמנים פשיטא שעוה איצטריכא לי' מאי דתימא נגזור פיסול פתילות אטו פסול שמנים קמ"ל דלא, תוספתא כל אלה שאמרו אין מדליקין בהן בשבת אבל עושין מהן מדורה לשבת בין להתחמם כנגדן בין להשתמש לאורה בין ע"ג קרקע בין ע"ג מנורה לא אסרו אלא לעשותה פתילה לנר בלבד, ולא בשמן קיק מאי קיק אמר שמואל עוף אחד יש בכרכי הים וקיק שמו, רב יצחק ברי' דרב יהודא אמר מישחא דקזא, וכתב רבינו האי גאון קזא משר"ר א"ל זי"ן לי"ס הו"א אסי"ם וקא"ל פי"ה מ"ן תקד"ם קולי"ן אח"ד מנהמ"א אג"ה דה"ן יסתרר"ג מ"ן ח"ב א"ל קס"ן יא"ל אכ"ר קא"ל ה"ו דה"ן יסת"ררג מ"ן מ"א התמר"ה אילני סרק צלוליבא א"ל כרוא"ע, ורשב"ל אמר קיקיון דיונה, גרסינן בירושלמי תני' ר' ישמעאל אומר ואת הקאת זה הקיק:

סימן י

אמר רבא פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן מאי טעם לפי שהאור מסכסכת בהם שמנים שאמרי חכמים אין מדליקין בהן מאי טעם לפי שאין נמשכין אחר הפתילה, בעי מיני' אביי מרבה שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן מהו שיתן לתוכן שמן כל שהו וידליק מי גזרינן דילמא אתי לאידלוקי בעינייהו או לא, א"ל אין מדליקין מ"ט לפי שאין מדליקין פי' שאין מדליקין בהן בפני עצמן וכשישלים השמן שבתוכו שוב אין מדליקין לפי שאין נמשכין אחר הפתילה ואית דגרסי מאי טעם לפי שאין מדליקין, ואותיב עלי' אביי ותירצה הכי כרך דבר שמדליקין בו ע"ג דבר שאין מדליקין בו בד"א בשכרך להדליק אבל להקפות מותר פי' להעבות ראש הפתילה כדי להרבות אורה וקיי"ל כרבה דאין מערבין שמן כל שהו בשמנים שאין מדליקין בהן ואע"ג דאקשי' עלי' מדרב ברונא אמר רב [דאמר] חלב מחותך [מלשון היתוך] וקרבי דגים שנמוחו נותן לתוכן שמן כל שהו ומדליק, הא משנינן הני דרב ברונא מיחשבי בעיניהו, שמדליקין בהן רוב העולם בחול והני שאר שמנים לא מיחשבי בעיניהו, ואית דגרסי הני מימשכי בעיניהו והני לא מימשכי בעינייהו כתב ר"ח גאון ז"ל הכי ואסיקנא לקמן דשני הני משמן דגים לפיכך שמן דגים מזוקק הוא ומדליק הוא ונמשך אחר הפתילה וא"צ תערובות אבל חלב מהותך וקרבי דגים אינן כשמן מזוקק וצריכין תערובות, וחזי לן אנן דהא דרב ברונא אמר רב הלכה היא מדמותבינן מינה עליה דרבה ומתרצינן הני מיחשבי בעיני' והני לא מיחשבי, והואיל והלכתא כוותי' שמעינן מינה דחלב אע"פ שמהותך או מבושל אין מדליקין בו בפ"ע ולית הלכתא כנחום המדי דאמר מדליקין בחלב מבושל דהו"ל יחיד לגבי רבים

דת"ק אוסר דאמר לא באלי' ולא בחלב ורבנן בתראי נמי ס"ל הכי דתנן וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו ואמרינן חכמים היינו ת"ק דאמר ולא באלי' ולא בחלב והאי חלב מבושל הוא מדקא פליג עלי' נחום המדי ואמר מדליקין בחלב מבושל מכלל דת"ק אוסר [אף] במבושל ומשנינן די"ל דת"ק דאמר אין מדליקין בחלב מבושל בפני עצמו אבל אם נתן בו שמן מותר כדרב ברונא אמר רב, ונחום המדי התיר בחלב מבושל אפי' בפני עצמו אעפ"י שלא נתן בו שמן ורבנן בתראי אסרי אפי' בשנתן בהן שמן דלית להו דרב ברונא אמר רב והלכה כת"ק מדרב ברונא אמר רב, ולקמן נמי אמרינן תו בענין שמן דגים איכא בינייהו דרב ברונא אמר רב. ומכל הלין טעמי שמעית שאין מדליקין בחלב מבושל בשבת כלל אלא א"כ נתן בתוכו שמן וכדרב ברונא אמר רב דהלכתא כוותי' מדקא חזינן דקא מקשינן מיני' והכי חזי לן לעניות דעתא דלנא, ורבינו שרירא גאון נמי כתב הכי בפירושו וגם הקשינו לרבה דרב ברונא אמר רב [דאמר] חלב מהותך וקרבי דגים שנימוחו נותן לתוכן שמן כל שהו ומדליק דקא שרי ע"י תערובות ופריק רבה דשמנים שאסרו חכמים להדליק בהן מה טעם לפי שאין נמשכין אחר הפתילה ובדין הוא להתירן אפי' שלא ע"י תערובות אלא שעשו סייג ולא התירן אלא ע"י תערובות, ועלה שנינו נחום המדי אומר מדליקין בחלב מבושל וחכ"א אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו ואין אנו יודעין דברי רב ברונא אמר רב במה הן עומדין אם כנחום המדי או כחכמים כי נחום המדי התיר חלב מהותך ולא אמר אם ע"י תערובות אם בעצמו ויש להטות דברי רב ברונא אמר רב אל זה ואל זה ואין לו הכרע ולפיכך אמרו חכמים היינו ת"ק איכא בינייהו דרב ברונא אמר רב ולא מסיימי שאין מסויים במי הוא עומד ואעפ"כ הלכה כרב ברונא אמר רב מדקא מותבינן תיובתא מיני' וקא מפרק ומשני רבה ולא מותבינן תיובתא אלא מהלכתא וקמה דרבה ושני לן בין שמן דגים ובין קרבי דגים שנתמחו כי שמן דגים מזוקק היא:

סימן יא

תני רמי בר חמא פתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש משום שנאמר להעלות נר תמיד הוא תני לה והוא אמר לה כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא ע"י דבר אחר אמר רבא פשיטא נר חנוכה ונר ביתו, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו, נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום הי מינייהו עדיף קידוש היום עדיף דתדיר או דילמא נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא בתר דבעי' הדר פשטה נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא אמר

רב הונא הרגיל בנר חנוכה ואית דגרסי הרגיל בנר, סתמא והיא נר של שבת, הויין לו בנים תלמידי חכמים פי' מדה כנגד מדה כדכתיב כי נר מצוה ותורה אור, הרגיל במזוזה זוכה לדירה נאה, הרגיל בציצית זוכה לטלית נאה, הרגיל בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין. רב הונא הוי רגיל דחליף אפיתחא דבי אבין נגרא חזי דהוי רגילי בשרגא ואית דגרסי בשרגי, נר חנוכה ונר שבת, אמר גברי רברבי נפקי מהכא נפיק מיניהו רב חייא בר אבין ורב אידי בר אבין, רב חסדא הוי רגיל דחליף אפיתחא דבי נשי' דרב שיזבי חזי דהוו רגילי בשרגא אמר גברא רבא נפיק מהכא נפיק מיניהו רב שיזבי, דביתהו דרב יוסף הות מאחרא ומדליקא אמר לה רב יוסף תנינא לא ימוש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה מלמד שעמוד הענן משלים לעמוד האש ועמוד האש משלים לעמוד הענן סברה לאקדומי אמר לה ההוא סבא תנינא ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר, וגרסינן נמי לקמן א"ל רבא לבני מחוזא אתון דלא קים לכו שיעורא דרבנן עד דקיימו שימשא בריש דיקלא אדליקו שרגא ביום המעונן מאי במתא חזו תרנגולי אימת עיילי בגיניהו בדברא חזו עורבי דעיילי בגיניהו, אמר רבא דרחים רבנן הוי לי' בני רבנן דמוקיר רבנן הו"ל חתנותא רבנן דדחיל מרבנן הוא גופא הוי צורבא מרבנן ואי לאו בר הכי הוא מישתמעין מילי' כצורבא מרבנן:

סימן יב

ובשאלה ששאלתם אין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך וכו' הלכה כמאן אי כת"ק או כחכמים או כר' טרפון כך ראינו שהלכה כחכמים כש"כ שקרובין דבריהם ודברי ת"ק להיות שוין דאמרינן חכמים היינו ת"ק, איכא בינייהו דרב ברונא אמר רב ולא מסיימי, אבל ר' טרפון פליגא כל תנאי עלי' ור' יוחנן [בן נורי] נמי קאמר אין לך אלא מה שמנו חכמים, ותו הא דבעא מיני' אביי מרבה שמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן מהו שיתן לתוכן שמן כל שהו, הלכה כרבה או כדאיתותיב כך ראינו דהלכה כרבה דאותבי' אביי ולא איתותב. ותו מותר לכרוך שעוה ע"ג פתילה של פשתן ולהדליק בה בשבת או לא, כך ראינו שאסור לעשות כן דקאמר ולא בזפת ולא בשעוה ותני עלה עד כאן פיסול פתילות מכאן ואילך פיסול שמנים ואמרינן פשיטא, שעוה איצטריכא לי' מאי דתימא לכתחלה נמי לא קמ"ל לפתילה שרי' שעוה להדליק בה אבל במקום שמן לא. ובתשובה אחרת אשכחן הכי ואבוקה ששאלתם לא חזי לנו מעולם מאן דאדליק בשעוה בבי שימשא וכולהו רבוותא דחזינין הוו אסרין, ותו לענין צמר גפן ששאלתם מותר להדליק בו בשבת או אסור יוצא מן הפרי הוא או יוצא מן העץ, הכי חזינא שמותר

להדליק בו שאין מין ממיני העץ היא שאין לך פיסול פתילות אלא מה שמנו חכמים לא בלכש ולא בחוסן ולא בכלך ולא בפתילות האידן ולא בפתילות המדבר ולא בירוקה שעל פני המים, והוי יודע שהרבה מדליקין בצמר גפן ואין לך מי שמדליק בפתילות [אידן] ולא בירוקה שע"פ המים אחד מאלף, אפשר אילו הוי צמר גפן אסור הוי [המשנה] שביק לי' ואמרו פתילות המדבר וירוקה שע"פ המים ויותר על זאת שלא מצינו אדם בשתי ישיבות בעולם שנמנע ממנו ואין בו איסור כל עיקר, והרי קנבוס שהיא קשה מצמר גפן אינו אלא פרי האדמה ומותר להדליק בו, ותו ששאלתם נוהגין להדליק נרות של זכוכית בבתי כנסיות בערבי שבתות וכשמדליקין אותן נותנין מים למטה ושמן למעלה וכשהאור מגעת למים כבה ואם אין שם מים הנר מתבקע והולך, כך ראינו שדבר זה אינו גרם כיבוי וזה מנהג כל ישראל ולית בי' חששא, ובשאלה אחריתא ושאלתם מנהג שלנו נרות של ביהכנ"ס נותנין מים בעששית ושמן צף על פני המים ודולק שמן והולך עד שמגיע למים וכבה, בנר של שבת מהו לעשות כן יש בו משום גרם כבוי או לא, כך ראינו שאין בו גרם כבוי ומותר לעשות כן וכל העם עושין כן וזה שנותן בו מים תחלה מפני שמקום פתילה זכוכית היא ואינו שואב ואין לו הנאה להטיל את השמן בקרקעיתה של עששית אלא נותן מים עד שמגיע לפתילה ואחר כך נותן את השמן ולפיכך כשהוא דולק שמן שמן כלו ומים אין גורמין לו כיבוי שאינו כבה עד שיכלה השמן, ואינו נעשה כיבוי אלא כאותה ששנינו נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות בשבת ואצ"ל מערב שבת ולא יתן לתוכו מים בערב שבת ואצ"ל בשבת דהתם ודאי כי שדי להו למים אדעתא לכבות קא שדי להו כה"ג וכל כיוצא בו היא דהוי גרם כיבוי, ומיתחזי מהני תשובות דהני רבוותא [מה] דהוי גורם לכיבוי אסור ואנן כתבינן לפנינו בהלכות קידוש דלית הלכתא כר' יוסי דאמר גרם כיבוי אסור:

סימן יג

אין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט וכו'. אין מדליקין בעטרן, מ"ט אמר רבה מפני שריחו נודף גזירה שמא יניחנה ויצא א"ל אביי ויצא, א"ל שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה דאמר רב נחמן בר רב חסדא אמר רב הדלקת נר בשבת חובה רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית רשות ואני אומר מצוה, מאי מצוה דאמר רב יהודא אמר רב כך הי' מנהגו של ר' יהודא בר' אלעאי בערב שבת מביאין לו עריבה מליאה מים חמין ורוחץ בה פניו ידיו ורגליו ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין ודומה למלאך ד' צבאות, והיו תלמידיו מחבין ממנו כנפי כסותם אמר להם בני לא כך שניתי לכם סדין בציצית ב"ש פוטרין

וב"ה מחייבין, והלכה כב"ה דאינהו סברי גזירה משום כסות לילה וכתבו רבוותא כיון דקיי"ל הדלקת נר בשבת חובה חייב לברך על הדלקתו כדרך שמברכין על כל המצות ומאי מברך ברוך אקב"ו להדליק נר של שבת והיכין ציונו מלא תסור כדאמרינן בענין נר של חנוכה, א"נ שאל אביך ויגדך וכדאמרינן נמי וודאי דדבריהם בעי ברכה ורבנן נמי [אקרא] אסמכינהו כדאמר לקמן ותזנח משלום נפשי נשיתי טובה מאי ותזנח משלום נפשי א"ר אבהו זו הדלקת נר בשבת שהיא שלום כדאמר משום שלום ביתו ואמרינן נמי מידעת כי שלום אהלך דהאי קרא אסמכוה רבנן אהדלקת נר בשבת נשיתי טובה זה בית המרחץ, ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן זו רחיצת ידים ורגלים בחמין, ושמעינן מהא דאמרינן לעיל ויניחנו ויצא א"ל שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה, שמעינן (מהא) נמי דאסור לקדש בשבת בלא נר והא מילתא אנו עתידין לברר בסייעתא דשמיא כהוגן בהלכות קדוש מהא דגרסינן בערבי פסחים דא"ל רבה לאביי דילמא מיתעקרא לכו שרגא ולא מציתו לקדושי וכו' תניא ר"ש בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי מ"ט אמר רבא מתוך שריחו נודף גזירה שמא יסתפק ממנו א"ל אביי ולימא מר מפני שהוא עף א"ל חדא ועוד קא אמינא חדא מפני שהוא עף ועוד גזירה שמא יסתפק ממנו. אין מדליקין בנפט לבן בחול ואצ"ל בשבת, כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. פתילת הבגד שקפלה ולא הבהבה ר' אליעזר אומר טמאה היא ואין מדליקין בה ר' עקיבא אומר טהורה היא ומדליקין בה והלכה כר' עקיבא, לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה עפ"י הנר בשביל שתהא מנטפת ואפי' היא של חרס ור' יהודא מתיר, ולית הלכתא כר"י גזירה שמא אתי לאיסתפוקי מיני'. על ג' עבירות נשים מתות בשעת לידתן על שאינן זהירות בנדה ובחלה ובהדלקת הנר, כדדרש ההוא גלילאה עליה דרב חסדא אמר הקב"ה רביעית דם נתתי בכם על עסקי דם הזהרתי אתכם ראשית קראתי אתכם על עסקי ראשית הזהרתי אתכם נשמה שנתתי בכם קרוי' נר על עסקי נר הזהרתי אתכם אם אתם משמרים אותה מוטב ואם לאו אני נוטל נשמתכם מכם. שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ע"ש עם חשיכה וכו' מה"מ אריב"ל אמר קרא וידעת כי שלום אהלך זו הדלקת נר שיש בו שלום כמו דאמרינן לעיל משום שלום ביתו כי אין שלום אלא באור כדכתיב וירא אלקים את האור כי טוב, ופקדת נוך זה העירוב שפוקד נוהו מבערב באיזה מקום יטלטל במה יהא הליכתו, ולא תחטא זה מעשר דכתיב ולא תשא עליו חטא בהרימכם את חלבו ממנו ואית דפרשי דהאי קרא כוליה אהדלקת הנר לחוד אסמכוה רבנן שבשעה שיש שם הדלקת הנר איכא שלום ביתו ופקדת נוה בלא חטא והכי משמע דאכולהו קא אסמכי' האי קרא דקאמר מנה"מ ולא קאמר הדלקת נר מנ"ל

אמר רבה בר רב הונא אע"ג דאמר רבנן ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו בע"ש מיתבעי לי' למימרינהו בניחותא כי היכא דלקיבלו מיני'. אמר רב אשי אנא לא שמיע לי הא דרבה בר רב הונא וקיימתי' מסברא, גרסינן בגיטין פרק א' אמר רב חסדא לעולם אל יטיל אדם אימה יתרה בתוך ביתו שהרי פלגש בגבעה הטיל עלי' בעלה אימה יתירה והפילה כמה רבבות מישראל, אמר רב יהודא אמר רב כל המטיל אימה יתירה בתוך ביתו סוף בא לידי ג' עבירות גילוי עריות ושפיכות דמים וחילול שבת:

סימן יד

ספק חשיכה ספק אינו חשיכה וכו' ומערבין וטומנין את החמין אוקימנא מערבין עירובי חצירות אבל לא עירובי תחומין, אמר רבא אמרו לו שנים צא וערב עלינו אחד עירב עליו מבעוד יום ואחד עירב עליו מבין השמשות זה שעירב עליו מבעוד יום נאכל עירובו בין השמשות וזה שעירב עליו בין השמשות נאכל עירובו משחשיכה [שניהם] קנו עירוב, ממ"נ אי ביה"ש יממא היא בתרא ליקני קמא לא ליקני ואי ביה"ש לליא היא קמא ליקני בתרא לא ליקני, קמא ליקני שהי' עירובו מבעוד יום וחל עליו השבת בתרא לא ליקני שכיון שבין השמשות לילה היא לא חל העירוב מבעוד יום, ומתרצינן בין השמשות ספיקא (דרבנן) היא וספיקא דרבנן לקולא, ופי' ר"ח גאון הכי כי ביה"ש ספק מן היום ספק מן הלילה ועירובי חצירות דרבנן וספק דדבריהם להקל, ירושלמי הדא דאת אמר בעירובי חצירות אבל בעירובי תחומין דבר תורה הן, וטומנין את החמין אמר רבה מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף [הבל] אפי' מבעוד יום גזירה שמא ירתיח בין השמשות, פי' הא דתנן במה טומנין ובמה אין טומנין, אין טומנין לא בגפת ולא בזבל ולא במלח ולא בסיד ולא בחול הני כולהו דבר המוסיף הבל ואין טומנין בהן אפי' מבעוד יום גזירה שמא ירתיח, א"ל אביי א"ה ביה"ש נמי נגזור, א"ל סתם קדירות בין השמשות רותחות הן, ואמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף משחשיכה כגון כסות פירות וכנפי יונה שלא התירו לטמון בהן אלא מבעוד יום, א"נ בספק חשיכה ספק לא חשיכה כדתנן ספק חשיכה ספק אינו חשיכה וכו' אבל טומנין את החמין מכלל שאם חשיכה וודאי אין טומנין את החמין גזירה שמא יטמין ברמץ ואתי לחתויי בגחלים:

סימן טו

ת"ר בין השמשות מן היום ומן הלילה ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה מטילין אותו לחומרא לשני ימים ואיזו ביה"ש משתשקע החמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון ביה"ש, הכסיף העליון והשוה לתחתון לילה דברי ר' יהודא, ר' נחמי' אומר כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל, ור' יוסי אומר ביה"ש כהרף עין זה נכנס וזה יוצא וא"א לעמוד עליו, הא גופא קשי' אמרת איזהו ביה"ש משתשקע החמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין הא הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון וכו' אמר רבה אמר רב יהודא אמר שמואל כרוך ותני איזהו ביה"ש משתשקע החמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין והכסיף התחתון ולא הכסיף העליון נמי ביה"ש הכסיף העליון והשוה לתחתון לילה, ורב יוסף אמר רב יהודא אמר שמואל הכי קתני משתשקע חמה וכל זמן שפני מזרח מאדימין יום, הכסיף התחתון ולא הכסיף העליון ביה"ש, הכסיף העליון והשוה לתחתון לילה, אמר רבב"ח א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה לענין שבת דאמר משתשקע החמה קידש היום, והלכה כר' יוסי לענין תרומה דלא אכלי כהנים טבולי יום תרומה עד דשלים בין השמשות דר' יוסי, וכתב גאון הכי הא דפסק ר"י כר' יהודא לא ידעינן אליבא דמאן אי אליבא דרבה אי אליבא דרב יוסף וכיון דלא איבריר לן כמאן מינייהו פסק עבדינן לחומרא דאיסורא היא וספק איסורא לחומרא. ועוד דסוגיין בכולי תלמודא דכל היכא דפליגו רבה ורב יוסף הלכה כרבה, הלכך משתשקע החמה איקדש לי' יומא ואסור בעשיית מלאכה, אמר רב יהודא אמר שמואל כוכב אחד יום, שנים ביה"ש, שלשה לילה, א"ר יוסי ב"ר אבין לא כוכבים גדולים שנראין ביום ולא כוכבים קטנים שנראין בלילה אלא בינונים א"ר יוסי ב"ר זבידא העושה מלאכה ביה"ש כגון ע"ש ומוצאי שבת חייב חטאת, ממ"נ אי ביה"ש לילה הוא חייב אשל ע"ש ואי יום הוא חייב על של שבת:

סימן טז

ת"ר שש תקיעות תוקעין ערב שבת תקיעה ראשונה לבטל מלאכה [לעם] שבשדות, שני' לבטל עיר וחניותיה, שלישית להדליק נר דברי ר' נתן, ר' יהודא הנשיא אומר שלישית לחלוץ תפילין, ושוהה כדי לצלות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור ותוקע ומריע ותוקע ושובת וכו', תני דבי שמואל שש תקיעות תוקעין ערב שבת תקיעה ראשונה למנוע העומדין בשדות מלעדור ומלחרוש ומלעשות כל מלאכה שבשדות ואין הקרובין נכנסין עד שיגיעו רחוקים, נכנסו, ועדיין חניות פתוחות ותריסין מונחין, התחיל לתקוע תקיעה

שני' נסתלקו התריסין ננעלו החניות ועדיין החמין והקדרות מונחין ע"ג הכירה, תקע שלישית סלק המסלק והטמין המטמין והדליק המדליק ושוהה כדי צליית דג קטן או כדי להדביק פת בתנור ותוקע ומריע ותוקע ושובת, וענין הטמנות חמין בערב שבת איכא פלוגתא בין כמה רבוותא אם מותר לשהות בגרופה וקטומה, ובשאר מילי, והרי אנו מפרשים כללא דמילתא דרך קצרה לפי עניות דעתין ואח"כ לכתוב הנה קצת דברי המחברים, כללא דמילתא אע"ג שהמניח קדירה בערב שבת על הגחלים ומתבשלת בשבת אין האיסור משום מלאכת שבת אלא גזירה שמא יחתה בגחלים כדכתבינן לעיל, מ"מ כל העובר על דברי חכמים אעפ"י שלא יבא לידי חיתוי אין לפרוץ בכך שכיון שגזרו חכמים דב"ז הרי הוא איסורא חמירא וכל העובר ע"ד חכמים חייב מיתה ופורץ גדר ישכנו נחש, ואין לומר בדברי חכמים משום האי טעמא גזרו רבנן והכא אין לחוש לכך אלא כל מה שגזרו העובר על הגזירה חייב מיתה ואין לדקדק אחר טעם הגזירה וכדאמרינן בענין הטיית הנר וכדגרסינן נמי בע"ז ישמעאל אחי חשוך שפתיך ואל תבהל להשיב וכו' ואמרינן נמי את מי נדו את אלעזר בן [הנד] הנר שפקפוק בנטילת ידים שכל המזלזל בנטילת ידים [או בכל] גזירה דרבנן ואומר מטעם זה נתקנה ואין שם חשש הטעם עובר ע"ד חכמים ומגלה פנים בתורה הוא וחייב מיתה וב"ד חייבין לנדותו הטמנות חמין תקנה גדולה היא דתקינו רבנן משום עונג שבת שהרי כל ימות החול אוכל אדם תבשיל מכל פנים וחם, ובשבת תקנו חכמים לטמנו מבערב כדי שישתמר המאכל בחמימתו ויהי' חם בשבת ואיכא בהא מילתא עונג שבת, ורוב מן החיצונים תלמידי בייתוס יהי' אהליהם לנתוץ וירקבו עצמותם אשר הטעו את כל הטועים והזונים אחריהם להטעותם שהחמין אסור בשבת ותיפח עצמותיהם שהרי המאכל עצמו שיניח אדם מבערב ע"ג גחלים לא אסרוה רבותינו אלא מטעם שמא יחתה בגחלים אבל איסור אין בו מן התורה, והילכך כל שאינו אוכל חמין בשבת בר נידוי הוא ודרך מינות יש בו וצריך להפרישו מקהל ישראל, אבל מ"מ יש לנו לדקדק אחריו אי משום חולי היא או משום פנים אחרים כגון שאינו תאב לאכול מאותו מאכל ואינו מניחו משום צד מינות (אחר) אז אין לנו להוכיחו בכך אבל מ"מ יש לנו לזרזו ולהודיעו להתרחק מאותו דרך (ולהכריע) להכריח עצמו כדי שיענג את השבת כדרך שתקנו חכמים בהטמנות חמין, ומה שעושין עתה קצת מבני הדור שמניחין גחלים תחת הקדרות כשטומנין את החמין מיתחזי לן לעניות דעתן כי אסור הוא לעשות כן כמו שאנו עתידין לפרש אמסקנא דשמעתן דאפי' לשהות אי גרוף וקטום אין אי לא לא, ומה שראוי לעשות בהטמנות החמין לגרוף את הכירה ולהטמין את הקדרות יפה אבל גחלים תחת הקדרה אסור היא להניחן שם, ור"ח גאון

ז"ל נמי כתב הכי ושיהוי כזה אינו הטמנה אלא כגון כסא של ברזל והקדירה יושבת עליה והיא תלויה באבנים או כיוצא בזה, אבל להטמינה ע"ג גחלים דברי הכל אסור דקיי"ל הטמנה בדבר המוסיף אסור אפי' מבעוד יום:

סימן יז

שאלה לגאון וששאלתם קדרות שטומנין אותן בחמין מע"ש ומכסין אותן בכסות הראוי כגון בלגופקרין ובסדינין ובשאר כסיות הראויות ומצמקות והולכת בלילי שבת כה"ג שרי או אסור, כאן ראינו שכל הטמנה ברמץ אסור מ"ט דבכל מקום אמרינן גזירה שמא יטמין ברמץ אלא רמץ אין לו היתר בשום אנפא בעולם, והא דתני' לא תמלא אשה קדרה עסיות ותורמסין ערב שבת עם חשיכה כיוצא בו לא ימלא נחתום חביות מים לתוך תנור, כולה שמעתא הלכה היא דאמר נימא ב"ש אפי' תימא ב"ה גזירה שמא יחתה בגחלים והלכתא הכי כדקאמר השתא דאמר מר גזירה שמא יחתה בגחלים האי קידרא חיתא בישלא שפיר דמי בשיל ולא בשיל אסור ומ"ט בשיל שפיר דמי דקא גמיר לי', ואי שדי בי' גרמא חייא שפיר דמי דכי שדי בי' גרמא חייא אסוחי מסח דעתי' ולא אתי לחתויי בגחלים, בשיל ולא בשיל ודאי אסור כיון דמקרב לבישול גזירה שמא יחתה בגחלים בשבת, וכן כ"מ שאמרו חכמים גזירה שמא יטמין ברמץ מבעוד יום מע"ש אסור להטמין ברמץ, א"ו א"ל גצ"א [בערבי] ותו ששאלתם הא דאמרי רבנן קדירא חיתא מותר להשהותה ע"ג גחלים וכו' וכיצד מצטמק ויפה לו מצטמק ורע לו יש לצימוק זה שיעור או לא, הרי אנו מגלים לכם עיקרו של דבר זה דעו כי אפי' הניח אדם (במזיד) קידרא חיתא ע"ג גחלים יוקדת מבעוד יום קרוב לחשיכה ובישלה בשבת לא יאכל כי זה עושה מלאכה בשבת ועיקר כל הדברים הללו מותר אבל יש דברים שגזרו בהן חכמים ונביאים איסור ולא שהוא עושה מלאכה אלא שמא יבא לידי עשיית מלאכה בשבת וכל דבר שנאסר להניחו מבעוד יום בתנור או ע"ג כירה וכל מה שהצריכו לגרוף את הגחלים מן הכירה או ליתן עליהם אפר ויקטם גזירה היא שמא יחתה משחשיכה בגחלים תחת הקדירה כדי שתתבשל ונמצא עושה מלאכה בשבת כי יחתה את הגחלים משחשיכה, ומה דאמרינן חנני' אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו ע"ג כירה אם הגיע כמו מאכל בן דרוסאי אין חוששין שהוא בא אח"כ לחתות בגחלים ואם לאו חוששין לו שמא יבא לידי חיתוי, ולענין מצטמק ויפה לו ששאלתם היש לו שיעור, מהו שיעור צריך כל תבשיל שאדם שמח כשהוא יבש ומצטמק כגון תבשיל של לפת שאם תהי' קלושה במים אין לה טעם ואם מצטמקה יפה טעמה אסור להשהותה כי חוששין אנו

שמא יבא לחתות תחתיו כדי שיצטמקו והרי היא כבענין תבשיל שלא בישל כל צורכו, אבל דבר שאדם עצב בהצטמקו וכי יהי' יבש כגון דייסא וכיוצא בו אינו טוב לאכילה כגון זה משהין אותו אם בישל כל צורכו לפי שאין דרכו לחתות תחתיו, ואין רואין אם הוצטמק או לאו אלא כל שנצטמק ויפה לו אסור לשהותו ודמצטמק ורע לו מותר להשהותו, וששאלתם טומנין בתנור והקשיתם היכי טומנין והא תני' כוותי' דאביי תנור שהסיקו בקש ובגבבא אין סומכין לו ואצ"ל מתוכו ואצ"ל מגבו ואצ"ל בגפת ובעצים, אע"ג דתני' כוותי' דאביי וחמור תנור מכירה דאפי' בקש ובגבבא אסור להטמין בו ה"מ בתנור דנחתומין אבל תנור דידן ככירה דמי ומותר להטמין בו כשם שמותר בכירה דקאמרי' בפירקן דלא יאסר לענין נחתומין תנור דילן ככירה של נחתומין דמי והלכך שרי להטמין בו:

סימן יח

וגאון אחרינא כתב הכי ודשאילתן תבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי מהו להטמינו בגחלים מבעוד יום או להטמינו בכירה שאינה גרופה וקטומה, הכין איתחזאת לנא מילתא דכל היכא דבשיל לי' כמאכל ב"ד מותר להשהותה ע"ג כירה אעפ"י שאינו גרופה ואינו קטומה כדקתני אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום וכמה א"ר אלעזר אמר רב כדי שיצולו כמאכל ב"ד ותני' חנניה אומר כל שהוא כמאכל ב"ד מותר להשהותו ע"ג כירה אעפ"י שאינו גרופה ואינו קטומה דכיון דבשיל כמאכל ב"ד מטיא קידרא בעידנא ולא אתי לחתוי בגחלים ורבינו שרירא גאון ז"ל נמי כהאי גאון ס"ל והכי פירש בפרק כירה ואלו תורף דבריו שאלנו על דברת לא יתן עד לא יחזיר היא אבל לשהות מותר או לא ישהה היא דכש"כ כי אם לא יחזיר וחקרנו באמור בסופה נוטלין ולא מחזירין שאם הי' ראשה בהחזרה לא הי' צריך לשנותה בסופה וחקרנוה ותרצנוה כן כירה שהסיקוה בקש ובגבבא מחזירין עליה את התבשיל בגפת או בעצים לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן את האפר אבל לשהות מותר אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום ומה הן משהין ב"ש אומרים חמין אבל לא תבשיל ובה"א חמין ותבשיל והחזרה בסוף אשר חקרנו בה תרצנו כי באה לפרש כי החזרה האמור לבסוף בראשה מחלוקת וב"ה אומרים אף מחזירין ועלתה בתירוץ הזה, והלכה כמותו ונסתייע בפירוש א"ר ששת א"ר יוחנן כירה שהסיקוה בגפת ובעצים משהין עליה חמין שלא הוחמו כל צרכן ותבשיל שלא בישל כל צרכו ויתר דבריו וסייעה עוד רבא דאמר דהא תרווי' תנינוה ואמר מכדי תרווי' תנינוה ר' יוחנן מאי אתא לאשמועינן דיוקא דהא מתני' קמ"ל ואף רב ושמואל כר' יהודא

א"ר יוחנן ס"ל כמות זה חמין שהוחמו כל צרכן ותבשיל שבישל כל צרכו ואפי' מצטמק ויפה לו מותר אע"ג דרב ושמואל דאמרי אסור חדא דכללא רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ושמואל נמי ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד דרב אשי דבתרא הוא דעביד מעשה כוותי' דא"ל רב עוקבא ממישן אנן ניעבד כר' יוחנן ולדילי' קאמר לי' אתון עבידי כרב ושמואל ולאו משום דאיסורא נינהו דאי הוי איסורא לא הוי עביד לי' אלא משום דהיא כדברים המותרים ואחרים נהגו בהן איסור וכללא דרב נחמן כל דאית בי' [מיחוי] לדבריהם דרב ושמואל קאמר ולאו הלכתא אלא כר' יוחנן דסייעי' רב עוקבא לרב אשי. ודקאמר רב ששת א"ר יוחנן תבשיל שבישל כל צרכו וחמין שהוחמו כל צרכן מותר להשהותן מפורשת הן ביציאת השבת מפני שכל תבשיל שנתבשל על כל פנים דבר תורה שמותר לשהותו דת"ר פותקין מים לגינה ע"ש עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל השבת כולה וכן מוגמר וגפרית וקילור ואספלנית וב"ש שאסרו כמדומה לזה אין הלכה כמותן אלא כמות ב"ה שמתירין, אבל אסרו חכמים מקצת תבשילין גזרה שמא יחתה בגחלים שכן אנו אומרים מאן תנא להא דת"ר לא תמלא אשה קדירה עסיסות ותורמסין ותניחנה ע"ש עם חשיכה כיוצא בו לא ימלא נחתום חביות של מים ויניחנו בתנור ע"ש עם חשיכה ואם עשו כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו, נימא ב"ש ולא ב"ה, אפי' תימא ב"ה גזירה שמא יחתה בגחלים האי קידרא חיתא שפיר דמי, ושאמרנו כאן לענין קידרא חיתא לאו חיתא ממש קרירתא שאלו צונן ממש אסור להניחן ביה"ש כדרך שאמרנו לא תמלא אשה קדרה עסיסות ותורמסין, אלא קדרה חיתא זו היא שחמה ולא הגיע לשיעור מאכל ב"ד אסור להשהותה וזהו [שאמרו] בשיל ולא בשיל אסורא, ואם הגיע למאכל ב"ד מותר לשהותה ע"ג כירה בשבת אע"פ שלא בשלה כל צורכה, דתני' חנני' אומר כל שהיא כמאכל ב"ד מותר לשהותו ע"ג כירה בשבת וזהו דא"ר יוחנן שלא בישל כל צורכו ואם בשיל כל צורכו מותר לשהותו גם כר' יוחנן, נמצא האיסור שני פנים צונן שלא הוחמו כל עיקר, ושהתחילו לבישול ולא הגיע למאכל ב"ד ולא הניח בהם בשר חי, והמותר שני פנים, שהוחמו ולא בישלו כל עיקר ושבישלו כמאכל ב"ד, ולענין מה דקשי לי זיקא מסקנא כלישנא בתרא וכרב אשי בין גדיא בין דברחא בין דשריק בין דלא שריק שרי, אלו תורף דברי גאון זה:

סימן יט

וגאון אחר כתב הכי ועמדה דמתני' להחזיר תנן עכשיו, וכן מי שאומר כיון דלא איפשיט בהדי' להחזיר אשנויי לא סמכינן ומוקמינן למתני' לשהות, ויש מי שאומר הלכה

להחזיר תנן ומסייעא מהא דא"ר יוחנן כירה שהסיקוה בגפת ובעצים משהין עליה חמין שלא הוחמו כל צרכן ותבשיל שלא בשיל כל צרכו, עקר לא יחזיר קסבר (ועוד) מתני' להחזיר תנן, ועוד מדאמר רבא תרווי' תננהי ואמרינן בו מכדי תרווי' תננהי ר' יוחנן מאי אתא לאשמעינן ואמר דיוקא דמתני' קמ"ל לומר דר"י קסבר דיוקא דמתני' להחזיר היא ושהוי זה אינו הטמנה אלא כגון כסא של ברזל וכו'. כמ"ש לעיל. והגאון ר' יצחק כתב בהלכות שלו טעמא דמיסתבר ודחי הני ראיות דכתיבן בהני לישני דלעיל וראינו לכתוב הנה תורף דבריו כי היא המחוור שבכולן והוא כמו שכתבנו בתחילת דברי' כי אין משהין כלל ע"ג כירה אלא אם היא גרופה לגמרי, איבעי' להו האי לא יתן לא יחזור היא אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום ומתני' חנני' היא. או דילמא האי לא יתן לא ישהה היא דאפי' לשהות נמי אי גרוף וקטום אין אי לא לא ושקלי' וטרינן, ומסקנא דלא יתן לא ישהה היא דאפי' לשהות אי גרוף וקטום אין אי לא לא וכש"כ להחזיר, ומנ"ל דהכי מסקנא דהא בתר דשקלינן וטרינן איבעי' לן מאי לסמוך תוכה וגבה היא דאסור אבל לסמוך שפיר דמי או דילמא ל"ש, ומדאמרינן תוכה וגבה היא דאסור שמעינן דאסור לשהות ע"ג כירה שאינו גרופה וקטומה, ועוד הא אסקינן לבעיין ואמרינן מה הוי לה ת"ש דתני' כירה שהסיקוה בגפת ובעצים סומכין לה ואין משהין עלה אלא א"כ גרופה וקטומה וגחלים שעממו או שנתנו עליהן נעורות של פשתן דקה הרי היא כקטומה דאלמא הכין היא הלכתא ור' הושעיא נמי הכי ס"ל ורבב"ח א"ר יוחנן נמי הכי ס"ל, ועוד הא אמרינן לקמן בענין תנור שהסיקוהו בקש או בגבבה סבר רב יוסף למימר תוכו תוכו ממש על גביו על גביו ממש אבל לסמוך שפיר דמי איתבי' אביי כופח שהסיקוהו בקש או בגבבא הרי היא ככירים בגפת ובעצים הרי היא כתנור דאסור הא ככירה שרי במאי עסקינן על גביו ובמאי אילימא בשאינו גרופה ואינו קטומה אלא כירה כי אינו גרופה וקטומה על גביו מי שרי דאלמא הכי היא הלכתא דכירה כי ליתא גרופה וקטומה על גבה אסור, והא דאמר רב ששת א"ר יוחנן דמתניתן להחזיר תנן אבל לשהות משהין ואעפ"י שאינו גרוף ואינו קטום לית הלכתא היא ואע"ג דסייעי' רבא ואמרינן תרווי' תנינהו האי סיוע לאו דווקא היא ולא גמרינן מיניה דעל מסקנא דגמרא סמכינן ומדחזינן למסקנא דגמרא וסוגי' דשמעתא דאסור לשהות ע"ג כירה שאינו גרופה ואינו קטומה ממילא שמעינן דמימרא דרב ששת וסייעתא דרבא וכל מה דדמי להון דחיות אינון הלכך כירה שאינו גרופה וקטומה אסור לשהות עלי' חמין שלא הוחמו כל צרכן ותבשיל שלא בישל כל צרכו אבל תבשיל שבישל כל צרכו וחמין שהוחמו כל צרכן משהין אעפ"י שאינו גרופה וקטומה, ודווקא דבר שהוא מצטמק ורע לו כגון לפדא

דייסא ותמרי וכיוצא בהן, אבל דבר שהיא מצטמק ויפה לו כגון כרוב ופולין ובשר טרוף אסור, וכירה שהיא גרופה וקטומה משהין עליה כל דבר בין שבישל כל צרכו בין שלא בישל כל צרכו וכש"כ מצטמק ויפה לו דעיקרא דגזירתא דילמא אתי לחתוי בגחלים היא וכיון שהיא גרופה וקטומה לא אתי לחתויי בגחלים וכן הילכתא, ואי עבר ושהה ע"ג כירה שאינו גרופה ואינו קטומה מידי דלא בישל כל צרכו הא מילתא איבעי' לן בגמרא ולא איפשטא, ומיסתברא דאי עבר ושהה אסור מידי דהוי אתורמין ועסיות דת"ר לא תמלא אשה קדירה תורמסין ועסיות ותתנה לתוך התנור ע"ש עם חשיכה ואם עשתה כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו וקא מוקמינן לי' גזירה שמא יחתה בגחלים הכא משום שמא יחתה בגחלים היא לא שנא ולאחר שכתב הגאון האי מימרא בהלכות דילי' הדר בי' בשאלה וציוה לתקן את הנוסחא הכי ומה שכתבתי ואינו קטומה מידי מחוק ממידי ולהלן עד סוף מימרא ותכתוב במקום המחק מידי דלא בשיל כל צרכו אסור וכש"כ אם עבר ושהה במזיד דאמר רב שמואל בר יהודה אמר רב הונא אמר רב בתחלה הי' אומרים המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל והה"ד לשוכח משרבו משהין במזיד ואמרו שכוחין אנחנו חזרו וקנסו אף על השוכח, והיכי דעבר ושהה מידי דבשיל כל צרכו ומצטמק ויפה לו הא מילתא איבעי' לן בגמרא ולא איפשטא לן ולקולא עבדינן ולא אסרינן לי' להאי תבשילא דספיקא דרבנן היא:

סימן כ

וב"ה אומרים אף מחזירין אמר רב ששת לדברי האומר מחזירין, מחזירין אפי' בשבת, ואף ר' הושעי' סבר אפי' בשבת דא"ר הושעי' פעם אחת היינו עומדין לעילא מר' חייא רבא והעלינו לו קומקום חמין מדיוטא תחתונה לדיוטא העליונה ומזגנו לו את הכוס והחזרנוהו למקומו ולא אמר לנו דבר, א"ר זריקא א"ר אמי א"ר תדאי לא שנו אלא שעודן בידו אבל עמדו ע"ג קרקע אסור, אמר חזקיהו משמי' דאביי הא דאמרת עודן בידו מותר לא אמרן אלא שדעתו להחזיר אבל אין דעתו להחזיר אסור מכלל דע"ג קרקע אע"פ שדעתו להחזיר [אסור] והכין היא מסקנא דאף מחזירין בשבת ודוקא בכירה גרופה וקטומה, וה"מ שלא הניחם ע"ג קרקע כלל אלא מחזיקם בידו ודעתו עליהן להחזירן היא ששנינו אף מחזירין אבל הניחן ע"ג קרקע אע"פ שהי' [דעתו] להחזירן לכירה אסור, ולישנא אחרינא דאמרינן בגמרא דע"ג קרקע מותר להחזירן ליתא כל עיקר דכיון דאסיקנא לשמעתא בתרי לישני וקיי"ל בכל כה"ג בדאוריי' עבדינן לחומרא ושבת איסורא דאוריי' היא. בעי ר' ירמי' תלאן במקל מהו הניחן ע"ג מטה מהו, בעי רב אשי

פינן ממיחם למיחם מהו, הני כולהו איבעי' ולא איפשטא ועלו בתיקו וקיי"ל כל תיקו דאיסורא לחומרא:

סימן כא

תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו, כופח שהסיקוהו בקש או בגבבא הרי היא ככירים בגפת או בעצים הרי היא כתנור, אוקמה אביי לא יסמוך ותני' כוותי' תנור שהסיקוהו בקש או בגבבא אין סומכין לו ואצ"ל בתוכו ואצ"ל על גביו ואצ"ל כשהסיקוהו בגפת או בעצם, כופח שהסיקוהו וכו', א"ל רב אחא ברי' דרבא לרב אשי האי כופח אי ככירה דמיא אפי' בגפת ובעצים נמי לישתרי ואי כתנור דמי' אפי' בקש ובגבבא נמי לא לישתרי א"ל נפיש הבלי' מדכירה וזוטר הבלי' מדתנור, ודקדוק הגאון ר' יצחק דשמעינן מינה דכל מידי דאסור לשהויי ע"ג כירה אלא א"כ גרופה וקטומה אסור לשהויי ע"ג כופח אע"ג דגרופה וקטומה, אבל חמין שהוחמו כל צרכן ותבשיל שבישל כל צרכו שרי לשהויי ע"ג כופח מידי דהוי אכירה ואע"ג דאסור לשהויי עלה כי לא גרופה וקטומה מידי דלא בשול כל צרכה ה"נ לא שנא ודווקא מצטמק ורע לו דומי' דכירה אבל מצטמק ויפה לו אסור, היכי דמי כופח והיכי דמי כירה א"ר יוסי ב"ר חנינא כופח מקום שפיתות קדירה אחת, כירה מקום שפיתות שתי קדירות, וקיי"ל דהאי תנור כתנור של נחתומין ותנור של נחתומין מפורש בלא יחפור אבל תנור דילן ככירה של נחתומין היא:

סימן כב

מעשה שעשו אנשי טברי' והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להן חכמים בשבת כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתי', ביום טוב כחמין שהוחמו ביו"ט ואסורין ברחיצה ומותרין בשתי'. ואע"ג דאמר עולא הלכה כאנשי טברי' דחה רב נחמן ואמר כבר תבריהו אנשי טברי' לסלוניהו לומר שאין הלכה כמותן וקיי"ל דהלכתא כר"נ, איתמר חמין שהוחמו מע"ש למחר אמר רב רוחץ כל גופו אבר ואבר, ושמואל אמר לא הותר לרחוץ אלא פניו ידיו ורגליו וקיי"ל כשמואל בהא דתני' כוותי', תני' כוותי' דשמואל חמין שהוחמו מע"ש למחר רוחץ בהן פניו ידיו ורגליו אבל לא כל גופו אבר ואבר ואצ"ל חמין שהוחמו ביו"ט ואצ"ל חמין שהוחמו בשבת, מרחץ שפקקו נקביו מע"ש למוצאי שבת רוחץ בו מיד, פי' פקקו סתמו, פקקו נקביו מעיו"ט למחר נכנס ומזיע ויוצא ומשתטף בבית החיצון וכן עשו ר"א בן עזריה ור' עקיבא בבני ברק, משרבו עוברי

עבירה וכו', ולענין רחיצה ביו"ט שהוחמו מערב יו"ט חזינא לגאון דקא כתב הכי ההיא דאמרינן לא ירחוץ אדם כל גופו בשבת בחמין שהוחמו מע"ש דווקא בשבת אבל ביו"ט שרי לרחוץ כל גופו בחמין שהוחמו מערב יו"ט דלאו דבר שחייבין עליו משום שבות ולא משום רשות ולא משום מצוה אלא גזירה היא וכי גזרו בשבת אבל ביו"ט לא, מוליאר הגרוף שותין הימנו בשבת אנטיכי אע"פ שהיא גרופה אין שותין הימנו תנא מוליאר מים מבחוץ וגחלים מבפנים והיא של חרס ואם גרף גחליו שרי, אנטיכי אמר רב נחמן בי דודי, של נחושת היא ותני' כרב נחמן אנטיכי אע"פ שהיא גרופה אין שותין ממנו בשבת מפני שנחשתה מחממתה, ירושלמי מוליאר אם אינו גרוף אסור מפני שהגחלים נוגעת בגופו ר' חנינא בר הילל אומר מפני שהרוח נכנסת בו והגחלים בוערת, ר' יוסי בר בון אומר מפני שהוא עשוי פרקין פרקין ומתירא שמא יתאכל דבקו ומוסיף חמין, אנטיכי בשם ר' יוחנן אמרי מפני שמתחממת מכותליה:

סימן כג

במה טומנין ובמה אין טומנין, אין טומנין לא בגפת ולא במלח ולא בזבל ולא בסיד ולא בחול בין לחין בין יבשין, אין טומנין בגפת אוקימנא בגפת של שומשמין וכש"כ בגפת של זתים דמסיק נמי הבלא ולא בתבין ולא בזגין ולא במוכין ולא בעשבים בזמן שהן לחין אבל טומנין יבשין, טומנין בכסות ובפירות ובכנפי יונה בנסורות של חרשים ובנעורות של פשתן ר' יהודה אוסר בדקה ומתיר בגסה, בעא מיני' רב אדא בר מתנה מאביי מוכין שטמן בהן מהו לטלטלן בשבת א"ל וכי מפני שאין לזה קופה של תבן עומד וכו' יש מי שפירש מוכין הן סמרטוטין של בגדים מקוצצין כדתנן בנגעים פי"א בגד מוסגר שנתערב באחרים כולם טהורין קצצן ועשאן מוכין טהור, [פיס'] בזמן שהן לחין ואיבעי' לן לחין מחמת עצמן תנן או דילמא מחמת דבר אחר וסליקא במחמת עצמן תנן ומוכין לחין [מחמת עצמן] כגון מרטא דביני אטמא וכסות לחה [מחמת עצמו] דעבידי ממרטא דביני אטמי והיא הצמר שבין ירכותיה של בהמה שיש בו לחלוחית קבוע שאינו עוברת:

סימן כד

טומנין בשלחין ומטלטלין אותן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן כיצד היא עושה נוטל את הכיסוי והן נופלת ר"א בן עזריה אומר קופה מטה על צדה ונוטל שמא יטול ואינו יכול להחזיר, וחכ"א נוטל ומחזיר, ואם לא כסהו מבעוד יום לא יכסנו משתחשך כסהו ונתגלה מותר לכסותו ממלא אדם את הקיתון ונותן תחת הכר או תחת הכסת, יתיב

ר' יוחנן בן עכמאי ור' יונתן בן אלעזר ויתיב ר' חנינא בר אבא ויתבי וקא מיבעי' להו שלחין של בעל הבית תנן אבל של אומן כיון דקפיד עלייהו אין מטלטלין או דילמא של אומן תנן וכש"כ של בעה"ב, וסליקא כתנאי ומיסתברא דהלכה כר' יוסי דאמר אחד זה ואחד זה מטלטלין אותן, דשלחא פי' פושט עורות, ונתברר לו שאין האומן מקפיד עליהן והכי פסקי רבוותא משמא דראשונים דהלכה כרבי יוסי דקיי"ל מעשה רב: בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן אמר רבא לא שנא אלא שלא ייחדן להטמנה אבל ייחדן להטמנה מטלטלין אותן, [פיס'] ר"א בן עזרי' אומר קופה וכו' אמר ר' אבא אמר ר' חייא בר אשי אמר רב הכל מודים שאם נתקלקלה הגומא אסור להחזיר ובחוששין שמא תתקלקלה קא מיפלגי ראב"ע סבר חוששין ורבנן סברי אין חוששין והלכה כרבנן, אמר רב הונא האי סילוקוסתא, אגודה של בשמים חבצלת השרון וכיוצא בה שנועצין אותה בטיט או בארץ לחה כדי שלא תיבש וקסבר רב הונא אם נעצה בערב שבת ושלפה וחזר ונעצה כדי שיהא מקומו מרווח וכשיטלנה בשבת לא יקלקל הגומא מותר לטלטלה בשבת ואם לאו אסור ולית הלכתא כוותי' דלא צריך כולי האי וכן הא דאמר שמואל האי סכינא דביני אורבי דצה ושלפה והדר דצה שרי ואי לא אסור ואמר מר זוטרא ואי תימא רב אשי בגוראתא דקני שפיר דמי לית הלכתא הכי דהא אותבינן עליהו ממתני' דהטומן לפת וצנונית תחת הגפן אם היו מקצת העלין מגולין אינו חושש לא משום כלאים ולא משום שביעית ולא משום מעשר ונוטלן בשבת וסלקא בתיובתא אלמא לא צריכין למידץ ולמישלף אלא לגלויי מקצת בלבד וכן הלכה: ממלא אדם את הקיתון ונותן תחת הכר או תחת הכסת, אמר רבי יהודא אמר שמואל מותר להטמין את הצונן ואסיקנא אפי' בדבר שדרכו להטמין, א"ל רב נחמן לדרי עבדי' אטמין לי צונן ואייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה, שמע ר' אמי ואיקפיד, אמר רב יוסף מ"ט איקפיד תרויהו כרבוותי' עביד חדא כרב חדא כשמואל, כשמואל דאמר שמואל מותר להטמין את הצונן, כרב דאמר רב יצחק בר יוסף אמר רב כל הנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בשולי גויים ור' אמי דאיקפיד סבר אדם חשוב שאני ולא איבעי' לי' למיעבד הכי ומהא שמעינן דאפי' מידי דשרי לגמרי אפ"ה אדם חשוב מיבעי' לי' לאחמורי אנפשי' ולדקדק טפי, ת"ר אעפ"י שאמרו אין טומנין את החמין אפי' בדבר שאינו מוסיף [הבל] אבל אם בא להוסיף מוסיף, כיצד ר' שמעון ב"ג אומר נוטל את הסדינין ומניח את הגלופקרין או נוטל את הגלופקרין ומניח את הסדינין, וכך הי' רשב"ג אומר לא אסרו אלא באותו מיחם אבל פינן ממיחם למיחם מותר, טמן וכיסה בדבר הניטל בשבת או שטמן בדבר שאינו ניטל בשבת וכיסה בדבר הניטל בשבת ה"ז נוטל ומחזיר, טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל בשבת או שטמן

בדבר הניטל בשבת וכיסה בדבר שאינו ניטל בשבת אם מגולה מקצתו נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל ומחזיר, ר' יהודא אומר נעורת של פשתן דקה הרי היא כזבל, מניחין מיחם ע"ג מיחם וקדירה ע"ג קדירה ומיחם ע"ג קדרה וקדרה ע"ג מיחם וטח את פיהם בבצק לא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהי' משומרין וכשם שאין טומנין את החמין כך אין טומנין את הצונן רבי התיר להטמין את הצונן. ואין מרסקין לא את השלג ולא את הברד בשבת בשביל שיזובו אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש:

סימן כה

גרסינן בברכות פרק תפילת השחר תפילת המנחה עד הערב ר' יהודא אומר עד פלג המנחה א"ל רב חסדא לרב יצחק התם קאמר רב כהנא הלכה כרבי יהודא הואיל ותנן בבחירתא כוותי' הכא מאי אישתיק ולא א"ל ולא מידי א"ל רב חסדא נחזי אנן מדרב צלי של שבת בע"ש ש"מ הלכה כר' יהודא אדרבא מדרב הונא ורבנן לא מצלי ש"מ אין הלכה כר' יהודא ואיכא נוסחי דגרסי דווקני דמסיים בהו הכי השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד ת"ש רב איקלע לבי גניבא צלי של שבת בע"ש הוי קאי רב ירמי' אחורי' וקא מצלי וכו' וחזי לן לפיעני"ד דהאידנא לא מצלינן של שבת בע"ש וליכא מאן דקא מצלי של שבת בערב שבת מכמה אנפי חדא משום דלא קיי"ל כר' יהודה דאחמירו ישראל אנפשייהו וקבעי עליהו תפילת ערבית לחובה וטפי עדיף למיסמך גאולה לתפלה והרי נהגו כל בתי כנסיות ובתי מדרשות להסדיר תפלה על הסדר בין בחול בין בשבת ולמיסמך גאולה לתפלה של ערבית ואין על היחיד לשנות דקיי"ל בתפלות פוק חזי מאי עמא דבר ועוד הרי איפסיקא הלכה בפ"ק דברכות כר' יוחנן דאמר איזהו בן עוה"ב זה הסומך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית, דתני' כוותי' דר' יוחנן ואידחי' להא דריב"ל דאמר תפלות באמצע [תקנו], ואע"ג דחזי לן הכי חזינן למיכתב הכא פירושא דהאי שמעתא ומאי דפרישו בה רבוותא דעלמא והרבה מי שנשתבשו בה בפירושא דהאי מילתא ומפני שהדבר מסותמת כתבנו הנה מה שמצאנו למחברים, כתב גאון בפירושו הכי הא דאמר מתפלל אדם של שבת בע"ש וכו' תפלה בלבד אבל ק"ש עם יציאת הכוכבים, והאי דכתב האי גאון הכי לאו לאורויי עובדא האידנא הכי אלא לפרושי טעמא דמילתא אתא דמאן דמצלי בההוא עידנא כד הוו [מצלי] רבנן בימי רב של שבת בערב שבת אפ"ה לא הוו קרי ק"ש עד יציאת הכוכבים, ובפסוקות דרבנן דצלו של שבת בערב שבת ושל מו"ש בשבת לאו דוקא שבת ומו"ש בלחוד אלא בכל יום מצלו דערבית בפלג המנחה כד ניחא להו וקיימי כר' יהודה, וכל

עידן דנפיק זמן תפילת המנחה עייל זמן תפילת ערבית ודאיצטרכי למימר בע"ש ובמו"ש לפרושי מאי תפילה מצלו, והלכתא דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ורבינו האי גאון ז"ל פירשה להאי שמעתא בפרק תפילת השחר פירוש מרווח ואלו הן תורף דבריו, תפילת המנחה עד הערב רבי יהודה אומר עד פלג המנחה, סבירא להון שמתפללין מנחה עד שתשקע החמה ור' יהודה ס"ל שאין מתפללין מנחה אלא עד י"א שעות חסר רובע, אמר רב חסדא לרב יצחק בתפילת השחר [התם] אמר רב כהנא הלכה כרבי [יהודה] הכי מאי, הלכה כר' יהודה דהא כולי' כחד מימרא היא, או דילמא הא לחוד והא לחוד והלכה כרבנן, ולא אהדר לי' ר' יצחק, אמר רב חסדא נחזי אנן כיון דס"ל לר' יהודה דעד י"א שעות חסר רביע שהוא סוף פלג ראשון לבד מצלי תפלת המנחה וכן בתר הכי ליכא ליצלוייה אלא אחר תפלה של ערבית כגון תשלומין שתמצא אומר מתחלת הפלג השני הגיע זמן ת"ע יש לנו להתפלל באותו שעה של ערבית ואע"ג דלא מטי לי' זמן ק"ש, ומאן דמצלי (מצלי) מכי מטי זמן ק"ש [וקרי טפי עדיף] לסמוך גאולה של ערבית בדפי' במאימתי קורין דמעכב עד דקרי ק"ש ומצלי, ולעולם אי צלי בסוף י"א ובכל י"ב ואח"כ קרא ק"ש יצא י"ח ה"מ אליבא דר' יהודה ולפום הכין קאמר רב חסדא מדרב מצלי של שבת בע"ש ש"מ הלכה כר' יהודה ואקשינן עלי' דר"ח אדרבא מדרב הונא וכולהו רבנן לא מצלי עד לאורתא ש"מ הלכה כרבנן דאמרי תפילת המנחה עד הערב לית להון תפילת ערבית ועדיין שהות ביום, וקמא הא מילתא דאמוראי בהא פלוגתא דתנאי, מאן דמצלי ערבית ועדיין יממא כר' יהודה, ומאן דאמר דליכא למיעבד הכין כרבנן, ואיכא רבנן דגרסי הכא בלשון הזה השתא דלא איתמר הלכתא לא כמר [ולא כמר] דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ואנן הכי גרסינן, ואיכא רבנן דלא גרסי הכין ומאן דלא גריס הכי ס"ל כגירסא דרב צלי של שבת בע"ש ור' יהושע צלי של מו"ש בשבת ואמר רב יהודא אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש ואמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת וכולהו הני אליבא דרבי יהודה עבדי וקאתיא כר' יהודה והלכה כמותו. ואמרי לך האי דלא זהירי רבנן הכי בכדי שיסמכו גאולה לתפלה דטפי עדיף, וטעות היא זו מכמה פנים תחילה דהא רבוותא דעלמא מתני בהדי' דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד, ועוד מרישא דאתי לי' רב חסדא למשמע מדרב מצלי ואהדרי לי' דהא ר"ה וכולהו רבנן לא מצלי עד לאורתא דאלמא דכולהו הני דצלי ודאמרו איכא לצלוי' פליגו ר"ה ורבנן עילוהי ולא אמירא הלכתא לא כהני ולא כהני, וגדולה מכולן דבאילין מילי כולהו הלכתא כדעמא דבר ואי הוה פסיקא כר' יהודה ואידחי' לה דרבנן לגמרי כל מאן דמצלי תפילת המנחה בפלג אחרון טועה היא והרי כל ישראל מתפללין

תפילת המנחה עד הערב ומנהג כל כנסיות ישראל במתיבתא ובעלמא כולה הכין וש"מ דלא פסיקא להון כר' יהודה ומאן דמקדים מצלי מנחה גדולה מועט ובתורת רשות עביד ולא מבטל אחרונה שעד הערב, הלכך מחוור ותירץ מאן דגריס דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד:

סימן כו

מאי הוה עלה דתפילת שבת בע"ש ת"ש דרב איקלע לבי גניבא צלי של שבת בע"ש אתי ר' ירמי' בר אבא צלי אחוריה סיים רב ולא פסקי' לר' ירמי' אבא, ש"מ דכי אמרינן שאדם מתפלל בפלג האחרון, היכא דע"ש לא תימא כיון דעדיין חול מתפלל של חול וכבר יצא מערבית של שבת אלא ש"מ של שבת מתפלל, וש"מ מתפלל תלמיד אחורי רביה וכו', ופירשו בגמרא נמי בעסק מי שמתפלל של שבת בע"ש כי מאותה שעה חייב לבדול ממלאכה שכבר קיבלה לשבתא עילוהי מפני שר' ירמי' (אמר) כשראה רב מתפלל של שבת בע"ש א"ל מי בדלת א"ל רב בדילנא ומקשי' מי מיחייב מי שמתפלל של שבת בע"ש להבדל ממלאכה והאמר אבדן פעם אחת התפלל רבי של שבת בע"ש ונכנס לבית המרחץ ויצא ושנה לי פרקי ועדיין לא חשיכה דהא לא קא נהיג שימור שבת, ומפרק רבא להזיע נכנס למרחץ באותה שעה ומותר הי' לכנוס באותן הימים להזיע ואח"כ גזרו איסור בזיעה ומיפרשה בפ' כירה אריב"ל משום בר קפרא בתחלה היו רוחצין בחמין שהוחמו בע"ש התחילו הבלנין, כולה שמעתא, וקאמר דרבי להזיע נכנס למרחץ אחר שהתפלל ודבר שהי' מותר בשבת עשה ולעולם בודל מן המלאכה הי', והדר אקשי' והא אבייי שרי לי' לרב דימי בר ליואי לכבוריי סלי בפניא דמעלי שבתא אחר שהתפלל של שבת, ופי' כברויי סלי לגמר סלי נצרים של ערבה בגפרית כדי ללבנן, ומפרקינן התם טעותא הוי דרב דימי בר ליואי בשעת עבים הי' מדמה שנכנס שבת ועמד והתפלל של ערבית אדעתא שחשיכה ואח"כ נתפזרו העבים ונודע שיש שהות ביום וטועה הי' ומש"ה שרי לי' אביי לכברויי סלי אבל אלו הי' יודע שהיא פלג המנחה אחרון והתפלל של שבת בע"ש לדעת כבר נאסר עליו המלאכה, וגם על זאת הקשינו וטעותא מי מהדרינן והלא כשטעו הצבור בעבים והתפללו של מו"ש בשבת ואח"כ נודע שהוא יום ובאו ושאלו את רבי ואמר להן הואיל והתפללו התפללו ופרקנו טורח צבור שאני אילו יחיד טועה הי' חייב לחזור ולהתפלל בשעתא אבל צבור לא מטרחינן וסליקא שמעתא דמאן דמצלי של שבת בע"ש מדעת חייב לבדול מן המלאכה. אבדן דאמר אבא יודן שמו ולישנא קלילי קרי אבדן. הא דקאמר רב יהודה אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש דלא ליצלי

י"ח אע"ג שעדיין יש שהות ביום אלא [מתפלל] שבע של שבת, ודקאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל אדם של מוצאי שבת בשבת דלא ליצלי שבע [אף] שעדיין שבת היא דכיון דתפילת ערבית קא מצלי אע"ג דעדיין שבת היא מתפלל י"ח ולא אמר בה הבדלה. ודקאמר אומר קדושה על הכוס ואומר הבדלה על הכוס לא מיפרשא בגמרא אימתי אומר אי בשעת תפלה שעדיין היא פלג המנחה או לערב שהיא שעת קידוש ולערב שהיא שעת הבדלה ומן קדוש קדמיא דבתר תפלה בפלג המנחה מקדש מדאיצטרכינן למיבעי אומר קדושה על הכוס או אינו אומר קדושה על הכוס ואיפשיט אומר קדושה על הכוס דאי משתחשך צריכי למימר אלא מידמי דמקדש אפי' בפלג המנחה ומן הבדלה מן בעיא מידמי דבפלג המנחה היא מבדיל דאי משתחשך פשיטא ולא צריכה. ומעיקר בהבדלה מיסתברא דמשתחשך היא דהיכי מבדיל ועדיין יום הוא ואסור בעשיית מלאכה וכיון דלא מיפשטא לא מבדיל עד שתחשך ויהי לילה. ולענין קידוש מספקא, ואיכא רבנן קמאי דאמרי ה"מ דאיתרמי לי' כוס בפלג המנחה ולא מיתרמי לי' בפניא מבדיל אפי' מבעוד יום כי היכי דליקיים הבדלה על היין, וליתא להא מילתא ולאו טעמא היא כל עיקר והרבה טעו לפנינו בשמועה זו ולא הבינו דהני דמצלי של שבת בע"ש ושל מו"ש בשבת לאו דוקא בשבת ומו"ש בלחוד אלא בכל יום מצלי דערבית בפלג המנחה כד ניחא להו וקיימי כר' יהודה וגמרא [אמר] בהדיא אמר ר"ח נחזי אנן מדרב מצלי של שבת בע"ש ש"מ הלכה כר"י, ודקאמר לי' אדרבא מדר"ה ורבנן לא מצלי עד לאורתא ש"מ הלכה כרבנן, והרי דברים ברורים דלא תלי' הא מילתא במו"ש ובע"ש אלא בכל יום מן עדן דנפיק זמן תפילת המנחה עייל זמן תפילת ערבית ואיצטריכו למימר בע"ש ובמו"ש לפרושי מאי תפלה מצלי, ובעי רבנן נמי מכדי סומך גאולה של ערבית לתפלה עדיף וצלויי לפניא דערבית בתר ק"ש שפיר טפי מלצלויי בפלג המנחה מ"ט צלי רב וצלי רבי וצלי ר' ישמעאל בר' יוסי ור' אלעזר בר' יוסי ואהדרו להון איכא מילי דלא מפסקו להו לא משום ק"ש ולא משום תפלה כגון עבור שנה דאר"א בר' צדוק כשהיינו עוסקין בעבור שנה ביבנה לא היינו מפסיקין לא לק"ש ולא לתפלה ואיכא למימר דהוו מקדמי ומצלי כדי שיחטפו מצוה, ואנחנא אמריננא כיון דאית לי' למיעבד הכי דמאן דעביד כר' יהודא עביד ושפיר דמי ואפי' למצוה שהיא למטה מזו מקדמי מצלי כד חזי דההוא מצוה עדיפא מן מיסמך גאולה של ערבית לתפלה של ערבית, ועוד אמר מר האי כיון דרב הונא ושאר רבנן לא מצלי דערבית עד לאורתא לא בע"ש של שבת ולא במו"ש של חול ולא בחול של חול הכין עדיף למיעבד כרבנן ואעפ"כ דעביד הכי עביד, ומאן דניחא לי' ומצלי של ע"ש בתר פלג מנחה קטנה אחרונה כר' יהודה מן ההוא עידנא

בטל ממלאכה לחומרא אבל קידוש היום [מקדש] כי קדיש יומא, ומאן דמצלי של מו"ש בשבת בתר פלג מנחה קטנה אחרונה לא יכול למיעבד מלאכה עד שתצא שבת ולא יכול לאבדולי עד דמדליק נר:

סימן כז

ונשאל מר רב האיי מצינו שאמרת בהא דאר"ח בר אבין רב מצלי של שבת בע"ש ור' יאשיה מצלי של מו"ש בשבת דסוף סוף ברכות ובקשות אינון כיון דצלי לי' כל דרמי עליה לשבת הכי אמר שמואל דאי מקדים תפלה אחרת של מו"ש אית לי' אבל הבדלה דמוכחא דבחול נוהלא וקדושה דשבת נמי לא [מיתאמרי] עד דקדיש יומא דקדשיה רחמנא ולא סגי' במאי דקבליה אדם על נפשיה ברצונו, ולא פשט לן מרנא מנא איפריכא מילתא דגמרא דהא בהדיא איתמר מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס ומתפלל אדם של מו"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס. והשיב דעו בה מתוך שברור היא לא הוצרכנו להביא עליו ראי' שאע"פ שאמרו מתפלל אדם של מו"ש בשבת ברור וידוע כי אשר אמרו אומר הבדלה על הכוס בשביל הבדלה היא ואין לך כוס שמבדילין עליו דלא בעי נמי נר וברכה שעל הנר קודם להבדלה בין לב"ש בין לב"ה דתנן בש"א נר ומזון בשמים והבדלה ובה"א נר ובשמים ומזון והבדלה ואפי' לר' יהודה דמשני לה ללישנא דמתני' מודה דבין לב"ש בין לב"ה הבדלה אחר כולן שנמצא נר קודם להבדלה דאמר ר' יהודה לא נחלקו ב"ש וב"ה על המזון שבתחלה ועל הבדלה שבסוף, ויו"ט שחל להיות אחר שבת רבא אמר יקנה"ז והלכתא כוותי', מ"מ הבדלה שעל הכוס ודקודם לה ולפום כן קאמר אומר הבדלה על הכוס וכן לענין קידוש על הכוס מי איכא קדושא אלא בתר דקדיש יומא דת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום מביאין להם כוס ואומרי' עליו קדושת היום והשני אומר עליו ברהמ"ז דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר אוכלין והולכין עד שתחשך, גמרו, כוס ראשון אומרים עליו ברהמ"ז והשני אומר עליו קדושת היום ואע"ג דוודאי קאמר רב הונא בדילנא וכי שרי לי' אביי לרב דימי בר ליוואי לכברויי סלי בפניא דמעלי שבתא משום טעות היא אלא מיהו כי הבדלה כד קדש דקאמרינן אומר קדושה על הכוס ואומר הבדלה על הכוס ולא יכולת למימר דמבדיל בשבת ועדיין אסור בעשיית מלאכה, וכתב הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמר מי שאין לו נר מצוי במו"ש כלום אינו מבדיל עד שימצא נר ויהי' נר קודם להבדלה ועוד הא אמרינן אמר רב אשי כי הוינא בי רב כהנא אמרינן המבדיל בין קודש לחול ואפכינן סלתי ועוד קיי"ל דאין מחזירין על האור במו"ש כדרך שמחזרין על המצוה. אלא דכי קאמר מר רב האיי גאון היכא דאפשר

אבל היכא דלא אפשר מבדיל אע"פ שאין שם נר. ובמקום אחר אמר מר רב האיי מדבעי אומר הבדלה על הכוס מדמי דלאורתא קאמר, דאינו מבדיל ועדיין יום היא, ולענין קדוש מספקא שאתה מוצא שבראשונה אומר דלא מקדש כלל עד לאורתא וכאן אמר דמספקא אי מקדש בפניא דמעלי שבתא או לא, ולא מצינו מי שהשוה לדבריו באחת מהן כמו שנכתב בהלכות הבדלה ואעפ"כ אני כותב כאן מקצת דברי ראשונים, כתוב בפסוקות ובגדולות היכא דפשיטא לי' מילתא דלבי שימשא לא מיתרמי לי' חמרא לקדושי עליה ומתרמי לי' חמרא במנחתא דמעלי שבתא, היכא דיתיב ושתי חמרא אפניא דמעלי שבתא וידע דלאורתא לא מיתרמי לי' חמרא מקדש עליה מבעוד יום ואומר ויכלו, ואע"ג דאיכא עידנא טובא ולאורתא כד אתי לביתי' מקדש אריפתא כדי להוציא בניו ובני ביתו ואי בעי לצלויי דשבתא בע"ש מצלי דאמר רב יהודא אמר שמואל מתפלל אדם של שבת בע"ש, ואי אקדיש או צלי אסור לי' למיעבד עבידתא דקבלי' לשבת עילוהי ואומר קידוש על הכוס במנחה, ובגדולות האי מאן דבעי לצלויי דשבתא [בע"ש] מצלי או מקדש ואי מצלי דשבת מבעוד יום אסור למיעבד עבידתא דקבלי' לשבת עילוהי דא"ל ר' ירמי' בר אבא לרב מי בדלית וא"ל אין בדילנא ואומר קדושה על הכוס במנחה, ואפילו מצלי ביחיד בי שימשא צריך למימר ויכולו בתר צלותיה ואמר רב ישראל אע"פ שאמרו מתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס ואמר רב תחליפא בר אביי אמר שמואל מתפלל אדם של מו"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס כיון שיש לכל תפלה ותפלה זמן קבוע וקצוב שחייב הקב"ה להתפלל בין אותה תפלה הויא תפלה קודם זמנה שמתחייבת... או נדבה ואינה פוטרת מלחזור ולהתפלל בשעתה ואינו נפטר מחיוב תפלה בשעתה במה שקדם והתפלל, תדע שהחג שאמר בו הקב"ה שלש פעמים בשנה [יראה וגו'] והם זמנים ידועים מי שעולה אל בית ד' קודם החג המצות [לא קיים המצוה] ומכאן אתה למד שאין המצות כחובת שקבוע להם זמן שאם פרע קודם זמנה נפטור מהם אלא המצות אין נעשית אלא בזמן שצוה הקב"ה וכיון שכן הו"ל הני מימרי להתפלל של שבת בע"ש, מתפלל אדם של מו"ש בשבת, היכא דליכא יין לאורתא מפני שקידוש והבדלה על היין טפי עדיף הלכך אמרו להקדים תפלה קודם לשעתה מפני שנמצא לו יין לברך עליו [ולא ימצא] לו לברך אח"כ ומשום כן אמרינן בע"ש ואומר קדושה על הכוס ובמו"ש צ"ל הבדלה על הכוס ולא אמר זאת מפני שהקדים התפלה בשני זמנים אלו יפטור מלחזור ולהתפלל בשעתא אלא חייב להתפלל אותה בשעת חיובה ותהיה הראשונה שהקדים נדבה ובין שהקדים תפלה של שבת מבעוד יום מאותה שעה אסור [במלאכה] מדא"ל ר' ירמי' בר אבא לרב מי בדלית ממלאכה [וא"ל בדילנא] אע"פ שהדברים הללו הנזכרים

למעלה אינן חוקים משום דאמרינן אמר ר"ח נחזי אנן מדרב צלי של שבת בע"ש שמעינן מינה הלכה כר' יהודה אדרבא מדרב הונא וכולהו רבנן לא מצלו עד לאורתא ש"מ הלכה כרבנן. וכשמקדים תפלת מו"ש אסור בעשיית מלאכה עד שתצא שבת ויכנס חול ויחזור ויתפלל תפילת ערבית ויברך על הנר בורא מאורי האש. וכתב הנגיד הכי ולי אית לי מרבנן דאמרי שכל הדברים הללו דברי טעות הן ולא הי' עלינו להזכירן אלא שיצא ספרו של... תפלות בעולם... ויש בו כמה... כמו הללו ויש לחוש שמא יטעו בהן ישראל וזה שאמר שיש לכל תפלה... הא שמיע לי' דפליגו רבי יהודה ורבנן בתפילת זמן המנחה ותפילת [שחרית]... אבל רבי יהודה לאלתר מבעוד יום ודעביד כר' יהודה עביד... מדרב צלי של שבת בע"ש ש"מ הלכתא [כר' יהודה]... ומדר"ה ורבנן לא מצלו עד לאורתא ש"מ הלכה כרבנן... דמכי שלים זמן תפלת המנחה... קבוע לתפילת הערב לר' יהודה... חייב לחזור ולהתפלל ועוד... נדבה אין הדבר כן... בה שהן מבוארין כגון חד... אותה בסוף יום ע"ש נאסר בעשיית מלאכה אלא מדאיתסר לי'... רחמנא חובת שבת גופה צלי תדע שאם התפלל מאה תפלות... כתקנן דלא אסיק אדעתי' כששבת שבת היא ולשום שבת נמצא לא... ממלאכה וגם אותה נדבה אם לא התפלל שותה... דלית לי' שכר אלא דאיסור גדול [עושה] דהו"ל מוציא ש"ש [לבטלה] וקיי"ל דיחיד שקיבל עליו מבעוד יום ועדיין הוא יום גדול והתפלל נאסר בעשיית מלאכה כמפורש לעיל בשמעתא דרב ירמי' בר [אבא]... דצלי יחיד בכוונה אבל אם טעה יחיד בקישור עבים והתפלל... מתוך שאין מטריחין אותו לחזור ולהתפלל נאסר בעשיות [מלאכה]... שהי' מעונן והדליקו נר של שבת ולא התפללו ואומר... מותר להדליקו ומותר להוסיף בהן שמן עד... לכבותן ולהדליקן שהנרות אין אוסרין את... מלאכה עד שקיעת החמה... גרסינן בשבת בפרק כל... חלקי ממכניסי שבת בטברי' וממוציאי שבת בציפורי... וקודם שיעריב השמש בשאר מקומות מתכסה בו... וציפורי היא גבוהה ביותר כדאמרינן במגילה שיושבת בראש ההר כצפור הלכך אע"פ שהוערב השמש בעולם נראה עדיין בציפורי כאילו יום היא מפני שגבוה ביותר ונמצא מוסיף מחול על הקודש בין בכניסה בין ביציאה:

סימן כח

גרסינן בפרק... ת"ר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש יכול בתשעה ת"ל בערב... משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד מתחיל ומתענה מבעוד יום... שכן הקודש אין לי אלא לפניו לאחריו מנין ת"ל מערב עד ערב... ת"ל תשבתו כל שביתה שאתה שובת אתה... תניא ר' יוסי בר' יהודה אומר שני מלאכי השרת... לביתו אחד טוב ואחד רע כשבא

לביתו... מוצעת מלאך טוב אומר יה"ר שלשבת... ואם לאו מלאך רע אומר יהי רצון... כרחו אמן. אמר רב ואי תימא ריב"ל רב המנונא כל המתפלל בע"ש... במעשה בראשית שנאמר ויכולו... אלא ויכלו. אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המתפלל בע"ש [ואומר] ויכולו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו וסר עונך וחטאתך תכופר:

סימן כט

ת"ר הדודאים נתנו ריח ועל פתחינו כל מגדים, הדודאים נתנו ריח אלו הבחורים שלא טעמו טעם חטא ועל פתחינו כל מגדים אלו הבעולות שמונעת לבעליהן פתחיהן פי' שמגידות כשהן בפתחי נדה פתחיהן לבעליהן, פי' שמצניעות ואוגדות אותן, חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך אמרה כנסת ישראל אני גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי א"ל... מרבנן דהוה מסדר אגדתא קמיה מי שמיע לך חדשים גם ישנים מהו הוא א"ל אלו מצוות קלות וחמורות, א"ל וכי תורה פעמים פעמים ניתנה אלא הללו דברי תורה והללו דברי סופרים, דרש רבא מאי דכתיב ויותר מהמה בני הזהר עשות ספרים הרבה אין קץ ולהג הרבה יגיעת בשר בני הוי זהיר בדברי סופרים יותר מדברי תורה שהללו עשה ול"ת והללו חייבים עליהם מיתה שמא תאמר ואלו כן מפני מה לא נכתבו עשות ספרים הרבה אין קץ, ולהג הרבה יגיעת בשר אמר רב פפא ברי' דרב אחא בר אדא משמי' דרבא בר עולא כל המלעיג על דברי חכמים נידון בצואה רותחת, א"ל רבא מי כתיב לעג להג כתיב [אלא] כל ההוגה בהן טועם טעם בשר. ת"ר מעשה בר' עקיבא שהי' חבוש בבית האסורין והי' יהושע הגרדי משרתו בכל יום ויום הי' מכניס לו מים וכו' ובסיפא אמרינן [שאמר] מוטב שאמות מיתות עצמו ולא אעבור על דברי [חברי] אמר שמואל בשעה שתקן שלמה עירובין [ונטילת] ידים יצאה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, חכם בני ישמח לבי ואשיבה חורפי דבר ונשאל רבינו האיי גאון [על הא] שתקן שלמה עירובין [ונטילת] ידים ואמרו בשלמא נטילת ידים תיקן משום סרך תרומה [אבל עירובין] האיך תיקן שלמה וכי לא הי' כל ישראל נוהגין [בהן] קודם שלמה והשיב כך הדברים שכל אותן השנים שהיו ישראל טרודין במלחמות ובאויבים ובכמה מיני צרות לא הי' להם... בין עיר לעיר ולתקן פתחי מבואות ולהניח עירובין שהי' להם לצאת במחנות ולשמור את הספר (ושמא) ושמה לא ניהגום בעירובין כי במחנה הן פטורין, כמו ששנינו ד' דברים [פטרו] במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מנטילת ידים ומדמאי ומלערב וכשעמד שלמה שנאמר בימיו יהודה וישראל רבים וגו' תיקן להם ידים ועירובין שלא נהגו בהן

מקודם עד אותו זמן, דרש רבה מאי דכתיב לכה דודי נצא השדה וגו' אמרה כנסת ישראל [לפני הקב"ה] לכה דודי רבונו ש"ע אל תדיינני [כיושבי] כרכים שיש בהם גזל ועריות ושבועות שוא. נצא השדה אראך תלמידי חכמים שעוסקין בתורה מתוך הדחק, נלינה בכפרים אל תקרי בכפרים אלא בכופרים אראך בני עשו הרשע שהשפעת להם טובה וכפרו בך. [נשכימה] לכרמים אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. נראה אם פרחה הגפן אלו בעלי מקרא פתח הסמדר אלו בעלי משנה הנצו הרמונים אלו בעלי תלמוד, שם אתן את דודי לך אראך שבח בני ובנותי, אמר רב המנונא מאי דכתיב וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף על כל דבר ודבר של משל אמר שלשת אלפים משל ועל כל דבר ודבר של סופרים אמר חמשה ואלף טעמים, דרש רבא מאי דכתיב ויתר שהי' קהלת חכם עוד לימד דעת את העם אגמרה בסימני טעמים ואסברה בדדמי לה, איזן וחקר ותיקן משלים הרבה אמר עולא אמר ר' אלעזר בתחלה הי' תורה דומה לקופה שאין לה אזנים עד שבא שלמה ועשה לה אזנים, קווצותיו תלתלים אמר רב חסדא אמר מר עוקבא מלמד שהי' דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות, [שחורות כעורב] במי אתה מוצאן במי שמשכים ומעריב עליהן בבית המדרש, רבה אמר במי שמשחיר פניו עליהן כעורב רבא אמר במי שמשים עצמו אכזרי כעורב על בניו: הלכות עירובין אתחיל הלכות עירובים, בעזרת יושב הכרובים:

סימן ל

באנו לפרש ענין העירוב, העירובין חלוקין הכא לארבעה ענינים, האחד עירובי תחומין, והשני שתופי מבואות, והשלישי ערובי חצרות, והרביעי ערובי תבשילין, ואיכא נמי בכלל ערובי חצרות ושתופי מבואות עירוב העיר כולה בזמן שהיא מגופפת ומערבין כלהון כחדא והרי אנו מפרשין כל אחד ואחד במקומו, תחלה אצטרוכינן לברורי דאע"ג דערובי חצרות דרבנן [אבל] ערובי תחומין דאורייתא מדגרסינן בפרק במה מדליקין ומערבין וטומנין את החמין ואוקימנא מערבין ערובי חצרות אבל לא ערובי תחומין וכבר פירשנו לה בהלכות ערבי שבתות כי בין השמשות ספק ועירובי חצרות דרבנן וספק דדבריהם להקל, וגרסינן נמי בירושלמי הדא דאת אמר בעירובי חצרות אבל עירובי תחומין דאורייתא הן וגרסינן נמי בסוף פ"ק דעירובין דידן ופטורין מרחיצת ידים ומלערב אמרי דבי ר' ינאי לא שנו אלא עירובי חצרות אבל ערובי תחומין לא דתני ר' חייא לוקין על ערובי תחומין דבר תורה. קשי' לי' לר' יונתן וכי לוקין על לאו הניתן לאזהרת מיתות ב"ד, אמר רב אשי מי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב כלומר יציאה ברגלים לבד היא

ואין בה מיתות ב"ד אלא באזהרה בלבד היא ולפיכך לוקין עלי' מיהו [עירובי] תחומין מאלפים אמה ולהלן מדרבנן, אבל איצטרכינן לברורי מכמה הויי עירובי תחומין דבר תורה אי הוי מאלפים אמה ולהלן או מי"ב מיל ולהלן והא מילתא חזינא בי' פלוגתא דבעל הלכות כתב הכי הני ד' אמות מאי עבידתייהו דאלו היכא דהוציאו גוים או רוח רעה חוץ לתחום השבת היכא דשבקוהו התורה לשבות שנאמר שבו איש מתחתיו כתחתיו וכמה היא תחתיו ד' אמות ג' אמות שלו ואמה כדי פישוט ידיו ורגליו ומנ"ל דתחום שבת אלפים אמה היא דכתיב ומגרשי הערים אשר תתנו ללוים ומדותם מחוץ לעיר ותניא ר' עקיבא אומר א"א לומר אלף אמה שכבר נאמר אלפים ואי אפשר לומר אלפים שכבר נאמר אלף ומה ת"ל אלפים אמה ואלף אמה אלא אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת עד שני אלפים אמה שרי לי' לסגויי בשבתא איבראי ממתא טפי מהני לא. ומאן דסגי טפי מאלפים אמה בשבת מלקינן לי' דתנא ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה ובשבת שרי למירהט לפירקא בתוך התחום אבל חוץ לתחום כגון דאיכא פירקא במתא אחריתא א"נ אבלא וקא אזיל לנחומיה או לדבר מצוה או לקבולי אפי' דרבי' וקיימא ההוא מתא חוץ לתחום אסור למיזול בשבתא והיכא ליעבד [דליזיל] [ליזיל] במעלי שבתא ולשקול בהדי' מזון שתי סעודות וכמה הויין י"ח גרוגרות בינוניות ואפי' עירב ביין או בשכר או בחומץ עירובו עירוב כדתנן בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח, וה"מ עירובי תחומין אבל עירובי חצרות אין מערבין אלא בפת (ושחלים) [שלם] ושקיל לי' להההוא עירוב ומנח לי' סוף אלפים אמה ואומר הכי זהו עירובי למחר לכאן ואוכלנו דקני לי' שביתה התם, ודוקא היכא דאמר שביתתי למחר כאן מותר לילך למחר עד מקום ערובו וחוצה לו אלפים אמה ואסור לילך בין מלפניו בין מלאחריו ואפילו אמה אחת דאיתסר לי' למיזיל להך גיסא דמתא דכיון דאיתעקר לי' ביתא מן מתא והו"ל ביתא בדוכתא דאנח בי' עירובא לא שרי לי' למיזיל אלא הדר הודרניה דעירוביה אלפים אמה, ואי אותבי' לערובי' לבר מתחומי' כיון דמרחק עירוביה טפי מאלפים אמה הו"ל כמו שיצא חוץ לתחום אפי' אמה אחת לא יכנוס, ואין לו אלא ד' אמות, והיכי דאותבי' לעירוביה בתחומא ונתגלגל חוץ לתחום אם מבעוד יום אינו עירוב משחשיכה ה"ז עירוב ואמר רבא לא שנו אלא נתגלגל חוץ לד' אמות אבל נתגלגל תוך ד' אמות ה"ז עירוב אלו תורף דברי בעל הלכות דס"ל דמאן דמסגי לבר מאלפים אמה מלקינן לי' דבר תורה, והגאון ר' יצחק לא ס"ל הכי אלא סביר לי' דעירובי תחומין מהן דרבנן ומהן דאורייתא ואייתא סייעתא מגמרא ודבני מערבא והכי כתיב בהלכות שלו, וקשי' לן היכי אמרינן הכא לוקין על עירוב תחומין דבר תורה ואנן קיי"ל דליתא לדר"ע

דאמר תחומין דאורייתא ואשכחן בגמרא דבני מערבא דגרסי הגיעוך סוף תחומי שבת שאינן מחוורין דבר תורה, ר' מונא בעי ניחא אלפים אמה שאינו מחוור ארבעת אלפים אמה מחוור היא ר' שמעון בר כרסנא בשם ר' אחא אין לך מחוור מכולן אלא תחומין י"ב מיל כמחנה ישראל נמצא עכשיו תחומי שבת מהן דאורייתא מהן דרבנן מאלפים אמה ולמעלה עד י"ב מיל לוקה עליהן מדרבנן ולר' עקיבא לוקה עליהן מדאורייתא דכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב וכתיב ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וגו' א"א לומר אלפים שכבר נאמר אלף וא"א לומר אלף שכבר נאמר אלפים אלא אלף אמה מגרש ואלפים אמה תחום שבת ורבנן סברי אלף אמה מגרש ואלפים אמה שדות וכרמים, ומי"ב מיל ולמעלה לוקין עליהן מדאורייתא לדברי הכל דכתיב אל יצא איש ממקומו דהיינו י"ב מיל כנגד מחנה ישראל, אבל אלפים אמה ולמטה מותרין לדברי הכל והאי טעמא דכתב האי גאון טעמא תריצא ומיסתבר היא, ובתשובה לגאון מי שיצא חוץ לתחום בשבת במזיד מלקינן ליה דתנא ר' חייא לוקין על עירובי תחומין דבר תורה דכתיב אל יצא איש ממקומו, ומי שחילל שבת בזה"ז במזיד בדין היא דלא מלקינן לי' דכי אמרינן דחייב מלקות בחייבי לאוין א"נ בחייבי כריתות כדתנן כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן שנאמר ונקלה אחיך לעיניך כיון שלקה הרי הוא כאחיך ואמרינן עלה חייבי כריתות קתני חייבי מיתות ב"ד לא קתני אלא בזה"ז מה אפשר לן לעשות לו אנו מלקין אותו ומבזין אותו כדי שלא יהא הדבר בהיתר ואל ישנה באולתו:

סימן לא

תנן מי שהוציאוהו גוים או רוח רעה אין לו אלא ד' אמות, פי' כיון שהוציאוהו גוים חוץ לתחום במקום שהניחוהו שם אין לזוז משם אלא בד' אמות דיהבו לי' רבנן, החזירוהו כאילו לא יצא, הוליכוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר או בסהר ר"ג ור' אלעזר אומרים מהלך את כולה, ר' יהושע ור"ע אומרים אין לו אלא ד' אמות, מעשה שבאו מבבל ארדסין, ואית דגרסו מפרנדסין, והפליגה ספינתן בים ר"ג ור"א בן עזריה הלכו את כולה ר' יהושע ור"ע לא זזו מד' אמות שרצו להחמיר על עצמן, אמר רב נחמן יצא לדעת אין לו אלא ד' אמות ותירצנה הכי יצא לדעת אעפ"י שהחזירוהו גוים בעל כרחי' אין לו אלא ד' אמות, בעי מיני' מרבה הוצרך לנקביו מהו כלומר היכא דהוציאוהו גוים דאין לו אלא ד' אמות הוצרך לנקביו. אית דפרשי' כגון השתנות מים או הוצאת ריעי מה יעשה שא"א לו לאדם לעשות צרכיו בתוך ד' אמות, אמר להו גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה, כלומר יצא לחוץ ויעשה צרכיו מפני כבוד הבריות, אמרי נהרדעי אי פיקח הוא עייל

לתחומא וכיון דעאל עאל, כלומר אם הוא חכם כיון שהתירו לו חכמים לצאת מפני כבוד הבריות וברשות קא נפיק ליעיל לתחומיה שיציאתו חוץ לד' אמות יהי' לאותו רוח כדי שיכנס בתוך התחום וכיון דעאל עאל ויש לו אלפים אמה דכיון דברשות קא עייל הרי הוא כאילו לא יצא והכי פירש ר"ח דהאי הוצרך לנקביו כגון השתנות מים או הוצאת רעי, ואנן לענ"ד לא מיתחזי לן דהוי בכלל האי הוצרך לנקביו בהשתנות מים אלא בהוצאת רעי לגדולים לחוד דהא קא אמרינן באידך פירקין דבכורות משתינים מים בפני רבים והלכך ליכא הכא גדול כבוד הבריות מפני כבוד עצמו משום דבתוך ארבע אמות דיהבי לי' רבנן אינו יכול לטנפם בהוצאת מים, ה"נ ליכא כבוד הבריות דאינו כל כך טינוף לקטנים מפני שנבלעין במקומן אבל לגדולים דאין נבלעים ויש בהם ריח ומראה וודאי איכא כבוד הבריות שא"א לו לטנף אותן ד' אמות בגדולים הלכך לא ברור לן מילתא שפיר אי הוי השתנות מים בכלל האי הוצרך לנקביו, ואת"ל דהוי בכלל אפשר למהוי טעמא משום דברי תורה דכיון דאשתין בתוך ד"א אסור לי' לעסוק בד"ת בההוא דוכתא כל זמן שרשומן ניכר וחזי לן תשובה לרבינו האיי ז"ל בהאי ענינא ומיתחזי לן מינה דהאי כבוד הבריות מפני הרבים שרואין אותו הוא ולאו כבוד עצמו, ואלו הן תורף דבריו, וששאלתם האי דבעו מיניה דרבה הוצרך לנקביו וכו' עד אמרי נהרדעי אי חכים הוא עייל לתחומי' וכיון דעקר עקר, מאי תחומיה דעייל לי' והיכא שרי לי' חכימא למיעבד מה דלא שרי לי' ומה פי' כיון דעקר עקר, [תשובה] חכימא לא מישתרי לי' מה דלא שרי והכי היא מילתא דוודאי מי שהוציאוהו גוים או רוח רעה וחזר לדעת אין לו אלא ד' אמות אלא מיהו אם הוצרך לנקביו ויש שם בנ"א שהוא מתבייש לעשות צרכיו בפניהם יש לו לצאת מאותן ד"א עד מקום שהוא יושב [או] יחידי ועושה צרכיו כי כבוד הבריות דוחה את הדבר הזה ומפרש במס' מנחות דהאי ל"ת שכבוד הבריות דוחה בלאו דלא תסור וכיון שיש לו [רשות] להלוך לעשות צרכיו כלפי תחום שלו דמעיקרא שהוציאוהו ממנו הגוים או הרוח רעה וכיון שנכנס לתחומו כבר הותר והרי הוא כאילו לא יצא ואינו דומה למי שהוציאוהו גוים שחזר לדעתו שאין לו אלא ד"א שהרי זה יצא ברשות מד' אמותיו והלך אל שם ובהיתר מפני כבודו שהוא דוחה הלכה זו, ור"ח גאון ז"ל כתב הכי בפירושו ואם זה שהוצרך לנקביו הוא חכם ויודע שהנכנס בתחומו אפי' מזיד כיון שתחלתו אנוס היה אם חזר בתחומו כאילו לא יצא ויש לו אלפים אמה, ילך לעשות צרכיו באותו מקום שיצא ממנו ואם יזדמן לו לכנוס בתחומו ונכנס בתחומו ישב שם ודינו כאילו הגויים החזירוהו ויש לו אלפים אמה לכל רוח וזהו פי' כיון דעאל עאל, והאי דכתב ואם יזדמן לו ליכנס בתחומו, כלומר שאם יזדמן לו שהתחום שלו

קרוב ובין כך שהיא הולך להסתר ולהבדל מבני אדם שהם עמו הוא נכנס בתחומו, ומאי דכתב ר"ח ויודע שהנכנס בתחומו אפי' מזיד כיון שתחילתו אנוס הי' וכו' מיתחזי לן לענ"ד דטעותא הוא ולעולם לא כתב ר"ח הכי ואפשר דהוי טעות סופר כי וודאי [ברור] היא ומפורש בשמועה שהנכנס בתחומו מזיד אין לו אלא ד' אמות והאי אינו מזיד אלא ברשות קא עייל מפני כבוד הבריות וכדמעיינת בנוסחא דלעיל דכתב מיתחזי לך דהכי היא הלכך לא אפשר שיכתוב ר"ח כה"ג אלא ספרא הוא דטעה:

סימן לב

אמר רב פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו אפי' במזיד לא הפסידו את מקומן מ"ט אנוסין נינהו כיון דלאו בני דעת נינהו ואף לא דבר שהולך ברגליו אנוסין נינהו בין בהוצאה בין בחזירה ואוקימנא בגמרא כתנאי, אמר רב נחמן אמר שמואל הי' מהלך בבקעה ואינו יודע תחום שבת, ואית דגרסי שבת בבקעה ואינו יודע תחום שבת, מהלך אלפים פסיעות בינונית וזהו תחום שבת, ואמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוהו גוים מחיצה בשבת מהלך אלפים אמה ומטלטל בכולה ע"י זריקה, ופירשו רבוותא הכי כיצד אתה מוצא בקעה זו כגון שהיתה כחמשת אלפים אמה ושבת באמצעיתה והקיפוהו גוים לבקעה זו מחיצה והי' ממקום שביתתו למחיצה אלפים וחמש מאות אמה לכל רוח, מהלך אלפים אמה עד מקום שבותו ואותן חמש מאות שנשתיירו מסוף תחומה ועד מחיצה מטלטל בהו ע"י זריקה דס"ל לשמואל דכיון דהקיפוהו מחיצה הו"ל כרשות היחיד ולא כשאר רה"י דאי ברה"י שרי לטלטולי לכתחלה בכולה וכש"כ להלך בכולה, ומ"ט ע"י זריקה מפני שבשבת היא דהקיפוה מחיצה ולא מבעוד יום ושנו חכמים כל שנאסרה מקצת שבת נאסרה כל השבת כולה ולא לגמרי אלא בזריקה שרי שמואל ורב הונא אמר מהלך אלפים אמה כדשמואל שהן תחומו אבל אין מטלטל בה אלא בד' אמות דס"ל לרב הונא דכי כרמלית דמי ובד' אמות שלו הוא מטלטל ומקשינן לרב הונא נהי לטלטולי לא מטלטל כדרכי' ע"י זריקה מיהא ליטלטל, אמר לך ר"ה אין ה"נ דשרי לי' לטלטוליה בכולה ע"י זריקה אלא גזרינן שמא ימשוך אחר חפצו, באלפים מיהא דתחומי' היא לטלטל כי אורחי' ואמרינן באלפים נמי אסור לטלטל דאסירן להון הילוך חמש מאות אמה דמסוף תחומו ועד מחיצה והו"ל תחומי' גופא לגבי הנך חמש מאות כחצר שנפרצה במלואה למקום האסור לה, וכמה מילואה ביתר מעשר אמות כדתנן כל פירצה שהיא בעשר אמות מותר מפני שהיא כפתח יתר מכאן אסור כש"כ הכא דליתא למחיצה כלל בין אלפים להנך חמש מאות

והלכתא כשמואל דתני' כוותיה, ובתשובה ששאלתם הלכה כשמואל או הלכה כרב הונא [תשובה] אע"ג דקאים חייא בר רב כרב הונא הלכתא כשמואל חדא דשמואל לגבי רב הונא רבו הוא דלא אשכחן דבעא מיני' שמואל מרב הונא בכולה תלמודא אלא בתרין מילי ואלו רב הונא משמואל טובא איכא, ועוד דקאים רב נחמן כוותי' [דשמואל] דא"ל לרב הונא לא תיפלוג עליה דשמואל דתני' כוותי' הלכך מן ברייתא ומדרב נחמן הלכתא כוותי' דשמואל והדא ברייתא דתני' כוותי' דשמואל הלכה היא דאי ס"ד לאו הלכה היא הו"ל לרב הונא לאותובי לרב נחמן ולמימר לי' ההוא ברייתא לאו הלכה אלא ש"מ מודה דברייתא הלכתא היא ועוד קאמר רב נחמן מודה לי הונא ור"נ כשמואל רבי' לפיכך מאלו הטעמים הלכה כשמואל, ואנן חזי לן דוודאי הלכתא כשמואל וליכא דפליג בהא מילתא מיהא הני מילי נפישי דכתבי בתשובה זו טיירי אינון ולא גמרי מינייהו בשאר דוכתי, דקאמר בה הו"ל למימר לאו הלכה היא שאין דרך התלמוד לומר לאמוראה כך לאו הלכה היא אלא דרך התלמוד לומר ההיא לאו סייעתא היא או לדחות הברייתא בשום תירוצא מ"מ הלכתא כשמואל, ולענין הילוך ברגליו כ"ע לא פליגו שאין לו להלך ברגליו אלא במה שקנה שביתה מבעוד יום ומחיצה שנעשית לא מהניא לי' להילוך כי לא שבית מעיקרא באויר מחיצות וכי פליגי בטלטול שמואל סבר דינא כהשתא כיון דהשתא מוקפת מחיצות שרי לטלטולי בתוך כל המחיצות כולן מיהו עד אלפים אמה במקום שיש לו רשות להלך מטלטל כדרכו וחוץ לאלפים עד סוף המחיצות מטלטל ע"י זריקה ורב הונא פליג ואמר כל מחיצה שנעשית בשבת לאו מחיצה היא ולא מהניא לכלום והלכתא כשמואל דתני' כוותי' הי' מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר מותר לטלטל בכל העיר וכו' ובלבד שלא יעבור התחום ברגליו ובמאי מטלטל בכל העיר כיון שאין לו לעבור התחום ברגליו שהוא חצי העיר וודאי על ידי זריקה מטלטל:

סימן לג

הוליכהו לעיר אחרת ונתנהו בדיר או בסהר וכו', מתני' כדכתיבנן לעיל, אמר רב הלכה כר"ג דאמר מהלך את כולה בדיר או בסהר ובספינה. ושמואל אמר הלכה כר"ג בספינה אבל לא בדיר ולא בסהר דכ"ע מיהת הלכה כר"ג בספינה מ"ט רבה אמר הואיל ושבת באויר מחיצות מבעוד יום ור' זירא אמר הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ד' ומניחתו בסוף ד' מאי בינייהו איכא בינייהו שנפחתו דופני הספינה א"נ בקופץ מספינה לספינה לרבה דאמר הואיל ושבת באויר מחיצות הכא אסור דהא לא שבת באויר מחיצות לר' זירא מותר הואיל וספינה נוטלתו מתחילת ד' ומניחתו בסוף ד'. ר' זירא מ"ט לא אמר

כרבה מחיצות להבריח מים הן עשויות, ורבה מ"ט לא אמר כר"ז במהלכת כ"ע לא פליגו דשרי כי פליגו בשעמדה, ודיקא מתני' כוותי' דרבה דקתני ספינה דומי' דדיר וסהר מה דיר וסהר דקביעי אף ספינה דקביעי, וקא פסקי רבוותא הלכה כשמואל ואע"ג דקיי"ל הלכתא כרב באיסורי הכא הלכתא כשמואל דהא תני' כוותי' דתני' חנני' אמר כל אותו היום ישבו ודנו בדבר הלכה לאמש הכריע אחי אבא ביניהון ואמר נראין דברי ר"ג בספינה ודברי ר"ע בדיר וסהר, וכתב הגאון ר' יצחק הכי ואנן לא סבירא לן הכי דהא תניא [דחנניא] לא גמרינן מינה אלא דפליגי ר"ג ור"ע אבל סייע' לחד מינייהו לא גמרינן דהא קיי"ל דאין למדין הלכה לא מפי משנה ולא מפי תלמוד וכ"ת האי מכריע הוא ואמרינן כל מקום ששנים חולקין ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע, הא אמרינן על הדין מימרא בפרק כירה ה"מ במתני' אבל בברייתא לא, ועוד אחי אביו של חנניא היינו ר' יהושיע והאיך הוא החולק והוא המכריע הלכך הדרינן לכללא הלכה כרב באיסורי וכשמואל בדיני ועוד הא אמרינן לקמן בענין נחמיה ברי' דרב הונא בר חנילאי דאי ס"ד בדמלאי גברי עסקינן הא אמר רב הלכה כר"ג בדיר וסהר וספינה דאלמא הלכתא כדפסק רב והא דבעי רב חנינא יש תחומין למעלה מעשרה או לא כגון עמוד גבוה יוד ואינו רחב ד' או מאן דקא אזיל בספינה או בקפיצה ואתינה למיפשטה ממשיח ואליהו דלא אתו בשבתא ולא איפשטא ואמרינן תנא ספוקי מספקא לי' ולחומרא הלכך יש תחומין [למעלה מעשרה] והמהלך בספינה יש בה איסור תחומין אי נפיק מינה אבל אי לא נפיק מינה מפורש למטה אבל אי הוה לה ספינה בתוך התחום קודם שחשיכה שרי למנפק מינה כי מיא כרמלית נינהו ומותר להלך גופו של אדם מכרמלית לרה"י או לרה"ר או מרה"י לרה"ר ובלבד שלא יצא חוץ לתחום וכמעשה דר"ג דאמר להו מותר:

סימן לד

ואשכחן בפסוקות הכי שאילו מקמי רב יהודאי גאון לשון הים הנכנס בישוב ויבשה מכאן ומכאן פחות מאלפים אמה מהו להפליג בו בשבת ואמר אסור, תוב שאילי מקמי' ספינה שנכנסה לנמל והיתה בתוך התחום מבעוד יום מהו לירד הימנו בשבת ואמר מותר, ותו שאילו מקמי' ספינה שבאה מחוץ לתחום בשבת בני העיר מהו לעלות בה בשבת ואמר מותר והך מילתא לא ברור לן אנן דאי אתא ספינה בשבת הואיל ואתי' מחוץ לתחום קרובה להיות מקום איסור שקנתה שביתה כרגלי הבעלים והיכי יכנס בה בשבת אבל הואיל וקא שרי גאון אפשר למיהוי טעמא כפירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו דאמרינן בהו אנוסין נינהו אי נמי כדבר שאין מאותו המין במחובר ואתאי מחוץ לתחום

שלא אסרה אותו ההלכה במגע, תוב שאלו מקמיה מהו לשכור רשות מן הגוים לטלטל בכל הספינה, ואמר לא צריך, תוב שאלו מקמי' הי' יושב בספינה כשהיא מהלכת בשבת מהו לשלשל דלי ולמלאתו ומהו להשליך שיורי כוסות ועצמות וקליפים לים, ואמר יעשו דלי שיש בו ד' על ד' וישליך לתוכו וימלא, ואנן חזי לן גמרא בהדיא בהא מילתא במס' שבת פרק הזורק דתנן הזורק מן הים ליבשה ומן היבשה לים מן הים לספינה ומן הספינה לים מן הספינה לחברתה פטור, והאי פטור דהתם פטור מדין הזורק לרה"י מרה"ר שהוא חייב מיתה אבל אסור שהוא אסור לזרוק מכל הני דתני במתני' אבל ספינות קשורות זו בזו מטלטלין לכתחלה מזו לזו אבל אם אינן קשורות אעפ"י שמוקפות אין מטלטלין מזו לזו, ואמרינן בגמרא איתמר ספינה רב הונא אמר מוציא ממנה זיז כל שהו וממלא רב חסדא ורבה בר רב הונא אמרי עושה מקום ארבעה וממלא והלכתא כוותייהו דהו"ל רב הונא חד לגבי תרי ואין דבריו של אחד במקום שנים והלכתא נמי כחו בכרמלית לא גזרו רבנן וכללא דמילתא ים כרמלית היא אבל ספינה פעמים שהיא רה"י פעמים שהיא מקום פיטור, והתם בפרק כל גגות העיר אמרינן ספינה רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות קסבר רב כיון דאית לי' מחיצות רה"י הוא, ושמואל סבר דהנך מחיצות להבריח מים עשויות והלכתא כרב השתא היכא דאיתא רה"י אין מטלטלין /מטלטלין/ מתוכה לים ולא מן הים לתוכה ואם הוציא והכניס פטור מחיוב מיתה אבל אסור, וה"נ היכא דהויא כרמלית דקיל אין מוציאין ומכניסין מכרמלית לכרמלית וזמנין דמהניא עירובא אבל מקום פטור מטלטלין מיני' לרה"י ולא חיישינן בלבד שלא יחליף כדאמרינן נמי התם כי אתא רב דימי א"ר יוחנן אין כרמלית פחותה מד"א אמר רב ששת ותוספת עד עשרה ופרישנא דעד עשרה היא דהויא כרמלית למעלה מעשרה לא הוי' כרמלית ואקילו בה רבנן מקולי רה"ר ומקולי רה"י, [מקולי רה"י] דאי איכא ד' על ד' הויא כרמלית ואי לא, לא הויא כרמלית, מקולי רה"ר דעד עשרה היא דהויא כרמלית למעלה מעשרה מקום פטור הוא, והשתא היכא דבעי לממלא מיא מן נהרא ולעיולי לספינה עביד כר"ח ורבה בר ר"ה דאמרי ועושה מקום ד' וממלא כדי שיהא מקום פטור שמעלה מן הים או מן הנהר שהיא כרמלית לאותו מקום פטור ופירש מר רב יהודאי גאון ששמע מן הזקנים שאותו מקום כגון תיבה פחותה או סל פתוחה ונמצא סיוע בתלמוד ארץ ישראל:

סימן לה

אמר לי' רב נחמן בר יצחק לר' חייא בר אבין, לרב חסדא ורבה בר רב הונא דאמרי עושה מקום ד' וממלא ואע"ג דליכא משפת מים עשרה טפחים שופכים דידה להיכא שדי להו וכ"ת דשדי להו באותו מקום מאיסי להו מיא, א"ל שדי להו על דופני הספינה שהיא בכלל רה"י ואע"ג דמכחו קא אזלי בכרמלית, כוחו בכרמלית לא גזרו רבנן, ובפרק ר"א אומר תולין גרסינן אמר רב יהודא האי מאן דסחי במיא בשבתא ניגגוב נפשי' וניסק ואי לא מיסק מכרמלית לרה"י סוף סוף כי נחית קא דחי מיא ואמרינן כחו בכרמלית לא גזרו והכי קא מסייע לן מברייתא דתניא ספינה שבים וכו', אמר רב הונא האי ביציאתא דמישן אין מטלטלין בה אלא בד' אמות הני ביציאתא ספינות קטנות הן שעשויין לגדולות ומהלכות לפניהן כשמגיעות לנמל או למקום מים שאינן עמוקות שאין ספינות גדולות נכנסות לשם יושבין באותו ספינה קטנה עד שמגיעין ליבשה ואותה ספינה קטנה קלה היא מאוד ואין לה כובד דהולכת אפי' בביצה ולכן נקראת ביצית כדאמרי אינשי ביציאתא דמישן, ומישן זה בלשון ערב מיסאן והיא בקצה בבל מקום אגמי מים ורוב המקום ששם ביצה יש שם גומא וקנים ועושין לה ספינות קטנות וכן עושין לספינות גדולות ספינות קטנות כזו דיש לה דפנות שהן מחיצותיה אלא דיש בקרקעיתה חלל שהיא נסרים עשויין כמין שתי וערב והמים נכנסין לה ומי שיושב בה יושב במים ועושין אותה כדי שלא תטבע לעולם ואפי' נהפכת על פניה שהרי המים נכנסין תמיד לה, כגון זה כיון שהיא פרוצה לים שהיא כרמלית קאמר רב הונא שכרמלית היא ואינו רה"י ואין מטלטלין בה אלא בד' אמות, ספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו ע"י עירוב כדרב ספרא וכדתני' כוותי' ספינות קשורות זו בזו מערבין ומטלטלין מזו לזו נפסקו נאסרו חזרו ונקשרו בין שוגגין בין מזידין בין מוטעין חזרו להיתרן הראשון וכן מחצלות הפרוסות לרה"ר מערבין ומטלטלין מזו לזו נגללו נאסרו חזרו ונפרסו בין שוגגין בין מזידין בין אנוסין בין מוטעין חזרו להיתרן הראשון שכל מחיצה שנעשית בין שוגג בין מזיד שמה מחיצה איני והאמר רב נחמן לא שנו אלא לזרוק אבל לטלטל לא כי איתמר דרב נחמן אמזיד איתמר, וספינה קשורה בחברתה לא שרי לטלטולי עד דמיקשרה בדבר שהיא יכול להעמידה ואפי' הי' חוט הסרבל מעמידה הרי מתירה לטלטל בה:

סימן לו

פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשכה אמרו לו לר"ג מהו לנו לירד אמר להן מותר שכבר הייתי מסתכל והיינו בתוך בתחום, תנא שפופרת הי' לו לר"ג שהי' מביט וצופה

אלפים אמה ביבשה וכנגדן אלפים אמה בים, פי' כעין שפופרת עשויה מנחשת היתה לו לר"ג ושיער בה אלפים אמה ביבשה והיתה אצלו לשער בה בים ומפורש כך בירושלמי מצופית היתה לו לר"ג והי' משער בה עיניו למישור אלפים מאמה והי' משער בה בים, למה לי' למימר והיינו בתוך התחום עד שלא חשיכה והא ר"ג שרי אפי' משחשיכה אם נכנסו בנמל כגון דיר וסהר, תיפתר שהי' נמל יותר מבית סאתים ולא הי' מחיצות גבוהות יותר מעשרה ולא הי' פרוצות יותר מעשרה ולא הי' עומד כנגד עומד ופרוץ כנגד פרוץ, [גירסא] מיתחזי לן מהא גמרא דבני מערבא דהך דקא שרי ר"ג בדיר וסהר בזמן שהן בית סאתים ויש להם מחיצות גבוהות עשרה (אפי') אבל בלא"ה לא שרי, ואנן לא בריר לן הני מילי ואין בנו כח לפסוק בהן כלום דהא דבני מערבא אפשר למימר דמיסתעייא מהא דאמר לעיל דאמר רב נחמן אמר שמואל שבת בבקעה והקיפוה גוים מחיצה בשבת מהלך באלפים ומטלטל בה בכולה ע"י זריקה והלכה כרב נחמן וזה ששבת בבקעה והקיפוה גוים מחיצה בשבת לא גרע מהוליכוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר או בסהר דקאמר ר"ג שמהלך את כולה וזה למה לא יהלך את כולה ואי איכא למימר דהך דהקיפוהו גוים לא חשיבא כל כך כמחיצה גמורה לא אפשר לן למימר דהא קא שרי רב נחמן לטלטל בכולה ע"י זריקה וכיון דבזריקה שרי כש"כ וודאי ביציאת גופו, דחמורה היא הוצאת חפץ מיציאת גופו דהיא מאבות מלאכות, ועוד דהא חזינן לקמן בעובדא דנחמיה בר חנילאי דחשיבא מחיצות בני אדם להלך וכיון דלא שרי רב נחמן להלך יותר מן אלפים באותה מחיצה אפשר למימר דמשום האי טעמא היא דלא שרי ר"ג בדיר וסהר אלא בבית סאתים כגמרא דבני מערבא, ואפשר נמי למימר דלא מיסתייע מיהא דרב נחמן דר"נ קאמר משמי' דשמואל ושמואל הוא מארי דשמעתא דקאמר הכא הלכה כר"ג בספינה אבל לא בדיר ולא בסהר ומשום האי טעמא קאמר בההיא אחריתי דלא יהלך יותר מאלפים שהן תחום שביתתו, ומשום הכי לא ברירא לן הך גמרא דבני מערבא, ותו דקאמרינן בפרק דאין עושין פסין ר' יהודה אומר בית סאתים מותר יותר מבית סאתים אסור אמרו לר' יהודה אי אתה מודה בדיר וסהר ומוקצה וחצר שאפי' עד בית חמשת כורין ובית עשרת כורין מותר, אמר להו זו מחיצה ואלו פסין, ואפי' רבי יהודה לא קא פליג בדיר וסהר ומוקצה אלא אהדר להון לרבנן זו מחיצה ואלו פסין הילכך לא בריר לן הא מילתא למפסק בה מידי:

סימן לז

מהאי עובדא דר"ג שמעינן דספינה שנכנסה בתוך התחום מבעוד יום מותר לצאת ממנה בשבת, מיהו איצטריכנן לברורי דאי לא אפשר לי' למיפק אלא דרך דיוטא אסור לפי שאסור לשוט במים בין בשבת בין ביו"ט כדתנן בפרק משילין ולא רוכבין ע"ג בהמה ולא שטין ע"פ המים, וכן נמי איצטריך לן לפרושי דאי הוי ספינה מהלכת בשבת בים או בנהר אסור לצאת ממנה לים או לנהר ולא מיבעי' משום איסור ולא שטין דאסור אלא אפי' איכא דליכא למיגזר משום ולא שטין כגון סלע בים או אתרי דקלישי בי' מיא שהוא יכול לעמוד במים ברגליו אפי' הכי אסור לצאת ממנה מפני שקנה שביתה בספינה כי ודאי דבר ברור הוא אדם עצמו יכול לצאת מרשות לרשות בשבת ובלבד שלא יצא חוץ לתחום, וא"ת בספינה נמי יצא לים כיון שאדם יוצא מרשות לרשות, הא לא אפשר לן למימר בספינה מהלכת דהא תינח בזמן שהספינה עומדת מע"ש במקום אחד יכול לצאת ממנה לים כדרך שאדם יוצא מרשות לרשות אבל אם ספינה מהלכת היא אסור לצאת ממנה שכיון ששלמו לו לאדם אלפים אמה ממקום שקנה בו שביתה אסור לפסוע אפי' פסיעה אחת הלכך אדם ההולך בספינה אסור למיפק מינה לים, אבל כשהוא בספינה עצמה חשבינן לי' כאילו הוא נח במקומו, ואם באנו לומר שאפי' בספינה יש בה משום תחומין לא אפשר לן למימר והדבר רחוק מן הדעת ומהך שמעתא דכתבינן לעיל דבעי רב חנניא יש תחומין למעלה מעשרה או לא ופשטינן בגמרא כגון עמוד גבוה וכו' אי נמי דקא אזיל בקפיצה ולא איפשטא ואמרינן לעיל דכיון דלא איפשיטה לחומרא אזלינן הילכך יש תחומין, ואיכא נוסחא דכתיב בהו אי נמי דקא אזיל בספינה כדכתבינן לעיל ולהנך נוסחי לא אפשר למימר דקא אזיל בספינה אלא לענין לצאת ממנה בשבת לים אבל הילוך הספינה עצמה ודאי חצר מהלכת היא דאי ס"ד דבעי רב חנניא כה"ג מ"ט לא (פריש) פשיט לי' מברייתא השנויה ביציאת השבת ת"ר אין מפליגין בספינה פחות מג' לימים לשבת וכו' ופוסק עמו ע"מ לשבות ואינו שובת דברי רבי רשב"ג אומר אינו צריך לפסוק ואי ס"ד דאיתיה להאי בעי' דרב חנניא בספינה הא חזינן מהא דאין תחומין אלא וודאי הך בעיא דרב חנניא ליתא בספינה, ואפי' מאן דגריס א"נ דקא אזיל בספינה לא קאמר אלא לענין לצאת ממנה אבל בספינה עצמה אין תחומין, ולישנא דווקנא דרבוותא לית בהו אי נמי דקא אזיל "בספינה" אלא דקא אזיל "בקפיצה":

סימן לח

והאי דקאמרינן לעיל דספינות קשורות זו בזו מטלטלין מזו לזו ע"י עירוב וכמו תירוץ רב ספרא משום דהוי כרשות והוי כשנים שדרין ברשות אחד שצריכין עירוב אבל בזמן דליכא עירוב אסור לטלטל מזו לזו, אבל לצאת מזו לזו איכא למ"ד דבזמן שקשורות יוצאין מזו לזו ואפי' בלא עירוב, כי גופו של אדם לצאת מרשות לרשות בתוך התחום (אבל) לא צריך עירוב ומגופה דמתניתן שמעינן דקתני מטלטלין מזו לזו ולענין טלטול היא דאוקמה רב ספרא ע"י עירוב אבל שלא לענין טלטול לא אבל אם אינן קשורין הספינות זו בזו והן סמוכות זו לזו בלי הפסק אויר ביניהן התם איצטרכינן לברורי אם יוצא אדם מזו לזו, דאיכא מ"ד מותר לצאת מזו לזו כדרך שמותר לצאת מרשות בתוך התחום ואיכא מ"ד כיון שאינן קשורות זו בזו מבערב וקנה שביתה באחת אסור לצאת ממנה לספינה אחרת דהרי הוא כאילו יוצא חוץ לתחום ואשכחן תשובה לחד מרבוותא בהאי ענינא דלעיל, וששאלתם מי שהחשיך לו בדרך בשבת וביו"ט חוץ לתחום כגון תחום אחד או חצי תחום ויש לחוש שמא הגיע למדינה מקביל פני אביו או פני רבו ומתפלל עם הצבור מהו לילך משעה שהחשיך לו מיל ולמחר ילך מיל אחד אסור בכה"ג או מותר, ילפינך /ילפינן/ לה מהך דיוה"כ או אמרינן היכא דאיתמר איתמר היכא דלא איתמר לא איתמר ומה ענין זה אצל זה, לענין תחומין שבת ויה"כ ויו"ט חדא מילתא היא ותחום אחד ואינן משונין זה מזה אלא לענין עונשין ששבת בלאו ויוה"כ משום רחיצה ויו"ט משום שבות מהו דתימא כיון דתנן יוה"כ אסור באכילה ושתייה וברחיצה ותנא אסור לרחוץ מקצת גופו ככל גופו יכול לכל יהי אסור הוצרך לומר שכל לדבר מצוה כגון להקביל אביו או פני רבו א"נ לפירקא כדשרי להו רב יוסף לבני תרבו עובר עד צוארו ובמים ואינו חושש, ולענין שבת ויו"ט אם בתוך אלפים אמה הוא מותר לעבור במים ובלבד שלא יוצא ידו מתחת חפת חלוקו ואם חוץ לאלפים אמה אפי' כל שהו לא יעבור שכיון שקידש עליו היום אין לו רשות להלך אלא אלפים אמה שכך שנו חכמים שבו איש תחתיו אלו ד' אמות אל יצא איש ממקומו אלו אלפים אמה בין יש נהר בין אין נהר, ואשכחן נמי לרבינו האיי גאון ז"ל תשובה וזו היא נוסחה, וששאלתם הא דתנן פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשיכה, בשבת וספינה המפרשת בים לא קא מיבעי' לי כי קא מיבעי' לי ביו"ט וספינה הבאה באחד הנהרות מהו לירד ביו"ט, ואם הי' דבר מצוה כגון שופר בר"ה ולולב ביום הראשון של חג ותפלה עם הצבור בשאר ימים טובים מהו, הכי חזינן שאיסור לעבור בספינה כשהיא עוברת שוין באיסור ותנן לא שטין ע"פ המים בין שט בידו ובגופו בין שט על חביות של שייטין אסור וכש"כ בספינה ומאי

דעביד רב הונא בר חיון ואמרי לה ר"ה בר חליון שהי' ישן בספינה בלא דעתו לא שרי לכתחלה, ולא דמי' לדר"ג דאלו האי לענין תחום שבת הוא שאם היו בתוך התחום עד שלא חשיכה מותרין הי' לירד ליבשה וה"נ אפי' באחד מן הנהרות אם הגיע בין השמשות ויכול הוא לעלות ליבשה ובתוך התחום חייב לעלות ואם אינו יכול לעלות ליבשה וקדש עליו היום וישנו בספינה ואח"כ הגיעו לנמל שיכול הוא לעלות בו כיון שנכנס לתחום עד שלא קדש היום מותר הוא לעלות לנמל ואפי' לדבר הרשות, אבל להלך במים ע"ג קרקע מותר היא לדבר מצוה ולדבר תורה ואפי' המים מגיעין עד צוארו בזמן שאין צריך לשום את בית ידו על כתפו ולהוציאה מתחת שיפולי כתונתו כדת"ר ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במים ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו, ואמרינן עלה איבעי' להו רב לגבי תלמיד מאי אמר רב יצחק בר רב חנה אנא חזיתיה לזעירי דעבר לגבי רב חייא תלמידיה דרב אשי אמר ההוא רב חייא בר אשי הוה דעבר לגבי זעירי רביה ואמרינן נמי רב יוסף שרי לה לבני תרבו למיעבר במיא ומיתא לפירקא ואמרינן נמי אמר רב יהודא אמר רב שמואל בר יהודא הוו קיימא אגודא דנהר פפא אמברא דהצידו והוה קאי רמי בר פפא מהך גיסא ורמא להו קלא מהו למיעבר ומיתא לקמיה דרבנן ומשאל שמעתא מפומהון דרבנן, אמר להו רב יהודא, רב ושמואל דאמרי תרוייהו ובלבד שלא יוציא ידיו מתחת חפת חלוקו ובספינה אסור כמו שפירשנו למעלה:

סימן לט

נחמיה ברי' דרב הונא בר חינלאי משכתיה שמעתא בשבת ושגג ונפיק חוץ לתחום א"ל רב חסדא לרב נחמן, נחמיה תלמידך שרוי בצער אמר לו עשה לו מחיצה של בנ"א ויכנס שנמצא כאילו הוא בתוך דיר או בתוך סהר שמותר להלך בו וקיי"ל שמחיצה שנעשית בשבת הויא מחיצה ורב נחמן כשמעתי' דשבת בבקעה, ודוקא שיצא בלא דעת אבל אם יצא לדעת לא, והנהו דעבדי מחיצה נמי בעינן דעבדי לה שלא לדעת אבל מעבד מחיצה לדעת אסור, וא"ת הא רב חסדא דעבד מחיצה לדעת הוה דא"ל רב נחמן זיל עשה לו מחיצה של בנ"א ויכנס, רב חסדא שלא מן המנין הוה שלא נמנה עמהן. ואסיקנא לעולם פשיטא לי' לרב חסדא דהלכתא כר"ג דשרי להלך בכולה ולא בעא אלא היכא דלא מלו גברי עד התחום וא"ל רב (חסדא) נחמן זיל עביד לי' מחיצה של בני אדם וילך נחמיה עד שיגיע בשתי אמות קרוב לתחומו ויכנס אלו שתי אמות בלא מחיצה כר' אליעזר דאמר מי שיצא חוץ לתחום שתי אמות יכנס שלש לא יכנס הנהו בני גננא דאעילו מיא

במחיצה של בני אדם נגדינהו שמואל אמר אם אמרו שלא לדעת יאמרו לדעת הנהו זיקי דהוי שדיין בריסתקא דמחוזא בהדי דאתי רבא מפירקא עיילינהו ניהליה לשבתא אחריתא אסר להו דהוי לי' לדעת ואסור:

סימן מ

מתני' מי שיצא ברשות ואמרו לו כבר נעשה מעשה יש לו אלפים אמה לכל רוח ואם הי' בתוך התחום כאלו לא יצא שכל היוצאין להציל חוזרין למקומן, מאי קאמר אמר רבה ה"ק אם הי' בתוך התחום שלו כאילו לא יצא מביתו דמי, פשיטא מהו דתימא הואיל ועקר עקר קמ"ל. רב שימי בר חייא אמר ה"ק אם היו תחומין שנתנו לו חכמים מובלעין בתוך תחומין שלו כאילו לא יצא מביתו דמי, פשיטא כלומר אם אותו המקום שהלך בו תחומו מובלע בתוך התחום שלו שהוא פחות מאלפים אמה כיון שנתנו לו חכמים אלפים אמה לכל רוח מהלך באותן שיצא ובהא קא מיפלגי דמר סבר הבלעת תחומין לאו מילתא היא ומ"ס הבלעת תחומין מילתא היא ואע"ג דלא שבת באויר מחיצות, ואותבי' אביי לרבה מהא דתנן ר"א אומר שתים יכנס מאי לאו ר"א לטעמי' דאמר הוא באמצען וד' אמות דיהבו לי' רבנן כמאן דמיבלען בתוך תחומיה דמי וקאמר יכנס אלמא הבלעת תחומין מילתא היא וע"כ לא פליגו רבנן עלי' דר"א אלא לדבר הרשות אבל לדבר מצוה מודו לי' וקם רבה ולא פריק מידי הילכך הלכתא כרב שימי בר חייא דסבר הבלעת תחומין מילתא היא, ופי' ברשות דקאמר ברשות ב"ד, שכל היוצאין להציל חוזרין למקומן אוקימנא חוזרין למקומן בכלי זיינין כדתני' בראשונה היו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לחומה פע"א הכירו בהן אויבים נכנסו ליטול זיינן נכנסו אחריהן דחקו זה את זה והרגו זה בזה יותר ממה שהרגו בהן אויבים באותה שעה התקינו שיחזרו בכלי זיינן למקומן, תנן בראש השנה פ' אם אין מכירין בראשונה לא הי' זזין משם כל היום התקין ר"ג הזקן שיהי' מהלכין אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד אמרו אלא [אף] חכמה הבאה לילד והבא למול את הקטן והבא להציל מן הגוים ומן הלסטין ומן הדליקה ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח:

סימן מא

מתני' מי שישן בדרך ועמד והרי הוא סמוך לעיר הואיל ולא היתה כוונתו לכך לא יכנס דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר יכנס אמר ר' יהודה מעשה ונכנס ר' טרפון בלא מתכוין ופי' ר"ח ז"ל הכי כיון שהי' בדעתו בתחלה לילך לזו העיר אעפ"י שעכשיו לא הוזכר

כלום אמר ר' יהודה דינו כדין מי שיצא לילך לעיר שמערבין בו שמותר לו ללילך עד אותו העיר אם היא בתוך ארבעת אלפים אמה שנמצא כאילו עירב ברגליו ולכך נכנס ר"ט בלא מתכוין שני תחומי שבת כמו שעירב ברגליו ורבוותא אחריני פרשו הכי שמשנתינו במי ששבת בתוך התחום העיר ההיא דר' מאיר סבר כיון שלא הי' יודע שהעיר קרובה אליו בתוך תחומו ונתכוין לשבת במקומו אין לו אלא אלפים אמה ואם היתה העיר בסוף אלפים אמה ה"ז לא יכנס ואם היתה במקצת אלפים אמה יכנס עד תשלום אלפים אמה לבד ור' יהודה סבר כיון שאלו הי' יודע שהעיר קרובה לא הי' קונה שביתה אלא עם בני העיר הרי הוא כמי שקנה שביתה עמהן ומותר ליכנס בה לעיר ולהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה וכתב הגאון ר' יצחק דהאי פירושא בתרא דמיסתבר היא וכ"כ מר רב אחא משבחא וקיי"ל כר' יהודה חדא דר' מאיר ור' יהודה הלכה כר"י ועוד דגרסינן בהדי' בפרק חלון אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר' יהודה ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו:

סימן מב

מתני' מי שישן בדרך ולא ידע עד שחשיכה יש לו אלפים אמה לכל רוח דברי ר' יוחנן בן נורי כלומר שקונה שביתה במקומו ואפי' הי' ישן בעת שנכנסה השבת כדרך שקונה שביתה מי שהוא ניעור ואומר כאן תהא שביתתי, וחכ"א אין לו אלא ד"א בלבד כלומר כיון שהי' ישן ולא קנה שביתה אין לו אלא תחתיו שהיא ד"א אבל מקום שהיא אלפים אמה לית לי', ר' אליעזר אומר הוא באמצען ר' יהודה אומר לאיזו רוח שירצה מודה ר' יהודה שאם בירר לו שאין יכול לחזור בו, א"ר יעקב בר אידי אריב"ל הלכה כר"י בן נורי, ואריב"ל הלכה כדברי המקל בעירוב, ותרתי למ"ל אמר ר' זירא צריכי דאי אמר הלכה כר"י בן נורי הו"א בין לקולא בין לחומרא קמ"ל הלכתא כדברי המקל בעירוב פי' לקולא דישן קונה שביתה כמו הניעור ופי' לחומרא דחפצי הפקר לר"י בן נורי קונין שביתה והיינו לחומרא קמ"ל הלכה כדברי המקל בעירוב, למימרא דחפצי הפקר לא קנו שביתה כרבנן אלא הרי הן כרגלי כל אדם, ולימא הלכה כדברי המקל בעירוב ולא בעי הלכה כריב"נ אמר אביי איצטריך סד"א ה"מ יחיד במקום יחיד ורבים במקום רבים אבל יחיד במקום רבים אימא לא, רב פפא אמר איצטריך סד"א ה"מ בעירובי חצירות אבל בעירובי תחומין אימא לא קמ"ל הלכתא כר"י בן נורי דאפי' כעירובי תחומין, רב אשי אמר איצטריך סד"א ה"מ בשיורי עירוב אבל בתחלת עירוב אימא לא קמ"ל הלכה כר"י בן נורי דאפי' בתחלת עירוב דדברי ר"י בן נורי כתחלת עירוב דמי, ר' יעקב ור'

זריקא [אמרי] הלכה כר' עקיבא וכר' יוסי מחבריו כרבי מחבירו למאי הלכתא ר' אסי אמר הלכה, ר' חייא בר אבא אמר מטין ר' יוסי בר חנינא אמר נראין, א"ר יעקב בר אידי אמר רבי יוחנן ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה, ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואצ"ל ר' מאיר ור' יוסי שהלכה כר' יוסי, אמר רב אשי אף אנו נאמר ר' יוסי ור' שמעון הלכה כר' יוסי דאמר ר' אבא אמר ר' יוחנן ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה, השתא במקום ר' יהודה ליתי' במקום ר' יוסי מיבעי', איבעי' להו ר' מאיר ור' שמעון מאי תיקו, ואע"ג דרב פליג עליה דר' יוחנן בהני כללי קיי"ל כר' יוחנן ואפי' בברייתא:

סימן מג

אמר רב יהודה אמר שמואל חפצי גוי אין קונין שביתה והשואל חפץ מן הגוי ביו"ט הרי הוא כרגלי השואל ור' חייא בר אבין א"ר יוחנן חפצי גוי קונין שביתה גזירה דגוי אטו בעלים דישראל הנהו דיכרי דאתו למברכתא ביו"ט פי' מברכתא שם הכפר והביאו שם הגויים אילים בשוק להמכר ביו"ט שרא להו רבא לבני מחוזא דאתו לה למברכתא ע"י עירוב למיזבן מינייהו כי מברכתא רחוקה ממחוזא יותר מאלפים אמה והלכך באין לשם ממחוזא ע"י עירוב ושרי להו רבא למיזבן מן הצאן ולמיזל בהו למחוזא א"ל רבינא לרבא מאי דעתך דאמר רב יהודא א"ש חפצי גוי אין קונין שביתה והאמר רחב"א אר"י חפצי גוי קונין שביתה גזירה בעלים דגוי אטו בעלים דישראל ושמואל ור' יוחנן הלכה כר"י, הדר אמר רבא ליזבנינהו בני מברכתא דאע"ג דאיכא למימר הנהו דכרי קנו שביתה במקום רחוק ועכשיו הן חוץ לתחום מ"מ יש להן לטלטל אותן בד' אמות ומברכתא כולה לבני מברכתא כד' אמות דמיא:

סימן מד

וענין עירובי תחומין כך היא דינא, כל אדם שדר בעיר יכול לילך בשבת או ביו"ט מעבור העיר כגון שיש לה בית או נפש או גשר שיש בהן בית דירה או כל דומיהן ונקרא על שם אותה העיר מחשבין אותה שתהא ישיבתה מיושבת עד אותה העיבור היוצא ולכך נקרא עיבורה של עיר שעושין אותה כמין אשה מעוברת שכריסה בולט מן העובר שבמעיה והיא נחשבת גוף אחד כך מחשבין מדות העיר עד אותו יוצא ומוציאין מדתה בריבוע לד' רוחותיה כנגד אותו יוצא וזה ששנינו בפרק כיצד מעברין בית נכנס בית יוצא וכו' ושם פירשנו פי' זה מבואר וכל מי ששובת בעיר יכול לילך לכל רוח מכנגד העבור ולחוץ אלפים אמה בלא עירוב בשבת, וביו"ט נמי יכול להוציא כל הצריך לו וכל הנאות [בו]

עד אלפים אמה ואם צריך לילך יותר בשבת או ביו"ט יניח עירובו בסוף אלפים אמה באותו רוח שרוצה לילך וענין העירוב אם יהי' ברגליו או בפת מפורש למעלה ודבר ברור הוא כי כל אדם שקונה שביתה במקומו יש לו אלפים אמה לכל רוח ועכשיו אם צריך לילך לרוח מזרח שלשת אלפים אמה מניח עירובו בסוף אלף ומהלך ממקום עירובו ולהלן אלפים אמה ואותן אלף אמה שהניח עירובו בסופן העתיקן מן ב' אלפים אמה שיש לו ברוח מערב ולא נותר לו ברוח מערב אלא אלף אמה כי בהניחו העירוב לסוף אלף לרוח מזרח הסיען מלבו אותן אלף מרוח מערב והעתיקון משם וקבעין ברוח מזרח וכן נמי אם צריך לילך ד' אלפים לרוח מזרח מניח עירובו בסוף אלפים ומהלך ממקום עירובו ולהלן אלפים אמה ונאסר לו להלך לרוח מערב אפי' פסיעה אחת חוץ לעיבורה של עיר כי כבר העתיק האלפים אמה משם והסיען מלבו וקבען ברוח מזרח וכענין זה יכול לעשות מצפון לדרום לפי מה שצריך לילך לאותו רוח שצריך לילך בו עיקר כפי מה שצריך מן הרוח שכנגדו וקובעין שם וזהו ששנינו בפרק בכל מערבין מתנה אדם על עירובו ואומר אם באו גויים למזרח עירובי למערב אם באו למערב עירובי למזרח ואם באו לכאן ולכאן [עירובי] למקום שארצה אלך לא באו לכאן ולכאן הריני כבני עירי וגם שם מפורש במקומו ענין זה באר היטב ושניא נמי בתוספתא:

סימן מה

במסכת יו"ט פרק משילין ת"ר שנים ששאלו חלוק אחד זה ללילך בו שחרית לביהמ"ד וזה ללילך בו ערבית לביהכנ"ס זה עירב עליו לצפון וזה עירב עליו לדרום זה שעירב עליו לצפון מהלך לצפון כרגלי מי שעירב עליו לדרום וזה שעירב עליו לדרום מהלך לדרום כרגלי מי שעירב עליו לצפון ואם מיצעו את התחום ה"ז לא יזיזוהו ממקומו, ותורף הדבר כמו שפרשנו הכללות למעלה כי כל אדם יש לו אלפים אמה לכל רוח ויכול להעתיק מרוח זה לרוח זה שכנגדו וכמו כן נמי בהמה או כלים כרגלי הבעלים וכל מה שירצה להוליך לא הוא ולא אחר אין יכולין להוציא אותו חפץ אלא כפי מה שעירב לרוח שלפניו ולא לרוח שלאחריו אלא כפי מה ששייר בתחומו עכשיו אם שאלו שנים חלוק אחד זה ללילך בו שחרית לביהמ"ד לרוח מזרח וזה ללילך בו ערבית לביהכנ"ס ברוח מערב או שהי' ביהמ"ד בצפון וביהכנ"ס בדרום נתן האחד שהוא צריך ללילך לצפון את עירובו בסוף אלף אמה בצפון הרי נשאר לו אלף אמה בדרום ואין לו להלך בדרום אלא אותן אלף אמה בלבד וכיון שזה החלוק קנה שביתה ברגליו זה שעירב לדרום אע"פ שעירב בסוף אלף אמה לדרום ויש לו להלך בדרום שלשת אלפים אמה אין לו רשות להלוך בזה

חלוק אלא עד אלף אמה בלבד שהוא כרגלי מי שעירב עליו לצפון כיון שחבירו עירב עליו לדרום בסוף אלף אמה ולא נשאר לו בצפון אלא אלף אמה בלבד אע"פ שיש לזה שעירב לצפון להלוך לצפון ג' אלפים אמה אין לו לילך בזה החלוק לצפון חוץ מאלף אמה בלבד שהוא כרגלי מי שעירב לדרום וזה פי' זה שעירב עליו לצפון מהלך לצפון כרגלי מי שעירב עליו לדרום וזהו שעירב עליו לדרום כרגלי מי שעירב עליו לצפון, ואם מיצעו עליו את התחום ה"ז לא יזיזוהו ממקומו כלומר אם כל אחד ואחד נתן את עירובו בסוף אלפים אמה נמצא מי שעירב לצפון אין לו להלך בדרום אפי' אמה אחת וכיון שהחלוק קנה שביתה כרגלי שניהם ה"ז לא יזיזוהו ממקומו והך דאמרינן דאם צריך אדם לילך יותר מאלפים אמה בשבת או ביו"ט יכול לילך בעירוב עד ארבעת אלפים אמה בהעתיקו אלפים אמה ממזרח וקבעם במערב ומניח העירוב מבערב בסוף אלפים למערב וכן ממערב למזרח וכן מצפון לדרום או מדרום לצפון ה"מ בזמן שהוא אותו הצורך לדבר מצוה התם הוא דשרי רבנן להלך בעירוב עד ארבעת אלפים, אבל שלא לדבר מצוה דהכי נינהו עירובי תחומין ואמר רבנן דאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה כדתנן כיצד משתתפין בתחומין מניח את החביות ואומר ה"ז לכל בני עירי לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה כל מי שקיבל עליו [מבעוד יום] מותר משחשיכה אסור שאין מערבין משתחשך ואמר עלה אמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה מאי קמ"ל תנינא לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה מהו דתימא אורחא דמילתא קתני קמ"ל לדבר מצוה דווקא, ומהך ברייתא דפ' משילין נמי שמעית מינה דקתני שנים ששאלו חלוק אחד זה לילך בו שחרית לביהמ"ד וזה ליכנס בו ערבית לבית הכנסת דהנהו כולהו לדבר מצוה אינון, והא דתנן בפרק בכל מערבין מתנה אדם על עירובו ואומר אם באו גוים למזרח עירובי למערב ואם באו למערב עירובי למזרח ואם באו לכאן ולכאן למקום שארצה אלך לא באו לכאן ולכאן הריני כבני עירי ואם בא חכם למזרח עירובי למזרח ואם בא למערב עירובי למערב בא לכאן ולכאן למקום שארצה אלך לא בא לכאן ולכאן הריני כבני עירי ר' יהודה אומר אם הי' אחד מהן רבו ילך אצל רבו שתיהן רבותיו למקום שירצה ילך וכו':

סימן מו

ואשכחן בפסקא בהאי לישנא ועירובי תחומין ושתופי מבואות מערבין בין בפת בין בפירות ונשאל גאון בהאי ענינא אם אי אפשר לו בלא חביות או דילמא בכל מנא דבעי מנח לי' והשיב כך ראינו שכך היו רגילין להניח שתוף מבוי בחביות דתנן כיצד

משתתפין בתחומין מניח את החביות וכיצד משתתפין במבוי מניח את החביות של יין ושל שמן, ועד עכשיו כך אנו נוהגין שאנו נותנין את העירוב בחבית כדי שישתמר מן העכברים ומן החולדה ומן המטר ולא סגי לי' בלא הגבהה וכו', תשובה ואנן חזי לן דהאי דאמר רבנן בין ביין בין בשמן להקל על עירובי תחומין ושתופי מבוי כדתנן בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח וה"מ עירובי תחומין אבל עירובי חצרות בפת ואי ערוב עירובי תחומין ושתופי מבוי בפת כש"כ דמעלי לי', ובתשובה נמי והא דתנן הבהמה והכלים כרגלי הבעלים מהו, כל אדם שיש לו בהמה ומדדו לו תחום שבת מפתח ביתו עד מקום פלוני א"א לבהמה לצאת ולהלך חוץ לתחומו שנאמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך ובהמתך, ושנינו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה שהוא מצווה על שביתתה כשביתות עצמו שנאמר למען ינוח שורך וחמורך כמוך, אבל אם ביתו של בנו חוץ משלו וביתו של רועה במקום אחר ומדדו להן מפתח ביתו עד מקום שתחומו אלפים אמה ומסר בעה"ב בהמתו לבנו ולרועה לא תצא בהמתו חוץ ממקום של בנו ושל רועה שהוא ברשותו ורגלו כרגליהן ופלפלו חכמים בדבר ושנו אף בכלים כענין זה השואל כלים מחבירו מעיו"ט הרי הן כרגלי השואל שכשמשכו השואל לכלי מעיו"ט קנאו ועמד ברשותו מעיו"ט וכששבת ברשותו של שואל והרי הוא כרגליו אבל שאל השואל כלי מחבירו ביו"ט ומשכו ביו"ט כיון ששבת אותו כלי ברשות המשאיל כבר קנה שביתה ברשות בעלים ואע"פ שמשכו השואל הרי הוא כרגלי המשאיל, ובפסקא מטר היורד בשבת וביו"ט מותר לשתות מהן ולרחוץ בהן אע"פ שלא הי' עבים מעיו"ט וכן הלכה:

סימן מז

תנן בפרק משילין הבהמה והכלים כרגלי הבעלים המוסר בהמתו לבנו או לרועה הרי הוא כרגליו כלים המיוחדין לאחד מן האחין שבבית הרי הן כרגליו ושאינן מיוחדין למקום שכלן הולכין, המוסר בהמתו לבנו או לרועה הרי הוא כרגליו אוקימנא בשני רועים דלא קנה אחד ולפיכך הרי הוא כרגליו אבל מסרה לרועה אחד הרי הוא כרגלי הרועה, ת"ר שנים ששאלו חלוק אחד זה ללילך בו שחרית לביהמ"ד כו', איתמר שנים שלקחו חביות ובהמה בשותפות אמר רב חבית מותרת ובהמה אסורה ושמואל אמר אפי' חבית אסורה, רב אמר חבית מותרת דקסבר יש ברירה ובהמה אסורה משום דקא ינקי תחומין מהדדי כלומר כיון שבבהמה יונקין איבריה זה מזה נמצאו תחומין כאילו הן מעורבין זה בזה ולא יתכן בהן ברירה ושמואל אמר אפי' חביות אסורה קסבר אין

בירה, ואמרינן מהו הוי עלה ר' יוחנן אמר אין ברירה ור' אושעי' אמר יש ברירי' ואסיקנא דר' אושעי' כי אית לי' ברירה בדרבנן אבל בדאורייתא לית לי' ברירה ואיפסקא הלכה בהדי' כר' אושעי' דקסבר בדרבנן יש ברירה וקם לי' רב ורב אושעי' בחד שיטתא וכיון דקאי רב כר' אושעי' ש"מ דהלכתא כוותי' דרב, אמר שמואל שור של פטם הרי הוא כרגלי כל אדם:

סימן מח

מתני' השואל כלי מחבירו מעיו"ט כרגלי השואל ביו"ט כרגלי המשאיל האשה ששאלה מחברתה תבלין מים ומלח לעיסתה הרי הן כרגלי שתיהן ר' יהודא פוטר במים מפני שאין בהם ממש, מעיו"ט כרגלי השואל פשיטא לא צריכא שלא מסרו לו אלא ביו"ט מסייע לי' לר' יוחנן דאמר ר"י השואל כלי מחברו מעיו"ט אע"פ שלא נתנו לו אלא ביו"ט הרי הוא כרגליו, ביו"ט כרגלי המשאיל ואע"פ דרגיל דשאיל מיניה מימר אמר דילמא משכח אחרינא ושאיל מיני':

סימן מט

מתני' בור של יחיד כרגלי היחיד ושל אותה העיר כרגלי אנשי אותה העיר ושל עולי בבל כרגלי הממלא מי שהיו פירותיו בעיר אחרת וערבו בני אותה העיר לבוא אצלו לא יביאו לו מפירותיו ואם עירב הוא הרי פירותיו כמוהו תני' נהרות המושכין ומעיינות הנובעין הרי הן כרגלי כל אדם תני' אחריתא בור של שבטים יש להן אלפים אמה לכל רוח וכיון דקיי"ל כר"י בן נורי בחפצי הפקר גשמים שירדו מעיו"ט יש להן אלפים אמה לכל רוח ואם ירדו ביו"ט הרי הן כרגלי כל אדם, תני רבי חייא חרם שבין תחומי שבת, פי' חרם כמו חרץ שהוא מלא מים והוא בין שני תחומי שבת, צריך מחיצה של ברזל להפסיקו להתיר חציין לתחום זה וחציין לתחום זה, מיחייך עלה ר' יוסי בר חנינא, מ"ט חייך עליה ושקלינן וטרינן ואמרינן משום דקל היא שהקילו חכמים במים כדבעא מיני' רב טבלא מרב מחיצה תלוי' מהו שתתיר בחורבה א"ל אין מחיצה תלויה [מתרת] אלא במים קל שהיא שהקילו חכמים [במים] הלכך אפי' מחיצה של קנים מתרת:

סימן נ

וחכמים אומרים אין לו אלא ד' אמות הני ד' אמות היכין כתיבן כדתני שבו איש תחתיו כתחתיו, וכמה תחתיו גופו ג' אמות ואמה כדי פישוט ידיו ורגליו דברי ר' מאיר ר'

יהודה אומר ג' אמות גופו ואמה כדי לטול חפץ מתחת מראשותיו ומניח תחת מרגלותיו, ומתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, מאי ביניהו איכא ביניהו ד' אמות מצומצמות דר' מאיר סבר מצומצמות ור' יהודה סבר מרווחות, והני ד' אמות באמה דידיה יהבינן לי' ואי קשי' לך אמאי לא תני לה גבי יש שאמרו הכל לפי שהוא אדם משום דלא פסיקא לי' דאיכא ננס באיבריו לא הוי ד' אמות דידי' כתחתיו דבעינן למיתן לי' ד' אמות באמות דעלמא:

סימן נא

מתני' היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה מביאין ואוכלין באמצע ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חבירו ואם היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהם הוא מותר עמהן והן מותרין עמו ושנים החיצונים אסורין זה עם זה, א"ר שמעון למה הדבר דומה לג' חצירות פתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר וערבו שתים עם האמצעות היא מותרת עמהן והן מותרין עמה ושתים החיצונות אסורין זה עם זה, אמר רב יהודא אמר רב זו דברי ר' שמעון אבל חכמים אומרים רשות אחד משמשות עם שתי רשיות ואין שתי רשיות משתמשות עם רשות אחד כלומר האמצעות משמשות עם החיצונות ואין החיצונות משתמשות עם האמצעות, ושמואל אמר לדברי חכמים שלשתן אסורות, אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כר' שמעון, נמצא עכשיו דהאי דקאמר לעיל וחכ"א אין לו אלא ד"א קא מקשינן בגמרא חכמים היינו ת"ק דתנן מי שהוציאוהו גוים או רוח רעה אין לו אלא ד"א דקא שמעינן דכל השובת שלא לדעת אין לו אלא ד"א ופריק רבא שמונה על שמונה איכא ביניהו והכין הוא פירושא דמתני' וחכ"א אין לו אלא ד"א לכל רוח שהן שמונה על שמונה משום דקאמר ר' יוחנן בן נורי דשובת שלא לדעת וישן יש לו אלפים אמה ועל האי מימרא קאמרי חכמים דאין לו אלא ד"א לכל רוח שהן ח' על ח', ופליגו נמי על ת"ק דמי שהוציאוהו דאמרי אין לו אלא ד"א בלבד, ופי' בירושלמי בירר עליו מבעוד יום וקידש עליו היום תשמעינה מן הדא לא יכנס דברי ר' מאיר ר' יהודא אומר יכנס, לא אדא איתאמרית אלא אירשא דפירקן מי שהוציאוהו גוים איתאמרת עלה א"ר בון מודה ר' יהודה שאם בירר לו שאינו יכול לחזור בו, תנ"ה יש כאן ח' על ח' דברי ר' מאיר כלומר ד"א לכל רוח יש כאן ח' על ח', והאי דקאמר דהלכה כר' יוחנן בן נורי משום דהלכה כדברי המקל בערוב ה"מ להוליך גופו שיכול לילך אפי' עד אלפים אמה אבל לטלטל לא דקאמר אמר רבה מחלוקות להלך פי' אפי' ריב"נ לא התיר לו אלא להוליך אלפים אמה אבל לטלטל דברי הכל ד' אמות בלחוד, נמצא שהשובת

בשבת לדעת אפי' ישן כריב"נ במדברות מקום שאין שם לא עיר ולא מחיצה יש לו ד"א לטלטל שמותר לטלטל בהן ואם טלטל יותר הרי הוא חייב כמטלטל ברה"ר גמורה ויש לו אלפים אמה לכל רוח להלך כריב"נ ואם הלך יותר מאלפים חייב מלקות כיוצא חוץ לתחומו ואם שבת בעיר או במערה מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה דת"ר שבת בעיר גדולה ואפי' באנטוכיא ובמערה אפי' מערת צדקיהו מהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה, ואם שבת בבית או בחצר המוקפת לדירה מותר לטלטל בכל אותו בית או חצר ומהלך חוצה לה אלפים אמה אבל אם שבת בחצר גדולה הרבה שאינו מוקפת כהלכתה או במערה או בדיר או בסהר שאינן מוקפות כהלכתן או בכל דירה שתשמישה לאויר על הדין קאמר בפ"ק דרש רב נחמן משום רבינו שמואל חצר שתשמישה לאויר ואינה מוקפת שתי וערב אלא שתי בלא ערב או ערב בלא שתי יחיד נותן לו בית סאתים שהן מאה אמה על חמשים אמה כי בית סאה חמשים על חמשים בית סאתים מאה על חמישים שהן שבעים אמה ושיריים כחצר המשכן דכתיב אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים ונקראת חצר והיו עמודים ועליהן קלעים כדרך הולכי מדברות וכל מילי דשבת ממשכן ילפינן לה הלכך יחיד נותנין לו בית סאתים שנים נותנין להן בית סאתים שלשה נעשו שיירא ונותנין להן כל צורכן ואע"פ שהיא שתי בלא ערב וכן הלכה, אמר רב גידל אמר רב שלשה מותרין בשבע ואסורין בחמש ופירשה רב אשי הכי הוצרכו לשש כלומר לבית שש סאין סאתים לכל אחד ואחד והוקפו שבע מותרין שהרי לא נשאר פנוי אלא בית סאה, לא הוצרכו אלא לחמש והוקפו לשבע אפי' בחמש אסורין שהרי בית סאתים פנוי שאין צריך להן, ואקשי' ואלא הא דקתני וחכ"א אחד זה ואחד זה אחד יחיד ואחד שיירא נותנין להן כל צורכן ובלבד שלא יהא בית סאתים פנוי מאדם וכיון שהן שלשה וכל אחד מהן יש לו בית סאתים הרי יש להן שש סאין ולא נשאר פנוי מאדם אלא סאה אחת ואמאי אמרת אסורין אפי' בחמש ופרקינן לאו פנוי דקתני מאדם אלא מכלים וכיון שלא הי' צריכין לכלים אלא חמש והוקפו לשבע הרי שנים פנוים מכלים ולפיכך אסורים אפי' בחמש דבטלה הקפתם, הי' שלשה והקיפו בית שש סאין וקנו שביתה ואח"כ מת אחד מהן הרי הן מותרין כמעיקרא ולא חיישינן לזה שמת ואם קנו שם שביתה ואח"כ נתוספו עליהן מ"ט שבת גורמת ולא דיורין:

סימן נב

מתני' מי שבא בדרך והי' ירא שמא תחשך והי' מכיר אילן או גדר ואמר תהא שביתתי תחתיו לא אמר כלום שביתתי בעיקרו מהלך ממקום רגליו ועד עיקרו אלפים אמה

ומעיקרו לביתו אלפים נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה, מאי לא אמר כלום רב אמר לא אמר כלום כל עיקר דאפילו לתחתיו של אילן לא מצי אזיל מפני שעקר שביתתו ממקומו באומרו שביתתי תחת אילן פלוני ותחת אותו אילן לא קנה שביתה דהא לא סיים מקום שביתתו דמקום שביתתו הן ד' אמות שמותר לו לטלטל ומשום מותר תחומו וכיון שאין לו מקום אין לו תחום, ושמואל אמר לא אמר כלום לביתו כלומר שאינו יכול להלך מן האילן לביתו ואפי' הוא בתוך אלפים אמה לאילן אבל לתחתיו של אילן מצי אזיל דקסבר שמואל אם במקומו קנה שביתה יש לו לילך אלפים אמה עד תחתיו של אילן ואם תחת אילן קנה יש לו לילך שם אבל כיון שמגיע תחת האילן אין לו לזוז ממקומו מפני שנעשה תחתיו של אילן חמר גמל בא למדוד מן הצפון מודדין לו מן הדרום בא למדוד מן הדרום מודדין לו מן הצפון אמר רבא מ"ט דרב משום דלא סיים אתריה, איכא דאמרי מ"ט דרב אמר רבא כל שאינו בזה אחר זה אפי' בבת אחת אינו פי' כשם שאין לו לאדם לקנות ד' אמות מקום שביתה אחר שקנה במקום אחר כך אין לו לקנות שיעור שני מקומות בבת אחת, אמר רב הונא ברי' דר"י לא שנו אלא באילן שיש תחתיו ח' אמות אבל אילן שאין תחתיו אלא שבע אמות הרי מקצת ביתו ניכר, כלומר כיון שאין בחציין אלא ג' אמות ומחצה מן כל מקום שאתה מודד לא תמצא ד' אמות אלא עד שתמדוד חצי אמה מן החצי האחר ונמצא אותה חצי אמה כמסויימת וניכרת והיא מקצת בית שביתתו, תני' כוותי' דרב, תני' כוותי' דשמואל תני' כוותי' דרב מי שבא בדרך והי' ירא שמא תחשך והי' מכיר אילן או גדר ואמר שביתתי תחתיו לא אמר כלום תהא שביתתי במקום פלוני מהלך עד מקום פלוני הגיע למקום פלוני מהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה בד"א במקום המסויים כגון ששבת בצד תל שגבוה עשרה והיא מד' אמות עד בית סאתים וכן בנקע שעמוקה עשרה והיא מד' אמות עד בית סאתים אבל במקום שאינו מסויים אין לו אלא ד' אמות הי' שנים אחד מכיר ואחד שאינו מכיר האינו מכיר מוסר שביתתו למכיר ואומר תהא שביתתינו במקום פלוני בד"א בשסיים ד' אמות שקבע אבל לא סיים ד' אמות לא יזיז ממקומו, ופסק הגאון ר' יצחק בהלכות דידי' דהלכתא כוותי' דרב דכל רב ושמואל הלכתא כוותי' דרב באיסורא, ובתר דכתבינן הא חזינן דכתב הגאון ר' יצחק בדוכתא אחרינא והדר בי' ממה דפסק בהלכות דילי' ואלו תורף דבריו ומה שתמצא בפרק מי שהוציאוהו תני' כוותי' דשמואל מי שטעה ועירב וכו' עד שלא יזיזוהו ממקומו תמחוק משם מה שפסקתי הלכה כרב ותכתוב שם הכי תני' כוותי' דשמואל טעה ועירב לשתי רוחות כמדומה שמערבין לשני רוחות או שאמר לעבדיו צאו ועירבו עלי אחד עירב עליו לצפון ואחד עירב עליו לדרום מהלך לצפון

בעירובו לדרום ולדרום בעירובו לצפון ואם מיצעו עליו את התחום לא יזיזוהו ממקומו, אע"ג דקיי"ל הלכתא כרב באיסורא הכא הלכתא כשמואל דהאי תני' דאתי' כוותי' דשמואל שייכא בההיא תניא אחריתי דת"ר שנים ששאלו חלוק אחד לילך בו שחרית לביהמ"ד וזה לילך בו ערבית לבית הכנסת כו' עד ואם מיצעו עליו את התחום ה"ז לא יזיזוהו ממקומו וקיי"ל דהילכתא היא הלכך האי תני' דאתי' כוותי' דשמואל הלכה היא דתרווי' חד טעמא נינהו. מהלך ממקום רגליו אמר רבא והוא דכי רהיט מטי, א"ל אביי והא חשכה לו קתני, חשכה לו לביתו אבל לעיקרו של אילן אזיל איכא דאמרי חשכה לו כי מסגי קליל אבל כי רהיט מטי, נמצא עכשיו דהאי דקאמרינן דיכול אדם לומר תהא שביתתי במקום פלוני ומהלך מאותו מקום פלוני ואילך אלפים אמה ה"מ בזמן שיש שם ג' דברים הללו, האחת שיהי' אותו מקום שירצה לשבות בו מקום המסויים, והשנית שלא יהי' אותו מקום רחוק יותר מאלפים אמה והשלישית בזמן שאותן אלפים אמה יכול להלכן במרוצה קודם שיקדש היום ויגיע לאותו מקום אם יכריח עצמו אותו עת הוא מותר לומר תהא שביתתי במקום פלוני ואע"פ שלא ילך שם אלא משחשיכה כיון שבידו [לילך] אם ירצה לילך במרוצה קודם שתחשך לית לן בה והיינו דקאמרינן נמצא מהלך משחשיכה ארבעת אלפים אמה:

סימן נג

מתני' אם אינו מכיר או אינו בקי בהלכה, ואית דגרסי בהולכה, ואמר שביתתי במקומי זכה לו מקומו ויש לו אלפים אמה לכל רוח, עגולות דברי ר' חנינא בן אנטיגנוס וחכ"א מרובעת כטבלא מרובעת כדי שיהי' נשכר את הזויות זהו שאמרו העני מערב ברגליו ר' מאיר אומר אין לנו אלא עני ר' יהודה אומר אחד עני ואחד עשיר לא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר שלא יצא ויערב ברגליו, אמר רב נחמן מחלוקות במקומו דר' מאיר סבר עני אין עשיר לא ור' יהודה סבר אחד עני ואחד עשיר, אבל במקום פלוני דברי הכל עני אין עשיר לא אלמא קסבר רבי מאיר עיקר ערוב בפת, ולא אמרו מערבין בפת אלא להקל על העשיר רבי יהודה קתני לה, תניא כוותי' דרב נחמן אחד עני ואחד עשיר בפת ולא יצא עשיר חוץ לתחומו ויאמר שביתתי במקום פלוני לפי שלא אמרו לערב ברגליו אלא למי שבא בדרך וחשכה לו דברי ר' מאיר, רבי יהודה אומר אחד עני ואחד עשיר מערבין ברגל, ויצא עשיר חוץ לתחום ויאמר תהא שביתתי במקומי וזהו עיקרו של עירוב, והתירו לו לבעל הבית לשלח עירובו ביד בנו ביד עבדו ביד שלוחו להקל עליו וכו' אמר רב אשי אף אנן נמי תנינא להא דרב נחמן, וקיי"ל כרב נחמן דתני'

כוותי' ואף רב אשי מסייע לי' דאמר אף אנן נמי תנינא הלכך הלכתא כרב נחמן, מתני לי' ר' חייא בר אשי לחייא בר רב קמי' דרב אחד עני ואחד עשיר א"ל אתנייה הלכה כר' יהודה, אמר רמי בר חמא הרי אמרו שבת יש לו ד' אמות המניח עירובו יש לו ד' אמות או לא ופשט רבא יש לו מדתניא לא אמרו לערב בפת אלא להקל כלומר להניח עירובו בפת אלא להקל על העשיר מכלל שזה וזה שוין ואי אמרת המניח עירובו אין לו ד' אמות האי להקל הוא להחמיר הוא שהרי הפסיד ד' אמות אלא ש"מ יש לו ורמי בר חמא סבר הא ניחא לי' דלא נטרח:

סימן נד

תנן בפרק בכל מערבין השולח עירובו ביד חרש שוטה או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב ואם אמר לאחר לקבלו הימנו ה"ז עירוב, השולח את עירובו ביד חרש ש"ו, אוקימנא בעירובי תחומין דאינון דאורייתא אבל בעירובי חצירות דאינון דרבנן ביד קטן הוי עירוב דקיי"ל כרב הונא דאמר קטן גובה את העירוב, ואם אמר לאחר לקבלו הימנו ה"ז עירוב וליחוש דילמא לא ממטי לי' בעומד ורואהו, וליחוש דילמא לא שקיל מיניה חזקה שליח עושה שליחותו:

סימן נה

נתנו באילן למעלה מעשרה טפחים אינו עירוב לפי שאין עירובו עמו ברשות אחד אלא העירוב ברשות אחר הוא ובעינן שיהא העירוב במקום שיכול להשתמש בו אבל אם נתנו באילן למטה מיוד טפחים ה"ז עירוב, נתנו בבור אפי' עמוק מאה אמה ה"ז עירוב נתנו בראש הקנה או בראש הקנדס כל זמן שהוא תלוש ונעוץ אפי' גבוה מאה אמה ה"ז עירוב נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח ה"ז עירוב ר' אליעזר אומר אם אין ידוע שהמפתח במקומו אין זה עירוב, האי אילן היכא קאי אילימא דקאי ברה"י מה לי אם נתנו למעלה מעשרה מה לי אם נתנו למטה מעשרה רה"י עולה עד לרקיע הוא ועירובו במקום אחד ואלא דקאי ברה"ר דנתכוין לשבות היכא אילימא דנתכוין לשבות למעלה מיוד הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר הוא שהעירוב למטה מיוד טפחים ובעינן שיהא העירוב במקום אחד עמו או במקום שיכול להשתמש בו ואלא דנתכוין לשבות למטה הא קא משתמש באילן, ואסור לו להשתמש באילן בשבת או ביו"ט כדתנן ואלו הן משום שבות לא עולין באילן וכיון דהכין היא אשתכח דהוא במקום אחד ועירובו

במקום אחר ותירצינן לעולם דקאי ברה"ר ונתכוין לשבות למטה והא מני רבי היא דאמר כל דבר שהיא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות:

סימן נו

נתנו בבור האי בור דקאי היכא אילימא דקאי ברה"י פשיטא כי היכא דרה"י עולה עד לרקיע ה"נ נחית לתחת ואלא ברה"ר נתכוין לשבות היכא אי למטה הוא ועירובו במקום אחר הוא אלא הכא בבור העומד בכרמלית עסקינן ונתכוין לשבות למעלה ורבי הוא דאמר כל דבר שהיא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, נתנו בראש הקנה או בראש הקנדס בזמן שהיא תלוש ונעץ, תלוש ונעץ אין שאינו תלוש ונעץ לא גזירה שמא יקטום, נתנו במגדל ונעל בפניו ואבד המפתח אמאי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר היא אבייי ורבא דאמרי תרויהו הכא במנעל דקטיר במיתנא עסקינן ובעי סכינא למיפסקי' ור"א ס"ל כר' נחמיה דאמר תרווד ואפי' טלית אין נטלין אלא לצורך תשמישן ולפיכך אסור, ורבנן סברי כל הכלים ניטלין בין לצורך בין שלא לצורך:

סימן נז

נתגלגל חוץ לתחום, נפל עליו גל או נשרף, תרומה ונטמאת, מבעוד יום אינו עירוב, משחשיכה ה"ז עירוב ואם ספק ר' מאיר ור' יהודה אומרים ה"ז חמור גמל ר' יוסי ור' שמעון אומרים ספק עירוב כשר א"ר יוסי העיד אבטולמוס משום חמשה זקנים על ספק עירוב שהוא כשר, נתגלגל חוץ לתחום דקאמר אינו עירוב אמר רבא לא שנו אלא שנתגלגל חוץ לד' אמות אבל נתגלגל בתוך ד"א אפי' מבעוד יום עירובו עירוב שהנותן את עירובו יש לו ד' אמות ואישתכח דהוא ועירובו במקום אחד, נפל עליו גל, גל נמי והוא דבעי מרא וחיצנא לפקחו ספק ר' מאיר [ור"י אומרים] ה"ז חמור גמל פי' דרך חמור בהנהגה ודרך גמל במשיכה ומי שיש לו חמור וגמל ונתן חמור מלאחריו למושכו והגמל לפניו להנהיגו לא חמור הולך במשיכה ולא גמל בהנהגה נמצא האדם שביניהן יושב בלא הליכה עשו זה כמו משל שאין לו רשות להלך כמו חמור וגמל בתשובה וששאלתם נתגלגל חוץ לתחום וכו' ר' יהודה ור' מאיר אומרים ה"ז חמור גמל ר' יוסי ור"ש אומרים ספק עירוב הוא וכשר, הלכה כר' מאיר ור' יהודה או הלכה כר' יוסי ור"ש, כך ראינו דהלכה כר' יוסי ור"ש חדא דהלכה רווחת היא דר' יהודא ור' יוסי הלכה כר' יוסי ואצ"ל ר' מאיר ור' יוסי דהלכה כר' יוסי וא"ת [שאני הכא] דקאי ר' מאיר ור' יהודה כי הדדי, ר' יוסי נמי האיכא ר' שמעון בהדיה ועוד האמר שמואל הלכה כדברי המקל בעירוב,

ועוד ר' יוסי מעשה ועדות קאמר דתנן א"ר יוסי העיד אבטולמוס משום חמשה זקנים על ספק עירוב שהוא כשר, וששאלתם לפרש לכם מהו חמור גמל, פירושו חמר גמל משל היא כך מנהג העולם שהחמר מנהגו לחמר מאחריו וגמל מנהגו למשכו מלפניו ואדם אחד שיש עמו חמר וגמל מבקש לעמוד באמצע כדי שיהא החמור מלפניו וגמל מאחריו אם נתקל החמור או שעמד ופסק המנהיג אי אפשר לו להלך לפניו מפני החמור [ולא] לאחריו מפני הגמל, וטעמו של דבר כמו שפירשנו למעלה במושך ומנהיג אף כאן כיוצא בו בחמור גמל שזה עירב ונתגלגל עירובו ואלו לא עירב הי' יפה לו שהיה מהלך אלפים אמה למזרח ואלפים אמה למערב ועכשיו שעירב למזרח עקר אלפים אמה של מערב להיות מהלך אלפים אמה מעירובו ואילך למזרח וכיון שנתגלגל עירובו ואין ידוע אם מבעוד יום נתגלגל או משחשיכה נעשה ספק, להלך במזרח אלפים אמה מעירובו ואילך אסור שמא מבעוד יום נתגלגל ולא הי' שם עירוב ואסור להלוך במזרח, למערב נמי אסור לו להלך כשאר בני עירו חיישינן שמא משחשיכה נתגלגל וקנה שם עירוב במזרח ועיקר תחומו ממערב כל עיקר הלכך אין לו להלך לא למזרח ולא למערב ונעשה כאותו האיש בעל חמור וגמל וכמו שפירשנו למעלה, וכל מקום שאמרו חכמים ה"ז חמור גמל אתה מוצא כמות זה:

סימן נח

מתני', מתנה אדם על עירובו ואומר אם באו גוים למזרח עירובי למערב ואם באו למערב עירובי למזרח ואם באו לכאן ולכאן למקום שארצה אלך, לא באו לכאן ולכאן הריני כבני עירי, ואם בא חכם למזרח עירובי למזרח למערב עירובי למערב בא לכאן ולכאן למקום שארצה אלך לא בא לכאן ולכאן הריני כבני עירי רבי יהודה אומר אם היה אחד מהן רבו ילך אצל רבו שניהם רבותיו למקום שירצה ילך ורבנן זימנין דניחא לי' לאיניש בחבריה טפי מרביה ר' אליעזר אומר יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה מערב אדם שני עירובין ואומר אם עירובי הראשון למזרח בשני למערב ואם עירובי ראשון למערב בשני למזרח ואם עירובי בראשון בשני הריני כבני עירי ואם עירובי בשני בראשון הריני כבני עירי, וחכמים אומרים מערב לרוח אחת או אינו מערב כל עיקר כיצד הוא עושה מוליכו בראשון ומחשיך עליו ונוטלו ובא לו בשני מחשיך עליו ואוכלו ובא לו נמצא משתכר בהליכתו ומשתכר בעירובו, נאכל בראשון עירוב לראשון ואין עירוב לשני אמר להם ר' אליעזר מודים אתם לי שהן שתי קדושות, לרוח אחת מאי ניהו לשני ימים מאי ניהו לרוח אחת היינו חדא הכי קאמרי לי' רבנן לר"א אי אתה מודה שאין מערבין

ליום אחד חציו לצפון וחציו לדרום אמר להן אבל, כשם שאין מערבין ליום אחד חציו לצפון וחציו לדרום כך אין מערבין לשני ימים חציו למזרח וחציו למערב, ור"א התם קדושה אחת הכא שתי קדושות, אמר להן ר"א אי אתם מודים לי שאם ערב ברגליו בראשון מערב ברגליו בשני נאכל עירובו בראשון אינו יוצא עליו בשני, אמרו לו אבל הא לאו שתי קדושות הן, ורבנן הכא לחומרא והכא לחומרא, אמרו לו לר"א אי אתה מודה שאין מערבין מיו"ט לשבת אמר להן אבל הא לאו קדושה אחת היא, ור"א התם משום הכנה, אמר רב הלכה כארבעה זקנים ואליבא דר"א דאמר שתי קדושות הן מאי הכנה כדתניא והיה ביום הששי והכינו את אשר יבואו חול מכין לשבת וחול מכין ליו"ט ואין יו"ט מכין לשבת ואין שבת מכינה ליום טוב ואלא הא דתנן ר"א אומר יו"ט הסמוך לשבת וכו' והא קא מכין מיו"ט לשבת, מי סברת דמנח לי' בסוף אלפים אמות לכאן ובסוף אלפים אמות לכאן לא דמנח לי' בסוף אלף אמה לכאן ובסוף אלף אמה לכאן ואלא הא דאמר רב יהודא עירב ברגליו בראשון מערב ברגליו בשני עירב בפת בראשון מערב בפת בשני הא קא מכין מיו"ט לשבת, מי סברת דאזיל ואמר מידי דאזיל ושתק קאים ואע"ג דלא אמר מידי כיון דאי בעי מצי אמר כמאן דאמר דמי ואע"ג דתניא לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי ליכנס לבית המרחץ מיד, לא קשי' מידי דהתם מוכחא מילתא הכא לא מוכחא מילתא אי צורבא מדרבנן הוא אמרי שמעתא משכתיה ואי עם הארץ הוא אמרי חמרא איתבר לי', גופא אמר רב יהודא עירב ברגליו בראשון מערב ברגליו בשני עירב בפת בראשון מערב בפת בשני עירב בפת בראשון מערב ברגליו בשני עירב ברגליו בראשון אין מערב בפת בשני שאין מערבין בתחלה בפת בשני, עירב בפת בראשון מערב בפת בשני אמר שמואל ובאותה הפת, אמר רב אשי מתניתן נמי דיוקא שאין מערבין בשני אלא בפת שעירב בו דתנן כיצד הוא עושה מהלך בראשון וכו':

סימן נט

מתני' רבי יהודה אומר ר"ה שהי' ירא שמא תתעבר מערב אדם שני עירובין ואומר עירובי בראשון למזרח בשני למערב בראשון למערב בשני למזרח ואם עירובי בראשון בשני הריני כבני עירי ולא הודו לו חכמים ואינון ר' יוסי דסבר דשני ימים של ר"ה קדושה אחת היא וכו', והא מתני' דכתבינן לעיל אם אינו מכיר או בקי בהלכה וכו' איתשיל עלה רבנא שרירא גאון זצ"ל וזו הוא נוסחא ושאלתם הא דתנן אם אינו מכיר או בקי בהלכה ואמר שביתתי במקומי זכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח וכו' וקאמר בגמרא

תני' כוותי' דרב מי שבא בדרך וכו' עד שמהלך את כולו וחוצה לו אלפים אמה באמירה תלי' מילתא או אפי' במחשבה נמי וכן נמי מי שמהלך בדרך כגון בני מערב שנוהגין לבוא [אל מ"צ] בשיירות [הדרך] והדרך ארוכה היא עד למאוד ורוב שביתתם במדבר ויש בהן שמכיר בדרך ויכוין בתחלה מקום כל שבת ושבת ויש מהן שאינו מכיר אם אמר המכיר תהא שביתתי במקום פלוני ושאינו מכיר תהא שביתתי יזכה להן מקומן אלפים אמה לכל רוח או לא, אם מצאו שם נקע או תל שגבוה יו"ד והיא מד' אמות עד בית סאתים יש בתוכו ויש להן אלפים אמה לכל רוח או לא, ואם אין לו אלא ד' אמות והוצרך לנקביו וצריך מים ליטול ידיו מאי תקנתי' [תשובה] הא מתני' והא ברייתא הלכתא אינון ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים דתנן ואמר תהא שביתתי באמירה תליא מילתא ולא במחשבה ובני מערב ששובתין הרבה במדברות ויש מהן שמכיר בדרך ומכוין מתחלה מקום כל שבת ושבת לא סגי לי' במה שהוא מכוין מעיקרא אלא צריך לומר בכל ערב שבת ושבת סמוך לחשכה שביתתי במקומי שיזכה לו מקומו אלפים אמה לכל רוח ואם אמר שביתתי במקום פלוני אפי' סמוך לחשיכה אינו קונה שביתה באותו מקום אלא א"כ אומר בשעה שאם ירוץ מגיע לאותו מקום עד שלא תחשך לפיכך משער את הדרך בלבו ואם (כן) יש בינו ובין אותו מקום שיעור זה שאם ירוץ משעה שהוא אומר שביתתי שם ועד שתחשך מגיע לאותו מקום ואם משער כך ולא רץ אע"פ שחשבה ויש בינו ובין אותו מקום אלפים אמה יש לו להלך עד שמגיע אליו וממנו יש לו אלפים אמה לכל רוח אבל אם שיער הדרך עד אותו מקום שאפי' רץ אין מגיע לשם מבעוד יום לא קנה שביתה שם ונחשב כחמר וגמל ואין לו אלא ד' אמות לפיכך יהא אדם זהיר מלומר כך עד שישער את הדרך בלבו שכך אנו אומרים אמר רבה והוא דכי רהיט מטי ומקשי אביי והא חשכה לו קתני ומפרקינן חשכה לו אי מסגי קליל אבל כי רהיט מטי, ומי שקנה שביתה במקום מסויים כמו נקע או תל גבוה יו"ד והיא מד' אמות עד בית סאתים שובתין בו ומהלכין את כולו ויש להם חוצה לו אלפים אמה לכל רוח, ומי שאין לו אלא ד' אמות והוצרך לנקביו כבר פירשנו למעלה מאי דיני' גדול כבוד הבריות שדוחה את ל"ת שבתורה ויש לו לילך למקום צנוע לעשות צרכיו אבל משום מים לטול את ידיו אם אפשר לו שלא במים ישב במקומו ואם אי אפשר לו עושה מה שהוא יכול:

סימן ס

מתני' מי שיצא לילך לעיר שמערבין בה והחזירו חבירו הוא מותר לילך וכל בני העיר אסורין דברי רבי יהודא ר' מאיר אומר כל שיכול לערוב ולא עירב ה"ז חמר גמל, פי' מי

שיצא לילך לעיר שמערבין בה שיש לו לילך בה ע"י עירוב והחזירו חבירו הוא מותר לילך שעירב ברגליו וכל בני העיר אסורין ואמרינן בגמרא מ"ש הוא ומ"ש אינהו, ופי' רב הונא כגון שיש לו שני בתים וביניהן שני תחומי שבת שהן ד' אלפים אמה איהו דעקר נפשיה הו"ל כעני דכל הבא בדרך עני חשוב וכבר הותר לו לערב ברגליו וכיון שאמר שביתתי במקום שני התחומין קנה לו שביתה התם ויש לו לילך מביתו זה שלן בו לביתו האחר העומד בסוף ד' אלפים אמה אבל בני העיר כיון שלא החזיקו בדרך הוו להו עשירים ואע"ג דאמרו שביתתינו במקום פלוני לא קנו שביתה התם הוא דלא התירו לערב במקום פלוני בדבור בלבד אלא עני אבל עשיר לא, והגאון רבי יצחק כתב הכי דאיהו כיון דנפיק ליה לאורחא הו"ל עני הנך בני העיר דאמרי לי' ערב עלן עשירים נינהו, תנ"ה מי שיש לו שני בתים וביניהן שני תחומי שבת כיון שהחזיק בדרך קנה עירוב דברי ר' יהודה, יתר על כן אמר רבי יוסי בר' יהודה אפי' מצאו חבירו ואמר לו לין פה עת חמה היא עת צינה היא למחר משכים והולך, אמר רבה וצריך לומר שביתתי במקום פלוני אע"פ שהוחזק כ"ע לא פליגו דצריך כי פליגו להחזיק, ורב יוסף אמר להחזיק כ"ע לא פליגו דצריך כי פליגו לומר רבי יהודא סבר צריך שיחזיק בדרך לומר שביתתי במקום פלוני ור' יוסי בר' יהודה סבר אינו צריך אלא להחזיק בדרך אבל לומר א"צ דכיון שגמר בלבו לשבות במקום פלוני והחזיק בדרך קנה שביתה באותו מקום והלכתא כרב יוסף ואליבא דר' יוסי בר' יהודה דקאמרי רב יהודה בר איש תותא אייתו לי' כלכלה דפירי לרב נתן בר הושעיא כי הוה קא אזיל שבקיה עד דנחית דרגא א"ל בת הכא למחר זיל קדים כרב יוסף ואליבא דר' יוסי בר' יהודה:

סימן סא

מתני' מי שיצא חוץ לתחום ואפי' אמה אחת לא יכנס ר' אליעזר אומר שתים יכנס שלש לא יכנס, מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ר' שמעון אומר אפי' ט"ו אמה יכנס שאין המשוחות ממצין את המדות מפני הטועין, תנא מפני טועי המדה, והלכתא כת"ק פי' טעמי' דר"ש דקאמר אפילו ט"ז אמה יכנס כדתנן אין מודדין אלא בחבל שלנין אמה ובאלפים אמה שהן תחום שבת איכא מ' חבלים והחבל בזמן שמודדין בו וודאי שני בנ"א מחזיקין בו זה תופס בראש החבל מלא תפיסות ידו שהיא טפח וכן חבירו בראש האחר נמצא שכל חבל וחבל של מ' חבלים שיש באלפים אמה פחתו ב' טפחים והם למ' חבלים פ' טפחים שהן י"ו אמה לה' טפחים האמה האחת חסר מן הי"ו אמה [לפיכך] אפילו ט"ו אמה יצא כלומר שהוא עדיין חוץ לט"ו שהוא עומד בי"ו אפ"ה

יכנס מטעם זה והאי דאיצטריכנן לפרושי טעמא דר"ש כדי לפרושי גמרא אבל לענין פסק הלכה הילכתא כת"ק, והרי דברי ר' חנינא חיזוק לאוקמי שהלכה כת"ק דקאמר שאם רגלו האחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס דכתיב אם תשיב משבת רגלך רגליך קרינן:

סימן סב

והדר בעיר יכול לילך בשבת אלפים חוץ מכל הבתים שבעיר שמתעברים עמה או בית או גשר שיש בו בית דירה שיוצא חוץ לעיר כמו עיבור הבולט בכריסה של אשה וכשמעברין את העיר מוציאין את המדה בריבוע כנגד אותו יוצא ורואין כאילו נמשכת העיר עד אותו מקום ומשם ולהלן מודדין אלפים אמה תחום שבת וזהו ששנינו כיצד מעברין את הערים [בית] נכנס בית יוצא פגום נכנס פגום יוצא כלומר אם הבית נכנס ובית יוצא או פגום נכנס ופגום יוצא שהיה כגון שובך של יונים עשוי בנין עמודים או היה שם שני גדריות גבוהות יוד טפחים גשרים ונפשות שיש בהן בית דירה מוציאין את המדה כנגדה ועושין אותה כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות ושנוי בתוספתא נמי ת"ר כיצד מעברין את העיר ארוכה כמות שהיא עגולה עושין לה זויות מרובעת אין עושין לה זויות ופירשו בגמרא נמי ארוכה כמות שהיא כלומר לכך הוצרך להשמיענו שמודדין אותה כמות שהיא כגון שהיה ארוכה הרבה ואינה רחבה אלא מעט מהו דתימא נרבע אותה שנעשה רחבה כאורכה ואח"כ נמדוד לה אלפים תחום שבת קמ"ל דלא נתנו לך חכמים כל כך אלא ארוכה אין מודדין אותה אלא כמות שהיא, עגולה עושין לה זויות כמו שאמר במשנתינו שמרבעה ונותן לה זויות אבל מרובעת אין עושין לה זויות פשיטא לה צריכה דמרבעה ולא מרבעה כרבוע של עולם צפונה לצפון עולם דרומה לדרום עולם מהו דתימא נרבעה כריבוע עולם קמ"ל דלא, ותורף הדבר כגון שהעיר מרובעת והיא באלכסון לריבוע עולם שאם היינו מרבעין אותה בריבוע העולם היינו מטילין חוט על הריבוע ומרבעין אותה בריבוע העולם והיתה העיר משתכרת הרבה בכך וקמ"ל דלא הקילו חכמים כל כך בתחומין דכיון שהעיר מרובעת לא הצריכוה לרבעה כריבוע עולם היתה העיר רחבה מצד אחד וקצרה מצד אחד כגון שיש לה מצד מזרח אלף אמה ברוחב ומצד מערב ת"ק אמה ברוחב נותנין גם לצד מערב ת"ק אמה אחרות כדי שיהא לצד מערב אלף אמה כשם שיש לצד מזרח וזהו רואין אותה כאילו היא שוה, הי' בית אחד יוצא ממנה כמין פגום או שני בתים יוצאין ממנה כמין שני פגמים אחד למזרח ואחד לצפון רואין אותו כאילו חוט מתוח עליהן ומודד ממנה ולהלן אלפים אמה שמוציאין

גבול העיר למזרח ולצפון נגד החוט המתוח עליהן מזה ומזה ומשם ולהלן מודדין תחום שבת, היתה עשויה כמין קשת או כמין גאם רואין כאילו היא מלאה בתים וחצרות וכאלו מרובעת הקשת והגאם כמין טבלא מרובעת ומודד מהן ולהלן אלפים אמה אמר רב הונא עיר העשויה כקשת אם יש בין שני ראשיה פחות אלפים אמה מודדין לה מן היתר כלומר כיון שיכולין בני היתר משתי הרוחות לבא אלו לאלו דרך היתר באמצע ומתחברין ביחד הרי הוא כעיר אחת ורואין אותה כאילו היא מרובעת כי שני ראשי הקשת במקום היתר חשובין כמין שני פגומין ורואין אותן כאילו חוט מתוח עליהן וכאילו מלאין בתים וחצרות ומודדין באמצע היתר ולהלן אלפים אמה ואפילו הדרים באמצע הקשת יכולין לבוא עד אמצע היתר מתוך החרב ומשם ולהלן תחום שבת, והדרים בשתי היתר הדרומי מהלכין עד קצה היתר הצפוני ואע"פ שיש שם קרוב לארבעת אלפים אמה וכן מן הצפוני אל הדרומי אבל אם יש בין שני ראשיה ארבעת אלפים אמה מודדין לה מן הקשת שכיון שאין יכולין אלו הדרים בקצות היתר לבוא אלו לאלו ולהתחבר באמצע יצאו מתורת פגומה ועשו מקום שלם לכל רוח ואין דנין אותה דין פגומה כיון שיש ביניהן שני תחומין ונסתלקה מהם תורת פגום ואין מודדין מן היתר וכיושבי שדות וצריפין הם חשובין שמודדין להם מפתח ביתם ואין רואין אותה כאלו היא מלאה בתים וחצרות, וכמה יהא בין היתר להקשת [להיות] מודדין לה מן היתר נחלקו בזה השיעור רבה בר רב הונא אומר עד אלפים כדי שיהיו יכולין לבא הדרים באמצע הקשת דרך חרב לאמצע היתר ורבא ברי' דרבה בר רב הונא אמר אפילו יותר מאלפים (ואסיקנא) [ואסיק] אביי כמ"ד אפילו יותר מאלפים ואמר מסתברא כוותי' דרבא בריה דרבה דאי בעי מקיף ואתי דרך בתים כלומר אע"פ שאין יכולין הדרים באמצע הקשת לבא עד אמצע היתר דרך חרב שיש ביניהן אלפים מ"מ יכולין לבוא דרך בתים שסביבות הקשת עד שמגיע אל ראש היתר ומהלך עם היתר כיון שהוא פחות מד' אלפים אמה עד שמגיע לראש האחרת לפיכך אפילו אם יש בין יתר לקשת יותר מאלפים אמה לא חיישינן אלא מותר להלך בכולו לכל הדרים בקשת ובראשי יתר מכל צד וחוצה לה אלפים אמה כי רואין אותה כולו כאילו היא מלא בתים וחצרות ואיבעי' לן אנן לפי עניות דעתן מאי שנא דפרישו רבנן בגמרא שיעור בעיר העשויה כקשת כגון אם יש בין שני ראשיה וכמה יהא בין היתר לקשת ובעיר העשויה כמין גאם לא נתנו שיעור כמה יהא מן ראשי הגאם עד הקרן הרביעי החרב הקרוי כנגד היוצא, והא מילתא איבעי' לן ולא חזינן בה מידי מיהו אפשר למיהוי דמשום דנתנו חכמים שיעור בעיר העשויה כקשת בין שני ראשי הקשת שצריך שלא יהא ביניהן ד' אלפים אמה כדי שיהיו יכולין הדרין בשני קצות היתר לבא אלו לאלו

ולהתחבר באמצע היתר ה"נ אפשר למיהוי שצריך שלא יהא אלא אלפים מן ראש הגאם האחד לקרן הרביעי החרב וכן נמי מן ראש הגאם השני לאותו הקרן כדי שיהא יכולין הדרים בשני קצות הגאם לבא לקרן הרביעי החרב וכן נמי הדרים בקרן שבאמצע הגאם אע"פ שיש מהן ועד קרן הרביעי החרב יותר מאלפים אמה מפני שרואין את הגאם כולו כאילו מלא בתים וזה אע"פ שיש שם יותר מאלפים כיון דאי בעי אלו שבקרן באמצע הגאם לבא דרך בתים עד שני קרני הגאם ומשם ולהלן עד הקרן הרביעי החרב יכולין נמי לבא באלכסון ומשם ולהלן אלפים אמה כיון דאי בעי אתו דרך בתים וכמו שאמרנו בעיר העשויה כקשת, ותן לחכם ויחכם עוד: היו שם גדודיות גבוהות יוד טפחים מאי גדודיות אמר רב יהודא שלש מחיצות שאין עליהן תקרה:

סימן סג

ת"ר אלו שמתעברין עמה נפש שיש בה ד"א על ד' אמות והגשר והקבר שיש בהן בית דירה ובית כנסת שיש בה בית דירה לחזנין, בית ע"ז שיש בה בית דירה לכומרים והאוריאות והאוצרות שבשדות שיש בהן בית דירה והבורגנין שבתוכה והבית שבים הרי אלו מתעברין עמה, ואלו שאין מתעברין עמה נפש שנפרצה משתי רוחותיה אילן והגשר והקבר שאין בהן בית דירה וביהכנ"ס שאין בה בית דירה לחזנין ובית ע"ז שאין בה בית דירה לכומרים ובור ושיח ומערה וגדר והשובך שבתוכה והבית שבספינה אין אלו מתעברין עמה, אמר רב הונא יושבי צריפין אין מודדין להן אלא מפתח ביתם שהם כהולכי מדבריות פי' בית עשוי מקנים כמו צריפי דאורבני, וכמו העושה סוכתו כמין צריף ואם יש שם בתוך יושבי צריפין ג' חצרות של שני בתים הוקבעו ומן החיצון מודדין להן ביישוב עיר:

סימן סד

ת"ר הבא לרבעה לעיר מרבעה כריבוע העולם נותן צפונה לצפון העולם ודרומה לדרום העולם והרוצה לכוין צפון העולם יראה מקום העגלה בשמים והוא צפון העולם וכנגדה עקרב בדרום והמכוין ומרבע העיר המקום שהיא תחת העגלה היא הצפון ושתחת העקרב היא הדרום וכשנותן ימינו לדרום ושמאלו לצפון נמצא כנגדו מזרח ואחריו מערב, בא ר' יוסי ואמר כן היא ודאי כי העגלה בצפון והעקרב בדרום מיהו כל אדם אין יכולין לכוין דב"ז בקביעות הכוכבים או עתות או מקומות שאין נראית העקרב אלא נוח לו לרבעה בסבוב התקופה כיצד מקום שהחמה זורחת בו בתקופת תמוז והוא

חלון כענין כו', ובירושלמי גרסינן אמר ר' יוסי מי שאין יכול לכוין הרוחות ילמוד מן התקופה ממקום שחמה זורחת בתקופת תמוז עד מקום שזורחת בתקופת טבת אלו פני מזרח וממקום ששוקעת בתקופת טבת עד מקום ששוקעת בתקופת תמוז אלו פני מערב והשאר פני צפון ודרום כדכתיב הולך אל דרום וסובב אל צפון וגו' ניחא בשילה ובית עולמים דכמה יגיעות יגיעו הנביאים לעשות שער המזרח להיות החמה מצמצמות בו בתקופת טבת ובתקופת תמוז וז' שמות נקרא שער המזרח שער התוך שער חרסית שער איתן שער... שער העליון שער היסוד וכו':

סימן סה

ת"ר המרבע את העיר וכו' האי שמעתא חזינא בי' כמה שקליא וטריא לכמה רבוותא ורובי' לפרושי שמעתא ולעיקר דינא דתחומין איכא מילי דלא בריר לן שפיר כמדובר למטה, ת"ר המרבע את העיר עושה כטבלה כדי שיהא נשכר את הריבוע וכדקיי"ל דעיר עגולה מרבעין אותה בריבועו של עולם אבל המרובעת א"צ לרבעה כריבועי עולם, המרבע את התחומין עושה אותן כמין טבלה מרובעת וכשהוא מודד לא ימדוד מן אמצע הקרן מפני שהוא מפסיד את הזויות אלא מביא טבלה שהיא אלפים על אלפים ומניחה כנגד הקרן באלכסון, איכא מאן דסבר לי' הדברים כפשטן שמודדין מקיר העיר וחוצה אלפים אמה לאחר שאנו רואין במראית העין שהעיר מרובעת ומודדין מארבע רוחות העיר וחוצה ארבע טבלאות מאלפים ומן הקרנות מודדין אלפים בריבוע ובאלכסון עולין לאלפים ושמונה מאות לכל קרן וקרן. ואיכא מאן דסבר לי' שכשם שראובן ושמעון ולוי ויהודה הדרים בארבע קרנות העיר משתכרין אלכסון התחומין לאחר שמשתכרין אלכסון העיר כך ישששכר זבולן ובנימין ודן הדרים באמצע רוחות העיר משתכרין אלכסון העיר ואלכסון תחומיה ומודדין לכל אחד ואחד מן הדרים בחומת העיר מקיר העיר וחוצה שלשת אלפים ומאתים כדי שתהא התחום שוה לכולן ויש נמי לומר להאי סברא בתרא דלא יהבינן להני שבאמצע כי אם אלפים ושמונה מאות ומילתא [דא] צריכה עיונא טובא ואנן חזי לן האי סברא דמילי דברירין אינון מיהו איסתפקא לן מילתא לעיקר דינא דתחומין משום דקשיא לן אם איתא דהכי היא בעיר מרובעת נוסף על תחומי הקרנות אבל באמצע הקרנות לארבע רוחות האיך נוסף אלו השמונה מאות אמה שהרי אין שם מתיחת קרנות ולא זויות ועוד שהרי הזכירו חכמים בכל מקום שמנו אלפים אמה ואם איתא שבכל מקומות שסביבות העיר נמדוד אלפים ושמונה מאות אמה הי' להם להזכיר באחד מן המקומות אלפיים ושמונה מאות ללמד לאחרים, או די"ל דאלפים אמה דקתני

בכל דוכתא הן ואלכסונן דהוי להו אלפים ושמונה מאות, ועוד בעיר עגולה נמי אם איתא דלאחר שנרבע אותה במראית העין נתן לישששכר וזבולון ובנימן ודן הדרים באמצע הרוחות שלשת אלפים ומאתים כי היכי דיהבינן לראובן ושמעון ולוי ויהודה הדרים באמצע הרוחות למה אמרנו בחיצונה של מעלה מזו מרבעה בריבועי עולם למאי נ"מ אם נתן צפונה לצפון עולם אי לענין הקרנות להשתכר אלכסונן אותן היושבין בקרנות לרבוע העולם והא אמרת דכשם שיש לראובן ושמעון ולוי ויהודה שבקרנות שלשת אלפים ומאתים הם הכי יהבינן לישששכר זבולון ובנימן ודן דהוו באמצע הלכך לא בריר לן הא מילתא שפיר למפסק ביה דינא דתחומין משום דקלישא דעתאי ולמאי איצטריך לרבעה בריבועי עולם, ועוד איסתפיק לן נמי לענין יחיד השובת במדבר משום הא דגרסינן בפירקן דמי שהוציאוהו שלפני זה דהוי סיועא להאי סברא בתרא דכתבינן דתנן ואם אינו מכיר או אינו בקי בהלכה ואמר תהא שביתתי במקומי זכה לו מקומו ויש לו אלפים אמה לכל רוח עגולות דברי ר"ח בן אנטיגנוס וחכ"א מרובעת כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר את הזויות ואמרינן עלה בגמרא ממ"נ אי אית לי' לר"ח בן אנטיגנוס גז"ש דומדותם מחוץ לעיר פיאות כתיבא בהו בקרא פאת קדמה פאת נגבה ופאת ים ופאת צפון ולא משכחת פיאות אלא במרובע וה"נ דגמרינן משם היו לו לומר אלפים אמות מרובעת אית לי' גז"ש מומדותם מחוץ לעיר, אלפים [אמה] מנ"ל, ואמרינן לעולם אית לי' גז"ש ושאני התם במגרשי הלוים דאמר קרא וזה יהיה לכם לזה אתה נותן פאות ועושה אותה מרובעת ואי אתה נותן פאות לשובת שבת דגמרי מיניה, ורבנן דבעי מרובעת סברי מתני רב חנניא זה יהיה לכם כזה יהיו כל שובתי שבת, פי' פיאות הן הזויות וקיי"ל כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשא באלכסונא אינון הלכך ד' אמות שאמרו חכמים הן ה' אמות וג' חומשי אמה וכן למדידת אלפים אמה תחום שבת, ושמעינן מהא דכל תחומי שבת באלכסונא יהבינן להו, אמר רב אחא בר יעקב המעביר ד"א ברה"ר אינו חייב עד שיעביר ד' אמות ואלכסונן שהן שש אמות פחות שני חומשין, והאי מילתא הוי תירוצא למאי דאקשינן לעיל אם איתא שבכל המקומות שסביבות העיר משחינן אלפים ושמונה מאות הי' להזכיר לרבנן בחדא מן דוכתא אלפים ושמונה מאות ותירוצא דמילתא אלפים דקתני הן ואלכסונן וראי' לדבר דבכל דוכתי קתני המעביר ד' אמות ברה"ר ואפילו הכי בעינן להו הן ואלכסונן כרב אחא בר יעקב, ואמר רב פפא בדיק לן רבא עמוד ברה"ר גבוה יוד ורחב ד' מי בעינן הן ואלכסונן או לא ואמרינן לי' לאו היינו דר' חנינא דאמר כזה יהיה כל שובתי שבת ובפרק דאין עושין פסין נמי אמרינן איכא בינייהו ריבועא דרבנן והיינו דתנן וחכ"א מרובעת כטבלה המרובעת וכיון דכתבינן מאי דאיסתפיק למראית העין:

סימן סו

ת"ר המרבע את העיר ירבענה כעין צורת טבלא מרובעת כדי שיהא נשכר הריבוע והמרבע את התחומין שיש לו חוץ לעיר לכל רוח עושה אותן כמין טבלא מרובעת (דכי היכא) דבעינן שיהא התחומין מרובעין לכל רוח למראית העין כדי שיהא נשכר זויותיהן, וכשהוא מודד לא ימדוד מאמצע הקרן מפני שהוא מפסיד את הזויות אלא מביא טבלא שהיא אלפים על אלפים ומניחה כנגד הקרן ובאלכסון נמצא עיר משתכר וכו', והאי סיפא דברייתא נמי דכשהוא מודד מיפרשא תרין פירושי' דנפקי להני תרי סברי דכתבינן לענין דינא דתחומין, חד מינייהו איכא מאן דסבר לי' הדברים כפשטן דאמר והמרבע את התחומין עושה אותן כמין טבלא מרובעת וקא מסיק לה למילתא היכא קא עביד כשהוא מודד לא ימדוד מן הקרן והאי דקאמר מאמצע הקרן משום דמאמצע הקרן קא משחינן ומשום הכי קא אמרינן כשהוא מודד לא ימדוד אפילו מאמצע הקרן במדידה שהיא באלכסון ותורף דבריו לא ימדוד כלל בחבל מפני שהוא מפסיד זויות התחומין שהן אלכסונן ואפי' היכא דקא משחי מאמצע הקרן באלכסון בחבל קא מפסיד את הזויות כי המדידה כלה אינן אלא אלפים והאלכסון היא אלפים ושמונה מאות הילכך לא ימדוד מאמצע הקרן כלל אלא בטבלא שהיא אלפים על אלפים שמניח כנגד הקרן ובאלכסון והאי דקאמר מביא טבלא שהיא אלפים על אלפים מיתחזי לן לענ"ד דלא קאמר טבלא משום טבלא ממש אלא מדידה בחבל אפשר לי' למיעבד וכעין צורת טבלא קאמר כדי שיצא ממדידות החבל לנותן טבלא והיכי קא עביד קא משח מן הקרן מערבית דרומית לרוח מערב לצד הקרן אלפים אמה ביישור וכן לרוח צפון לצד הקרן ביישור אלפים אמה ובסוף האלפים שהן לרוח מערב משח נמי אלפים וכן נמי בסוף האלפים שברוח צפון משח נמי אלפים ויתחברו אלו לאלו ד' אלפים לד' רוחות ונפיק מינייהו טבלא מרובעת והפי' השני מפרש הכי וכשהוא מודד לא ימדוד מאמצע הקרן מפני שהוא מפסיד את הזויות אלא מביא טבלא וכו' והכין פירושא וכשהוא מודד אלפים חוץ לעיר לא ימדוד מחודו של ריבוע זה האמצעי שהיא אמצע הקרן כי כל הקרן כולו קרי לי' אמצע ואם ימדוד מאותו ריבוע הקרן יפסיד אותן זויות שיש בין ריבוע לעיגול כי המעגל על דבר המרובע משתכר הזויות אותו הפרש שיש בין חודו של ריבוע לחודו של עגול היוצא עליו ומש"ה אחרי התרבע העיר יעגלנה מבחוץ וישתכר אותו הפרש שיש בין רבוע לעיגול וכיצד יעגלנה מבחוץ יביא טבלא מרובעת שהיא אלפים על אלפים ומניחה כנגד הקרן באלכסון על קרן ריבוע שבתוך העיגול ומשום הכי קרי לי' באלכסון כי טבלא זו אינו נתונה פניה כנגד פני הריבוע טבלא האחרת, כי באלכסון אנו נותנים אותה כי חודות

קרנותיה יוצאת ע"ג טבלא האחרת כי טבלא אחרת מרובעת יש בתוך העיגול החיצון וטבלא אחרת נתונה על גבה באלכסון שראשי קרנותיה יוצאין חוצה לה ומושכין ונוגעין עד חודו של עיגול החיצון וכנגד אותן ראשי קרנות הנוגעין בחודו של עגול החיצון כנגדן אנו סובבין ומעגלן שיהא עיגולו ישר לכל הצדדין וכשאנו מרבעין העיר הזו ואנו מעגלין אותה מבחוץ כעין עיגול החיצון הזה נמצאת העיר משתכרת ד' מאות אמה לכל רוח ורוח כי העיר היא אלפים אורך על אלפים רחב הרי ד' אלפים בין אורך ורחב חשוב לכל אמה שני חומשין כי כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא עולין ח' אלפים חומשין ואלו ח' אלפים חומשין עולין ח' מאות אמות וכשאנו מעגלין העיר מבחוץ עודף העגול על הריבוע ד' מאות אמה לכל רוח ורוח והתחומין המרובעין כשאנו מעגלין אותן מבחוץ משתכרין נמי כמו כן ח' מאות אמה לכל רוח כי כמדת העיר שהיא אלפים על אלפים ועולין ד' אלפים אמה בין אורך ורחב כן מדת התחומין כי כל תחום אלפים על אלפים ועולין ד' אלפים אמה בין אורך ורחב כי אלו התחומין והטבלאות שהן מרובעות עדיין נעגל אותן מבחוץ וישתכרו התחומין והטבלא באותו עגול ח' מאה אמה כי כל ד' אלפים אמה של כל תחום ותחום עולה ח' אלפים חומשין וח' אלפים חומשין עולין ח' מאות אמה נמצא עיר ותחומיה משתכרין אלף ומאתים לצד זה ואלף ומאתים לצד זה כיצד העיר היא אלפים על אלפים ומשתכרת ח' מאות אמה ושני התחומין משני צדדיה שהן אלפים על אלפים משתכרין כמו כן כל אחד ואחד ח' מאות אמה הרי בין העיר ושני תחומיה משתכרין ב' אלפים וד' מאות אמה אלף ומאתים לצד זה ואלף ומאתים לצד זה והני ח' מאות אמה דאמ' שמשתכרת העיר ותחומיה לא משכחת לה דמשתכרת כולי האי אלא במתא דהויא אלפים על אלפים כדאמ' כי בהיות העיר אלפים על אלפים אז משתכרת ח' אלפים חומשין שהן ח' מאות אמה וכמו שהעיר אלפים על אלפים כן התחומין אלפים על אלפים כי כמידת העיר כן מידת התחומין כי לפי רוחב משך התחומין אנו נותנין משך רוחב התחומין שאם לא הי' משך אלא ק' אמה הוא אינו יכול לילך לחוץ לעיר כי אם אלפים אורך וק' אמה רוחב הכל לפי רוחב העיר כן יהיה רוחב התחומין ואם לא היתה העיר כי אם אלף על אלף כדאמרינן לקמן לא תשתכר העיר כי אם ד' אלפים חומשין והתחומין ג"כ כמו כן לא יהיה רוחב התחומין כי אם אלף אמה רחב ואלפים אמה אורך משום הכי מוקי לה אביי [שם] במתא דהיא אלפים על אלפים, והא דקתני ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי [שם] פשיטא היא וכמ"ש, ומסקנא בשמעתא מקשינן האיך משתכרת העיר ח' מאות אמה מפני ריבועה בלבד והלא אע"פ שריבענוה אין ריבוע על העגול כי אם רביע והעיר היתה אלפים אמה ואייתי עלהו ריבע מלבר

וכשתרבענה לא יעלה כי אם תרפ"ז אמה נכי תילתא והשיב מי סברת הני ח' מאות אמות דאמרינן שמשתכרת העיר בריבועה בלבד קא אמרינן, בריבוע לבדו ודאי אינו משתכרת כי אם תרפ"ז נכי תילתא כדאמרית כי המרבע דבר המעוגל אינו עודף כי אם רביע אבל הני שמונה מאות אמה דאמר' באלכסונא חשבינן להו ובאלכסונן בעינן טפי וזהו באלכסונן כגון העיר הזאת שהיא עגולה מבפנים ומרובעת מבחוץ ולכשתעגלנה על הריבוע מבחוץ כנגד חודן של קרנות שהיא באלכסון יעדיף ח' מאות אמה כי אלפים על אלפים מרובעים בין מורשא דקרן זה לקרן זה אינו עודף אלא רביע אבל בין מורשא דקרן זה לחבירו דרך אלכסון יעדיף ח' מאות אמה כי כל אמתא בריבוע אמא ותרין חומשין היא באלכסונא ואותן אלפים המרובעת המעגל אותן מבחוץ כנגד חודן של קרנות יעדוף לכל צד ח' מאות אמה:

סימן סז

נותנין קרפף לעיר דברי ר' מאיר וחכ"א אין נותנין קרפף אלא לשתי עיירות בלבד אם יש לזו שבעים אמה ושיריים ולזו שבעים אמה ושיריים עושה קרפף את שתיהן להיות כאחת וכן שלשה כפרים המשולשין אם יש בין שנים החיצונים קמ"א ושליש עושה אמצעי את שלשתן להיות כאחת מה"מ דנותנין קרפף אמר רבא דאמר קרא מקיר העיר וחוצה אמרה תורה תן חוצה ואח"כ מדוד, שבעים אמה ושיריים הן בית סאה ומפורש זה בפרק אין עושין פסין ומפורש זה נמי שם דברי רבי יהודה דתני בברייתא דבר מיהו כתבינן הכא ראשי דברים, וכמה היא בית סאתים מאה אורך וחמשים רחב כחצר המשכן ואמרינן נמי התם מנ"ל אמר רב יהודא דא"ק אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים אמרה תורה טול חמשים מן המאה וסבב אותם על החמשים הנשארות מן המאה וכשתסבבם נמצאו ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים והכי סליק חושבנא דמילתא טול ממאה אורך וחמשים רוחב חמישים נשתיירו חמישים על חמישים וחמישים על חמישים שנסבב עליהן וכיצד חמשים על חמישים הן אלפים וחמש מאות והוסף לסבב על החמישים ברוח מזרח רצועות של חמשים חמשים באורך ואמה ברוחב הרי חמש מאות אמה והוסיף נמי על רוח צפון חמש מאות אמות אחרות כענין שהוספנו על רוח מזרח הרי אלף והוסיף נמי בין דרום ומערב אלף אחרות כענין שהוספנו על מזרח וצפון הרי אלפים ונתוספו על החמשים עשר אמות לכל רוח דהוו להו שבעים אמה לכל רוח אבל נשתיירו הארבעה קרנות חסרין בכל קרן עשר עשיריות דהוו להו מאה לכל קרן וענין זה של קרנות היא כענין הטבלאות שפירשנו בהלכה שלמעלה

מזו ואשתכח דהני חמש מאות גרמידי דנשתיירו מן האלפים וחמש מאות שדינן מיניהו לרבוע ארבע טבלאות לארבע הקרנות לכל קרן מאה נשתיירו מן חמש מאות גרמידי מאה והני מאה שדינן מיניהו לרוח מזרח ע' אמות חסר ע' שלישי אמה וכן לרוח דרום על אמות חסר ע' שלישי אמה אשתכח דהוי להו צ"ג אמות ושליש והוו להו שבעים ואחת חסר שליש על שבעים ואחת חסר שליש ולתשלום הקרן מן האמה חסר שלש י"ו טפחים שהן חצי אמה פחות שני טפחים כי כל אמה היא ל"ו טפחים בתבריתא וצרוף אלו הי"ו טפחים עם שליש האמה נשתיירו מן המאה אמה ו' אמות וח' טפחים מל"ו באמה מעתה נחלק אלו הז' אמות לטפחים כל אמה תעלה בתבריתא ל"ו טפחים ואין לנו להאריך בכך כי מילתא דתליא בחושבן היא והמבין יחשוב לעצמו והיינו דבר מועט יש ולא נתנו בו חכמים שיעור, ובירושלמי גרסינן נמי הכי בהאי ענינא ר' שמואל בר נחמיני בשם ר' יונתן מחצר המשכן למדו דהוי לה אורך ק' אמה ורוחב ג' אמה זימנין ק' אמה הויין בתבריתא חמשה אלפין אמין, שבעים על שבעים בתבריתא הויין חמש אלפין חסר מאה ותנינן ע' אמה ושיריים ותני שמואל שיריים הללו הויין שני שלישי אמה וכך הוצעה של משנה ע' אמות ושני שלישי אמה דאינון שבעין תילתין באורכא ושבעין תילתין בפותיא הא ק"מ תילתין דאינון תשעין אמין ותלת אמין ותילתא אפיק מיניהו ארבע תשעין חסר תשיע הדא היא דתני יש בו דבר קל ולא יכלו חכמים לעמוד עליו והוא חלק מי"ב חלקים לאמה וחצי אצבע מה' אצבעות לטפח נמצא ע' אמה ושני שלישי אמה וחלק מי"ב חלקים לאמה וחצי אצבע מה' אצבעות לטפח על ע' אמה ושני שלישי אמה וחלק מי"ב לאמה וחצי אצבע מה' אצבעות לטפח:

סימן סח

והדרינן למתני', איתמר רב הונא אמר נותנין קרפוף לזו וקרפוף לזו וחייא בר רב אמר אין נותנין אלא קרפוף אחת לשתי עיירות, גרסינן בנדרים הנודר מן העיר מותר ליכנס בתחומה ואסור לכנוס לעיבורה מנ"ל דעיבורא דמתא כמתא דמי אר' יוחנן דאמר קרא ויהי בהיות יהושוע ביריחו מאי ביריחו אילימא ביריחו ממש והא כתיב וירחו מסוגרת ומסוגרת אלא ש"מ בעיבורה, גרסינן בפרק עושין פסין אמר רב ירמי' בר אבא אמר רב אין בורגנין ולא פסי ביראות לא בבבל ולא בשאר ארצות, פי' בורגנין כמו שובכין עשויין בשדות לאצור בהן את התבואה, בורגנין בבבל לא דשכיחי בדקי זימנין דסלקין ושטפין להו בשאר ארצות לא דשכיחי גנבי ולא שבקי פירי בבורגנין, פסי ביראות בבבל לא דשכיחי מיא בכל מקום ולא צריכי לשתות מימי בארות ובח"ל נמי דלא שכיחי מתיבתא

ולא שכיחי רבים למיתי לפרקא במקום עולי רגלים, אמר ליה רב חסדא למריה בריה דרב הונא בריה דר' ירמיה בר אבא אמרי קא אתיתו מבי כוש לבי כנישתא תלתא פרסי בשבתא [תלת פרסי] אמאי קא סמכיתו אבורגנין והאמר אבוה דאבוך משמיה דרב אין בורגנין בבבל כלומר אין תורת בורגנין בבבל נפיק אחוי ליה הנך מתוותא דמיבלען בשבעים אמה ושיריים פי' כגון כפרים שסמוכים זה לזה בתוך ע' אמה ושיריים וכאלו תלתא פרסי הללו חדא מדינה היא כגון דלית הרחקה יותר משבעים אמה ושיריים כדתנן בהא מתני' הכא וכן שלש כפרים המשולשין אם יש בין שנים החיצונים קמ"א אמה ושיריים עשה האמצעי את שלשתן להיות אחת:

סימן סט

אין מודדין אלא בחבל של נ' אמה לא פחות ולא יותר ולא ימוד אלא כנגד לבו היה מודד והגיע לגיא או לגדר מבליעו וחוזר למדתו הגיע להר מבליעו וחוזר למדתו ובלבד שלא יוציא חוץ לתחום ואם אינו יכול להבליעו בזה אמר רב דוסתאי בר' ינאי שמעתי שמקדרין בהרים, תנא לא פחות מפני שמרבה ולא יותר מפני שממעט, תני ר' יוסף ג' חבלים הן של מגג לפרה, של נסרים לסוטה, של פשתן למדידה, היה מודד וכו', מדקתני חוזר למידתו מכלל דאם אינו יכול להבליעו הולך למקום שהוא יכול להבליעו ומבליעו וצופה מדתו וחוזר תנינא להא דת"ר היה מודד והגיע המדה לגיא אם יכול להבליעו בחבל של חמישים אמה מבליעו ואם לאו הולך למקום שיכול להבליעו ומבליעו וצופה וחוזר למדתו אם היה הגיא מעוקם מקדר ועולה מקדר ויורד הגיע לכותל אין אומרים יקוב את הכותל אלא מודד והולך לו ואי ניחא תשמישתיה מודד מדידה יפה, אמר רב יהודא אמר שמואל לא שנו אלא שאין חוט המשקולת יורד כנגדו אבל חוט המשקולת יורד כנגדו מודדו מדידה יפה וכמה עומקו של גיא אמר רב יוסף אלפים איתביה אביי עמוק מאה ורחב חמישים מבליעו ואם לאו אין מבליעו הוא דאמר כאחרים דתניא אחרים אומרים אפילו עמוק אלפים ורוחב חמשים מבליעו, איכא דאמרי אמר רב יוסף אפילו יותר מאלפים כמאן כרבנן ולא כאחרים התם שאין חוט המשקולות יורד כנגדו הכא בשחוט המשקולות יורד כנגדו, וכי חוט המשקולות יורד כנגדו עד כמה אמר אבימי ארבעה וכן תני רמי בר יחזקאל ארבעה, הגיע להר מבליעו וחוזר למדתו, אמר רב הונא בריה דרב נתן אמר רבא לא שנו אלא בהר המתלקט עשרה מתוך חמש אבל בהר המתלקט עשרה טפחים מתוך ד' אמות מודדו והולך לו וכן הלכתא, ובלבד שלא יוציא חוץ לתחום, מ"ט רב הונא אמר גזירה שמא יאמרו מדת תחומין באה לכאן פי'

שלא יבאו לטעות הרואים ויאמרו מדת התחום באה לכאן, אם אינו יכול להבליעו וכו', כיצד מקדר תנא תחתון כנגד לבו ועליון כנגד מרגלותיו, אמר אביי נקטינן אין מקדרין אלא בחבל של ד' אמות, אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אין מקדרין לא בערי מקלט ולא בעגלה ערופה מפני שהן של תורה:

סימן ע

מתני' אין מודדין אלא מן המומחה ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחד שומעין למקום שריבה ריבה לאחד ומיעט לאחד שומעין למרבה אפילו עבד אפילו שפחה נאמנין לומר עד כאן תחום שבת שלא אמרו חכמים בדבר להחמיר אלא להקל, מומחה פי' מלשון ומחה כלומר מקום משוה ומיושר, למקום שריבה אין למקום שמיעט לא אימא אף למקום שריבה, ריבה לאחד ומיעט לאחד היינו קמייתא, ה"ק רבה אחד ומיעט אחד שומעין לזה שריבה אמר אביי ובלבד שלא ירבה יותר ממדת העיר ואלכסונה:

סימן עא

מתני' עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה של רבים ונעשית של יחיד אין מערבין את כולה אלא א"כ עשה לה חוצה כעיר חדשה שביהודה שישבה ה' דיורין דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר ג' חצירות של שני בתים, ת"ר עיר של יחיד ונעשית של רבים ורה"ר עוברת בתוכה כיצד מערבין אותה עושין לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע ואין מערבין אותה לחצאין אלא או כלה או מבוי מבוי בפני עצמה ואם היתה של רבים והרי היא של רבים ואין לה אלא פתח אחד מערבין את כלה, הא דקתני עושה לחי מכאן ולחי מכאן וכו' אוקימנא כר' יהודה דאית לי' האי סברא דתניא יתר על כן אמר רבי יהודה מי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך, ואין מערבין אותה לחצאין אלא או כולה או מבוי מבוי בפני עצמו, מאי שנא חצאין דלא דאסרי אהדדי מבוי מבוי נמי אסרי אהדדי הב"ע דעבד דקה, וכי הא דאמר רב אידי בר אבין אר' זירא עירבה לכולא מתא דבי חייא ולא שביק לה שיור, א"ל אביי מ"ט עביד מר הכי, א"ל דאמרו לי הנהו סבי דידה רב חייא בר אשי הוה מערב לה לכולה ואמינא ש"מ עיר של יחיד ונעשית של רבים היא אמר לי' לדידי אמרי לי הנהו סבי אשפה הויא לה התם מחד גיסא השתא דאישתקלא לה אשפה הויא לה כשני פתחים ואסור, א"ל לאו אדעתאי, אמר רב נחמן סולם מכאן ופתח מכאן סולם תורת פתח

עליו ותורת מחיצה עליו, תורת מחיצה עליו דלא בעי שיור ש"מ דכל היכא דאיכא שני פתחים לא מערבין לה עד דעבדין לה שיור וטעמא דשיור כדי שיכירו כי העירוב הוא שהתיר הטלטול לפיכך אסור השיור כדי להיות מוכיח על העירוב, תורת פתח בכותל שבין שני חצירות רצה אחד מערבו רצו שנים מערבין, ר"ש אומר ג' חצירות של שני בתים אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כר"ש, ר' יצחק אמר אפילו בית אחד וחצר אחת, בית אחד וחצר אחת ס"ד אלא אפילו בית אחד בחצר אחת א"ל אביי לרב יוסף הא דר' יצחק גמרא או סברא א"ל מאי נפקא לך מינה א"ל גמרא גמור זמורתא תהא והלכתא כר' יצחק:

סימן עב

מתני' מי שהיה במזרח העיר ואמר לבנו לערב עליו במערב, במערב וא"ל לבנו לערוב עליו במזרח אם יש ממנו ולביתו אלפים אמה ולעירובו יותר מיכן מותר לביתו ואסור לעירובו, לעירובו אלפים אמה ולביתו יותר מכן, אסור לביתו ומותר לעירובו, הנותן את עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום נתנו חוץ לתחום [אפילו אמה אחת] מה שנשכר היא מפסיד, חוץ לתחום ס"ד אימא חוץ לעיבורה של עיר, מה שנשכר הוא מפסיד כיצד שנתנו למזרח העיר בסוף אלף אמה נמצא מהלך לרוח מזרח שלשת אלפים אמה והרי הוא נשכר אלף אמה ואינו מהלך לרוח מערב אלא אלף אמה בלבד נמצאת האלף שנשכר ברוח מזרח הפסיד אותם ברוח מערב, ואקשינן מה שנשכר הוא מפסיד ותו לא כלו' אבל העיר כד' אמות דמיא והתניא הנותן את עירובו בעיבורה של עיר לא עשה ולא כלום נתנו חוץ לעיבורה של עיר אפילו מאה אמה משתכיר את האמה ומפסיד את העיר כולה מפני שמדת העיר עולה למדת התחום אמר רבא בר עולא לא קשיא כאן שכלתה מדתו בחצי העיר מפסיד את חצי העיר עם מדת התחום שיש לו חוץ לעיר וכאן שכלתה מדתו בסוף העיר, פי' מתני' דקתני מה שנשכר הוא מפסיד בתחומין בלבד אבל בעיר לא הפסיד כלום כשכלתה מדתו אלפים אמה של תחום בסוף העיר דאמר רב אידי אמר ריב"ל הי' מודד ובא וכלתה מדתו בחצי העיר אין לו אלא חצי העיר כלתה מדתו בסוף העיר נעשית העיר כולה כד' אמות ומשלימין לו את השאר, וכולהו רבוותא פסקין הכין היא הלכתא ואע"ג דאמר רב אידי אין אלו אלא דברי נביאות לא איכפת לן בהכי דהא רבא דייק ממתניתין ואמר תרווייהו תנינוהו אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה מ"ט לא משום דאנשי עיר גדולה כלתה מדתן בסוף עיר קטנה ולפיכך מהלכין את כולה ואנשי עיר קטנה כלתה מדתן

בחצי העיר ולפיכך אין מהלכין את כולה אמר רב יוסף אמר רמי בר אבא אמר רב הונא עיר היושבת על שפת הנחל אם יש לפניה רקק בתוך הנחל ארבע מודדין לה אלפים אמה מן הנחל פי' כי רוב העתים הנחל יבש ומשתמשין בו שאינו מתמלא אלא בשעת הגשם וכיון שמשתמשין בו נעשה בכלל העיר ואם לא יש לפניה רקק אין מודדין לה אלא מפתח בתיהן מאי שנא כל רקק בעלמא ד' טפחים והאי רקק ד' אמות משום דהאי שהיא על שפת הנחל בעיתא תשמישיתיה הלכך אי הויא ד' אמות אין אי לא לא:

סימן עג

מתני' אנשי עיר גדולה מהלכין את כל עיר קטנה ואין אנשי עיר קטנה מהלכין את כל עיר גדולה כיצד מי שהיה בעיר גדולה ונתן את עירובו בעיר קטנה או מי שהי' בעיר קטנה ונתן את עירובו בעיר גדולה מהלך את כלה וחוצה לה אלפים אמה ר' עקיבא אומר אין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה אמר להן ר' עקיבא אי אתם מודים לי בנותן את עירובו במערה שאין לו ממקום עירובו אלא אלפים אמה אמרו לו אימתי בזמן שאין בה דיורין אבל יש בה דיורין מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה נמצא קל תוכה מעל גבה, ולמודד שאמרו נותנין לו אלפים אמה שאפילו סוף מדתו כלה במערה ולית דחש לה להא דר' עקיבא אלא מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה, ת"ר שבת בעיר גדולה אפילו באנטוכיא ובמערה אפילו כמערת צדקיהו מהלך את כולה וחוצה לה אלפים אמה:

סימן עד

כיצד משתתפין בתחומין מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני עירי לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה כל מי שקבל עליו מבעוד יום מותר משחשיכה אסור שאין מערבין משתחשך, וכבר פירשנו לעיל ענין החבית, אמר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה מאי קמ"ל תנינא לכל מי שילך לבית האבל או לבית המשתה מאי דתימא אורחא דמילתא קתני קמ"ל לדבר מצוה דווקא, ועירובי תחומין צריך לזכות ע"י אחר בן דעת כגון בנו ובתו הגדולים ועבדו ושפחתו העברים דגרסינן בפרק חלון אמר רב נחמן נקטינן אחד עירובי תחומין ואחד שיתופי מבואות צריך לזכות, וכתב מר רב יהודאי גאון בהלכות פסוקות דיליה וצריך לזכותן ע"י אחר האיך עביד נותן את החבית לבנו שהוא בר מצוה או לבתו בוגרת או לאדם אחר ואומר לו אמור שיזכה בזה העירוב כל בני מבוי זה ויקבל מידו ואומר יזכו בעירוב זה כל בני מבוי זה אמר רב יוסף קטן בן

שש יוצא בעירוב אמו הא יותר על בן שש צריך לערוב לעצמו, ת"ר מערב אדם ע"י בנו ובתו הקטנים וע"י עבדו ושפחתו הכנענים בין מדעתן בין שלא מדעתן אבל אינו מערב לא ע"י בנו ובתו הגדולים ולא ע"י עבדו ושפחתו העברים ולא ע"י אשתו אלא מדעתן:

סימן עה

מתני' וכמה הוא שיעורו מזון שתי סעודות לכל אחד ואחד מזונו לחול אבל לא לשבת דברי ר' מאיר פי' דכיון דבשבת סעודתו על היין אכול טפי וכרעבתון דמי ולא בעינן אלא כחול דהו"ל סעודה בינונית, רבי יהודה אומר לשבת אבל לא לחול כלומר שתי סעודות כסעודות השבת דכיון דאית ליה בשבת בישרא וכוורא או מיני ליפתן לא אכיל פת אלא פחות מסעודתו בחול וזהו פי' וזה וזה מתכונין להקל, ור' יוחנן בן ברוקה נותן שיעור לעירוב בדבר ידוע אומר מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע, פי' שיעור הסאה ששת קבין שהן כ"ד ליטרין והסלע ד' דינרין ובשעה שיהיה השער שבשוק ד' סאין בסלע נמצא סאה בדינר וחשבון הדינר שש מעה כסף והמעה שני פונדיונין נמצא י"ב פונדיונין בדינר כ"ד ליטרא נמצא כשתמכור הסאה בדינר נמצאו שני ליטרין בפונדיון אשתכח דככר של עירוב הוי שני ליטרין והן שתי סעודות כל סעודה ליטרא, ר' שמעון אומר שתי ידות לככר משלש ככרות לקב הוי עירוב נמצא שיעור הככר ליטרא ושליש ושתי ידותיה הן שיעור העירוב, ירושלמי מזונו לחול אבל לא לשבת דברי ר' מאיר וכו' ר"מ סבר בחול דלית ליה בשש לאכול בו אכול פיתא ציבחר בשבת דאית ליה מטעמים אכיל פיתא סגין ר' יהודה סבר בחול דלית ליה מה לאכול אוכל פיתא סגיין בשבת דאית ליה מה לאכול אוכל פיתא ציבחר איתא חמי ר' יוחנן בן ברוקה אהן עביד עיגולא תריסר ביעין והדין עביד עיגולא תמניא ביעין והוא ר' שמעון ותנא כן קרובין דבריהן להיות שוין רב הונא אמר צא מהן שלש ליציאה, ובדידן תנא קרובין דבריהן להיות שוין, דבריהם דמאן אי כר' יוחנן בן ברוקה ארבע סעודות לקבא, אי ר' שמעון תשע סעודות לקבא, אמר רב חסדא צא מהן מחצה לחנוני אכתי למר תמני למר תשע היינו דאמרינן וקרובין דבריהן להיות שוין, וכתב הגאון ר' יצחק בהלכות דיליה הלכך כד הויין שמונה סעודות בקב והקב יש בו ארבע מאות זוז גדולים שהן ארבע מאות דינרים נמצא הקב ארבע ריטלין כל ליטרא מאה זוז שהן מאה דינרין והמאה דינרין הן במשקל של ערביים שהיא א"ל קרוא"ן קמ"ד זוז כייל והן ליטרא הויין שתי סעודות ליטרא קמח ובכל סעודה חצי ליטרא קמח:

סימן עו

בפרק חלון תנן בענין שתופי מבואות נתמעט האוכל מוסיף ומזכה וא"צ להודיע נתוספו עליהן מוסיף ומזכה וצריך להודיע וסוגיא דשמעתא בגמרא אם האוכל מין אחד אפילו כולה מזכה וא"צ להודיע ואם שני מינין ונתמעט מוסיף ומזכה וא"צ להודיע ואוקימנא לקמן בחצר של שני מבואות שמתוך שאתה מתירו במבוי זה אתה אוסרו במבוי האחר אבל בחצר שבמבוי אחד א"צ להודיע מ"ט דזכות היא וזכין לאדם שלא בפניו ובתשובה לגאון ז"ל פי' הא מתני' הכי ומתני' דנתמעט האוכל מוסיף ומזכה וא"צ להודיע נתוספו עליהן מוסיף ומזכה וצריך להודיע אליבא דמ"ד אין מערבין לאדם אלא מדעתו קיימא וה"ק כגון שידעו בני מבוי שזה זיכה להן או שעירבו כל אחד ואחד משלו ונתמעט האוכל שעירבו בו ולא נשאר כשיעור שכשר להיות עירוב לכולן יכול אחד מהן להוסיף עליו אלא שצריך להקנותו ומה שמוסיף בזיכוי ע"י אחר אין צריך להודיע בראשונה מפני שכל אחד יסמוך ומדעתו עירבו לו מעיקרא וכשנתמעט האוכל ונשלם א"צ לדעתו אבל אם נתוספו עליהן אחרים יש לאחד מבני המבוי לזכות ע"י אחר ולערב לו אלא שצריך להודיעו כדי שיהא עירוב מדעתו ואמרינן עלה אמר רב שיזבי אמר רב חסדא זאת חלוקין עליו חביריו על ר' יהודה דתנן לפי שאין מערבין לאדם אלא מדעתו אר' יהודה בד"א בעירובי תחומין אבל בעירובי חצירות מערב לדעתו ושלא לדעתו לפי שזכין לאדם שלא בפניו וקים לי' לרב חסדא דאפילו בחצר של מבוי אחד פליגו רבנן עליה דר' יהודה ובסוף פיסקא אוקימנא להא דתנן נתוספו עליהן מוסיף ומזכה וצריך להודיעו אליבא דריב"ל דאמר כל מקום רבי יהודה אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים בחצר שבין שני מבואות ולא קמא דריב"ל אלא בכולהו פליגו רבנן עליה משום דר' יוחנן אמר בד"א חלוקה היא ואעפ"כ הלכה בזו כר' יהודה דאמרינן עלה אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר' יהודה, שמעינן מינה דליתא להא מתני' דנתמעט האוכל דקאמר מעיקרא ומזכה ומערב וא"צ להודיע מבעוד יום ולכשידע משחשיכה מותר הוא להכניס ולהוציא וההוא דטרינן ברישא לענין נתמעט האוכל במאי עסקינן אילימא שהי' האוכל ממין אחד מאי אירי' נתמעט אפילו כולה נמי מניח ומזכה וא"צ להודיע דמעיקרא כבר הודיע ואי בשני מינין אפילו בנתמעט נמי צריך להודיע ותירוצא איבעי' ממין אחד ולא שנא נתמעט כלומר שכלה לגמרי א"צ להודיע אבל היכא דכלה שני וצריך להודיע כיון דקיימי הלכתא וא"צ להודיע לא בראשונה ולא בשנייה בטיל לי' האי כוליה, וכמה היא שיעורו בזמן שהן מרובין מזון שתי סעודות לכולן ובזמן שהן מועטין כגרוגרת להוצאת שבת לכל אחד ואחד והכי פי' שאם הניח מזון שתי סעודות בין למרובין בין למועטין

כשר ולא מיבעי' מועטין שהגיע לכל אחד חלק יפה דכשר אלא אפי' הי' מרובין כשאתה מחלק את מזון שתי סעודות עליהן אין מגיע לכל אחד מהן אפילו כגרוגרת כשר אבל אם לא רצה להניח מזון שתי סעודות אלא פחות מעט ראוי לשער אם כשאתה מחלקו מגיע לכל אחד מהן שיעור גרוגרת להוצאת שבת כשר ואם אין מגיע לכל אחד שיעור גרוגרת חייב להוסיף עד שיהא כשיעור הזה ופי' כהוצאת שבת שכן חייב על הוצאות אוכלין כגרוגרת, ואמר רב יהודא אמר שמואל דתריצה כמה הן מרובין מי"ח ואילך פי' לפום דאמר ולפום דפריש ר' יצחק ברי' דרב יחודא משמי' דרבא דאגב דוחקא דמילתא שמעינן שמזון שתי סעודות כשאתה מחלקן לא הויין י"ח גרוגרת לפיכך אם י"ח בנ"א הן אם בשתי סעודות מערב להן שפיר דמי אם בפחות אין יכול לפחות אלא כשיעור שאם יתחלק העירוב על כל אחד מעט גרוגרת כהוצאת שבת וכשאתה מחשב שתי סעודות לר' יוחנן בן ברוקה ור' שמעון שנותנין שיעור מן הקב כד הוית פחות מי"ח גרוגרת ואר' יוסי בד"א שצריך מזון שתי סעודות למרובין או כגרוגרות לכל אחד ואחד מן המועטין בתחילת העירוב, אבל מי שעירב כשיעור הזה הכשר לערב בו ונתמעט ונשתייר ממנו כל משהו כשר, והוו יודעין שזו ששנינו בהמביא לא אמרו לערב בחצרות אלא שלא לשכח את התינוקת, כך פי' כיון ששנינו כיצד משתתפין במבוי גמרנו את הדבר שכפי שורות הדין שאחר שעירבו שתופי מבואות מותרין בחצרות ולא היו צריכין לערב להן אלא אמרו חכמים שאע"פ שנשתתפו במבוי יערבו בחצרות כדי שלא לשכח את התינוקת כי ההוא דתנינן מערבין בחצרות ומשתתפין במבוי כדי שלא תשתכח תורת התינוקת דברי ר' מאיר וחכ"א או מערבין או משתתפין ואמרינן עלה אמר רב גידל אמר רב ה"ק וחכ"א עירבו בחצר מותר כאן וכאן נשתתפו במבוי מותרין כאן וכאן ואמר רב יהודא אמר רב הלכה כר' מאיר ורב הונא אמר מנהג כר' מאיר ור' יוחנן אמר נהגו העם כר"מ אבל במקום שלא נשתתפו במבוי לא ולא אמרו לערב בחצרות אלא שלא לשכח התינוקת דלית מידי אחרינא למיסמך עליהו והתם טעמא משום סומכין על שיתוף כי ההיא דתנן שכח אחד מבני החצר ולא עירב מותרין כאן וכאן מבני מבוי ולא נשתתף מותרין בחצרות ואסורין במבוי שהמבוי לחצרות כחצר לבתים ואף הוו יודעין שהפונדק כחצר ולא כמבוי לחצרות ומשקל גרוגרת וזית וכותבת ושאר שיעורין במשקל כספים של ערביים אליבא דגאון זה וכבר כתבנו תשובה זו בהלכות חלה, ובתר דכתבינן האי ענינא דלעיל דכתב הגאון ר' יצחק בהלכות דיליה הלכך כד הויין שמונה סעודות בקב והקב יש בו ד' מאות זוז גדולים שהן ד' מאות דינרים נמצא הקב וכו' כל האי מימרא דכתבינן לעיל בתר הכי חזינן תשובה לגאון ר' יצחק דהדר ביה מהאי מימרא דכתב

בהלכות ואלו תורף דבריו באותו תשובה ובפרק כיצד משתתפין תמצא האי מימרא והקב יש בו ד' מאות זוז ותמחוק להלן עד ת"ר ראשית עריסותיכם ותכתוב במקום המחק הכי זוז כייל מזון שתי סעודות מאה זוז כייל כל סעודה חמשים זוז קמח שבעין וחמשה זוזי במשקל ספרד: כמה היא שיעורו בזמן שהן מרובין מזון שתי סעודות לכולן בזמן שהן מועטין כגרוגרת להוצאת שבת לכל אחד ואחד, א"ר יוסי בד"א בתחילת עירוב אבל בשיורי הערוב כל שהו לא אמרו לערב בחצרות אלא שלא לשכח את התינוקת וכמה הן מרובין רב יהודא אמר שמואל מי"ח בני אדם ואילך ומ"ש י"ח דנקיט אמר רב יצחק ברי' דרב יהודא לדידי מפרשין לי מיניה דרבא כל שאלו מחלקין ואין כגרוגרת לכל אחד ואחד הן הן מרובין ואם לאו הן הן מועטין ואגב אורחא קמ"ל דשתי סעודות דידן הן י"ח גרוגרות:

סימן עז

מתני' בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דברי ר' אליעזר ר' יהושיע אומר ככר היא עירוב אפילו מאפה סאה והיא פרוסה אין מערבין בה ככר באיסר והוא שלם מערבין בו ת"ר בכל מערבין עירובי תחומין בכל משתתפין שתופי מבואות ולא אמרו לערב בפת אלא עירובי חצרות לבד והא מתניתן לדברי ר' יהושע דמודה הוא בעירובי תחומין ושתופי מבוי ולא פליגא בהדי ר"א דבעינן בפת אלא בעירובי חצרות לבד וסוגיין כר' יהושיע דאין מערבין עירובי חצרות אלא בפת ואין מערבין אלא בפת שלימה ואפילו היא כאיסר ואין מערבין בפת פרוסה ואפילו היא מאפה סאה ולא ק"ל שעירובי חצרות פת מכל בתים אלא ה"ק אין מערבין בפת פרוסה כלל כגון שבא ליטול פרוסה מכל בית ובית, אבל היכא דלקח קמח מכל בית ובית וערבוהו ועשאו פת שלימה כבר ערבו בפת ואף פת שלמה ושפיר דמי ומעשים בכל יום נהיגי למיעבד [כן] אבל אי שקיל קמח מכל בית ובית ועבדיה ככר שלם ונפרס ולא תפריה אין מערבין בו עירובי חצרות אבל אם תפרו בקיסם ואין תפרו ידוע מערבין בה כדרב יוסף, ובפרוסה מ"ט לא מערבינן אמר ר' יוסי בן שאול אמר רבי משום איבה כלומר שלא יתקנאו זה בזה לומר אני מביא שלמה וזה פרוסה, וגרסינן בירושלמי מפני מה אמרו מערבין בחצרות מפני דרכי שלום ומעשה באחת שהיתה דבובה עם חברתה ושילחה עירובה בידי בנה וגפפתיה ונשקתיה אתא אמר לה לאימיה אמרה אכין רחמה לי מתוך כך עשו שלום הה"ד וכל נתיבותי' שלום א"ל רב אחא ברי' דרבא לרב אשי עירבו כולן בפרוסות מהו א"ל שמא יחזור דבר לקלקולו הלכך לא מערבינן, ומסקינן נמי שאם נפרוס ככר של ערוב כשיעור כדתנן התם

רבי אליעזר אומר תרומה עולה במאה ועוד, ועוד זה אין לו שיעור ר' יוסי בן המשולם אומר ועוד קב ממאה סאה שתות המדמע, וכן אם נפרוש ככר העירוב שיעור חלת נחתום שהיא אחד ממ"ח כשר לעירוב דאר' יונתן בן שאול אמר רבי ניטלה הימנה כדי חלתה וכדי דימועה מערבין לו בה פי' או כדי דימועה ולאו שתיהן כאחת דאי שתיהן כאחת לא מערבין ביה, ומקשינן והתניא כדי דימועה מערבין לו בה שהיא מעט כדי חלתה אין מערבין לו בה שהפרס ניכר מפני שהיא הרבה ותרצינן לא קשי' הא בחלת נחתום הא בחלת בעה"ב דתנן שיעור חלה אחד מכ"א וכו' ומכל אלו נתברר דסוגיין כר' יהושע דככר שלם בעינן לעירובי חצרות, וכתב הגאון בהא דר' יונתן בן שאול דניטלה כדי חלתה וכו' הכי ודב"ז כגון שעירב בדמאי וחזר וניטל ממנו כדי חלה וכדי דימוע, ואנן חזי לן דצריך עיונא טובא בדברי זה הגאון אמר רב יוסף תפרה בקיסם מערבין לו בה והתניא אין מערבין לו בה לא קשיא הא דידוע תפרה הא דלא ידיע תפרה, אמר שמואל מערבין בפת אורז ואין מערבין בפת דוחן, אמר רב מערבין בפת עדשים וכו':

סימן עח

מתני' נותן אדם מעות לחנוני או לנחתום כדי שיזכה לו בעירובו דברי ר' אליעזר וחכ"א לא זכו לו מעותיו ומודים בשאר כל אדם שזכו לו מעותיו שאין מערבין לו לאדם אלא מדעתו אר' יהודה בד"א בעירובי תחומין אבל בעירובי חצרות מערבין לו לדעתו ושלא לדעתו לפי שזכין לו לאדם שלא בפניו, ומודים בשאר כל אדם שזכו לו מעותיו מאן שאר כל אדם אמר רב בעל הבית וכן אמר שמואל בעה"ב דאמר שמואל לא שנו שלא זכו לו מעותיו אלא נחתום אבל בעה"ב קונה ולא שנו בנחתום דלא קנה אלא בדא"ל זכי לי אבל אמר לו ערוב לי קנה ולא שנו דא"ל זכי לי לא קנה אלא מעה אבל כלי קנה, אמר ר"י בד"א בעירובי תחומין וכו' אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר' יהודה ולא עוד אלא כל מקום ששנה ר' יהודה בעירובין הלכה כמותו א"ל רב חנא בגדתאה לרב יהודא, אמר שמואל אפי' במבוי שניטלה קורתו או לחיו, א"ל בעירוב אמרתי לך ולא במחיצות, אריב"ל בכל מקום ששנה ר' יהודה אימתי ובמה אינו אלא לפרש דברי חכמים ור' יוחנן אמר אימתי לפרש ובמה לחלוק:

סימן עט

תנן נמי בהאי מסכתא בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח והכל ניקח בכסף מעשר חוץ מן המים ומן המלח, הנודר מן המזון מותר במים ובמלח מערבין לנזיר

ביין ולישראל בתרומה סומכוס אומר בחולין ולכהן בבית הפרס רבי יהודה אומר אפילו בבית הקברות מפני שהוא יכול לחוץ ולילך ולאכול הו"ל הוא ועירובו במקום אחד, אר' יוחנן אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ אמר רבינא ואי תימא רב נחמן בר יצחק אף אנן נמי תנינא בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח והאיכא נמי כמהין ופטריות דאין מערבין בהן אלא ש"מ אין למדין מן הכללות ואפי' במקום שנאמר בהן חוץ ש"מ, חוץ מן המים ומן המלח ודווקא מים בפני עצמן ומלח בפני עצמו אבל מים ומלח כאחת מערבין, תניא כל האוכלין מצטרפין לפסול את הגויה בכחצי פרס וכמזון שתי סעודות לעירוב וכביצה לטמא טומאת אוכלין סבר רב יוסף למימר הא דתני וכמזון שתי סעודות לעירוב עד דאיכא סעודה מהאי וסעודה מהאי אמר רבא אפילו למחצה לשליש ולרביע א"ל ההוא מרבנן לרבא תפוחין בכמה ואסיקנא אמר רב נחמן תפוחין בקב תניא ר"ש בן אלעזר אומר עוכלא תבלין וליטרא ירק ועשרה אגוזים וחמשה אפרסקין ושני רימונים ואתרוג אחד וכן לעירוב, הא דתניא עוכלא תבלין וכו' כענין ששנינו במשנתינו אין פוחתין לעניים בגורן מחצי קב חיטין וקב שעורין וכו', תניא ר"ש בן אלעזר אומר יין כדי לאכול בו מזון ב' סעודות, חומץ כדי לטבול בו, זתים ובצלים כדי לאכול בהן שתי סעודות, ויין דאמרן יין מבושל אבל יין שאינו מבושל מערבין בשתי רביעיות ובצלים נמי דאמרן באימהות אבל בעלין לא, ועלין דאמרינן דאין מערבין בהן דלא איבציל זרדתא אבל איבצל זרדתא לית לן בה, אמר רב יהודא אמר שמואל כל שהוא ליפתן כדי לאכול בו שתי סעודות וכל שאינו ליפתן אינו נאכל כמות שהוא כדי לאכול ממנו ב' סעודות, בשר חי כדי לאכול ממנו ב' סעודות בשר צלי רבה אמר כדי לאכול בו ורב יוסף אמר כדי לאכל ממנו והלכתא כרבה, אמר רב שימי בר חייא מערבין בביצות חיות וכמה אמר רב נחמן סיני אמר שתים:

סימן פ

מתני' מערבין בדמאי ובמעשר ראשון שניטלה תרומתו ובמעשר שני והקדש שנפדו והכהנים בחלה ובתרומה אבל לא בטבל ולא במעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ולא במעשר שני והקדש שלא נפדו השולח את עירובו ביד חש"ו או ביד מי שאינו מודה בעירוב אינו עירוב ואם אמר לאחר לקבלו ממנו ה"ז עירוב, וקיי"ל דיו"ט צריך עירובי תחומין אבל לא עירובי חצרות דהא פלוגתא דר' יהודה ור' דוסא ורבנן לענין ירא שמא תתעבר כדכתבינן לעיל, אבל יום הכפורים ודאי כשבת היא וצריך אפי' עירובי חצרות ושיתופי מבואות ומועיל בו עירוב אעפ"י שאינו יכול לאוכלו ביוה"כ כדכתבינן לעיל

[סי' ע"ט] הא דתנן מערבין מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה ותניא פלוגתא דב"ש וב"ה ותניא אמרו ב"ה לב"ש אי אתם מודים שמערבין לגדול ביוה"כ אע"פ שחייב בתענית ואסור לו לאכול אמרו להן אבל אמר להם כשם שמערבין לגדול ביוהכ"פ כך מערבין לנזיר ביין ולישראל בתרומה, שמעינן מינה דבין ב"ש ובין ב"ה כולהו סבירא להו דמערבין לגדול ביוהכ"פ עירובי תחומין ועירובי חצרות כשבת וכן הלכה: עד כאן שרשי עירובי תחומין לפי עניות דעתין:

סימן פא

ומעתה נתחיל לפרש ענין שתופי מבוי: אילו מבואה דפתחי ליה ארבעה או חמשה בתי ולא עירבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי אסורין לטלטולי בההוא מבואה או לאפוקי מחצרות למבוי וכן נמי אסורין לעיולי ממבוי לחצרות דהוי לי' מבואה כרמלית וחצרות רה"י וארבעה רשיות לשבת כמפורש בהלכות שבת ואסור לטלטולי מכרמלית לרה"י או מרה"י לכרמלית, ולא מיבעיא ממבוי לחצרות דאסור אלא אפילו בחצירות עצמן דלא עירבו בין חצר לחצר אסור לטלטולי מהאי להאי וצריך לערב בחצרות ולשתף במבוי דתנן בפרק הדר עם הנכרי חמש חצרות שפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי עירבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי מותרין בחצרות ואסורין במבוי ואם נשתתפו במבוי מותרין כאן וכאן עירבו בחצרות ונשתתפו במבוי ושכח אחד מבני החצר ולא עירב מותרין כאן וכאן בני מבוי שלא נשתתפו מותרין בחצרות ואסורין במבוי שהמבוי לחצרות כחצר לבתים. מתני' כולה ר' מאיר היא דאמר בעינן עירוב ובעינן שיתוף כדי שלא ישכח תורת עירוב מן התינוקת היכא כיון דרובה לא משתכח, אמר רב יהודא, רב לא תני פתוחות זו לזו מ"ט דקסבר רב אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחין לתוכו וכיון שפתוחות הן זו לזו נעשו כחצר אחת. גופא אמר רב אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיו בתים וחצרות פתוחות לתוכו, ושמואל אמר אפילו בית אחד וחצר אחד ור' יוחנן אמר אפילו חורבה. וקיי"ל כרב חדא דהא שמואל הדר ביה לגבי דרב בענין ההוא מבואה דהוי דייר בה אבית בר איהי ועביד ליה לחי ושרי ליה מר שמואל אתא רב ענן שדייה אמר מבואה דהוי דיירנא ביה משמיה מר שמואל אתא רב ענן ושדייה מינאי וכו' והוה ליה ר' יוחנן חד לגבי תרי ומתניתא נמי מסייע' ליה [דתנן] שהמבוי לחצרות כחצר לבתים, ועוד האמר רב נחמן בפ"ק דעירובין נקטינן אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהיה אורכו יותר על רחבו ועד שיהיו הבתים וחצרות פתוחין לתוכו, אמר רב יהודא אמר רב מבוי שצדו אחד גוי וצדו אחד ישראל אין מערבין אותו דרך חלונות להתירו דרך

פתחים וכן בחצר אין מערבין ישראלים דרך חלונות בבתים להתירן דרך פתחים משום דאסור לעשות ייחוד במקום גוי תניא בעה"ב שהיה שותף עם שכיניו לזה ביין ולזה ביין אין צריכין לערוב לזה ביין ולזה בשמן אלעזר בן תדאי אומר אחד זה ואחד זה צריכין לערוב אפילו לזה ביין ולזה ביין, אמר רבה דכ"ע זה בא בלגינו ושפך וזה בא בלגינו ושפך דכ"ע לא פליגו דהוה ערוב כי פליגו כגון שלקחו חבית בשותפות אלעזר בן תדאי סבר אין ברירה ורבנן סברי יש ברירה רב יוסף אמר בסומכין על שיתוף במקום עירוב קא מיפלגי אלעזר בן תדאי סבר אין סומכין על שתוף במקום עירוב ורבנן סברי סומכין על שתוף במקום ערוב, ואיכא לישנא דהוה כתיב בהו מעיקרא בסומכין על עירוב במקום שתוף קא מיפלגי אלעזר בן תדאי סבר אין סומכין על ערוב במקום שתוף וכו'. אמר רב יוסף מנא אמינא לה דאמר רב יהודא אמר רב הלכה כר' מאיר ור' ברונא אמר רב הלכה כאלעזר בן תדאי מ"ט לאו משום דחד טעמא היא, א"ל אביי אי חד טעמא היא תרתי הלכתא למה לי הא קמ"ל דעבדינהו תרי חומרא בעירובין, ואית דגרסי דלא עבדינן תרי חומרי בעירובין, מאי ר' מאיר ומאי רבנן דתניא מערבין בחצרות בפת אם רצו לערב ביין אין מערבין ומשתתפין במבוי ביין אם רצו להשתתף בפת משתתפין מערבין בחצרות ומשתתפין במבוי כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקת ויאמרו אבותינו לא ערבו דברי ר' מאיר וחכמים אומרים מערבין או משתתפין. פליגי בה רבה בר יוסי ורב רחומי חד אמר ביין כ"ע לא פליגי דאין סומכין כי פליגי בפת ומותבינן עליה דמ"ד ביין כ"ע לא פליגי מיתבי וחכ"א או מערבין או משתתפין מאי לאו או מערבין בחצרות בפת או משתתפין במבוי ביין דאלמא ביין נמי פליגו רבנן ותירץ רב גידל אמר רב ה"ק או מערבין בחצרות בפת ומותרין כאן וכאן או משתתפין במבוי נמי בפת ומותרין כאן וכאן אבל ביין לא פליגו רבנן אלא סבירא להו דאין סומכין וקמה כמ"ד דביין לא פליגו רבנן אבל בפת פליגי עליה דר' מאיר והלכה כר' מאיר דאמר רב יהודא אמר רב הלכה כר"מ ורב הונא אמר מנהג כר' מאיר ור' יוחנן אמר נהגו העם כר' מאיר ורבוותא דפסקו וכתבו האי פיסקא דגמ' בהלכותיהן ולא פירשו הלכה כר' מאיר אי אליבא דמ"ד דבפת לא פליג אי אליבא דמ"ד דביין לא פליג ואנן אע"ג דאין בנו כח לפסוק הלכה מ"מ מיתחזי לן לעניות דעתן דהלכה כר' מאיר חדא דהוא מחמיר טפי ממאן דאמר דבפת לא פליגי ועוד מדקא מותבינן בגמרא עליה דמ"ד דבפת נמי פליגי מיתחזי דהלכתא כוותיה וכתב בעל הלכות גדולות בהאי לישנא ואי פתיח ביתא דדרתא לשבילי ואיכא בתי אחרינא דפתחין להאי שבילא צריכין למיעבד שתוף בהדי אהדדי והדר משתרי להון לטלטולי מן מבואות לבתים ומן בתים למבואות דתנן ה' חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי

וכו' כדכתיבנא לעיל היכא דאיכא תרי בתי ופתיחין בחד מינייהו כוותא מארעא אי האי בבא טפי מיוד טפחים אסור לטלטולי מן האי ביתא להאי ביתא ולא מיתכשר בעירוב ואי מתתיא ההיא כוותא או ההיא בבא מתנח בהון עירובא ושרי לטלטולי. מאי עירוב ומאי שיתוף כדתניא מערבין בחצרות בפת ואם רצו ביין אין מערבין, משתתפין במבואות ביין ואם רצו להשתתף בפת משתתפין מערבין בחצרות ומשתתפין במבואות כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקת ויאמרו אבותינו לא עירבו דברי ר' מאיר וחכמים אומרים מערבין או משתתפין. אמר רב יהודא אמר רב הלכה כר' מאיר ורב הונא אמר מנהג כר' מאיר ור' יוחנן אמר נהגו כר"מ אלו תורף דברי בעל הלכות ולא פירש הלכה כר' מאיר אליבא דמ"ד בפת לא פליגו אי אליבא דמ"ד ביין לא פליגו ולא עוד אלא בתחלת דבריו קאמר צריכי למיעבד שיתוף ולא הזכיר ערוב ואנן לעניות דעתן כתבינן מאי דסבירא לן דהלכתא כמ"ד ביין לא פליגי וטעמא דמיסתבר היא, הילכך מבואה דדיורא דיליה כלהון ישראלים ולא דייר גוי ביניהון ופתיחי בתי כולהון למבואה מהאי גיסא ומהאי גיסא ומגופף ההוא מבואה כדחזי ליה כדמפורש למטה עבדי שיתוף בההוא מבואה שנותן כל אחד ואחד ביין ומשתתפין ביה ואי בעי לשתופי בפת גבו קמחא מכל בית ובית ועבדו ליה ככרות ומשתתפין בהו ושרי לכל חד וחד מיניהו לטלטולי מבית לחצר ומחצר דיליה למבואה וממבואה לבית וחצר דיליה:

סימן פב

והיכי דאיכא נמי בין ההוא בתי דסמיכי להדדי ופתיחי למבואה (ואיכא בניהון) חלון שיש בו ד' על ד' בתוך עשרה או פתח דין חלון זה או הפתח מפורש למטה בענין עירובי חצרות ולכך לא הארכנו כאן. והיכי דאיכא ההיא כוותא או ההיא פיתחה בין שני בתים הסמוכין זו לזו או בין שתי חצרות אי נמי בין בית של ראובן לחצר של שמעון אע"ג דנשתיירו במבוי הנך תרי בתי בהדי שאר בתים דמבוי צריכין הני תרי בתים למיעבד ביניהם ערובי חצרות למישרי להון לטלטולי דרך חלון או דרך פתח וכדכתבינן לעיל דהלכה כר' מאיר וטעמיה כדי שלא תשתכח תורת עירוב מן התינוקת אבל בחמשה בתי דפתיחי זה לזה ופתיחי למבוי ושכח אחד מבני חצר ולא עירב עירובי חצרות בהדי הנך ארבעה אבל צירוף בהדיה במבוי בההיא בלחוד שרי ר' מאיר לטלטולי אפילו דרך פתח לחצר מ"ט דטעמא מאי אר' מאיר לערוב בחצירות כדי שלא לשכח את התינוקת והכא בהנך חמשה בתי כיון דעריב הארבעה מיניהו לא משתכח תו תורת העירוב, וה"מ דמישתתפון כולהו בתי דמבוי ומישתרו בזמן דלא דייר גוי ביניהון אבל אי דייר גוי

בההיא מבואה לא מישתרי להון בשיתוף עד שישכרו מן הגוי והדר משתרי להון בשתוף דתנן הדר עם הנכרי בחצר או [עם] מי שאינו [מודה] בעירוב ה"ז אוסר עליו ר"א בן יעקב אמר לעולם אינו אוסר עד שיהי' שני ישראלים אוסרים זה על זה, ואמרינן בגמרא כ"ע בין לר"מ בין לראב"י דירת גוי לא שמיה דירה ובגזרה שמא ילמוד ממעשיו של גוי פליגו דראב"י סבר כיון דגוי חשוד על שפיכות דמים תרי דשכיחי דדיירי גזרו בהו רבנן חד דלא שכיח דדייר לא גזרו ביה רבנן ור' מאיר סבר זימנין דמיקרי ודייר ואמר רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי ואין בטול רשות מועיל במקום גוי עד שישכור וגוי לא מוגיר דחייש לכשפים, ושוכרין מן הגוי אפילו בפחות משוה פרוטה דשלח ר' יצחק בן גוריא משמיה דר' יוחנן הוו יודעין ששוכרין מן הגוי אפילו בפחות משוה פרוטה, אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר"א בן יעקב ורב הונא אמר מנהג כר"א בן יעקב ור' חנינא אמר נהגו העם כראב"י, גרסינן בתענית פ"ג מ"ד הלכה דרשינן לה בפירקא מ"ד מנהג מדרש לא דרשינן כי אתו לקמן מורינן להו ומ"ד נהגו אפילו אוריי לא מורינן להו אבל אי עביד לא מהדרי' להו, ובהא הלכתא כמ"ד הלכה דהא א"ל אביי לרב יוסף הא דאמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כראב"י וקיי"ל משנת ראב"י קב ונקי מהו לאוריי במקום רביה כלומר דהוא דבר ברור א"ל [אפי'] ביעתא בכותחא בעו מיניה דרב חסדא בשניה דרב הונא ולא אורי ואע"ג שדבר ברור הוא שמותר כי הביצים הגמורות אינן מין בשר, אמר רבא ולאיפרושי מאיסורא אפילו בפניו נמי שפיר דמי:

סימן פג

האי מבואה דהוי דר ביה המן בר ריסק אמרי ליה אוגר לן רשותא ולא אוגר להו בטל לן רשותך לא בטיל להו אמר להו רבא ניזול חד מינייהו ונשאול מיניה דוכתא וניתוב בי' מידי דהוי ליה כשכירו ולקיטו ואמר רב יהודא אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקיטו נותן את עירובו ודיו, וצריכין למיבעי הכא האי בטיל רשותך דא"ל להמן בר ריסק מאי היא דהא קיי"ל דבגוי עד שישכור ואין בטול רשות מועיל במקום גוי וחזי לן לעניות דעתן דטעותא היא וגם בכל הספרים לית בהו בגירסא דגמרא בטיל לן רשותך אלא אוגר לן רשותך בלחוד והאי דאיצטריכינן למיכתב הכא האי מימרא משום דאשכחן האי לישנא דבטיל לן רשותך כדכתיבנן לעיל בהלכות הגאון ר' יצחק ואפשר דהוי ליה טעות סופר כי אין בטול רשות במקום גוי, עוד דמסיים בה אמר להו רבא ניזיל חד מיניהו ונשאיל מיניה דוכתא וכו' ליתא בגמרא דידן אלא הכי אשכחן בנוסחא דידן אמר אביי בטילו רשותיכו לגבי חד דהוי יחיד במקום גוי ולא אסר, א"ל אביי לרב יוסף היו חמשה שכירו

ולקיטו מהו אמר לי' אם אמרו שכירו ולקיטו להקל יאמרו שכירו ולקיטו להחמיר, גופא אמר רב יהודא אמר שמואל אפילו שכירו ולקיטו נותן את עירובו ודיו וקלסיה רב נחמן לשמעתיה ר' שמעון ב"ל ותלמידי דר' חנינא איקלעו להההיא פונדק דלא הוי שוכר והוי משכיר אמרו מאי למיגר מיניה כל היכא דלא מצי מסלק ליה לא תיבעי לך כי תבעי לך היכא דמצי מסלק ליה מאי כיון דמצי מסלק ליה אוגרין מיניה או דילמא השתא מיהו לא סלקי, אמר להו רשב"ל נשכור וכשנבוא אצל רבותינו שבדרום נשאל להם אתו שאלו לר' אפס אמר להו יפה עשיתם ששכרתם, ר' חמא בר יוסף ור' חייא בר אבא ור' אסי איקלעו להההוא פונדק אתא גוי מאריה דפונדק בשבתא אמרו למיגר מיניה שוכר כמערב דמי מה מערב מבעוד יום אף שוכר מבעוד יום או דילמא שוכר כמבטל רשות דמי מה ביטול רשות אפילו בשבת אף שוכר אפילו בשבת אמר להו רב חמא בר יוסף נשכור אמר להו רב אסי לא נשכור אמר להו ר' חייא בר אבא נסמוך על דברי הזקן ונשכור אתו שייליה לר' יוחנן אמר להו יפה עשיתם ששכרתם, והאמר ר' יוחנן שוכר כמערב דמי, לקולא מה מערב בפחות משו"פ אף שוכר בפחות משו"פ ומה מערב אפילו שכירו ולקיטו אף שוכר אפילו שכירו ולקיטו. ומה מערב שרויין חמשה בחצר אחת אחד מערב לכולן אף שוכר חמשה שרויין בחצר אחת אחד שוכר לכולן וכן הלכתא אמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר ואין בטול רשות בחורבה ור' יוחנן אמר יש בטול רשות מחצר לחצר ויש בטול רשות בחורבה וצריכא דאי אשמעינן מחצר לחצר בהא קאמר שמואל משום דהא רשותא דחד והא רשותא דחד אבל חורבה דרשותא דתרויהו לחד אימא מודה ליה לר' יוחנן ואי איתמר בהא בהא קאמר ר' יוחנן אבל בהא אימא מודה ליה לשמואל צריכא, וקיי"ל דשמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן ועוד הא רבא כר' יוחנן ס"ל כדבעינן למימר לקמן בענין ההוא ינוקא דההוא ינוקא דאישתפיך חמימיה פי' מיא חמימי דאיתקנו ליה מע"ש למימהליה עילוהי בשבת אמר רבא ליתו ליה מגו ביתאי א"ל אביי והא לא עירבו נסמוך אשיתוף והא לא שתיפו אמרו ליה לגוי ליזיל וליתי ליה אמר אביי בעאי לאותובי למר ולא שבקן רב יוסף דאמר רב יוסף כי הוינן ביה רב יהודא אמר לן בדאורייתא מותבינן תיובתא והדר עבדינן מעשה בדרבנן עבדינן עובדא והדר מותבינן תיובתא בתר הכי א"ל מאי בעית לאותוביה דתניא הזאה שבות ואמירה לגוי שבות מה הזאה שבות ואינו דוחה את השבת אף אמירה לגוי שבות ואינו דוחה את השבת אמר ליה ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה, וכבר הארכנו בפי' זה המעשה בהלכות מילה:

סימן פד

אמר ליה רבה בר רב חנן לאביי מבואה דדיירין ביה תרי גברי רבי כרבנן לא ליהוי בה לא עירוב ולא שתוף א"ל ומאי איעבוד מר לאו אורחיה אנא טרידנא בגירסאי אינהו לא משגחי איקני להו ריפתא בסלא זימנין דבעי לה מאתמול ולא אפשר למיתבה ניהליהו ולא הוי שתוף דתניא אחד מבני מבוי שביקש יין ושמן ולא נתנו לו בטל השיתוף וליקני להו מר רביעתא דחלא בחביתא, תניא אין משתתפין באוצר ואסיקנא להא דתניא אין משתתפין באוצר לב"ש דלית להו ברירה אבל לב"ה משתתפין באוצר, ההוא ינוקא דאישתפיך חמימיה אמר רבא ליפנו מנאי מבי גברי לבי נשי דאיזיל ואיתוב התם ואיבטול ליה רשותא בהאי חצר דידן א"ל רבינא לרבא והאמר שמואל אין ביטול רשות מחצר לחצר כשמואל לא ס"ל מר נינח מר אדוכתא וליבטול מר לדידהו ולהדרו אינהו וליבטלי ליה למר דהא אמר רב מבטלין וחוזרין ומבטלין ההיא כשמואל סבירא לי דאמר אין מבטלין וחוזרין ומבטלין והיינו טעמא דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין כי היכי דלא ליהוי מיליהון דרבנן כחוכא ואיטלולא ואע"ג דאמרינן רבא כשמואל ס"ל דאמר אין מבטלין וחוזרין ומבטלין קיי"ל כרב דהא רב אשי דהוא בתרא אסקה להא דרב ושמואל דבפלוגתא דר"א ורבנן קמיפלגי דרב כרבנן ושמואל כר"א ושמעינן מינה דהלכתא כרב דאמר מבטלין וחוזרין ומבטלין וכן הלכה:

סימן פה

מתני' אמר רבן גמליאל מעשה בצדוקי אחד שהי' דר עמנו במבוי בירושלים ואמר לנו אבא מהרו והוציאו את כל הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם, פי' צדוקי זה נתן רשות לבני מבוי וצריכין הן בני מבוי להוציא כליהן להחזיק במבוי קודם שיוציא צדוקי כליו למבוי ויבטל נתינתו כדתנן מי שביטל רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד ה"ז אוסר דברי ר' מאיר וכו' לפיכך אמר להן אביו של ר"ג מהרו והוציאו את הכלים למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם, תניא ישראל משומד משמר שבתו בשוק מבטל רשות פי' אע"פ שהוא מחלל את השבת בסתר ושאינו משמר שבתו בשוק אינו מבטל רשות דהוי ליה כגוי מפני שאמרו ישראל נותן רשות ומבטל רשות ובגוי עד שישכור כיצד אמר לו רשותי קנויה לך רשותי מבוטלת לך קנה ואין צריך לזכות, ואיצטריכנן למכתב הכא ענין עירוב בזמן דאיכא גוי כי יש לנו ללמוד מהאי שמעתא מפני ששמענו כי יש מקומות טובא דאיכא גוי ביניהן ושוכרין מן הגוי ומערבין ישראל ששם כולהון כחדא ומטלטלין בההוא מבואה וענין עירוב עושין אותו בכל יום טוב או פעמים בשנה חדא

מנהון בתשרי ובפסח נמי מבערין אותו עירוב מפני שהוא חמץ ועושין בפסח עירוב אחר ושוכרין מן הגוי מקודם, ויש שמחמירין ועושין בכל שבת ושבת ואומרים כי חוששין שלא יבטל הגוי ולכך עושין בכל שבת ושבת ואפילו במבוי או במתא דליכא גוי ביניהן שמעינן נמי דאיכא מאן דעביד בכל שבת ושבת ואיכא נמי מאן דלא עביד אלא פעם אחת או פעמים הרבה ואנן חזי לן לעניות דעתן דמתא דהיא מגופפת ומערבין בה ומבוי נמי לא צריך לעירובי בכל שבת ושבת אלא אם עושה עירובו בתחלת השנה או בפסח ומתנה בההוא עירובא דשרי להון לטלטולי כל זמן שהעירוב קיים לא צריך למיעבד תוב עירוב בכל ע"ש (ושבת) אלא סומכין על ההוא עירוב כל זמן שהוא קיים ואינו נרקב או נפסל מלאכל אבל אם נרקב העירוב או נשרף או נפסול מלאכול מרוב שהוא מעופש חזי לן לחדושי ההוא עירוב ואין סומכין על אותו שנפסל מלאכל אבל המחמיר ועושה עירוב בכל ע"ש ושבת מדות חסידות הוא ותבוא עליו ברכה ומ"מ צריך להזדהר שלא יפשע מלעשות בכל ע"ש ושבת הואיל ואינו מתנה על עירובו אלא על אותו שבת בלבד ואם פשע ולא עשה באחד מערבי שבתות אסור לטלטולי בההוא שבתא הואיל ולא הותנה על עירובו הראשון אלא לשבת אחת ולכך נהגו למיעבד עירוב ולשין ואופין אותו בשמירה טובא כדי שיהיה קשה ולא ירקב ולא יתעפש ומתנין על ההוא עירוב הכי כל זמן שעירוב זה זה יהא קיים יהא מותר לנו לטלטל וא"צ לחדש אותו עירוב כל זמן שלא יפסל מלאכול והכי שפיר למעבד ובפסוקות דמר רב יהודאי גאון ז"ל אשכחן בהאי לישנא לעולם אם שכח אדם לעשות עירוביו בערב הפסח יעשה בכל ע"ש בכל שבוע עד תמימות השנה וכן הלכה, וכן משפט העירוב ועשייתו אם רוצה לעשות בכל ערב פסח לכל השנה יטול החכם מכל בית קמח וילוש ויאפה עוגה או שתים עוגות ויעשם קשה ביותר שלא ירקבו ושיהו שמורות שיהיה הערוב קיים מותר לטלטל, אבל אם נאכל או נרקב או נשרף אסור לטלטל עד שיעשה עירוב בכל ע"ש ושבת ואם עשה עירוב אחד מהם על כולן מקמח שלו עירובו כשר אבל צריך להודיעם אלו תורף דבריו, ותמהינן על האי דכתב בתחלת דבריו אם שכח אדם לעשות ערוב בערב הפסח יעשה בכל ע"ש ושבת וכי מה ענין ערב הפסח מאי שנא ערב הפסח משאר שבתות ואנן כתבינן לעניות דעתן כי לכך עושין העירוב בערב הפסח כדי לבער אותו העירוב הראשון שהוא חמץ ולא שנא בין ערב הפסח לשאר ערבי שבתות כי אין הזמן של העירוב תלוי אלא בתנאי העירוב כל זמן שיעשה העירוב בין בערב הפסח בין בע"ש מתנה על עירובו כל זמן שעירוב זה קיים יכול הוא לטלטל ומה שכתב בפסוקות שאם שכח ולא עשה בערב הפסח יעשה בכל ערב שבת ושבת כל אותה שנה לא ידעינן מאי קאמר:

סימן פו

וחזי לן לעניות דעתין דהיכא דאיכא גוי בהדי ישראל במבואה ומשתתפין ישראל (הבאין) הדרים במבוי ביניהון צריכין הן לשכור רשות מן הגוי כדאמור רבנן ובגוי עד שישכור ומ"ד שצריך להיות השכירות בכל ע"ש ושבת כי חוששין שלא יבטל הגוי השכירות אנן לא חזי לן האי סברא דא"כ אין לדבר סוף ואפילו לאותו שבת עצמו [שמא] יבטל הגוי שכירתו לדברי האומר כך, ואנן חזי לן לעניות דעתין כי אין ללמוד מהאי שמעתא דר"ג הני מילי כי אין ענין בטול בשכירות והאי שמעתא דלעיל לא אמורה בגוי כי בגוי אינו מועיל נתינה אלא שכירות כדאמר רבנן ובגוי עד שישכיר והאי שמעתא בענין נתינה היא ולא בענין שכירות וכך היא הצעה דשמעתא, אמרינן במתניתין אמר ר"ג מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים אמר לנו אבא מהרו והוציאו כליכם למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם ואמרינן בגמרא צדוקי מאן דכר שמיה חסורי מחסרא והכי קתני צדוקי הרי הוא כגוי ואוסר על בני מבוי ושוכרין ממנו רבן גמליאל אומר [צדוקי] אינו כגוי ואין שוכרין ממנו אלא כישראל הוא ואינו אוסר ונותן רשות ומבטל רשות ואם לא נתן או לא ביטל אוסר על בני מבוי כישראל שלא עירב עם חביריו שהוא אוסר על בני מבוי ולכך אמר ר"ג מעשה בצדוקי אחד שהיה דר עמנו במבוי בירושלים ואמר לנו אבא מהרו והוציאו כלים למבוי עד שלא יוציא ויאסר עליכם כי צדוקי זה נתן רשות לבני מבוי ולכך אמר להן אביו של ר"ג לבני מבוי להוציא כליהן להחזיק במבוי קודם שיוציא הצדוקי כליו ויבטל נתינתו וכן שנו נמי בתוספתא הדר עם הנכרי צדוק וביתוס הרי אלו אוסרין עליו כי גוים הם כולם ר"ג אומר צדוקי אינו אוסר ומעשה בצדוקי שדר עם ר"ג במבוי אמר להן ר"ג לבני מבוי מהרו והוציאו מה שאתם מוציאין והכניסו עד שלא יוציא התועב הזה ויאסור עליכם שהרי בטל רשותו להם דברי ר' מאיר כי ר' מאיר סובר אליבא דר"ג כי צדוקי כישראל הוא ואינו אוסר וישראל שלא עירב עם חביריו נותן רשותו ואפילו בשבת כי נתינה ובטול איסתלוקי [רשותא] היא כדמפורש למטה ולכך אפילו בשבת וכן נמי צדוקי ומי שאינו מודה בעירוב ואינו מערב בהדי ישראל אוסר על בני מבוי כישראל שלא עירב ויכול הוא לבטל אפילו בשבת כישראל שלא עירב ולכך אמר ר' מאיר כי אמר אביו של ר"ג לבני מבוי שנתן להם אותו צדוקי רשותו והזהירם אביו של ר"ג בשבת למהר ולהוציא כליהם למבוי להחזיק במבוי קודם שיוציא אותו צדוקי המתועב ויבטל נתינתו וזה שאמר אביו של ר"ג בשבת היה כי רבי יהודה היה סובר כי אביו של ר"ג סבר כי צדוקי כגוי הוא ואוסר על בני מבוי ואינו יכול ליתן רשות כגוי ולכך אמרה ר' יהודא בלשון אחרת כי אמר להן אביו של ר"ג לבני מבוי

בע"ש כי אותו צדוקי הואיל והוא כגוי אינו יכול ליתן רשות אוסר על בני מבוי, ואם תאמר שישכרו מאותו צדוקי אפשר שלא היה רוצה לשכור להן רשותו כדי שלא יפרסם עצמו שהוא כגוי ולכך אמר אביו של ר"ג לבני מבוי הואיל ואין תקנה אחרת לדבר עשו צרכיכם בע"ש כל מה שאתם צריכים לעשות למחר כי לא תוכלו לעשות למחר בשבת ומהרו ועשו צרכיכם קודם שיחשך ויכנס השבת ויאסור עליכם תועב זה ושאר השמועה פשוטה ומותבינן דברי רבי יהודא שבברייתא לדבריו שבמשנה ומתרצינן להו כחדא, תניא אם עד שלא נתן רשותו הוציא בין בשוגג בין במזיד יכול לבטל דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בשוגג יכול לבטל במזיד אינו יכול לבטל, מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד אוסר דברי ר' מאיר ר' יהודא אומר במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר בד"א בשלא החזיקו בני מבוי במבוי אבל אם החזיקו בני מבוי במבוי בין בשוגג בין במזיד אינו אוסר והואיל ופירשנו השמועה ממילא שמעית מיניה כי ישראל וצדוקי אליבא דמ"ד דצדוקי הוא כישראל שנתנו רשותם בהנהו אמרינן ביטול אבל בענין שכירות אין שם ביטול ושמעית נמי בישראל שנתן רשות כגון אחד מבני מבוי או מבני חצר ששכח ולא עירב בהדי חביריו שיכול הוא לתת רשותו לבני מבוי וצריכין הן להחזיק במבוי כדי שלא יוציא אחר כך ויבטל וממעשה דרבא דכתבינן לעיל נמי שמעית הכי בענין ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה ונראין הדברים כי צריכין לטלטל בחצר ולהביא לו מים חמין מן הבית של רבא בחצר שהוא בי גברי וכך מראין הדברים כי בבי גברי של רבא היו החמימי ואמר להו רבא ליפנו לי מאנוי מבי גברי לבי נשי דאיזיל ואיתיב התם בבי נשי ואבטיל להו רשותי בהאי חצר ויוציאו החמימי מבית ויוליכו לביתם ורבא הוא דעביד הכי וציוה לפנות הכלים מביתו ולא היה בדעתו לחזור כל היום לאותו בית אבל האידנא כרב סבירא לן וכבר כתבנו לעיל דהלכתא כרב דאמר מבטלין וחוזרין ומבטלין ומאן דמבטל רשותו לבני מבוי או לבני חצר שלא עירב עמהן לאחר שיטלטלו הן כל צורכן יכולין לחזור הן ולבטל רשות שנתבטל להן ולהחזיר לרשות בעליו ויחזור בעליו למקומו ובטלטולו, וחזי לן נמי לעניות דעתן דגוי הדר במבוי ודאי צריכין ישראל לשכור הימנו ולערובי ישראל בהדי הדדי ולטלטל כל צרכם במבוי ואין להם חשש לביטול הגוי שמא יחזור ויבטל ואין הדבר תלוי בביטול כי שכירות הוא ולכך אין צריכין לשכור בכל שבת ושבת כי הדבר תלוי בתנאי השכירות שאם יתנה עם הגוי בשעה שישכור ממנו לחודש ולחדשים או לשנה או כמה שיתנה אין צריך לחדש העירוב ולחזור ולהתנות עד מישלם ימי שכירתו ומי שרוצה להחמיר על עצמו ולשכור בכל ע"ש ולחדש נמי עירובו חומרא היא ומדות חסידות ותבוא עליו ברכה והרשות בידו:

סימן פז

וכך עושין העירוב או השיתוף אם עושין אותו מפת גובין מכל בית ובית קמח ועושין ממנו ככרות ואם יש גוי ביניהן שוכרין מן הגוי ואח"כ עושין העירוב וכשמניחין את העירוב מניחין אותו באחד מן הבתים או בחצרות שבמבוי ובלבד שיהא מקום שישתמר העירוב, ויש נמי מי שמחמירין כששוכרין מן הגוי שוכרין ממנו מקום בביתו ושם מניחין את העירוב וחזי לן אנן דהאי מילתא חומרא בעלמא היא ולא צריך למיעבד הכי אלא כיון ששוכר אותו מן הגוי אע"פ שלא ישים העירוב אלא בביתו די ואדרבא שפיר דמי למהוי העירוב בביתו כדי לשומרו שכיון שהיא בבית ישראל יכול לשומרו תדיר אבל בבית גוי דלא שכיח למיעל תמן לא ישתמר כל כך ופעמים הרבה נמי אם ירצה לכנוס לרשותו של גוי לא שביק ליה הילכך שפיר דאמי למהוי העירוב בבית ישראל, ויש נמי מי שמחמיר וכששוכר מן הגוי שוכר ממנו מקום ובאותו מקום מניח חפץ ומיחד לו הגוי נמי מקום לאותו חפץ וגם סוגר בעדו כדי שיהיה מיוחד לו מקום ושמור והעושה כן תבא עליו ברכה ואין לך הגון מכל שכירות גוי כזה, ובדברי רבותינו לא מצינו שהזכירו בגוי אלא שכירות לבד כדאמור רבנן ובגוי עד שישכור אבל בענין עובדא דהמן בר ריסתק דלא בעא למיגר רשותיה אמר להן רבא ניזיל חד מיניהו ונשאיל מיניה דוכתא וניתיב ביה מידי דהוי ליה כשכירו ולקיטו, והמחמיר האידנא ושוכר רשות מן הגוי ומיחד לו הגוי מקום ומניח בו חפץ וסוגר בעדו הוא המחוור שבכולן וכן ראוי לעשות ומהני נמי דאע"ג דלא עביד העירוב תדיר אלא פעם אחת או פעמים בשנה מ"מ מיחזי שפיר דכל זמן שאותו חפץ מיוחד באותו מקום ששכר ישראל מן הגוי רשות ישראל עליו ונראה לכל כי רשות ישראל הוא וכן המנהג וכן ראוי לעשות, ואח"כ מניחין העירוב באחד מבתי ישראל שבמבוי וה"מ כשמערבין בפת ואם רצו לשתף במבוי ביין או בפירות הרשות בידו וצריך נמי להודיעם וכשמזכה להם צריך לזכות ע"י בן דעת ושיהי' גדול כגון בנו גדול שהוא בכלל כל המצות ובתו בוגרת נמי שהיא מושלת בעצמה:

סימן פח

וכן עושין את העירוב לשין אותו ועושין ממנו עוגה או עוגות כמו שרוצין ועושין אותו יפה כדי שיהא חזק ולא ירקב ולא יפסול עד זמן מרובה ואח"כ מניחין אותו במקום שמור או בתיבה ובשעת הנחתו מברך מקודם כמו בכל המצוה ומאי מברך בא"י אמ"ה אקב"ו על מצות עירוב וברכה זו מברכין אותה על כל העירובין בין על עירובי תחומין בין על שתופי מבואות בין על עירובי חצירות בין על עירובי תבשילין כי כל המצות

כולן מברכין עליהן עובר לעשייתן ומתנה על עירובו בשעת הנחתו לפי מה שהיא עירוב ואומר בזה העירוב יהא לנו מותר ולכל ישראל הדרים במקום הזה לטלטל כל צורך טלטולינו כל שבת ושבת כל זמן שעירוב זה קיים ויש שמוסיפים ואומרים בזה העירוב יהא לנו מותר ולכל ישראל הדרים במקום הזה לטלטל ממבוי למבוי וממבוי לחצר ומחצר למבוי ומחצר לחצר כל טלטולנו, ואם היא עירובי מבואות מתנה על מבוי וחצרות וכן נמי על עירובי חצרות וכן נמי על עירובי תחומין, כל זמן שמניח משלו אומר למי שמזכה על ידו בעירוב זה לכל הדרים במבוי זה והוא מקבל מיד הבקי על כך ותולה העירוב גבוה מן הקרקע טפח ובזמן שעושה עירוב מבוי בפת יש נמי מי שעושה שתי עוגות לעירוב אחד לעירובי חצרות ואחד לשיתוף ומתנה בעירובו הכי יהא מותר לכל בני מבוי זה לטלטל ממבוי לחצרות ומחצר למבוי ומבתים למבוי וממבוי לבתים ומבית לבית ומחצר לחצר, ואנן לעניות דעתן חזי לן דלא סגי ליה בהכי אלא עושה שתוף המבוי ואפ"ה צריך למיעבד עירובי חצרות בין כל בית ובית שיש ביניהון חלון ד' או פתח וכדאיפסיקא הלכה כר' מאיר שמשתתפין במבוי ומערבין בחצרות כדי שלא תשתכח תורת עירובין מן התינוקת וכמו שפירשנו לעיל בענין חמש חצרות פירוש מבואר:

סימן פט

ומאן דמקלע באושפיזא דגוי בהדי פניא דמעלי שבתא ולא הספיק לשכור ממנו רשותו עד שחשכה יכול לשכור משחשכה ושפיר דמי, ובפסקא לגאון הכי והנושא והנותן בחלון שאין בו ד' על ד' והיא למעלה מיו"ד וכן בכותל שהיא גבוה מיו"ד ורחב מד' אם עירבו בני העיר כולה עירוב אחד מותר ואין עליו כלום ואם לא ערבו אלא ערובי חצרות עם בתים אסור לטלטל באותו החלון או באותו הכותל ומי שמטלטל חייב מלקות שכבר כתיב ולא תוציאו משא מבתיכם, והלכתא כרב נחמן דאמר לא שנו אלא בחלון שבין שתי חצרות אבל בחלון שבין שני בתים אפילו למעלה מעשרה עירובו עירוב. והא דאמרינן אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אסור להכניס ולהוציא לו ולהם אע"פ שבטל רשותו להם, וכן מנהג בשתי ישיבות מערבין פעם אחת בפסח ומשמרין אותו כמה שנים, ויש שמבקש ומערב מפסח לפסח וכל היכי דמערב שפיר דמי:

סימן צ

וגרסינן בתחלת פרק הדר עם הנכרי ואמור רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי עד שישכור וגוי לא מוגיר מ"ט אילימא משום דסבר אתי ישראל

לאחזקי ברשותו הניחא למ"ד שכירות בריאה בעינן אלא למ"ד שכירות רעועה בעינן מאי איכא למימר דאיתמר רב חסדא אמר שכירות בריאה בעינן רב ששת אמר שכירות רעועה בעינן מאי בריאה ומאי רעועה אילימא בריאה בפרוטה ורעועה בפחות מפרוטה, מגוי מי איכא למ"ד בפחות מפרוטה לא והא שלח לי' רב יצחק בר גיורי משמיה דר' יוחנן הוו יודעין ששוכרין מן הגוי אפילו בפחות משוה פרוטה דאמר ר' חייא בר אבא אר' יוחנן בן נח נהרג על פחות משו"פ ולא ניתן להשבון, אלא בריאה במוהרקי ואברגני רעועה בלא מוהרקי ואברגני הניחא למ"ד שכירות בריאה בעינן אלא למ"ד שכירות רעועה בעינן מאי איכא למימר אפ"ה גוי חייש לכשפים ולא מוגיר, ובשאלה לגאון הכי ודשאילתון הא דאמר רבנן ריש לקיש ותלמידי ר' חנינא איקלעו להההוא פונדק וכו' כד מיקלע ישראל לפונדק גוי ומוגיר מיניה ביתא בההוא פונדק לא בעי למיגר רשותא ממאריה או דילמא כיון דאגר מיניה ביתא לא אגר מיניה רשותא אסיר ליה לטלטולי, ואי דיורין דההוא פונדק גוים נינהו ונפקו בשבתא ואתו אחריני ודיירי בדוכתיהו בשבתא מי אסרי על ההוא ישראל לטלטולי או לא מי אמרינן כיון דאגר רשותא ממאריה דפונדק מקמי שבתא אע"ג דאיתחלפא רשותא בשבתא לא מיתסרי על ההוא [ישראל] או דילמא עד דהוו הנך גוים קבועי ולא מיחלפי, ואי הנך דיורין כולהון מישראל נינהו ובעו לערובי עם הדדי צריכי ככר שלם לכל בית ובית, והלכה כר' יהושע או הלכה כר' אליעזר דאמר בכל מערבין ומשתתפין וכו' דאיקלעו תלמידים לגבן מארץ אדום ודרו בפונדוק דכולהו דיירי דאית ביה ישראל נינהו והוציאו אותן תלמידים קמח מכדיהו מעט מעט לכל בית ובית וזיכו אותן להן ע"י אחר ואח"כ לשו אותן ועשו ממנו שנים שלשה ככרות וערבו בהן לכל ישראל שהיו דרים בפונדק כהלכה וסגיא להו בכה"ג או לא, ילמדנו אדונינו ויצוה לנו לפרש ההלכה דכיצד משתתפין במבוי, כולה שאלתא הכי חזינא (דאי) בהאי מילתא מנהגא מעיקרא דמאן דאוגיר ביתא מן ההוא פונדק משעבדא חצר דפונדק לישא וליתן ולהטיל [חפציו] בתוכה כיון ששכר זה בית מן הפונדק אישתרי בחצר דפונדק כמנהגא דאית להון לכולהו שוכרין ששכרו בתים מן הפונדק הואיל ועיקר שכירות על זה ועל זה היתה כמילתא דנהוגא ולא צריך למיגר מיניה, חצר של פונדק אי דיירין דההוא פונדק גוים ונפקו בשבתא ואתו אחריני ודיירי בדוכתייהו בשבתא לא אסרו על ההוא ישראל לטלטולי הואיל ולית להו בהדייהו עסק דברים למיגיר מיניהו דלית להון לטלטל בחצר אלא כדאית ליה להההוא ישראל שוכר אפילו שוכר שיש לו להשכיר לאחרים אי אית ליה לסלוקי רשותא (לסלוקי) אית לן למיגר מן משכיר אפילו אתא שוכר בתר שוכר בתר הכי לא איכפת לן כדר"ל ותלמידי דר' חנינא וכי אתו שיילי לר'

אפס אמר יפה עשיתם ששכרתם, וה"מ כד הוו תרי ישראל דאסרי חד על חבריה אבל אי חד ישראל הוא בהדי גוים לא צריך מידעם ולא אפילו שכירות ואית ליה רשותא לטלטולי בההוא חצר דאית ביה גוים דתנן הדר עם הנכרי בחצר ה"ז אוסר עליו ר"א בן יעקב אמר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסר זה על זה וקיי"ל משנת ר"א בן יעקב קב ונקי ובהא אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר"א בן יעקב ור' יוחנן אמר נהגו העם כר' אליעזר בן יעקב, והשיב תו ולענין היכא דהוו דיורין כולהו ישראל ובעו לערבי עם הדרים צריכי ככר שלם לכל בית ובית, והלכה כר' יהושיע או כר' אליעזר ופרישתו שבאו תלמידים מארץ אדום ודרו בפונדק שכל דיורין שהיו בו ישראל והוציאו קמח מעט לכל בית ולשו ואפו ממנו שנים שלשה ככרות ושונין עירוב לכולהו, הכי חזינא שאלו התלמידים שבאו מארץ אדום יפה עשו וסגי להו בכה"ג ואפי' הני כר' יהושיע דאמר בככר ערוב שלימה פרוסה לא סוגיין וכמימריה עבדי' משום דרבנן בתראה עלה קא מסגי מימריהו דאמרו ופרוסה מ"ט לא אר' יוסי בן שאול אמר רבי משום איבה כלומר שלא יקנאו זה בזה ויאמר למה הבאתי אני שלימה וזה הביא פרוסה וכולן שוין בו וא"ל רב אחא לרב אשי עירבו כולן בפרוסות מהו א"ל גזירה שלא יחזור דבר לקלקולו כלומר שמא יחזיר זה ויתן שלימה ויחזיר זה ויתן פרוסה ונמצאו באים לידי איבה ומסקינן נמי שאם נפרוס בככר של עירוב שיעור חלת נחתום כדתנן התם ר"א אומר תרומה עולה באחד ומאה ר' יהושיע אומר וכו' עד המדומע במאה ועוד, ועוד זה אין לו שיעור ר' יוסי בן המשולם אומר ועוד קב למאה סאה שתות למדומע, ואף אם נפרוס ככר של עירוב שיעור חלת נחתום שהוא אחד ממ"ח כשר לעירוב דאר' יונתן בן שאול אמר רבי נוטל ממנה כדי חלתה וכדי דימועה ומערבין לו בה והתניא נטל הימנה כדי חלתה אין מערבין לו בה כדי דימועה מערבין לו בה לא קשיא הא בחלת נחתום הא בחלת בעל הבית דתנן שיעור חלה אחד מכ"ד ובסיפא העושה למכור בשוק אחד ממ"ח ודב"ז כגון שעירב בדמאי וחזר ונטל ממנה כדי חלה וכדי דימוע ואם נפרס ככר של עירוב ותפרו בקיסם ואין תפרו ידוע כשר הוא כדרב חסדא מכל אלה נתברר דסוגיין כר' יהושיע, ועוד קיי"ל שעירובי חצרות אינו כשר אלא בפת מיהו ברייתא דקא מותיב אביי בכל מערב' ערובי תחומין בכל משתתפין שתופי מבואות ולא אמרו לערב בפת אלא עירובי חצרות לבד ומההוא דתניא מערבין בחצרות בפת ואם רצו לערב ביין מערבין ומשתתפין למבוי ביין ואם רצו להשתתף ישתתפו מערבין בחצרות ומשתתפין במבוי שלא תשתכח תורת התינוקת דברי ר' מאיר ואמר רב יהודא אמר רב הלכה כר' מאיר ואעפ"כ פלוגתא דר"א ור' יהושיע דתנן בכל מערבין ומשתתפין חוץ מן המים ומן המלח דברי ר"א ר"י אומר

ככר הוא עירוב אפילו מאפה סאה והיא פרוסה אין מערבין בה וכו' לאו משום דמר סבר פת אין מידי אחרינא לא ומר לא סביר הכין דר' יהושיע גופיה הא ס"ל בכל מערבין ומשתתפין בתחומין אלא לענין פת שלימה כדאמר רבא בר רב חנן להאי דתנן בכל מערבין ומשתתפין לאפוקי מדר' יהושיע דאמר שלמה אין פרוסה לא קמ"ל בכל אפילו פרוסה ולא קיי"ל שערובי חצרות בפת מכל בית ובית אלא הכי קיי"ל עירב בפת ולא קאמר ר' יהושיע צריך ככר שלם מכל בית ובית אלא ה"ק אין מערבין בפת פרוסה ודאי היכא למשקל פרוסות לערב בהון אבל היכא דלקח קמח מכל בית וערבוהו ואפאוהו פתות שלמות כבר ערבו בפת ואף בפת שלימה ושפיר דמי ומעשים בכל יום כך אנו נוהגין לעשות:

סימן צא

וענין המבוי שמערבין בו בזמן שיש לו קורה בתוך עשרים שאם המבוי גבוה מעשרים ומניח הקורה למעלה מעשרים פסול הוא ואין משתתפין בו עד שיסיר הקורה ויניח אותה בתוך עשרים כדתנן מבוי שהוא גבוה מעשרים אמה ימעט ר' יהודא אומר אינו צריך והרחב מיוד אמות ימעט אם יש לו צורת פתח אע"פ שרחב מיו"ד אמות אינו צריך למעט ואמרינן כיצד ממעטו נותן עליו קורה מעשרים אמה ולמטה ואם היה מקצת הקורה בתוך עשרים ומקצתה למעלה מעשרים וכן בסוכה נמי דפליגי רבנן בהדי ר' יהודא ואמרי שאם היא גבוה מכ' אמה פסולה והלכתא כרבנן בתרויהו בסוכה ובמבוי אם היה נמי מקצת סכך בתוך עשרים ומקצתה למעלה מעשרים אמר רבא במבוי כשר ובסוכה פסולה וכו' ואסיקנא רבא אמר אחד זה ואחד זה כשר חלל סוכה תנן שצריך שלא יהא בו יותר מעשרים חלל מבוי תנן, היה גבוה מכ' אמה ובא למעטו ממעטו כמה דצריך ליה כגון איצטבא שעושה למטה בקרקע על שפת המבוי תחת הקורה ועושה אותה גבוהה עד שיתמעט הגובה מכ' אמה אבל ברוחב האיצטבא נחלקו רב יוסף אמר צריך שיהא באותה איצטבא או באותו קורה שמניח על שפת המבוי למטה בקרקע טפח אביי אמר צריך שיהא אותו מקום המיעוט של מטה ד' טפחים לימא בהא קא מיפלגי למ"ד ד' טפחים קסבר אסור להשתמש תחת הקורה ולפיכך יעשה אותה איצטבא רחבה ד' טפחים שיהא נראית ככרמלית דכל ד' על ד' נידון משום כרמלית ואסור לטלטל מרה"י ומרה"ר לכרמלית מ"ד טפח קסבר מותר להשתמש תחת הקורה ויש שגורסין זה בהיפוך מ"ד טפח קסבר אסור להשתמש תחת הקורה לפיכך לא יעשה האיצטבא רחבה אלא טפח כדי שלא יהא מקום ראוי להשתמש בו כי לא מצינו מקום פחות מד', ומ"ד

ד' טפחים קסבר מותר להשתמש תחת הקורה ואמרינן לא דכ"ע מותר להשתמש תחת הקורה דתחת הקורה בכלל המבוי היא, ומדמתרצינן הכי ש"מ דמותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיים וכן הלכתא, והכא בהא קמיפליגי מ"ד טפח קסבר קורה משום היכר הוא ואמרינן היכר של מטה כהכר של מעלה מה היכר שלמעלה דיה טפח כדתנן דיה לקורה שתהא רחבה טפח כך הקורה שממעט בה למטה דיה שתהא רחבה טפח וכן הלכתא ומ"ד ד"ט לא אמרינן היכר של מטה כהכר של מעלה ואם היה מבוי גבוה פחות מיוד טפחים חוקק בו ד"א עד ד"א כדי להשלימו ליוד טפחים והלכתא כוותיה דאביי דאמר הכי ואע"ג דפליג עליה רב יוסף דהוא רביה דאמר חוקק בו ד' על ד' כיון דסוגיין כאביי דאמר משך מבוי בד"א הלכתא כוותיה. איתמר מבוי שנפרץ מצידו וכלפי ראשו איתמר משמי' דרב אמי ור"א אם יש שם פס ד' מתיר פירצה עד יו"ד ואם לא פחות מג' מתיר ג' אינו מתיר, אמר רמי בר אבא אמר רב הונא לחי הבולט מדופנו של מבוי פחות מד' אמות נידון משום לחי כלומר אם אותו מקום הבולט בבנין נמשך ובולט עד פחות לד' אמות ברוחב המבוי נידון משום לחי וא"צ לחי אחר להתירו אבל אם ימשך אותו הבליטה עד ד"א ברוחב המבוי נידון משום מבוי דחשבי' ד"א לאותה בליטה כאילו בני מבוי הוא וכלו בנוי וצריך אותו מבוי לחי אחר להתירו ואותו לחי אחר מוקים לה באידך גיסא דמבוי שאינו בולט א"נ מוקים לה בהדיה במקום הבולט מטפי ביה פורתא או מבצר ביה פורתא, אמר רב הונא בריה דר"י לא אמרו אלא במבוי הרחב ח' אמות אבל במבוי שאינו אלא ז' אמות ניתר בעומד מרובה על הפרוץ, רב אשי אמר אפילו במבוי הרחב ח' אמות א"צ לחי ממ"נ אי עומד נפיש ניתר בעומד מרובה על הפרוץ אי פרוץ נפיש נידון משום לחי מאי אמרת דכי הדדי נינהו הוי ספק דדבריהם וספק דדבריהם להקל והלכתא כרב אשי, איתמר מבוי עקום רב אמר תורתו כמפולש ושמואל אמר תורתו כסתום וניתר בלחי או קורה:

סימן צב

ת"ר כיצד מערבין מבואות המפולשין לרה"ר כגון מבוי שהיה מעיקרו והיא מפולש בצד צפוני לרה"ר ועתה היא מפולש גם מצד דרומי לרה"ר כיצד מערבין אותו עושה צורות פתח מכאן ולחי וקורה מכאן חנניא אומר ב"ש אומרים עושה דלת מכאן ודלת מכאן וכשהוא יוצא ונכנס נועל, וב"ה אומרים עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן, איתמר רב אמר הלכה כת"ק ושמואל אמר הלכה כחנניה ואליבא דב"ה והלכתא כרב בתרוויהו במבוי עקום דאמר תורתו כמפולש ובמבואות המפולשות דקסבר הלכתא כת"ק דקיי"ל

כרב באיסורי וה"מ מבואות המפולשות לרה"ר היא דסגיא להו בצורות הפתח מכאן ולחי וקורה מכאן אבל רה"ר גופא לא מערבא אלא בדלתות מכאן ומכאן והיא שננעלות בלילה דאמר רבה בר בר חנה אר' יוחנן ירושלים [אלמלא] דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"י דאלמא כל שדלתותיה ננעלות אינם כרה"ר וההוא מבואה דהויא בנהרדעא דרמו עליה חומריה דשמואל ואצרכוה דלתות לא קשיא מידי משום דנהרדעא אתריה דשמואל היא ובפסקא והלכתא מדינות ועיירות שאין בהן ס' רובא ואפילו יש בהן ס' רובא ודלתותיהן ננעלות בלילה אין נעשית רה"ר ואין חייבין עליה כרת וסקילה מ"ט דבעינן כדגלי מדבר שלא היה עליהן גדר אבל יש עליהן גדר אפילו היתה כירושלים שהיו בה אלף אלפים אין נעשית כרה"ר דאמר רבה בב"ח אר' יוחנן אלמלא ירושלים דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רה"ר אלא הרי הן ככרמלית ואם מגופפת אותה עיר ואין בה פרצות רחבות יותר מיוד אמות ומניחין עירובן בבית אחד הרי הן כרה"י גמורה ומותר לטלטל בה לצורך שבת וכל פרצה שהיא יותר מיו"ד אמות ואפי' עירבו אסור לטלטל, ומבוי לעניין עירוב אם מגביהו יותר מכ' אמה הפליג ואינו ראוי לערב עד שממעטו או שעושה לו צורות פתח, וששאלתם תחת הקורה ובין לחיים מותר להשתמש או לא, כך ראינו שמותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיים וכן הלכה, ותו הא דבעא מיניה רמי בר חמא מרב חסדא נעץ שתי יתידות בשני כותלי המבוי והניח קורה על גבן מותר לעשות כה"ג או לא, כך ראינו שאסור לעשות כן, ותו חצרות הסמוכות ורה"ר עוברת ביניהן מהו שיעשו לחי או קורה מכאן ולחי וקורה מכאן ומיטלטל בתוכו, ואת"ל כיון דרה"ר היא אין עושין מבוי מפולש אם רצו בני מבוי לסותמו סותמין אותו מאי, הכי איתחזיאת לנא מילתא דרה"ר לאו מיערבא דתניא יתר על כן א"ר יהודה מי שיש לו שתי בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך והלכתא כרבנן אבל מבואות המפולשות לרה"ר עושה דלת מכאן ולחי וקורה מכאן:

סימן צג

אמר רב מבוי שנפרץ במלואו לחצר ונפרצה חצר כנגדו לרה"ר חצר מותרת ומבוי אסור חצר מותרת אע"ג דקביעי ביה רבים דתניא חצר שהרבים נכנסות בזו ויוצאין בזו רה"י לשבת ורה"ר לטומאה, ומבוי אסור משום דהו"ל מבוי המפולש לרה"ר, איתמר מבוי העשוי כנדל פי' שרץ שיש לו רגלים הרבה מכאן ומכאן כדתניא עד כל מרבה רגלים זה נדל ויש מי שאומר כי יש לו מ"ח רגלים, וכן זה המבוי יש לו שבילים מכאן ומכאן

כגון מבואות והן מפולשות אמר אביי עושה צורות פתח לגדול ואינך כולהו מישתרי בלחי וקורה א"ל רבא כמאן כשמואל דאמר תורתו כסתום והא ההוא מבוי וחשו לה לדרב אלא אמר רבא עושה צורות פתח לכולהו מהאי גיסא ואידך גיסא משתרי בלחי וקורה, ומהא שמעינן דהלכתא כרב דאמר הלכה כת"ק דהא רבא כוותי' ס"ל וקיי"ל כל אביי ורבא הלכתא כרבא בר מיע"ל קג"ם, איתמר משום רב כהנא רבה מבוי שצידו אחד ארוך וצידו אחד קצר פחות מד' אמות מניח את הקורה באלכסון, ד' אמות אינו מניח את הקורה באלכסון אלא כנגד הקצר, פי' שאם היה הארוך עודף ד' אמות הו"ל כמבוי בפני עצמו וצריך מחיצה כנגדו ואם לא היה הארוך עודף על הקצר אלא פחות מד' אמות אינו כמבוי בפ"ע לפיכך מניח את הקורה עליו באלכסון, רבא אמר אחד זה ואחד זה אינו מניח אלא כנגד הקצר מ"ט קורה משום היכר היא ובאלכסון לא הוי היכר, ואם יש באלכסון יותר מיוד אמות ד"ה אינו מניח אלא כנגד הקצר והלכתא מותר להשתמש תחת הקורה ובין לחיים (מותר) כרבא וה"מ דפתוח לרה"ר אבל פתוח לכרמלית לא דאמר רב חנין בר אבא אמר רב תוך הפתח צריך לחי אחר להתירו בין דאית ביה ד' ובין דלית ביה ד' ואוקימנא בדפתוח לכרמלית משום דמוצא מין את מינו וניעור, והיכא דנעץ שתי יתדות בשני כותלי מבוי מבחוץ והניח קורת המבוי עליהן לא מהניא ולא מידי דבעינן קורה ע"ג קורה וליכא:

סימן צד

איתמר נראה מבפנים ושוה מבחוץ נדון משום לחי נראה מבחוץ ושוה מבפנים ר' חייא ור"ש בן רבי חד אמר נדון משום לחי וחד אמר אינו נדון משום לחי והלכתא נדון משום לחי, מבוי שהוא רחב כ' אמה אמר אביי עושה פס גבוה יוד טפחים במשך ד' אמות ומעמידו באמצע, א"נ עביד כדרב יהודא דאמר מבוי שהוא רחוב יו"ד אמות מרחיק ב' אמות ועושה פס ג' אמות והיכא דרחב עשרים אמה עביד הכי מהאי גיסא ומהאי גיסא וליחוש דילמא שביק פיתחא רבה ועייל בפיתחא זוטא אמר רב יהודא בר מתנה חזקה אין אדם מניח פתח גדול ויוצא ונכנס בפתח קטן, ואם יש לו צורת פתח אעפ"י שרחב מיו"ד אמות א"צ למעט, אמר רב חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום פי' רבנא האיי גאון ז"ל צורת הפתח שעשאה מן הצד של כותל דהוי לי' פיתחא בקרן זויות ופיתחא בקרן זויות לא עבדי אינשי, ואמר רב חסדא צורת הפתח שאמרו צריכה שתהיה בריאה כדי לקבל דלת ואפילו דלת של קשין, תנא צורות הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהן, צריכין ליגע או אין צריכין ליגע פי' אלו הקנים שבמזוזות המבוי

אם היו גבוהין יוד טפחים ולא הגיעו לקורה של מעלה מהו רב נחמן אמר אין צריכין ליגע ורב ששת אמר צריכין ליגע והלכתא כרב נחמן דתניא כוותיה מאי היא דתניא כיפה ר' מאיר מיחייב במזוזה וחכמים פוטרין ושוין בשיש ברגליה עשרה שחייבת אלמא כיון שיש ברגליה עשרה אע"פ שאין הקירוי שבשמי כיפה מגיע לרגליה פתח הויא וחייב במזוזה הכא נמי כיון שיש בקנים עשרה אע"פ שאין מגיעין לקורה פיתחא הויא:

סימן צה

מתני' הכשר המבוי ב"ש אומרים לחי וקורה ובה"א או לחי או קורה ר' אליעזר אומר לחיים משום ר' ישמעאל אמר תלמיד אחד לפני ר' עקיבא וכו'. אמרינן בגמרא כמאן לא כחנניה ולא כת"ק ופלוגתא דחנניה ות"ק לעיל במבוי המפולש ותירץ רב יהודא הכשר מבוי סתם כיצד בש"א וכו' אבל דחנניה במבוי מפולש היא ולא דמי להא. ואמרו לימא קסברי ב"ש דבעי במבוי סתום שיש לו ג' מחיצות לחי וקורה דקסברי ד' מחיצות דאורייתא ואע"פ שיש לו למבוי ג' מחיצות ולחי בעי קורה א"נ ג' מחיצות וקורה בעי נמי לחי כדי שיהא ברביעית מחיצה ואם אין בו לחי וקורה אסור לטלטל בו ולא מהניא ביה עירוב דאינו רה"י עד דהוה מחיצה רביעית ותרצי' (אמרי') לא לזרוק משלש הוא דחייב כגון הזורק ממנו לרה"ר או מרה"ר לתוכו אפילו אין לו אלא ג' מחיצות חייב הזורק דרה"ר היא אבל לטלטל לענין שיהא מותר לטלטל בו כרה"י עד דהוי ד' מחיצות, וב"ה סברי ג' מחיצות דאורייתא לטלטל בתוכו אבל לחי או קורה משום היכר היא ולא משום מחיצה אבל לענין זריקה לתוכו אפילו בשתי מחיצות אסור לזרוק מרה"ר לתוכו דכיון שיש לו ב' מחיצות כרה"י היא חשוב לענין זריקה לתוכו מרה"ר, אבל לענין טלטול מרה"י לתוכו או מתוכו לרה"י לא מטלטלינן עד דאיכא ג' מחיצות ולחי או קורה ומיערב בשתוף דאי לית ליה עירוב אע"ג דרשות היחיד היא חשוב מ"מ מרה"י לרה"י אם משני בעלים היא לא מטלטלינן אלא בעירוב, תנן בשבת בפרק כל כתבי הקודש מצילין תיק הספר עם הספר ותיק התפילין עם התפילין ואע"פ שיש בתוכן מעות ולהיכין מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן בתירה אומר אף למפולש, ותנן נמי התם מצילין סל מלא ככרות ואעפ"י שיש בו כמה סעודות ועגול דבילה וחבית של יין ואומר לאחרים בואו והצילו לכם ואם היו פקחין עושין עמו חשבון לאחר שבת, להיכין מצילין אותו לחצר המעורבות בן בתירה אומר אף לשאינו מעורבת, ואמרינן בגמרא על מבוי המפולש היכי דמי מפולש והיכי דמי שאינו מפולש אמר רב חסדא ג' מחיצות ושני לחיים זהו מבוי שאינו מפולש שסתום דופן הרביעית בשני לחיים, ג' מחיצות ולחי אחד זהו המפולש כי שני לחיים בעינן

אליבא דר' אליעזר והיינו דקאמר ותרויהו ת"ק דבעי מבוי שאינו מפולש ובן בתירה דסגי ליה במפולש אליבא דר"א דבעי לחיים שאינו מפולש דתנן בעירובין בפ"ק הכשר מבוי בש"א לחי וקורה ובה"א או לחי או קורה רא"א לחיים ואסיקנא בדוכתא בלחיים בלא קורה קאמר ר"א וקאמר רב חסדא הכא אליבא דת"ק דהאי מבוי כיון שיש לו ג' מחיצות ובדופן הד' לחיים היא שאינו מפולש, א"ל רבה לרב חסדא ג' מחיצות ולחי אחד מפולש קרית ליה ועוד אם כדבריך דשאינו מפולש בג' מחיצות ולחיים היא לרבנן נציל לתוכו אוכלין ומשקין דהא וודאי כחצר היא כדתנן שהמבוי לחצרות כחצר לבתים וכיון דחצר היא אפשר לעירובי ויכניסו לתוכו אוכלין ומשקין שהרי הקילו חכמים על כתבי הקודש להצילן אף למבוי אבל באוכלין לא התירו הצילן אלא בחצר המעורבת ולא למבוי המעורב וא"כ דהאי מבוי שאינו מפולש בג' מחיצות ושני לחיים הויא היינו חצר גמורה בצורת הפתח וכחצר היא ונציל לתוכו אוכלין ומשקין ויש מי שפירש זו ההלכה פי' אחר וחיבוט היא ולא חזינן להאריך הנה, ובא רבה ופירש הכי שתי מחיצות ושני לחיים אחד מכאן ואחד מכאן זהו מבוי שאינו מפולש, שתי מחיצות ולחי אחד זהו מפולש ותרויהו ת"ק ובן בתירה אליבא דר' יהודה דאמר מי שיש לו שני בתים בשני צידי רה"ר עושה לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן ונושא ונותן באמצע דכבר פסיק ליה לרה"ר לרחבה משני צדי שני בתים ועושה לחי מכאן ולחי מכאן ומיערב ההוא מבוי ונושא ונותן באמצע דכיון שיש לו שתי מחיצות לבד זו כנגד זו ושני לחיים או שתי קורות זו כנגד זו מערב אליבא דר' יהודה אבל עיקר דינא דמבוי מפולש היכי מערב פירשנו לעיל כת"ק דחנניה, א"ל אביי לרב חסדא לדידך נמי האי מבוי שיש לו שני לחיים ואחד מכאן כיון דמיערב אליבא דר' יהודה לרבנן דהכא דאינון ת"ק ובן בתירה אליבא דר"י כיון דמיערב האי מבוי כחצר המעורבת היא ונציל לתוכו אוכלין ומשקין ואסקה רב אשי הכי ג' מחיצות ולחי אחד זהו מבוי שאינו מפולש דאית ליה הכשר לחי וג' מחיצות בלא לחי זהו מבוי המפולש דלית ליה הכשר לחי כל עיקר והא נמי אליבא דר"א היא דמצריך לחיים דתרוויהו רבנן ובן בתירה אליבא דר"א דמצריך לחיים ומש"ה לא מקשינן לתירוצא דרב אשי א"כ לרבנן נציל לתוכו אוכלין ומשקין דכיון דרבנן אליבא דר"א קיימו דמיצריך לחיים אפילו המבוי שאינו מפולש שהוא בג' מחיצות ולחי אחד לא מיערב וכיון דלא מיערב מש"ה אין מצילין לתוכו אוכלין ומשקין ומנלן דאליבא דר"א קא מתרץ רב אשי מדאמר בסוף מימרא ואפילו לר"א דמצריך לחיים ה"מ לענין אוכלין ומשקין אבל לענין ספר תורה בלחי אחד סגי ליה, אבל אליבא דב"ה הכשר מבוי סתום בלחי או קורה דאינון ג' מחיצות ולחי מיערב, וכתב רבינו האיי גאון ז"ל הכי ושני לו

בין כתבי הקודש לאוכלין ומשקין לענין הצלה מפני הדליקה דאלו לענין כתבי הקודש תנן להיכן מצילין אותן למבוי שאינו מפולש בן בתירה אמר אף למפולש וכ"ע לא קא מצרכי ליה עירוב ואלו לענין אוכלין ומשקין תנן מצילין אותן לחצר המעורבת בן בתירה אומר אף לשאינה מעורבת ובתרויהו הלכה כסתם מתני' ולאו הלכה כבן בתירה ולענין פלוגתיהו בכתבי הקודש דאיבעי' לן היכי דמי מפולש והיכי דמי שאינו מפולש אסקיה רב אשי ג' מחיצות בלא לחי זהו מפולש ג' מחיצות ולחי אחד זהו מבוי שאינו מפולש, ואנן חזי לן לעניות דעתין הכי דהאי דפסק גאון ובתרויהו הלכה כסתם מתני' ולא כבן בתירה הא תינח בחצר המעורבת דהלכה כת"ק וכדאסקה אלא במבוי שאינו מפולש היכי מצי למימר דהלכתא כת"ק וכדאסקה רב אשי דג' מחיצות ולחי אחד זהו מבוי שאינו מפולש ואליבא דר"א כדפרשינן לעיל ולא מיערב בג' מחיצות ולחי אחד וכיון דאסקה רב אשי כרבנן דאינון סתם מתני' אליבא דר"א דמבוי שאינו מפולש בלחיים בעינן ליה וקיי"ל דלית הלכתא כר"א אלא כב"ה דקסברי דהכשר מבוי בלחי או קורה סגי ליה והכא אמרת דהלכתא כרבנן דקיימי כר"א א"כ קשי' הלכתא אהלכתא וחזי לן אנן דאפשר למיהוי הלכתא כרבנן ולאפוקי מדבן בתירה דאמר מצילין כתבי הקודש אף למפולש וקא פסקי' הלכתא כת"ק דאין מצילין כתבי הקודש אלא לשאינו מפולש דהיא מג' מחיצות ולחי אחד אבל מאי דסבר ת"ק דלא מיערב דס"ל דבעי לחיים בההוא אין הלכה כר"א דהא קיי"ל כב"ה ומ"מ מילתא [דא] צריכא עיונא:

סימן צו

אמר רב אסי אמר ר' יוחנן חצר צריכה שני פסין משתי רוחות כל פס במשהו ואם מרוח אחת צריך שיהא הפס ד' טפחים, ת"ר לשון ים שנכנס לחצר אין ממלאין ממנה בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוהה יו"ד טפחים בד"א שפרצותיה ביותר מעשר אבל עשר א"צ כלום, מימלא היא דלא מלינן הא טלטולי מטלטלינן והלא נפרצה חצר למקום האסור לה הב"ע דאית ליה גדודי שהן כמו פסין, אמר רב יהודא אמר רב מבוי שארכו כרחבו אינו ניתר בלחי משהו, אמר רב חייא בר אשי אמר רב מבוי שארכו כרחבו אין ניתר בקורה טפח, אמר ר' זירא כמה מכוונן שמעתתא דסבי כיון דארכו כרחבו הו"ל כחצר וחצר אינו ניתרת בלחי וקורה אלא בפס ד', אמר רב נחמן נקטינן איזהו מבוי שניתר בלחי וקורה כל שארכו יותר על רחבו ובתים וחצרות פתוחין לתוכו, ואיזהו חצר שאינו ניתרת בלחי אלא בפס ד' כל שאין ארכה יתר על רחבה ואפילו משהו הוי ליה כמבוי ומבוי בלחי וקורה סגיא:

סימן צז

מתני', הקורה שאמרו רחבה כדי לקבל אריח והאריח חצי לבנה של ג' טפחים דיה לקורה שתהא רחבה טפח כדי לקבל אריח לאורכו, רחבה לקבל אריח ובריאה לקבל אריח ר' יהודה אומר אע"פ שאינו בריאה, אמר רב בר רב קורה שאמרו שתהא בריאה כדי לקבל אריח ומעמידי קורה אינן צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח, ורב חסדא אמר אחד זה ואחד זה צריכין שיהיו בריאין כדי לקבל קורה ואריח, ת"ר קורה היוצאת מכותל זה ואינה נוגעת לכותל אחר וכן שתי קורות אחת יוצאה בכותל זה ואחת יוצאה בכותל זה ואין מגיעות זה לזה פחות מג' אין צריכין להביא קורה אחרת ג' צריכין להביא קורה אחרת ר"ש בן גמליאל אומר פחות מד' א"צ להביא קורה אחרת [ארבעה צריך להביא קורה אחרת] וכן שתי קורות המתאימות לא בזו לקבל אריח ולא בזו לקבל אריח אם מקבלות אריח לרוחבו טפח א"צ להביא [קורה] אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת, רשב"ג אומר אם מקבלת אריח לאורכו ג' טפחים א"צ להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת, היו אחת למעלה ואחת למטה ר' יוסי ב"ר יהודה אומר רואין העליונה כאילו היא למטה ואת התחתונה כאילו היא למעלה ובלבד שלא תהא העליונה למעלה מכ' אמה ותחתונה למטה מעשרה:

סימן צח

מתני' היתה של קש או של קנים רואין אותה כאילו היא של מתכות עקומה רואין אותה כאילו היא פשוטה, עגולה רואין אותה כאילו היא מרובעת אם יש בהקפה ג' טפחים יש בו רוחב טפח, לחיים שאמרו גובהן יוד טפחים ורחבן ועביין כל שהוא ר' יוסי אומר רחבן ג' טפחים, א"ר זירא היא בתוך מבוי ועקמומותיה חוץ למבוי היא בתוך כ' ועקמומותיה למעלה מכ' היא למטה מעשרה ועקמומותיה למעלה מעשרה רואין כל שאילו תנטל עקמומותיה אין בין זה לזה ג' אין צריך להביא קורה אחרת ואם לאו צריך להביא קורה אחרת, ורחבן ועביין כל שהו וכמה כל שהו תני ר' חייא אפילו כחוט הסרבל תנא עשה לחי לחצי מבוי יש לו חצי מבוי, פי' אם בא לחצי מבוי הפנימי ועשה בו לחי והניח חצי החיצון בלא לחי יש לו להשתמש באותו חצי הפנימי מן הלחי ולפנים ומן הלחי ולחוץ אסור להשתמש דכמבוי בפני עצמו דמי, אמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע ג' טפחים או שהפליגו מן הכותל ג' לא עשה ולא כלום ואפילו לרשב"ג דאמר אמרי' לבוד ה"מ למעלה אבל למטה כיון דהוי לי' כמחיצה שהגדיים בוקעין בה לא, ר' יוסי אומר רחבן ג' טפחים, אמר ר' יוסף אמר רב [יהודא] אמר שמואל אין הלכה כר' יוסי לא

בהילמי ולא בלחיים א"ל רב הונא בר חיננא בהילמי אמרית לן בלחיים לא אמרת לן, רב רחומאי מתני הכי אמר ר"י ברי' דרב שמואל בר שילת משמי' דרב אין הלכה כר"י לא בהילמי ולא בלחיים אמרו ליה אמרת אמר להו לא, אמר רב האלקים אמרה וגמירנא לה מיניה ומ"ט הדר בי' משום דר' יוסי נמקו עמו א"ל רבא בר רב חנן לאביי הלכתא מאי א"ל פוק חזי מה עמא דבר כלומר כרבנן נהוג עלמא ולא כר' יוסי, איתמר לחי העומד מאיליו אביי אמר הוי לחי רבא אמר לא הוי לחי היכא דלא סמכי עליה מאתמול כ"ע לא פליגי דלא הוי לחי כי פליגי היכא דסמכי עליה מאתמול אביי אמר הוי לחי דהא סמכינן עליה מאתמול רבא אמר לא הוי לחי דאע"ג דסמכינן עליה מאתמול כיון דלאו אדעתא דהכי עבדיה לא הוי לחי והלכה כאביי ביע"ל קג"ם והא חדא מינייהו, ובלחי בלחוד היא דפליגו אבל במחיצה העומדת מאליה דברי הכל הויא מחיצה:

סימן צט

מתני' בכל עושין לחיים אפילו בדבר שיש בו רוח חיים ור' מאיר אוסר ומטמא משום גולל ורבי מטהר, וכותבין עליו גיטי נשים ור' יוסי הגלילי פוסל, שיירה שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא גדר גבוה ד' טפחים ולא יהא פרצות יתרות על הבנין וכל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח יתר מכאן אסור. איתמר פרוץ כעומד רב פפא אמר מותר ור"ה ברי' דר"י אמר אסור, ר"פ אמר מותר הכי אגמריה רחמנא למשה בסיני לא תפרוץ רובה ר"ה ברי' דר"י אמר אסור הכי אגמרי' רחמנא למשה בסיני תגדור רובא והלכתא כרב פפא דדייקא מתני' כוותי' דקתני ובלבד שלא יהא פרצות יתרות על הבנין הא כי הדדי נינהו שרי:

סימן ק

מתני' מקיפין שלשה חבלים זה למעלה מזה ובלבד שלא יהא בין חבל לחבירו ג' טפחים שיעור חבלים עביין יותר על טפח כדי שיהא הכל יוד טפחים, מקיפין בקנה ובלבד שלא יהא בין קנה לחבירו ג' טפחים, בשיירא דברי ר' יהודה וחכ"א לא דברו בשיירה אלא בהווה, כל מחיצה שאינה של שתי ושל ערב אינה מחיצה דברי ר"י ב"ר יהודה וחכ"א אחד משני דברים, וד' דברים פטרו במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצות ידים ומדמאי ומלערב, וחכ"א אחד משני דברים חכמים היינו ת"ק איכא בינייהו יחיד ביישוב דרבנן בתראי סברי יחיד ביישוב שרי לטלטולי בתוך מחיצה של שתי או של ערב כדין המדבר והלכתא כוותייהו:

סימן קא

גרסינן בפרק הדר עם הנכרי אמר רב יהודה אמר שמואל גוי שיש לו פתח ארבעה על ארבעה פתוח לבקעה אפי' מכניס ומוציא קרנות כל היום כולה דרך מבוי אינו אוסר על בני מבוי, פי' כגון גוי הדר במבוי שכולו ישראל ואותו גוי ביתו פתוח למבוי ואוסר על בני מבוי עד שישכרו ממנו כמפורש לעיל וקמ"ל רב יהודא שזה הגוי שביתו פתוח למבוי אם יש בצד אחר של הבית פתח פתוח לבקעה אע"פ שלא יהא אותו הפתח אלא ד' על ד' דלא קא עייל בי' אלא בדוחקא וזה הפתח הפתוח הוא גדול ורגיל בו הגוי ומכניס ומוציא בו כל היום גמלים וקרנות אפ"ה אינו אוסר על בני מבוי דכיון שיש לו פתח של ד' על ד' מיוחד לבקעה שהיא מיוחדת לו בההוא פיתחא דמיחד לי' בההוא ניחא לי' טפי ומסתלק מן אותו של מבוי ודווקא דאית בי' בההוא פתח ד' על ד' טפחים כדין פתח אבל בציר מהכא לא דלא מצי עייל בי' ואין לו דין פתח, איבעי' להו אם זה הפתח שיש לו לגוי מיוחד פתוח לקרפוף מהו, ת"ש דאמר רב חנן משמיה דאילפא אפילו פתוח לקרפוף רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו גוי בית סאתים אוסר כלומר אם אותה הבקעה או אותו הקרפף שפתוח בו הפתח הקטן של הגוי אין בה באותה הבקעה אלא בית סאתים אוסר הגוי על בני המבוי דכיון דאין לו הרווחה יתירה באותה בקעה שהיא יותר מבית סאתים לא מסתלק ההוא גוי מן ההוא מבוי אלא אם יש יותר מבית סאתים בההוא בקעה או בההוא קרפוף שהפתח קטן פתוח בו ודאי בהרווחה ניחא ליה ומסתלק נפשיה מן המבוי ואעפ"י שמכניס ומוציא בו אבל ישראל שיש לו בית במבוי בכלל חביריו ויש לו פתח נמי פתוח לבקעה או לקרפוף ולא שיתף ההוא ישראל עם שאר חביריו במבוי דכיון שלא שיתף ודאי אוסר על בני מבוי וה"מ שאוסר על בני מבוי היכא דלית ליה פיתחא אחרינא לקרפף אבל היכא דאית ליה פיתחא אחרינא לקרפף בההוא ניחא ליה טפי ומסתלק נפשיה מן ההוא מבוי ואינו אוסר עליהן וה"מ שמסלק נפשיה מן ההוא מבוי בזמן שהפתח פתוח לקרפף שאין בו בהקרפף כי אם בית סאתים אבל [אם] יש בו באותו קרפף יותר מבית סאתים כיון שאסור לטלטל בו לא ניחא ליה לישראל בההיא פיתחא דפתוח להההוא קרפף ולא מסלק נפשיה מן מבוי וכיון שלא שיתף עמהן אוסר עליהן על בני מבוי, בעא מיניה רבא בר חקולא מרב הונא פתוח לקרפף מאי א"ל הרי אמרו בית סאתים אוסר יותר מבית סאתים אינו אוסר, אמר רב יהודא אמר רב בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום פת שע"ג השלחן סומכין עליו משום עירוב ואמרי לה משום שתוף ואמר רב לא פליגו כאן שמסובין בבית כאן שמסובין בחצר, פי' הא דאמרינן סומכין עליו משום עירובי חצרות עם בתים ולא משום שיתוף בזמן שמסובין

בבית שצריך שיהא השתוף ובחצר ולא בבית אבל אם מסובין בחצר סומכין עליו משום שתוף, ובפסקא לגאון הכי ומי שיש לו קרפף בצד חצירו נטוע כרם ואילנות או שנזרע מיעוטו אין מטלטלין מקרפף לחצר ומחצר לקרפף אבל בתוכו אם בית סאתים מטלטלין בכלו יותר מבית סאתים אסור, ועירובי תחומין ושתופי מבואות מערבין בין בפת בין בפירות, ותו מבוי רחב ד' אמות צריך לחי או קורה או לא הכי איתחזיאת לנו מילתא דצריך לחי או קורה מדקתני הכשר מבוי בש"א לחי וקורה וב"ה אומרים או לחי או קורה והלכה כב"ה, ותו ששאלת חצרות הסמוכות לביהכנ"ס וצריכות להכניס ולהוציא לבית הכנסת צריכין לערב עם בית הכנסת או לא וכיצד מערבין עם ביהכנ"ס, כך ראינו דבר זה לא אמרוהו חכמים בכל עירובין ולא שמענו מעולם שצריכין לערוב ומן כמה טעמים אין צריכין לערב אלמלא היתה של יחיד היה אוסר על אחיו ישראל ובית הכנסת של כל ישראל היא כיצד אוסרת, ועוד אי אפילו היתה של יחיד אינו אוסרת משום דלא יהיב איניש עירוב אלא על היכא דדייר כדאמר מעשה בבן היום שהיה לו ה' חצרות באושא ובא מעשה לפני חכמים ולא אסרו אלא מקום דירה לבד דהיכא דאית ליה לאיניש עשר דירתא במתא לא צריך למיתן עשרה עירובין אלא היכא דדייר וכש"כ בית הכנסת דלא מייחד לחד מינהון וכיון דלא מיוחד מאן יהיב עלה עירוב הלכך לא צריך עירוב ולא אסר על ישראלים ומכניסין ומוציאין מרשותו לתוכו ומתוכו לרשותו דרך פתחים ודרך חלונות ודרך גגות ואין בכך כלום אבל ודאי אי אית בי' דירה לחזן הכנסת דכריך ביה ריפתא צריך חזן למיתן עירוב דכי קא יהיב אדירתיה קא יהיב ולאו על בית הכנסת יהיב, ועוד נשאל רבינו שרירא גאון ז"ל בענין זה וזה היא נוסחא, וששאלתם מבוי שיש בו עירוב ויש בו בית הכנסת והוצרכת לידע אם אוסרין בני בית הכנסת על בני מבוי אם לא, הוי יודע שיכולין בני מבוי לטלטל מן ביהכנ"ס לבתים ומן בתים לביהכנ"ס דהכי קיי"ל דלא אסר אלא מקום דירה וביהכנ"ס מקום הפקר היא לכל ישראל ואפילו דרים בו אורחים עוברים ושבים לא אסרו על בני מבוי ולא אצריכינן להו לערב עמהן דקיי"ל אורחי לא אוסרין והלכך כל דצריכי בני מבוי לטלטל מחצרותיהן לביהכנ"ס בין דרך פתחים בין דרך חלונות מטלטלין ואין בכך כלום:

סימן קב

ובפסקא הכי, ואשתו של ישראל מערבת לו שלא מדעתו ומישתרי הוא, ואשתו של גוי משכרת רשותו ושפיר דמי וה"מ דלא ידע גוי כל עיקר א"נ ידע ושתק אבל אם אסר בטלה שכירות שהשכירה אשתו וקיי"ל שכח אחד מבני חצר ולא עירב מותרין

כאן וכאן שכח אחד מבני מבוי ולא נשתתף מותרין בחצרות ואסורין במבוי שהמבוי לחצרות כחצר לבתים, ופונדק כחצר לבתים הוא חשוב ולא כמבוי לחצרות, והיכא דאיכא ביתא דישראל דפתיחא למבוי זה מהאי גיסא ופתיחא נמי ההוא ביתא מאידך גיסא למבוי אחר אצטריכנן לפרושי מאי דיניה דההוא ביתא או דהנהו מבואות, והא מילתא מפורש בפרק מי שהוציאוהו דתנן היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה מביאין ואוכלין באמצע ובלבד שלא יוציא זה מתוך שלו לתוך של חבירו ואם היו שלשה והאמצעי מובלע בנתים הוא מותר עמהן והם מותרין עמו ושנים החיצונים אסורין זה עם זה אמר ר"ש למה הדבר דומה לג' חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר עירבו שתים עם האמצעית היא מותרת עמהן והן מותרין עמה ושתים החיצונות אסורות זו עם זו ואמרינן בגמרא אמר רב יהודא אמר רב זו דברי ר"ש דשתים החיצונות אסורות זו עם זו ומותרת עם האמצעית אבל חכמים אומרים רשות אחת משתמשות עם שתי רשיות ואין שתי רשיות משתמשות עם רשות אחת כלומר האמצעות משתמשות עם החיצונות ואין החיצונות משתמשות עם האמצעות, כי אמריתה קמיה דשמואל אמר אף זו דברי ר"ש אבל חכמים אומרים שלשתן אסורות ותני' כוותיה דרב יהודא אליבא דשמואל אמר ר"ש למה הדבר דומה לג' חצרות שפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר ועירבו שתים עם האמצעות זו מביאה מתוך ביתה ואוכלת וזו מביאה מתוך ביתה ואוכלת זו מחזרת מותרה לתוך ביתה וזו מחזרת מותרה לתוך ביתה וחכ"א שלשתן אסורות ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל חצר שבין שתי מבואות עירבה עם שניהן אסורה עם שניהן כחכמים דאמרי שלשתן אסורות זו עם זו לא עירבה עם שניהן אוסרת על שניהן שאע"פ שעירבו המבואות זו לעצמו וזו לעצמו אסור כל אחד לעצמו מפני שזו החצר שפתוחה לזה ולזה ויש לה דרך על זה ועל זה אוסר עליהם ומבטל עירובן, היתה במבוי אחד רגילה לעבור בו ולערוב עמו ובמבוי האחר אינו רגילה המבוי שהיא רגילה אע"פ שעירב אותה מבוי לעצמו אוסר עליו בית זה כיון שלא עירבה עמו והאחר שאינה רגילה לערב עמו מותר, ואמר רבה בר רב הונא אמר שמואל אם עירבה חצר זו עם מי שאינה רגילה לערוב עמו הותר המבוי שהיתה רגילה בו לעצמו שכבר סילקה עצמה מן המבוי זה וחזרה אל האחר ואם ערבו בני המבוי שהיתה רגילה בו חצר זו לערב עמהן וזו החצר לא עירבה עמהן ולא עם בני המבוי האחר וגם בני אותו המבוי אפילו לעצמן לא עירבו דוחין זו החצר שלא עירבה עמהן אצל המבוי שלא עירב ואומרים שמכלל אותו מבוי היא שבני אותו מבוי אין מפסידין כלום דבלא זה נמי אסורין הן דהא לא עריבו וכי מצטרפי האי חצר בהדייהו למשרא בני המבוי שהיתה רגילה בו שפיר דמי וכגון זה

כופין על מדות סדום וה"מ כולהון אליבא דרבנן קאמר שמואל דקאמר ואזדא שמואל לטעמיה, אבל ר"ש סובר דשתים החיצונות אסורות זו עם זו ומותרת עם האמצעות וקא פסק גמרא בהדיא אמר רבא אמר רב חמא בר גוריא אמר רב הלכה כר"ש, וכיון דהלכה כר"ש חצר שבין שתי חצרות ופתוחות לרה"ר אם עירבה אמצעית עם זו ועם זו מותרת עם זו ועם זו והן מותרת עמה אבל שתים החיצונות אסורות זו עם זו אפילו דרך אמצעית וכן נמי חצר שבין שני מבואות, וא"ת א"כ דחצר שבין [שתי] חצרות ופתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר שהאמצעית מותרת עם שתיהן והן מותרת עמה אבל שתים החיצונות אסורות זו עם זו קשיא הא דתנן בפרק הדר עם הנכרי חמש חצרות שפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי ערבו בחצרות ולא נשתתפו במבוי מותרת בחצרות ואסורות במבוי ולא קא מיפלגי בחיצונת לאסרן זו עם זו אלא קאמר מותרין בחצרות כולן, ותירוצא דמילתא דהתם בה' חצרות הפתוחות זו לזו ופתוחות למבוי לא קא אמרינן דפתוחות למבוי כל אחת ואחת לעצמה כגון ג' חצרות שפתוחות זו לזו ופתוחות לרה"ר דכל אחת ואחת פתוחה לרה"ר לעצמה אלא ה"ק ה' חצרות שפתוחות זו לזו כולן ופתוחות למבוי ע"י אחת מהן כגון פתוחה למבוי לבדה כולן פתוחות זו לזו ונכנסת ויוצאת למבוי באותה האחת הפתוחות ועל זה הן מותרת כולן כי אינן פתוחות כולן למבוי כל אחת ואחת לעצמה אלא כולן פתוחות למבוי ע"י אחת מהן, ומנא לן דהכי [היא] דקאמר עלה בגמרא אמר רב יהודא (אמר) רב לא תנא פתוחות זו לזו מ"ט דקסבר רב אין המבוי ניתר בלחי וקורה עד שיהו בתים וחצרות פתוחין לתוכה וכיון שפתוחין זו לזו נעשו כחצר אחת, לא תני רב במתני' פתוחות זו לזו כלומר שלא יהא פתוחות כל אחת ואחת למבוי אלא ודאי כל אחת ואחת פתוחה למבוי לעצמה ונמי פתוחה אחת לחברתה והאחרת נמי עם חברתה אבל אינן פתוחות כולן זה לזה האחת שפתוחה עם חברתה מותרת עמה וחברתה עמה וכן השלישית הפתוחה לרביעית מותרת נמי עמה ואם שכח אחד מבני חצר ולא עירב או מבני מבוי ולא נשתתף וכו' כדקתני במתניתן, ועוד מפורשין נמי דברי ר"ש בענין חצר שבין שני מבואות בפרק הדר עם הנכרי דתנן בעה"ב שהיה שותף עם שכניו לזה ביין ולזה ביין כלומר שעשה שתוף עם זה ביין וכן נמי עם האחר ביין א"צ לערב כלומר שכבר עירבו ואין צריכין עירוב אחר אבל אם שותף לזה ביין ולזה בשמן צריכין לערב, ר' שמעון אומר אחד זה ואחד זה אין צריכין לערב ומקשינן בגמרא לר"ש אפילו עירוב לזה ביין ולזה בשמן אמאי עירובו עירוב דמה שמו עירוב שמו ותרצו אי במבוי אחד ה"נ כלומר שאם היה במבוי אחד ועירוב בעה"ב עם שכן זה ביין ועם שכנו האחר בשמן כל המבוי כלו אסור לטלטל בו שמאחר שיש אחד במבוי שלא עירב ביין

אלא בשמן נמצא שאין עירובו עירוב והו"ל כשכח אחד מהן ולא עירב, וכולן אסורין על ידו, אבל הכא בחצר שבין שני מבואות עסקינן והכי אמרינן לה למתני' אם עירבה הך החצר עם שני מבואות לזה ביין ולזה ביין כלן מותרת שהרי ביין עירבו בהן אבל אם ערבה הך חצר אחד ביין ובמבוי אחר בשמן בין לר' שמעון בין לרבנן אין עירובן עירוב דיין ושמן לאו עירוב היא ורבנן לטעמיהו ור' שמעון לטעמיה דכי היכא דאמרי רבנן התם שלשתן אסורות דגזרו אמצעות משום חיצונית הם ה"נ אמרי אין עירובן עירוב לא חצר עם המבואות ולא מבואות עם החצר דגזרינן דילמא אתו לאפוקי מנא דהך מבוי למבוי האחר דרך חצר, ור' שמעון לטעמי שאע"פ דיין ושמן לאו עירוב הוא מ"מ החצר שעירבה לזה ביין ולזה בשמן מותרת עמהם והמבואות עמה ולא גזרינן דילמא אתי לאפוקי מנא דהך מבוי למבוי אחרינא אבל המבואות שניהם שזה עירב ביין וזה עירב בשמן אין עירובן עירוב והו"ל כשתים החיצונית שלא עירבו שאסורות זו עם זו, ובפרק חלון תנן נתוספו עליהם מוסיף ומזכה ואין צריך להודיע, ואמרינן בגמרא אמר רב שיזבי אמר רב חסדא זאת אומרת חלוקין עליו חבריו על ר' יהודה דתנן אר"י בד"א בעירובי תחומין אבל עירובי חצירות מערבין בין לדעת בין שלא לדעת, ואמרינן פשיטא דחלוקין ותרצו מאי דתימא כי פליגי רבנן עליה דר' יהודה דצריך להודיע ה"מ בחצר שבין שני מבואות לפי שהחצר שבין שני מבואות לדעת רבנן שלשתן אסורות כדאמרינן לעיל וכיון דסברי רבנן דחצר שבין שני מבואות אינה יכולה לערב עם שניהן על זה צריך להודיע דאין זכות היא לו וכל הלין מילי אליבא דרבנן וכבר איפסיקא הלכתא כר"ש הלכך חצר שבין שני מבואות מותרות עם שניהן והן עמה אבל המבואות אסורין זה עם זה, וכן חצר שבין שתי חצירות כולהון כדפרישת לעיל:

סימן קג

תנן בפרק חלון כיצד משתתפין במבוי מניח את החבית ואומר הרי זה לכל בני המבוי ומזכה להן על ידי בנו ובתו הגדולים וע"י עבדו ושפחתו העברים וע"י אשתו אבל לא ע"י בנו ובתו הקטנים ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים מפני שידן כידו, אמר רב יהודא חבית של שתופי מבוי צריך להגביה מן הקרקע טפח, ומותבינן עליה [מדתני'] כיצד משתתפין במבוי מביאין את החבית של יין ושל תמרים ושל גרוגרות ושל שאר מיני פירות משלו צריך לזכות משלהן צריך להודיע ומגביהה מן הקרקע משהו ותרצינן מהו משהו דקאמר טפח, איתמר שתופי מבוי רב אמר א"צ לזכות ושמואל אמר צריך לזכות ואית דגרסי איפכא, עירובי תחומין רב אמר צריך לזכות ושמואל אמר א"צ לזכות

בשלמא לשמואל וכו', אמר רב נחמן נקטינן אחד עירובי תחומין ואחד שתופי מבוי צריך לזכות, בעא רב נחמן עירובי תבשילין צריך לזכות או לא אמר רב יוסף מהו תיבעי ליה האמר שמואל צריך לזכות, ההוא טרזינא דלא בעא לאוגוריה רשותיה לבני מבוי ואזלו ואגרו מדביתהו אמר להו ר' זירא שפיר עבדיתו דאשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו וכן אשתו של גוי משכרת בלא רשות בעלה ואם בא הגוי ומיחה בטלה אותה שכירות ונאסרו וחזרו לאיסורן וכן אמר רב יהודא משמי' דשמואל אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו ואותבינן עליהו והתניא נשים שעירבו ונשתתפו שלא מדעת בעליהן אין עירובן עירוב ואין שיתופן שיתוף ופרקי' מתני' בדלא אסר עלייהו כגון שאינו רגיל לערב עמהן וגם אינו אוסר עליהן כלומר אינו ממחה ע"י אשתו מפני שעירבה עמהן אבל אם ממחה ע"י אשתו אוסר על בני חצר, וכי קאמר שמואל בדאסר עלייהו דא"כ קשיא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אחד מבני מבוי שרגיל לשתף עם בני מבוי ונמנע ולא רצה להשתתף בני מבוי נכנסין לביתו ונוטלין ממנו שתופי מבוי בעל כרחו רגיל אין שאין רגיל לא ש"מ, לימא מסייע ליה כופין אותו לעשות לחי וקורה למבוי שאני התם דאיכא מחיצות איתמר רב חייא בר אשי אמר רב עושה לחי אשירה ור"ל אמר עושה קורה אשירה מ"ד קורה כש"כ לחי ומ"ד לחי אבל קורה כתותי מכתית שיעורא:

סימן קד

גרסינן בפרק מי שהוציאוהו אמר רב יהודא אמר שמואל המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב מה שמו עירוב שמו פי' המדקדק שלא יתערב לו עם אחרים כדי שלא יקח פחות מעט משלו אינו עירוב לפי שלא נקרא עירוב אלא כשמתערב, ר' חנינא אמר עירובו עירוב אלא שנקרא מאנשי ורדינאה פי' כי אנשי ורדאן היו ידועין בציקנות ובצרות עין ומקהו קהייתא ומדקדקין הרבה, אמר רב יהודא אמר שמואל החולק את עירובו בשני כלים אפילו לב"ה אין עירובו עירוב דעד כאן לא אמרו ב"ה דעירובו עירוב אלא היכא דמלייא למנא ואותיר אבל פלגיה הוא מפלג אין עירובו עירוב דתניא חמשה שגבו את עירובן ונתנוהו בשני כלים ב"ש אומרים אין עירובן עירוב וב"ה אומרים עירובן עירוב אימתי בזמן ששניהם בבית אחד אבל אין שניהן בבית אחד אין עירובן עירוב, אמר שמואל בית שמניחין בו את העירוב א"צ ליתן את הפת, אמר שמואל עירוב משום קנין מקום הוא וא"ת מפני מה אין קונין במעות לפי שאין מצויין בע"ש, ואקשינן אי הכי אי עריב במעות ליהוי עירוב אלמא תנן הנותן מעה לנחתום כדי שיזכה לו בעירובו וכו' ודחינן דילמא אתו למימר מעה עיקר וזימנין דליכא מעה ולא מערב בפת רבה אמר עירוב

משום דירה איכא ביניהו שנתן לשכניו כלי שאין בו שו"פ לשמואל הוי עירוב דהא קנין איתא בפחות משו"פ לרבה לא הוי עירוב, א"נ קטן לשמואל לא הוי עירוב דאין קנין לקטן לרבה (לא) הוי עירוב דמשום דירה היא וקטן נמי אית ליה דירה:

סימן קה

גרסינן בסוכה בפ"ק ת"ר בית שאין בו ד' אמות על ד"א פטור מן המזוזה ומן המעקה ואינו מטמא בנגעים ואינו נחלט בבתי ערי חומה ואין חוזרין עליה מעורכי המלחמה ואין מערבין ואין משתתפין בו ואין מניחין בו את העירוב ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות ואין האחין והשותפין חולקין בו, מ"ט הנך כלהו בית כתיב בהו והאי לאו בית הוא, ואין מערבין בו ואין משתתפין בו ואין מניחין בו עירוב דלא חזי לדירה, והאי עירוב דאין מניחין בו עירובי חצרות אבל שתוף מבוי מניחין בו דלא גרע מחצר שבמבוי ואין עושין אותו עיבור בין שתי עיירות דאפילו כבורגנין נמי לא משוינן ליה מ"ט בורגנין חזי למילתייהו והאי לא חזי למילתיה: הנה השלמנו שרשי שתופי מבוי:

סימן קו

נתחיל לפרש ענין עירובי חצרות: אלו היכא דאיכא חצר או דירתא ואפילו אית ביה כמה בתים וחצרות והיא כולה לחד גברא ולא דייר בהנהו בתי אלא ההוא גברא ובני ביתיה דסמיכין עילוהי ואכלין מדידיה על שלחנו לא צריך עירוב, אבל אי דיירי תרי ישראלים בהנהו בתי או בפונדק כל חד וחד לנפשיה צריכין למיעבד עירוב זה עם זה והדר מישתרי להון לטלטולי זה עם זה בכולהו הני בתי או הפונדק כדתנן הדר עם הנכרי בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב ה"ז אוסר עליו ר"א בן יעקב אומר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרין זה על זה, ותנן נמי בהאי פירקא ה' חבורות ששבתו בטרקלין אחד בש"א עירוב לכל חבורה וחבורה, ובה"א עירוב אחד לכולן ומודים שאם היו מקצתן שרויים בחדרים או בעליות שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה, אמר רב נחמן מחלוקות במחיצה במסיפס אבל במחיצה עשרה דברי הכל עירוב לכל חבורה וחבורה, איכא דאמרי אמר רב נחמן אף במסיפס מחלוקות, מיתבי אמר רבי יהודה הסבך, פי' גדיל סבכה, ואית דגרסי הסבר לא נחלקו ב"ש וב"ה על מחיצות [שהן] מגיעות לתקרה שצריכין עירוב לכל חבורה וחבורה ועל מה נחלקו על מחיצות שאין מגיעות לתקרה שב"ש אומרים עירוב לכל חבורה וחבורה ובה"א עירוב אחד לכולן להך לישנא דאמר רב נחמן אף במסיפס תיובתא להך לישנא דאמר רב נחמן במחיצה מחלוקות

לימא תיהוי תיובתיה אמר לך רב נחמן פליגי במחיצות והה"ד במסיפס והאי דקא מיפלגי במחיצות עשרה להודיעך כחן דב"ה, אמר רב נחמן אמר רב הלכה כר"י הסבך. תנא בד"א בשמוליכין את עירובן במקום אחר אבל אם היה עירוב בא אצלן דברי הכל עירוב אחד לכולן וראינו מי שפירש בהאי לישנא כלו' היכא דשבתו אלו החמש חבורות בטרקלין בבית אחד לא מצריכינן להו אלא עירוב אחד לכולן מאחר דכולהו קיימי הכא ואימתי חלקו ב"ש וב"ה בזמן שמוליכין עירובן למקום אחר כלומר שזה העירוב שעשו כולן בבית אחד הניחו אותו חוץ לבית במקום אחר ויש דיורין באותו חצר שהן חלוקין בבתיהן כל אחד ואחד בביתו ומשום הכי אמרו ב"ש צריכין עירוב לכל אחד ואחד הנהו דטרקלין משום מראית העין דאותן דיורין שעומדין בחצר באותו מקום שמניחין שם העירוב שמאחר שמניחין את ערובן למקום אחר חוץ לבית שמשימין אותו באותו חצר שעומדין שם אותן דיורין העירוב שמניחין בני הטרקלין בחצר ואם לא היו רואין שיעשו עירוב לכל אחד ואחד יאמרו כשם שהללו חבורות דטרקלין יוצאין בעירוב אחד כך אנחנו יכולין לצאת בעירוב אחד והן מאחר שחלוקין הן בבתיהן כל אחד ואחד צריכין [עירוב] כל אחד ואחד ומשום הך גזירה פליגי ב"ש וב"ה במתני', אבל אם לא היו מוליכין העירוב למקום אחר כלו' שלא הניחוהו חוץ לבית בחצר שעומדין שם אותן הדיורין שעומדין בחצר ליכא למיגזר מידי וסגי להו בחד עירוב וזהו אם עירוב בא אצלן כלומר שהניחוהו אצלם בבית ולא הוציאוהו לחוץ או שאין עומדין דיורין אחרים בחצר אפילו שהניחו העירוב בחצר ליכא למיגזר מידי וכו', איכא דאמרי תני בד"א בשעירוב בא אצלן אבל אם היו מוליכין את עירובן למקום אחר דברי הכל עירוב לכל חבורה וחבורה:

סימן קז

האחין שהיו אוכלין על שלחן אביהם וישנים בבתיהם צריכין עירוב לכל אחד ואחד לפיכך אם שכח אחד מהן ולא עירב מבטל רשותו אימתי בזמן שמוליכין את עירובן למקום אחר אבל אם הי' העירוב בא אצלן או שאין עמהן דיורין בחצר אינן צריכין לערוב, ש"מ מקום לינה גורם, אמר רב יהודא אמר רב במקבלי פרס מאביהן שנו, ת"ר מי שיש לו בית שער אכסדרה ומרפסת בחצר חבירו אין אוסר עליו, בית התבן בית הבקר בית העצים בית האוצרות ה"ז אוסר עליו ר' יהודא אומר לא אסרו אלא בית דירה בלבד א"ר יהודה מעשה בבן נפח ואית דגרסי בבן נפא שהיו לו ה' חצרות באושא ובא מעשה לפני חכמים ולא אסרו אלא בית דירה בלבד בית דירה ס"ד אימא מקום בית דירה, וכבר בארנו ענין בית שער אכסדרה ומרפסת בהלכות מזוזה. מאי מקום דירה רב אמר משום פיתא

ושמואל אמר משום לינה והלכתא כרב ושמעינן מינה דהילכתא כרבי יהודה ושדר מר רב שלום דהלכה כר' יהודה ומר רב נטרונאי נמי דהלכה כרב. בעא מיניה אביי מרבה חמשה שגבו את עירובן כשהן מוליכין את עירובן למקום אחר עירוב אחד לכולן או צריכין עירוב לכל אחד ואחד א"ל עירוב אחד לכולן, והא אחין כמו שגבו דמי וקתני צריכין עירוב לכל אחד ואחד התם כגון דאיכא אחרינא בהדיהו מגו דהני אסירי הני נמי אסירי וה"נ מיסתברא מדקתני סיפא אימתי בזמן שמוליכין את עירובן למקום אחר אבל אם היה עירוב בא אצלן או שאין עמהן דיורין בחצר א"צ לערוב ש"מ. בעי מיניה רב חייא בר אבין מרב ששת בני בי רב דכרכי ריפתא בבגא ואתי ובייתי בבי רב כי משחינן להו תחומא מבגא משחינן להו או מבי רב אמר להו מבי רב דאנן סהדי דאי איכא דמייתי להו ריפתא להכא הכא ניחא להו [טפי] בעא מיניה רמי ב"ח מרב חסדא האב ובנו הרב ותלמידו כרבים דמי או כיחידים דמי צריכין לערוב או לא. מבוי שלהן ניתר בלחי וקורה או לא אמר להו תניתוה האב ובנו הרב ותלמידו בזמן שאין עמהן דיורין הרי הן כיחידים וא"צ לערב בחצר וכן מבוי שלהן ניתר בלחי וקורה וא"צ לא עירב ולא שיתוף:

סימן קח

והיכי דדיירי ארבעה או חמשה ישראל בחצר או בפונדק כגון שהיו חלוקין בדירתן כל אחד ואחד בדירתו צריכין לערוב ולהתיר כל אותן בתים של זה לזה ולהתיר נמי חלק החצר של זה לזה ואם שכח אחד מהן ולא עירב בהדייהו אוסר עליהן בחצר וצריך לבטל להם רשות חצירו ומותרין הן לטלטל בכל החצר ומבתיהם לחצר ומחצר לבתיהם אבל הוא מותר בביתו בלבד ואסור לו להוציא כלים מפתח ביתו ולהכניס כלים מחצר לביתו ואסור לו נמי לטלטל בחצר כלום ואם ביטל להם הבית עם החצר הם מותרין בכל והוא נעשה אורח בבתיהן דתנן בסוף פרק עושין פסין אר' אלעאי שמעתי מר' אליעזר אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אסור לו ולהם ותירץ רב הונא בר חיננא אמר רב ששת לא קשיא הא ר"א הא רבנן אמר רב ששת כשתמצא לומר לר"א מבטל רשות חצרו רשות ביתו ביטל ולפי' זה שלא עירב הואיל וביטל להן רשות חצירו לדברי ר"א כיון שבית בכלל החצר והמבטל רשות חצירו רשות ביתו נמי ביטל ולפיכך ביתו אסור מלהכניס ולהוציא לו דאיסתליק ליה משם לגמרי אבל להן מותר, לרבנן מבטל רשות חצירו רשות ביתו לא ביטל והילכך ביתו אסור לו ולהם מלהכניס ומלהוציא בחצר אבל הבית לפנים מותר לו ואסור להם והלכה כרבנן, וחמשה ששרויים בחצר אחת ושכח אחד ולא עירב לר"א כשהוא מבטל רשות א"צ לבטל רשות לכל אחד ואחד ולרבנן

כשהוא מבטל רשות צריך לבטל לכל אחד ואחד ואי גלי אדעתיה ואמר בטלית רשות חצירי ורשות ביתי אפילו לרבנן כיון דגלי גלי והוו מבוטלין, ותנן נמי בפרק הדר עם הנכרי אנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ביתו אסור מלהכניס ומלהוציא לו ולהן שלהן מותרין לו ולהן נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין היו שנים אוסרין זה על זה אחד נותן רשות ונוטל רשות ושנים נותנין רשות ואין נוטלין רשות ביתו הוא דאסור הא חצירו שריא היכי דמי אי לא ביטל חצירו אמאי שריא ואי לא ביטל אמאי אסור לעולם דביטל וקסברי רבנן המבטל רשות חצירו רשות בית לא ביטל, שלהן מותר לו ולהן מ"ט משום דהואי אורח לגביהן, נתנו לו רשותן הוא מותר והן אסורין ואמאי אינהו נמי ליהווי אורחין לגביה חד לגבי חמשה הוי אורח חמשה לגבי חד לא הוו אורחין, היו שנים אוסרין זה על זה פי' היו שנים ששכחו ולא ערבו עם בני חצר אע"פ שנתנו להן בני חצר רשותן אין מותרין להכניס ולהוציא שכיון ששניהן לא עירבו אוסרין זה על זה. פשיטא לא צריכא דהדר חד מיניהו ובטיל ליה לחבריה מאי דתימא לישתרי קמ"ל כיון דבעדנא דבטיל ליה להוא לא הוי לי' שריותא בחצר לא. תניא אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב ושנים שעירבו נותנין רשותן לאחד שלא עירב ושנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שעירבו או לאחד שעירב אבל אין אחד שעירב נותן רשותו לאחד שלא עירב ואין שנים שעירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו ואין שנים שלא עירבו נותנין רשותן לשנים שלא עירבו, בעא מיניה אביי מרבה חמשה ששרויין בחצר אחת ושכח אחד מהן ולא עירב כשהוא מבטל רשות צריך לבטל לכל אחד ואחד או אין צריך א"ל צריך לבטל לכל אחד ואחד, מיתיבי אחד שלא עירב נותן רשותו לאחד שעירב היכי דמי אי דליכא אחרינא בהדיה מאן עירב אלא פשיטא דאיכא אחרינא בהדיה ומית והלכה כרבה:

סימן קט

מתני' מאימתי נותנין רשות ב"ש אומרים מבעוד יום ובה"א משתחשך, מי שנתן רשותו והוציא בין בשוגג בין במזיד ה"ז אוסר דברי ר"מ ר' יהודה אומר במזיד אוסר בשוגג אינו אוסר במאי קא מיפלגי ב"ש סוברים ביטול רשות מיקנא רשות הוא ומקנא רשותא בשבתא אסור וב"ה סברי ביטול רשות איסתלוקי היא ואיסתלוקי בשבתא שפיר דמי, והאי דקאמרי ב"ה משתחשך ה"פ ב"ש אומרים מבעוד יום קודם שיכנס השבת כדין העירוב וב"ה אומרים משתחשך כלומר אף בשבת יכול ליתן רשות כל יום השבת כפי מה שצורך לו כל שעה מן השבת וכדכתבינן לעיל בענין ההוא ינוקא דאישתפיך חמימיה

דאמר רבא ליפני לי מאני מבי גברי לבי נשי דאיזיל ואיתיב התם ואיבטיל ליה רשותא בחצר וכו' וכדאמרי' נמי מה מבטל רשות אף בשבת אף שוכר נמי אפילו בשבת, ואי איכא ארבעה או חמשה ישראלים דדיירי בפונדק אע"פ דשכרו ההוא פונדק מבעליו צריכין הן לערוב בהדי אהדדי מפני שכיון שישראל הן אותן דיורין קנה כל אחד ואחד מהן ביתו בשכירתו וכדידי' דמי ולכך הן צריכין לערוב כולהון כחדא למישתרי להון החצרות כולן והבתים שבפונדק על זה לזה ואם אותן דיורין שבפונדק הן גוים ששוכרין אותו מבעל הפונדק ואיכא חד ישראל ביניהון לא צריך ההוא ישראל דדייר תמן שום שכירות מן בני ההוא פונדק ושרי ליה לטלטולי בכולה פונדק דאי אפילו דייר חד ישראל בביתא דגוי המיוחדת לאותו גוי לא צריך ההוא ישראל מידי ושרי ליה לטלטולי בביתא דגוי כדקיי"ל דהלכתא כראב"י דאמר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה אבל אי דיירי שני ישראלים בביתא דגוי צריכין הן לשכור מן הגוי ולערוב בהדי אהדדי שכיון שהן שנים אוסרין זה על זה וה"מ שצריכין השנים שכירות ועירוב בזמן שהן חלוקין ואין אוכלין בספט אחד אבל אי אכלי בספט אחד לא צריכי דהכי אשכחן בפסקא לגאון כהאי לישנא, ושני יהודים הדרים בחצרו של נכרי ואכלין בספט אחד ואין חלוקין בעיסתן אין אוסרין זה על זה, ובפסוקות מרב יהודאי גאון כתב הכי וכשיבא ישראל בחצרו של גוי לעשות שבת ולנוח צריך לקנות מן הגוי חצרו וכל רשותו בפרוטה או במעט פלפל ומותר לצאת ולבוא ולטלטל בלא עירוב ואם החצר ברשות שני גוים או יותר קונה מותר לטלטל וגם לצאת אלפים אמה מכל צד ואם שכח ולא קנה מן הגוי אסור לטלטל אבל לצאת יוצא אלפיים אמה ואפילו בשבת גופא קונה מן הגוי בפלפלין או מן מאכלו או מן דבר אחר חוץ מן הכספים ומן הפרוטות שאסור ליתן לגוי, ואי איכא ארבעה או חמשה דיורין בפונדק ותרי ישראלים מיניהו והשאר גוים אע"ג דחזינן מאן דס"ל דלא צריכי הנהו ישראל מידי אנן חזי לן לענ"ד דטעותא הוא הא מילתא בידיה דאע"ג דלא צריכין הנהו תרי ישראלים לשכור מן הגוים מ"מ צריכין הן לעשות עירוב ביניהן מפני שהן אוסרין אותן שני ישראלים זה על זה שכיון ששכרו אותן שני ישראלים מבעל הפונדק בין יהיה בעל הפונדק גוי בין יהיה ישראל קנו אותן שני ישראלים רשותן ואוסרין זה על זה וצריכין לעשות עירוב ביניהון למישרי להון לכל חד וחד רשותא דחבריה ואפילו היכא דליכא גוי ביניהן צריכין הן לעשות ההוא עירוב וכן היכא נמי דאיכא גוים ביניהן לא גרע מהיכא דליכא וכש"כ שצריכין לעשות העירוב אבל א"צ לשכור מן אותן גוים הדרים בפונדק מ"ט שכיון ששכרו מבעל הפונדק דיים באותן שכירות ואע"ג דכתבינן דינא דפונדק בדרך קצרה וכתבינן נמי לעיל בשאלה

חזינן למיכתב הכא דברי רבוותא להוסיף לקח להתלמד מהן לפי הצורך, וששאלתם ישראל ששכר בית או עלייה בפונדק של גוים לחודש או לח' ימים ויש באותו פונדק גוים ונצרך אותו ישראל לצאת לבית הכסא ואין לכל השרויין באותו פונדק חוץ מאותו מקום או שנצרך להעלות מים מן הבאר שבאותו פונדק יש לו רשות להוציא כלי של מים בידו כדי לרחוץ פניו ידיו ורגליו או דילמא צריך לערוב או לקנות רשות מבעל הפונדק או מן אותן הגוים השרויים עמו או דיו אותו שכר שנותן לבעל הפונדק לאותו חודש או לאותן ימים, כך ראינו כי אם ישראל אחד הוא בפונדק של גוים אע"פ שלא שכר מותר לטלטל ואין הגוים אוסרים עליו דקיי"ל הלכה כראב"י דאמר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה ואם כמה ישראלים הן ושכרו מן הגוי שפיר דמי לטלטולי ודים באותו שכר ששכרו בראשונה ואפי' בשבת שוכרין מן הגוי ומה שכתבתם בשאלה צריך לערוב מילתא פסיקתא אין עירוב מועיל במקום גוי ואין ביטול רשות מועלת במקום גוי עד שישכור. ואיתשיל גאון אחרינא בהאי ענינא וששאלתם הא דאמור רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי ואין ביטול רשות מועיל במקום גוי עד שישכור ממנו, שכירות זו מועלת... ובפסקא הכי והלכתא המשכיר לנכרי אינו אוסר עליו וא"צ ישראל לחזור ולשכור רשות מאותו הגוי ששכר ממנו ודב"ז אומדן דעתא היא דכי אגר לי' ישראל לגוי ביתא אדעתא דאסר לי' רשותא עלוהי לטלטולי בשבתא לא אסר ליה:

סימן קי

תנן בפרק כיצד משתתפין אנשי חצר ששכחו ולא עירבו כל שגבוה יוד טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר חוליית הבור והסלע שגבוה יוד טפחים למרפסת פחות מכאן לחצר בד"א בסמוכה אבל במופלגת אפילו גבוה יוד טפחים לחצר איזה חצר סמוכה כל שאינו רחוקה עשרה טפחים, ת"ר אנשי חצר ואנשי עלייה ששכחו ולא עירבו אנשי חצר משתמשין בעשרה התחתונים ואנשי עלייה משתמשין בעשרה העליונים כיצד זיז יוצא מן הכותל למטה מעשרה בני חצר משתמשין בו למעלה מעשרה אנשי עלייה משתמשין בו, הנותן את ערובו בבית שער אכסדרה ומרפסת אין עירובו עירוב והדר שם אינו אוסר עליו בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות ה"ז עירוב והדר שם אוסר עליו, רבי יהודה אומר אם יש שם תפיסת יד של בעל הבית אינו אוסר עליו היכי דמי תפיסת יד אר' חנינא כגון חצירו של בן ניוס פי' בן ניוס הי' עשיר וכל בית שהיתה בחצירו היה לו בה סחורה ומיני פרקמטיא, ורבה בר רב הונא אמר אפילו יתד של מחרישה, אמר רב

נחמן הני דבי שמואל תני דבר שניטל בשבת אוסר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר תנ"ה יש לו טבל ועששית וכל דבר שאינו ניטל בשבת אינו אוסר:

סימן קיא

מתני' המניח את ביתו והלך לשבות בעיר אחרת אחד נכרי ואחד ישראל אוסר דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר נכרי אוסר ישראל אינו אוסר שאין דרך ישראל לבא בשבת, ר' שמעון אומר אף המניח את ביתו והלך לשבות אצל בתו באותו העיר אינו אוסר שכבר הסיע מלבו אמר רב הלכה כר' שמעון. ודוקא בתו אבל בנו לא כדאמרי אינשי נבך בך כלבא על גבך בך גוריתא פוק. תנן בפרק הדר עם הנכרי שתי חצרות זו לפנים מזו עירבה הפנימיות פי' בהדי חיצונה ולא עירבה חיצונה בהדי פנימית הפנימית מותרת והחיצונה אסורה חיצונה ולא הפנימית שתיהן אסורות עירבה זו לעצמה וזו לעצמה זו מותרת בפני עצמה וזו מותרת בפני עצמה ר' עקיבא אוסר את החיצונה שדריסת הרגל של הפנימית אוסרתה וחכמים אומרים אין דריסת הרגל אוסרת שכח אחד מן החיצונה ולא עירב פנימית מותרת וחיצונה אסורה שכח אחד מהפנימית ולא עירב שתיהן אסורות נתנו את עירובן במקום אחד ושכח אחד בין מן הפנימית בין מן החיצונה ולא עירב שתיהן אסורות ואם היו של יחידים אינן צריכות לערב, אמר רבין אר' ינאי שלש מחלוקות בדבר ר"ע סבר אפילו רגל המותרת במקומה אוסרת שלא במקומה ורבנן סברי אפילו רגל האסורה במקומה אינו אוסרת שלא במקומה, ותנא דקתני חיצונה ולא הפנימית שתיהן אסורות סבר רגל המותרת במקומה אינו אוסרת שלא במקומה ורגל האסורה במקומה אוסרת שלא במקומה, נתנו את עירובן במקום אחד, מאי מקום אחד אמר רב יהודא אמר רב חיצונה ואמאי קרי לי' מקום אחד המיוחד לשתיהן, ואם היו של יחידים א"צ לערב אמר רב ביבי משמיה דרב אדא בר אהבה שלשה אסורים פי' אין נקראין רבים אלא בזמן שהם שתי חצרות ובכל חצר דר אחד אבל אם הם ג' חצרות ובכל חצר דר אחד שנמצאו כולן שלשה אסורין מ"ט הואיל ואני קורא בהם רבים בחיצונה דכל שלשה רבים הן וכיון ששלשה דרים בחיצונה הרי הן רבים ואוסרין, ושמואל אמר לעולם מותרין עד שיהיו בפנימיות שנים ולא עירבו לפיכך אסורים בחיצונה אר' אלעזר גוי הרי הוא כרבים ואוסר ומ"ש ישראל דיחיד לא אסר דכל מאן דחזי לי' דמטלטל אי ידע הוא דיחיד הוא הא ידע דכל יחיד שרי לטלטולי ואי לא ידע אמר בדעתיה לא מיטלטל אלא משום דעירבו בהדדי אי הכי גוי נמי נימא אי ידע דיחיד הוא הא ידע ואי לא אמר

בדעתיה האי דמיטלטל משום דאגר מיניה סתם גוי אם איתא דאגר מפעא פעי וכדו דלא פעי אמרי דמיטלטל במקום גוי היא לפיכך אסור:

סימן קיב

ואלו איכא תרי בתי דסמיכי להדדי וכל אחת ואחת מהן פתוחה לרה"ר ואיכא נמי פיתחא בין הנהו תרתי בתי בההוא כ"ע מודו דלא הויא דריסת הרגל ועוד דקיי"ל דכל כה"ג רצו מערבין שנים ואין אוסרין זו על זו ואם רצו נמי מערבין אחד ואימתי מערבין אחד בזמן דהוי ההוא פיתחא ד' טפחים על ד' טפחים והוי נמי למטה מיוד טפחים, וחזי לן מ"ד דלא אמרינן בפיתחא ואם רצו מערבין שנים אלא בחלון ולמטה כתבינן דכתב בה הכי, ואנן תמהינן טובא על ההוא תשובה ודחינן אותה כמפורש למטה, וכן נמי תרי בתי דסמיכי להדדי ואיכא ביניהון חלון דהוי ד' על ד' טפחים והוי בתוך יוד אם רצו מערבין שנים כלו' שיעשו דיירי אלו הבית עירוב לעצמן ודיורי זה הבית האחר נמי עירוב לעצמן דלא מערבי אלו בהדי אלו ויהיו אסורים לטלטל באותו חלון אלו עם אלו ואם רצו מערבין אחד כלומר שישתתפו בני הבית זו עם האחרת ויעשו עירוב אחד וישימו אותה באחד מן הבתים ויהיו כולהון כחדא ומותרים לטלטל מבית זו לבית זו דרך אותו חלון, וחזי לן לדקדוקי הכא, היכא דאיכא בין שני הבתים אלו חלון ד' על ד' בתוך יוד כדינו יעשו אלו השני בתים עירוב אחד ביחד והם מותרים לטלטל אלו עם אלו, אבל איצטריכינן לברורי היכא דרצו דיורי שני בתים אלו לטלטולי הני בהדדי שלא בדרך אותו חלון כגון דאיכא בההוא כותל מחיצה דבין הנהו תרי בתים חורים וחלונות טובא למעלה מיוד והן נמי פתוחים מד' והא מילתא לא מיפרשא בגמרא ואיכא מ"ד משקול הדעת דלא מיטלטלי הני בהדי הני אלא דרך אותו חלון העשוי כדינו רחב ד' ובתוך יו"ד ואנן חזי לן לענ"ד דכיון דאיכא בין הנהו תרי בתי חד חלון ד' על ד' ובתוך יוד כדינו ומערבין הני תרי בתי כחדא מחמת אותו חלון שביניהון וכיון דעירבו וסמכו על אותו חלון נעשו הני תרי בתי כחד ביתא ובחד ביתא וודאי שרי לטלטולי בכל הכתלים והחורים והחלונות שבכתלים וכן נמי בהנהו תרי בתי כיון דעריבו וסמכו על ההוא חלון הראוי נעשו כחד ביתא ושרי לטלטולי מזו לזו ואפילו שלא בדרך אותו חלון כי היכא דשרי לטלטולי בכל חלונות שבין בית לבית היכא דעירבו בני העיר כולה עירוב אחד כחדא והיינו טעמא דבעינן בחלון ד' על ד' דכיון דאית בי' ד' טפחים על ד' טפחים הו"ל כפתח ובעינן נמי דליהוי בין החלון ובין הפתח בתוך ד' דכל למעלה מיוד רשות אחרת היא והיכא דהוי ההוא חלון או ההוא פתח פחות מד' על ד' אפי' הוי בתוך י'

טפחים לא מהני בי' עירוב ולא שרי לטלטולי מהאי ביתא להאי ביתא אלא א"כ עירבו בני אותו העיר כולה עירוב אחד בזמן שהעיר מגופפת וכן נמי אי הוי ההוא חלון או ההוא פתח למעלה מיו"ד אפי' הוא רחב כמה טפחים וכמה אמות לא מהני בי' שום עירוב ולא שרי לי' לטלטולי מהאי ביתא להאי ביתא אלא א"כ עירבו בני אותו העיר כולה א"נ הוו סולמות להההוא חלון מהאי גיסא ומהאי, א"נ הוי ההוא חלון בין שני בתים דקיי"ל ביתא כמאן דמלא דמיא ובעל הלכות כתב הכי, והאי דאיצטריכינן הכא למיכתב מימרא דיליה משום דחזינא ביה טעותא בקצת הלכות ומש"ה כתבינן מימריה לאודעי דלאו הכי כתב בעל הלכות וחס ושלום שיכתוב אותו צדיק כך אלא טעיות סופר ואפילו ברוב ספרי דווקני דהני הלכות מתוקנת ומתורצת המימרא כבר וזו היא תורף המימרא המוטעת המזדייפה באותן קצת ספרי הלכות, והיכא דאיכא תרין בתי ופתיחא בחד מינהו כוותא או בבא לחבריה אי מידליא ההוא כוותא או ההיא בבא מארעא טפי מיוד טפחים שרי לטלטולי מהאי ביתא להאי ביתא דלא צריך עירוב ואי מתתיא ההיא כותא או ההיא בבא מתניח עירובא ושרי לטלטולי וח"ו שיכתוב בעל הלכות טעותא הכי א"ו ט"ס היא והמימרא המדיוקת ברוב [ספרי] הלכות כך היא. אי מידליא ההיא כוותא או ההוא בבא טפי מיוד אסור לטלטולי מהאי ביתא להאי ביתא ולא מיתכשר בעירוב ואי מתתיא מתניח עירובא ושרי לטלטולי דתנן חלון שבין שתי חצירות ד' על ד' בתוך יוד מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד פחות מד' על ד' או למעלה מיוד מערבין שנים ואין מערבין אחד, ואיתשיל גאון על פירוש דהאי מתני' ואלו תורף דבריו וששאלתם חלון שבין שתי חצירות ד' טפחים על ד' טפחים בתוך יוד רצו מערבין שנים רצו מערבין אחד, כך פירושא שתי חצירות ואין פתח בין זו לזו וסמוכות זו לזו ויש ביניהן חלון אם אותו חלון אין בו ד' על ד' אין ראוי להשתמש בה ואין יכולין לערוב זה עם זה ואי אפי' אותו חלון שבו ד' על ד' וגבוה מן הארץ יותר מיוד כיון שתשמישה בקשה א"א לערוב זה עם זה אלא מערבת זו לעצמה וזו לעצמה והיינו מערבין שנים והן כשאר כל החצרות שאין פתוחות זו לזו אבל יש חלון ד' על ד' והיא בתוך יוד דומה לפתח ואין דומה לפתח דומה לפתח שאם רצו לערוב זה עם זה שמערבין עירוב אחד ומטלטלין ואם לא רצו לערב זו עם זו מערבין שני עירובין זו לעצמה וזו לעצמה ולא אמרינן דפתוחות זו לזו ותיסר זו על זו והנושא ונותן בחלון שאין בו ד' על ד' והוא למעלה מיוד וכן בכותל שהוא גבוה מיוד ורחב מד' אם עירבו בני העיר כולה עירוב אחד מותר ואין עליו כלום ואם לא עירבו אלא בתים עם חצירות אסור לטלטל באותו החלון ובאותו הכותל ומי שמטלטל חייב מלקות שכבר כתיב ולא תוציאו משא מבתיכם ביום השבת, והלכתא כרב נחמן דאמר ל"ש אלא

בחלון שבין שתי חצרות אבל בחלון שבין שתי בתים אפילו למעלה מיוד עירובן עירוב, ונראה מדברי גאון זה דכתב דומה לפתח ואין דומה לפתח וקאמר בסיפא ולא אמרינן דפתוחות זו לזו ותיסר זו על זו מכלל דבפתח אוסרין זו על זו ואנן תמהינן על האי מילתא טובא אי הנהו תרי בתי דסמיכין והפתח ביניהן פתוח לרה"ר מה איכפת לן באותו פתח הפתוח ביניהן שהרי יש להן לכל אחד פתח לרה"ר וחזי לן דדברי גאון זה מסותמות הן ודברים שסותרין זה את זה ואפשר דהוי ט"ס או דקאמר מילתא אחריתי אבל פתח וחלון שוין הן לענין רצו מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד כמפורש במשנה שאחרי זה נפרץ הכותל עד יוד אמות מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד מפני שהיא כפתח דאלמא בפתח נמי מערבין שנים ואין אוסרין ואם רצו מערבין אחד יותר מכן מערבין אחד ואין מערבין שנים שכיון שנפרץ הכותל שביניהן ביותר מיוד נפק לי' מתורת פתח והו"ל כחצר אחת ואין מערבין שנים אלא אוסרים זה על על זה וחלון זה שנוי בחיצונה כלו למעלה מיוד ומקצתו בתוך יו"ד כולו בתוך יוד ומקצתו למעלה מיוד מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד וזו ואצ"ל זו קתני וכן הלכה:

סימן קיג

אמר ר' יוחנן חלון עגול צריך שיהא בהקיפו כ"ד טפחים ושנים ומשהו מהן בתוך יו"ד שאם ירבענו נמצא משהו בתוך יוד, ולית הלכתא כר' יוחנן דקאמרינן ר"י דאמר כדייני דקיסרי ומפורש בפ"א דסוכה והאי מימרא דר' יוחנן ואותה דסוכה העשויה ככבשן ליתנהו דאליבא דטעותא דדייני קיסרי איתאמרי ואינון דמפרשו דברי ר' יוחנן במס' סוכה, והלכתא חלון עגול צריך שיהא בהקיפו שיבסר נכי חומשא וארבעה חומשי טפח ומשהו מהן בתוך יוד שאם ירבענו נמצא משהו בתוך יוד והיינו טעמא דבעינן שיבסר נכי חומשא משום דקיי"ל כל שיש בהקיפו ג' טפחים יש בו רוחב טפח הלכך כד הוו שיבסר נכי חומשא בהיקף הו"ל חומש ותלתא חומשי באורך וברוחב דאינון ד' על ד' בריבוע וד' על ד' בריבוע הו"ל באלכסון חומשא ותלתא חומשי מפני מתיחות אלכסון הזויות כדקיי"ל כל אמתא בריבוע אמתא ותרי חומשי באלכסונא ואותן ח' חומשי טפח היתרים על ד' טפחים כי שקלית ד' חומשי טפח מהאי גיסא וד' מהאי גיסא דהוו בתוך י' ד' ומשהו נמצא משהו מן הד' על ד' בתוך יוד ואשתיירו ד' על ד' בריבוע בלא גירוע ותוספת ומקצתן בתוך יוד, וכל הני דקדוקי דחלון בזמן דלא עירבו בני העיר כולה עירב אחד כחדא אבל עירבו בני העיר כולהון כחדא לא צריך האי שיעורא בחלון אלא בלא האי שיעורא שרי לטלטולי וכדכתבינן לעיל, [וזו היא צורת החלון העגול כדי שיתברר

למראית העין והרוצה לדקדק יעיין בזה העיגול האמצעי ומשם יוכל לראות כי לא יכנס מן החלון אלא ד' חומשי טפח למעלה בתוספת העיגול ובמתיחתן על המרובע אם החלון פחות מד' על ד' והיא למעלה מיוד], מערבין שנים ואין מערבין אחד אמר רב נחמן לא שנו דאין מערבין אחד אלא חלון שבין שתי חצרות אבל חלון שבין שני בתים אפילו למעלה מיוד נמי אם רצו מערבין אחד מ"ט ביתא כמאן דמליא דמיא וכן הלכה, והואיל וכולה היא מליאה חשבינן לה אין שם למעלה מיוד כלל אלא אפי' גבוה כמה אמות כאילו היא למטה נחשב הלכך חלון שבין שני בתים א"צ לדקדק עליו אם היא למעלה מיו"ד או למטה מיוד אבל צריך שתהא מד' על ד', וחלון הפתוח בין בית לחצר כפתוח בין חצרות דמי, בעי מיניה רבא מרב נחמן לול הפתוח מן הבית לעליה צריך סולם קבוע להתירו או לא כי אמרינן ביתא כמאן דמלי דמי ה"מ מן הצד אבל באמצע לא או דילמא לא שנו א"ל לא צריך סבור מינה סולם קבוע הוא דא"צ אבל עראי צריך אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן אחד סולם קבוע ואחד סולם עראי אינו צריך:

סימן קיד

כותל שבין שתי חצרות גבוה יו"ד ורחב ד' מערבין שנים ואין מערבין אחד, היו בראשו פירות אלו עולין מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין ובלבד שלא יורידו למטה, נפרץ הכותל עד עשר אמות מערבין שנים ואם רצו מערבין אחד מפני שהוא כפתח יותר [מכאן] מערבין אחד ואין מערבין שנים, פי' מפני שהפירצה עושה אותן כחצר אחת, אין בו ד' מאי אמר רב אויר שתי רשויות שולטת בו ולא יזיז בו אפי' כמלא נימא, ורבי יוחנן אמר אלו מעלין מכאן ואוכלין ואלו מעלין מכאן ואוכלין תנן אלו עולין מכאן ואוכלין ואלו עולין מכאן ואוכלין עולין אין מעלין לא ה"ק יש בו ד' עולין אין מעלין לא אין בו ד' אפילו מעלין ואזדא ר' יוחנן לטעמיה דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו והאי דקתני הכא ובלבד שלא יורידו למטה אוקימנא בפרק כל גגות למטה דבתים אבל לחצר מורידין דקיי"ל כר"ש דאמר גגות וחצירות רשות אחת הן ודאמר הכא ובלבד שלא יחליפו אוקימנא בפרק כיצד משתתפין ברשויות דאורייתא כגון רה"י ורה"ר אבל ברשויות דרבנן כגון כותל שבין שתי חצרות שגבוה יו"ד ואינו רחב ד' מותר לכתף עליו ולהחליף וכן הלכה אמר רבה בר רב הונא אמר רב נחמן כותל שבין שתי חצרות גבוה יו"ד טפחים וצדו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ, הי' לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת. אמר רב שיזבי אמר רב נחמן חריץ שבין שתי חצירות

עמוק י' טפחים וצידו אחד שוה לארץ נותנין אותו לזה ששוה לארץ היה לזה תשמישו בנחת ולזה תשמישו בקשה נותנין אותו לזה שתשמישו בנחת:

סימן קטו

מתני' חריץ שבין שתי חצרות עמוק יוד ורחב ד' מערבין שנים ואין מערבין אחד ואפילו מלא תבן או קש מלא עפר או צרורות מערבין אחד ואין מערבין שנים נתן עליו נסר שרחב ד' טפחים וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו מערבין אחד ואין מערבין שנים פחות מכאן מערבין שנים ואין מערבין אחד אמר רבא לא שנו אלא (שלא) נתן ארכו של נסר לרחבו של חריץ אבל נתן ארכו של נסר לאורך החריץ אפי' אין ברחבו של נסר אלא משהו מערבין אחד שהרי מיעטו לחריץ מד' וכן שני גזוזטראות אמר רבא הא דתנן וכן שני גזוזטראות זו כנגד זו מותר אבל זו שלא כנגד זו או זו למעלה מזו לא ולא אמרן אלא שיש ביניהן ג' טפחים אבל אין ביניהן ג' טפחים גזוזטרא עקומה היא ושרי:

סימן קטז

מתני' מתבין שבין שני חצירות גבוה יו"ד טפחים מערבין שנים ואין מערבין אחד אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן נתמעט התבן מיו"ד טפחים מערבין אחד ואין מערבין שנים. אמר רב הונא ובלבד שלא יתן לתוך קופתו ויאכיל ואוקמי שרי הוא והאמר רב יהודא אמר ר' חנינא מעמיד אדם בהמתו ע"ג עשבים בשבת ואין מעמיד אדם בהמתו ע"ג מוקצה בשבת דקאי לה באפה ואזלה ואכלה, תנן בפ' כיצד משתתפין בור שבין שתי חצרות אין ממלאין ממנו בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה יוד טפחים בין מלמעלה בין מלמטה בין מתוך אוגנו ארשב"ג ב"ש אומרים מלמטה וב"ה אומרים מלמעלה אמר ר' יהודה לא תהא מחיצה גדולה מן הכותל שביניהן, אמר רב הונא למטה, למטה ממש למעלה למעלה ממש וזה זה בבור, ורב יהודא [אמר] למטה למטה מן המים כלומר יהיו הקנים משוקעים למטה מן המים ט' טפחים ונראין ראשי הקנים למעלה מן המים טפח, למעלה למעלה מן המים וצריך להשקיע מחיצות הקנים בתוך המים טפח שלא יהא זה דולה מרשות זה וזה דולה מרשות זה וסוגיין כרב יהודא והיינו טעמא דבעי רב יהודא שיכנס המחיצה של קנים בתוך המים טפח אם היא למעלה מן המים או אם היא בתוך המים שיצא למעלה מן המים טפח כדי שלא יעבור הדלי מרשות זה לרשות זה אלא יהא

סימן קיז

מתני' אמת המים שהיא עוברת בחצר אין ממלאין הימנה בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה יוד טפחים בכניסה וביציאה רבי יהודה אומר כותל שעל גבה תידון משום מחיצה אמר ר' יהודא מעשה באמה של אבל שהיו ממלאין ממנה בשבת עפ"י זקנים אמרו לו מפני שלא הי' בה כשיעור, ת"ר עשו לה מחיצה בכניסה ולא עשו לה ביציאה, ביציאה ולא בכניסה אין ממלאין ממנה אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה יוד טפחים בכניסה וביציאה ר' יהוד' אומר כותל שעל גבה תידון משום מחיצה פי' טעמא דר' יהודה דמחיצה תלויה מתרת אר' יהודה מעשה באמה שהיתה מביאה מים מאבל לציפורי וממלאין ממנה עפ"י הזקנים בשבת אמרו לו משם ראי' שמא אין בעומקה יוד ורחבה ד', פי' מחיצה זו של אמת המים צריכה להיות משוקעת בתוך המים כדי שתחלוק בין המים שברה"ר למים שברה"י כמו מחיצה של בור שצריכה להיות משוקעת בתוכו לחלוק בין רשותו לרשות חבירו:

סימן קיח

מתני' גזוזטרא שהיא למעלה מן המים אין ממלאין ממנה בשבת אא"כ עשו לה מחיצה גבוהה י' טפחים בין מלמעלה בין מלמטה וכן שתי גזוזטראות זו למעלה מזו עשו לעליונה ולא עשו לתחתונה שתיהן אסורות עד שיערבו. אמר רבה בר רב הונא לא תימא למלאות היא דשרי אבל לשפוך אסור אלא אפילו לשפוך נמי שרי אמר רב שיזבי פשיטא היינו עוקה מאי דתימא התם תיימי הני לא תיימי קמ"ל:

סימן קיט

מתני' חצר שפחותה מד' אמות אין שופכין לתוכה מים בשבת אלא א"כ עשו לה עוקה מחזקת סאתים מן הנקב ולמטה בין מבפנים בין מבחוץ אלא שמבחוץ צריך לקמור מבפנים א"צ לקמור, ר"א בן יעקב אומר ביב שהיא קמור ד' אמות ברה"ר שופכין בתוכו מים בשבת, וחכ"א אפילו גג או חצר מאה אמה לא ישפוך על פי הביב אבל שופך הוא לגג והן יורדין לביב החצר והאכסדרה מצטרפין לד' אמות, וכן שתי דיוטאות זו כנגד זו מקצתן עשו עוקה ומקצתן לא עשו עוקה את שעשו עוקה מותרין את שלא עשו עוקה אסורין, מ"ט אמר רבא מפני שאדם עשוי להסתפק סאתים מים בכל יום בד' אמות אדם רוצה לזלפן פחות מד"א שופכן אי איכא עוקא שרי ואי לא אסור פי' נעשה כשופך לרה"ר, ר' זירא אמר בד' אמות תיימי מיא פחות מד' אמות לא תיימי מיא אלא נפקו לרה"ר מאי

בינייהו אריך וקטין איכא בינייהו לרבא אסור כיון דקטינא לא מזדלפי ולר"ז [שרי] דכיון דאריכא תיימי מיא ולא נפקי לרה"ר, וחכ"א אפי' גג אפילו חצר, תנא בד"א בימות החמה אבל בימות הגשמים שופך ושונה ואינו נמנע מ"ט אדם רוצה שיבלעו מים במקומן מאי איכא למימר צנורו של פלוני מקלח מים בשבת סתם צינורות מקלחין הן, אמר רב נחמן בימות הגשמים עוקה מחזקת סאתים נותנין לה סאתים מחזקת סאה אין נותנין לה כל עיקר גזירה דילמא אתי למיעבד סאתים, אי הכי בימות הגשמים נמי נגזור התם למאי ניחוש אי משום קלקול חצרות הא מקלקלא וקיימא אי משום שיאמרו צינורו של פלוני מקלח מים בשבת סתם צנורות מקלחין הן אמר אביי הלכך אפי' כור ואפילו כוריים שרי, וכן שתי דיוטות, אמר רבא לא שנו אלא שלא עירבו אבל עירבו מותרין וכי לא עירבו אמאי אסורין אמר רב אשי גזירה דילמא אתי לטלטול מאני דבתים לחצר, ובפסקא וגזוזטרא שהוא למעלה מן הים אין ממלאין ממנה בשבת אלא א"כ עושה לה מחיצה י' טפחים בין מלמעלה בין מלמטה אחד ימים ואחד נהרות, ובשאלה, וששאלתם בור שבין שתי חצרות היכי פירושה, בור שבין שתי חצרות אין ממלאין ממנה בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים שתחלק בין מים למים מהן ברשותו של זה ומהן ברשותו של זה שידלה כל אחד ואחד בשלו והמחיצה תהיה בין מלמעלה בין מתוך אוגנו שהוא מתוך שפתו וכן הלכה, ובהאי תשובה לא בירר דבריו המשיב ואנן הא כתבינן לעיל דסוגיין כרב יהודא, ותו ששאלתם אמת המים שעוברת בחצר אין ממלאין ממנה בשבת בני החצר שהוא כמו כרמלית אלא א"כ עשו לה מחיצה קבועה בתוך האחד גבוהה יוד טפחים בין באותו המקום מקום השער האחד שנכנסה בו ובין בשער האחר מקום שיוצא בו שתהא האמה מקפת מכל צד ואז יתכן למלאות ממנה לחצר שהוא רה"י גמורה כמו החצר, וששאלתם מי ששוכן בעליה ומוציא זיזין על הנהר או על הבור ברה"ר וכן נמי מי שיש לו מרזב מקלח מים ברה"ר האיך תהא התרתן בשבת, כך ראינו דזיזין על הנהר אין אנו מתירין לא למלאות מן הנהר ולא לשפוך בתוך הנהר דקתני גזוזטרא שלמעלה מן הים אין ממלאין ממנה בשבת אלא א"כ עושה לה מחיצה יוד טפחים בין מלמעלה בין מלמטה צריך מחיצה יוד טפחים למעלה מן הגזוזטרא כדי לערבה עם החצר וצריך שוב לעשות לה מחיצה למטה יוד טפחים ודבוקה אותה מחיצה בקורות של גזוזטרא וכיון שעושה לאותה גזוזטרא יוד טפחים למעלה ויוד טפחים למטה מותר לשאוב באותה ארובה מן הנהר ואע"פ שבין מחיצה למים פעמים שהוי יוד אמות חסר ויתיר הלכה רווחת היא מחיצה תלויה מתרת במים משום דהיא כרמלית ומחיצות משוויין ליה רה"י, ועל בור ברה"ר חזרנו על כל צדדי בור ולא מצינו היתר בור בזיז אלא בבור שבין שתי

חצרות בלבד ומן הדא היא אמר רב יהודא אמר שמואל בור שבין שתי חצרות מופלגת מכותל זה ד' ומכותל זה ד' זה מוציא זיז כל שהו וממלא וזה מוציא זיז כל שהוא וממלא ותנן בור ברה"ר חולייתא גבוהה יוד טפחים חלון שעל גבה ממלאין ממנה בשבת והוינן בה בגמרא במאי עסקינן אי לימא בסמוכה לכותל למה ליה חוליא יו"ד טפחים אמר רב הונא במופלגת מן הכותל ד' וטעמא דאיכא רה"ר הא למדת אם אינו מופלגת מן הכותל ד' מותר למלאת ממנה בשבת בחלון שעל גבה הא מופלגת ד' לא, ועל מרזב המקלח מים ברה"ר ראינו שאין לו היתר לשפוך בתוכו מים שיקלחו לרה"ר משום דקאזלו מכוחו וכוחו ברה"ר אסור, ובפסקא ואסור לישראל להכניס ידו בחור ליטול מים בחצרו של גוי אלא א"כ השכיר הגוי חצרו לישראל שאפילו עיר שכולה ישראל וגוי אחד דר ביניהון וערבו כולן וגפפו את העיר כולה חוץ מאותו גוי רשות אותו גוי אוסרת על כל העיר כולה ואפילו בשבילי העיר דאמור רבנן אין עירוב מועיל במקום גוי ואין ביטול רשות מועיל במקום הגוי עד שישכור רשותו, שוב שנו חכמים מפני שאמרו ישראל נוטל רשות ומבטל רשות ובגוי עד שישכור דבר זה שאמרו על כל העיר אוסר גוי אחד, מחצרו של גוי לחצרו של ישראל לא כש"כ שאסור עד שישכור לו רשותו מבעוד יום אבל וודאי מילא גוי מים מבורו וישראל יושב בחצרו של גוי מותר לשתות לכתחלה ואין חשש לדבר, והאי דסיים בסוף האי תשובה אבל ודאי מילא גוי מים וכו' מילתא דלא צריך למימר היא אלא אפשר דמפרש האי גאון דאלו ישראלים דדיירי בחצרו של גוי אינו אוסר עליו כדקיי"ל דהלכתא כר"א בן יעקב דאמר לעולם אינו אוסר עד שיהו שני ישראלים אוסרים זה על זה ואם יש לומר הואיל והלכה היא למה אסור הישראל להכניס ידו בחור ליטול מים מחצרו של גוי אלא אם שכר רשות מן הגוי וטעמא דמילתא אע"ג דהלכה כר"א בן יעקב התם לא מיפסקה מחיצתא שהישראל דר עם הגוי בחצר אבל הכא מיפסקא מחיצתא ולא הארכנו בענין זה כדבעינן שהדבר צ"ע דאיכא מאן דבעי לאיפלוגי על הדין פיסקא דלעיל וכיון דאדכרינן הכא דינא דבור לענין עירוב כתבינן הכא כולהו מילי דבור לפי עניות דעתן דאע"ג דאין זה מקומה אלא בהלכות שבת, והיכא דאיכא בור בחצרו של אדם דלא צריך מידי דמותר לכל אדם למלאות בחצרו וברשותו כדי צורך שבת מ"מ איצטריכינן למכתב אי הוי בור שקבוע בו גלגל כגון גלגלא דאנטליא והיא כגון שאמרו רבותינו באגדה הדין עלמא דמי לגלגלא דנטליא הדין דמתמלא מתרוקן והדין דמתרוקן מתמלא ובשעה שממלא ממנו באותו גלגל משמיע קול גדול וקורין לאותו גלגל בלע"ז סאני"ה ויש נמי מי שעושין גלגלין אחרים קטנים ממעיני מים הרבה שאינם משוקעין במים אלא שהן עומדין על פי הבור קבועין וגם משמיעין קול כמו אלו כולם שמשמיעין

את הקול חזינא בהו פלוגתא ביני רבוותא מיניהו מאן דאסר ומניהו מאן דשרי ועיקר הא מילתא מפורש בסוף פרק המוציא תפילין ממלאין מבור הגדול ומבור הגולה בגלגל בשבת ומבור הקר ביו"ט ופירושא דמילתא מבואר בסוף מדות דתנן לשכות הגולה שם היה בור הגולה והגלגל נתון עליו ומשם מספקין מים לעזרה וגלגל זה כשממלאין בו מוציא קול גדול כדתנן נמי בתמיד מיריחו היו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור וזה שהתירו למלאות מבור הגולה ומבור הגדול בגלגל בשבת במקדש בלבד התירו ואמרינן בגמרא עולא איקלע לבי מר רב מנשי' אתא ההוא גברא טרף אדשא אמר מאן האי דקא מחיל שבתא בהשמעות קול ליתחיל גופיה דאלמא ס"ל לעולא דכל משמיע קול אסור בשבת ורבא פליג עלי' ואמר לא אסרו בשבת אלא בקול של שיר לבד אבל אקושי אתרעא וכל כיוצא בו לא וקול של שיר היא כגון שרים ושרות שמכין בתפים ובמחולות ובטבליא וכל כיוצא בהן ואיתיב אביי עלי' דרבא מהא דתני' מעלין בדיופי ומטיפין מאדק ואית דגרסי מי ארק לחולה בשבת לחולה אין לבריא לא היכי דמי לאו דנים ובעי לאיתעורי וש"מ אולידו קלא אסור ופריק כגון דתיר ובעי לאינומי דמשתמע קלא במזמוטי שהיא כמין שיר ופי' מעלין בדיופי ומטיפין מאדק שני דברים הן מעלין בדיופי בא להודיע שמותר להעלות יין מהחביות בדיופי שהיא כגון מיניקת שיש לה שתי פיות ומכניס פיו האחד בחביות ושואב בכוחו ומעלה יין בכוחו ויש בה פתח אחר למעלה מזה שהיא פתח הדיופי הניתן בפיו כמין דד שכשהיין מגיע לאותו דד מקלח ויוצא ומקבלו בכלי אחר עד שמריק כל היין שבחביות, ופי' אדק כלי כמין כוז ופיו צר מלמעלה ונקוב בקרקעיתו נקבים דקים וכל זמן שפיו סתום אין המים שבתוכו שותתין מן הנקבים שכח הרוח מונע המים וכשפותחין פיו ויכנס האויר דוחה המשקין שבתוכו ומטין המים טפה טפה מן אותן הנקבים הקטנים ונותנין תחתיו כלי מתכות כגון ספל וכיוצא בהן וכשנופלין אותן טפין בכלי מתכות נשמע מהן כגון קול משורר, ומותבינן נמי עליה דרבה מהא דתניא המשמר זרעים מן העופות ומקשאין ומדליעין מפני חיה הרי זה לא יספק ולא יטפח ולא ירקד כדרך שהוא עושה בחול מ"ט לאו משום דאולידי קלא אסור בשבתא ופריק רב אחא בר יעקב לא גזירה שמא יטול צרור והדר אותבינן מהא דאמר רב יהודא אמר רב נשים המשחקות באגוזים אסור, דילמא אתי לאשוויי גומות, ותו אקשינן ליה ממתני' ממלאין מבור הגולה בגלגל במקדש אבל לא במדינה מ"ט לאו משום דאולידי קלא אסור ופריק לא גזירה שמא ימלא לגינתו ולחורבתו וכתב ר"ח גאון ז"ל הכי ואע"ג דשני רבה כל הני שנויי דאקשו עליה אשנויי לא סמכינן ולא דחינן לשמעתא דעולא ובמס' יום טוב פרק משילין נמי אייתי גירסא דירושלמי וכתב

לבסוף הכי אמר ר' אלעזר כל משמיעי קול אסור בשבת ומסקנא אקושי תרעא בשבתא לא, והגאון ר' יצחק כתב בהלכות דיליה הכי ומיסתברא לן דהלכתא כרבה דאמר לא אסרו אלא בקול של שיר בלבד דהא רב אחא בר יעקב פריק אליביה דרבה דאלמא כוותיה ס"ל ועוד הא אמרינן אמימר שרי למימלא בגלגלא במחוזא אמר טעמא מאי גזור רבנן משום גנתו וחורבתו הכא לאו גינה איכא ולאו חורבה איכא כיון דחזי דתרו ביה כיתנא אסר להו דאלמא כרבה ס"ל דאי כעולא הא לא קא שרי לממלא בגלגלא כלל דהא משמיע קול הוא וחזינן למקצת רבוותא דסבירא להו כעולא וסמכו אגמרא דבני מערבא דגרסינן התם במס' יום טוב אמר ר' אלעזר כל משמיעי קול אסורין בשבת ר' אילעי איעצר בסורא סליק לביתא ואשכחינהו דמיכין דמך על תרעא בגין דלא מקשי בשבתא ואמרינן נמי ר' ירמיה שרי מקיש על תרעא בשבתא א"ל אביי מאן שרי לך, ואנן לא סבירה לן הכי כיון דסוגיין בגמרא דילן להתירא לא איכפית לן מאי דאסרי בגמרא דבני מערבא דעל גמרא דילן סמכינן דבתראי היא ואינהו הוו בקיאי בגמרא דבני מערבא טפי מינן ואי לאו דקים להו דהאי מימרא דבני מערבא לאו דסמכי היא לא קא שרי לה אינהו. כיון דחזי דתרו ביה כיתנא, אית דגרסי כיתנא ולא דייקי האי לישנא אלא לישנא דרבוותא כינתי כלומר שהיו ממלאין מים והיה נשרה הטיט לעשות ממנו כנדי. וממלאין מבור הקר ביום טוב, מאי בור הקר אמר רב נחמן בר יצחק באר מים חיים שנאמר כהקיר ביר מימיה תניא לא כל הבארות הקרות התירו אלא זו בלבד וכשעלו מן הגולה חנו עליהם ונביאים שביניהם התירו להן ולא נביאים שביניהם התירו להן אלא מנהג אבותיהם בידיהם, ירושלמי לא כל הבארות הקרות התירו שיהו ממלאין בשבת בגלגל מהן אלא אותו הבאר בלבד:

סימן קכ

תנן בהאי פירקא לא יעמוד אדם ברה"ר וישתה ברה"י אלא א"כ הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה וכן בגת וקולט אדם מן המזחילה למעלה מיוד טפחים מן הצנור ומכל מקום ושותה קולט אין אבל מצרף לא, פי' קולט תופש כלומר מקבל מן המים היורדין באויר ושותה אבל לצרף ידו עם המזחילה לא מ"ט אמר רב נחמן הכא במזחילה ג' טפחים דכל פחות מג' סמוך לגג כגג דמי תנ"ה עומד אדם ברה"י ומגביה ידו למעלה מעשרה פחות משלשה סמוך לגג וקולט אבל לא יצרף, תניא אידך לא יעמוד אדם ברה"י ויגביה ידו למעלה מיו"ד טפחים פחות מג' סמוך לגג ויצרף אבל קולט הוא ושותה מן הצנור ומכל מקום ושותה ואם יש בצנור ד' על ד' אסור מפני שמוציא מרשות לרשות:

סימן קכא

מתני' בור ברה"ר וחולייתה גבוהה יוד טפחים חלון שעל גבה ממלאין ממנה בשבת אשפה ברה"ר גבוהה יוד טפחים חלון שע"ג זורקין לה בשבת, פי' כיון דחולייתה גבוהה י' טפחים וקיי"ל דאין רה"ר למעלה מיוד טפחים אלא מקום פטור היא ולפיכך ממלאין מחלון שע"ג בשבת, וכן באשפה אוקימנא של רבים שאינה עשויה ליפנות אבל אשפה של יחיד שהיא עשויה ליפנות לא דחיישינן דילמא מפנה לה והו"ל רה"ר, ובפסקא אשכחן הכי ואמת המים העוברת ברה"ר רחבה ד"א אם היו המים למטה מי' טפחים משפת האמה כשנכנס לפנים משפת האמה שותה במקום דהו"ל הוא ומים ככרמלית ומותר ובלבד שלא יטלטלם ד"א ואם אותה אמת המים שוין מימיה עם קרקעיתה של רה"ר אין לה תקנה אלא א"כ עשה לה מחיצה יוד טפחים או שמכניס ראשו ורובו ושותה ואמת המים העוברת בחצר אינה צריכה מחיצה בפני עצמה שכיון שיש לה מחיצה בכניסתה ומחיצה ביציאתה נעשית כבור שבחצר, ושיירה שחנתה על שפת הנהר אם עשו לה כמו ששנינו שיירה שחנתה בבקעה והקיפוה כלי בהמה וכו' נעשית כרה"י ויכולין בני שיירה לעשות מחיצה עד שתגיע אותה מחיצה למים ושותים בני השיירה ומותר ואם לא הקיפוה נעשית [מקום] השיירה כרמלית ונהר עצמה כרמלית היא וא"א לטלטל בכרמלית אלא בד' אמות אלא א"כ עשו מחיצה או שילך כל אחד ושותה לעצמו, וגזוזטרא שהיא למעלה מן הים אין ממלאין ממנה בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה עשרה בין מלמעלה בין מלמטה אחד ימים אחד נהרות חצר שנפרצה לרה"ר לא מיבעי' מתוכה לרה"י לטלטל ומרה"י לתוכה דפטור אלא אפילו מרה"ר לתוכה ומתוכה לרה"ר נמי פטור מפני שהיא ככרמלית וכן הלכה, וחצר שאין לה מחיצות כל עיקר והיא פתוחה מכל צד אלא שהיא של יחיד ואין בה דירה אלא לבעלה בלבד הרי היא ככרמלית ואסור למלאות הימנה להכניס לרה"י לא מפני שהיא רשות אחת או שתי רשויות אלא כרמלית במחיצה תליא מילתא אם יש שם מחיצות הויא חצר ואם אין שם מחיצות היא כרמלית, ובשאלה הכי ובורות שלכם שפירשת שהן עמוקות ביותר כיצד עושין להן מחיצה צריך שישקע ראשי הקנים במים או דילמא צריך שיראו ראשי הקנים במים טפח או דילמא בונין כותל על פי הבאר ונידון משום מחיצה ומחיצה תלויה מתרת, תימה גדול תמהני בדבר הזה חכמים גדולים שכמותכם בעלי תורה ומדקדקין בדברי הלכה מצריכין בארות שלכם כל כך, אי אתם מערבין ערובי חצרות, בזכות שמים אוליס"ינו אין בה גוי שאוסר עליכם מפני מה אי אתם מערבין עירובי חצרות כדאמר לי' רבא בר רב חנן לאביי מבואה דאית ביה תרי גברא רברבי כרבנן ניקו בלא עירוב ובלא שתוף

ואם אתם מערבין עירובי חצרות כל תקנות אלו לבאר למה שהרי כל העיר כולה כחצר אחת ואין צריכות בארות שלכם לא מחיצה למעלה ולא מחיצה למטה כל עיקר אבל אם אין לכם עירוב כשיש כותל בין אותן שתי חצרות שעומד על פי הבאר טוב ואין צריכות דבר אחר, והיכא דאיכא בור ברה"ר אסור למלאות ממנה בשבת אלא א"כ עשו לה מחיצה גבוה י' טפחים דגרסינן בפרק עושין פסין אמר ר' יצחק בר אדא לא הותרו פסי ביראות אלא לעולי רגלים בלבד והתניא לא הותרו פסי ביראות אלא לבהמה בלבד מאי בהמה בהמת עולי רגלים אבל אדם מטפס ויורד ושותה מטפס ועולה פי' מטפס מסתרך מלשון ושממית בידים תתפש ואם היו הבורות רחבין שאין אדם יכול לטפס ולירד בהן מותר למלאות אפי' לאדם פי' בפסי ביראות, והאידנא דלא סמכינן על פסי ביראות ליכא תקנתא לבור ברה"ר אלא במחיצה עשרה:

סימן קכב

תנן עושין פסין לביראות ד' דיומדין נראין כשמונה דברי ר' יהודה ר"מ אומר ח' נראין כי"ב ד' דיומדין וד' פשוטין גבהן יוד טפחים ורחבן ששה ועביין כל שהו, וביניהן כמו שתי רבקות של [שלש] שלש בקר דברי ר' מאיר רבי יהודה אומר של ארבע ארבע, קשורות ולא מותרת אחת נכנסת ואחת יצאה, מותר להקריב לבאר ובלבד שתהא פרה ראשה ורובה מבפנים ושותה מותר להרחיק כל שהו ובלבד שירבה בפסין, אמר ר' יצחק בר אדא לא התירו פסי ביראות וכו' כדכתבינן לעיל:

סימן קכג

מתני' ר' יהודה אומר עד בית סאתים אמרו לו לא אמרו בית סאתים אלא בגינה ובקרפוף אבל אם הי' שם דיר או סהר או חצר אפילו בית חמש כורין אפילו בית עשרת כורין מותר ומותר להרחיק כל שהו ובלבד שירבה בפסין, רבי יהודה אומר אם היתה דרך הרבים מפסקתה יסלקנה לצדדין וחכמים אומרים א"צ אחד באר הרבים ובור הרבים ובאר היחיד עושין להם פסין אבל בור היחיד עושה לה מחיצה גבוהה יוד טפחים דברי ר' עקיבא רבי יהודה בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד ולשאר עושין חגורה גבוה י' טפחים, אמר רב יוסף אמר רב יהודא אמר שמואל לא התירו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד וצריכי דאי אשמועינן הלכה כר' יהודה הו"א דרבים ואפי' מכונסין ולאפוקי מדר"ע קא אתי קמ"ל דלא התירו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים בלבד ואי אשמועינן באר מים חיים הו"א לא שנא דרבים ול"ש דיחיד כר"ע קמ"ל הלכה

כר"י בן בבא אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב אין בורגנין ולא פסי ביראות לא בבבל ולא בשאר ארצות וכו' כדכתבינן לעיל ולפי שאין פסי ביראות נוהגין בזה"ז לכך לא הארכנו בפירושן, והאידנא לא שרי למלאות מבור ברה"ר לא לאדם ולא לבהמה אלא במחיצה י' וגם אין לשתות לאדם שיעמיד ברה"ר וישתה ברה"י עד שיכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה וגם לא ישקה אדם בהמתו והיא עומדת ברה"ר עד שתכניס ראשה ורובה במחיצות במקום שהיא שותה, ובתשובה אשכחן הכי ולענין פסי ביראות אלוא"ה א"ל בי"ר ששאלתם בור ברה"ר בזה"ז בחוץ לארץ ובנ"א צריכין לשתות הימנה בשבת ולהשקות לבהמה יש תקנה להוציא מן הבור ולהשקות בהמה או אדם, או לא כך ראינו שאין תקנה בדב"ז אפילו בפסי ביראות אא"כ עושה לה מחיצה גמורה גבוהה י' טפחים שמחזקת אדם ובהמה או רובן מן כמה טעמים חדא דקאמרי ר' יהודא בן בבא אומר אין עושין פסין אלא לבאר הרבים בלבד ואמר רב יוסף אמר ר"י אמר שמואל הלכה כר"י בן בבא, ועוד קאמרינן בלישנא בתרא אמר ר' ירמי' בר אבא אמר רב אין בורגנין ולא פסי ביראות לא בבבל ולא בח"ל הלכך בור ברה"ר אין לו תקנה אלא כמו שפירשנו למעלה, וששאלתם גן או קרפוף שהיא אחורי בתים ופתח פתוח מבית לגן ואם אין שם כותל כל עיקר ואותו הגן הוא יותר מבית סאתים מותר להכניס ולהוציא מבית לגן ומגן לבית או לא, דבר זה לא הי' צריך לשאול גן וקרפוף שאין להם כותל כל עיקר צריכה למימר השתא ומה רחבה שאינה לא גינה ולא קרפוף איצטריך לאשמועינן דאע"ג שמוקפת דוקא שפתח ולבסוף הוקף אבל הוקף ולבסוף פתח אין מטלטלין בו אלא בד' אמות גינה וקרפוף שאין מוקפין צריך הרבה לאומרו הלכך אין מטלטלין בו אלא בד' אמות:

סימן קכד

מתני' ועוד אמר ר' יהודה בן בבא הגינה והקרפוף שהיא ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים מוקפת גדר גבוהה י' טפחים מטלטלין בתוכה ובלבד שיהא בה שמירה או בית דירה או שתהא סמוכה לעיר רבי יהודה אומר אפילו אין בה אלא בור שיח ומערה מטלטלין בתוכה ר' עקיבא אומר אפילו אין בה אלא אחד מכל אלו מטלטלין בתוכה ובלבד שתהא ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים ואית דגרסי ר"ע אומר אפי' אין בה אחד מכל אלו וכו' ר' אליעזר אומר אם היה אורכה יתר על רחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה ר' יוסי אומר אפילו אם ארכה כשנים ברחבה מטלטלין בתוכה. והתניא ר' אליעזר אומר אם הי' רחבה יותר משנים אפילו אמה אין מטלטלין בתוכה כי תנן נמי מתני' יתר משנים ברחבה תנן אי הכי היינו ר' יוסי איכא ביניהו ריבוע דרבנן,

פי' הא דתנן עגולות דברי ר"ח בן אנטיגנוס וחכ"א מרובעת כטבלא מרובעת כדי שיהי' נשכר את הזויות לר' אליעזר דאמר אם היה ארכה יתר על רחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה משח לה באלכסונא אי הוה אלכסנא יתר על שנים ברחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה דסבר לה כר"ח בן אנטיגנס דאמר בעינן אלפים תחום שבת עגולות ולא מרובעת לר' יוסי דאמר לה בריבועא דס"ל כרבנן דאמרי מרובעות הלכך אם הי' ארכה כשנים ברחבה כחצר המשכן דכתיב אורך החצר מאה באמה ורחב חמשים בחמשים מטלטלין בתוכה ואם יותר מזה אין מטלטלין בתוכה וטעמי' דר"ח בן אנטיגנוס וטעמי' דרבנן בהאי פלוגתא מפרשה בפי' מי שהוציאוהו גוים דילפינן לאלפים אמה תחום שבת מגז"ש מהאי קרא ומדותם מחוץ לעיר ר' חנינא בן אנטיגנוס סבר זה יהיה לכם מגרשי הערים לזה אתה נותן פיאות ואי אתה נותן פיאות לשובתי שבת ורבנן תני רב חנניא כזה יהי' כל שובתי שבת וכבר פירשנו זו למעלה בענין עירובי תחומין ויש מי שמפרש ריבוע דרבנן איכא בינייהו ריבוע דרבנן שאמרנו בתברתא טול חמשים וסבב חמשים דהוו ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים בריבוע ר' יוסי אית ליה ריבוע דרבנן מדקאמר ר' יוסי אפילו ארכה כשנים ברחבה מטלטלין בתוכה מכלל דריבוע כ"ש דמטלטלין בתוכה, ור"א לית ליה ריבוע דרבנן אלא בעינן ארכה פי שנים כרחבה כחצר המשכן המפורשין בתורה ק' אמות ורחבה נ' אמה ופירושא קמא טפי דייק ומיסתבר והאי לישנא דרבוותא. איתמר אמר רב יוסף אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר' יוסי ורב ביבי אמר רב נחמן אמר שמואל הלכה כר' עקיבא ותרויהו לקולא וצריכי דאי אמר הלכה כר' יוסי הו"א עד שיהא בה שומירה או בית דירה קמ"ל הלכה כר"ע ואי אמר הלכה כר"ע הו"א ארוך וקטין לא קמ"ל כר' יוסי דאפי' ארוך וקטין: ובתשובות ודקשיא לכו לרבנן הני תרתי מתניתא הכא קתני ר' יהודא אומר עד בית סאתים אבל אם יש שם דיר וסהר ומוקצה וחצר אפילו בית חמשת כורים ובית עשרת כורים מותר והכא קתני הגינה והקרפוף שהיא ע' אמה וכו', לא קשיא דלאו חד גברא קתני להו הך קמייתא ר' יהודא סתמא ומני ר' יהודה בר' אלעאי הגנה והקרפוף ר' יהודא בן בבא היא ור' יהודה בן בבא אחמורי הוא דקא מחמיר טפי מתנאי כלהון כמו דקאמרי מאי ועוד משום דתני לי' חדא לחומרא וקתני אחריתי לחומרא ואמרינן בכל דוכתא גברא אגברא קא רמית אלמא לא מקשינן טעמא דמר על טעמא דמר, ועוד ר' יהודה בן בבא לאו הלכתא כוותיה דהא קאמר איתמר אמר רב יוסף אמר רב יהודא א"ש הלכה כר' יוסי וכו', ועוד אי קשיא להון לרבנן דקא מפליג טפי דקתני בית חמשת כורין ובית עשרת כורין טעמו של דבר כדקאמר ר"ש בן אלעזר כל אויר שתשמישו לדירה כגון דיר וסהר ומוקצה וחצר אפילו

בית חמשת כורין ובית עשרה כורין מותר מידי דהוי אעיר גדולה וכל דירה שתשמישה לאויר כגון בורגנין שבשדות בית סאתים מותר יותר מבית סאתים אסור אע"פ שדרין בורגנין שם כיון שהיא כדירת בני אדם קרי לי' דירה שתשמישה לאויר ואין נוהגין מנהג דירה. פי' דיר וסהר ומוקצה וחצר, דיר כדתנן הכונס צאן לדיר וכן גבי מעשר בהמה כונסן לדיר סהר שעושין אחורי העיר להכניס בתוכו עצים ופירות עראי, מוקצה מקום שאין שוה לכרמלית וגבוה ממנה שנעשה מוקצה מן הכרמלית מיהו משכחת לה דרחבין הרבה כדתנן הוליכוהו לעיר אחר ונתנוהו בדיר או בסהר ואמרינן גזירה הילוך דדיר וסהר אטו הילוך דבקעה, וקרפוף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה דקשיא לכם אי איתי ביה שומירה ובית דירה או בור שיח ומערה וגדר כי נזרע רובו אמאי אסור ואי דלית בי' אחת מכל אלה כי נטע רובו אמאי מותר, לעולם דלית בי' אחת מכל אלו אלא הקיפוה לשם דירה וקמ"ל אם נזרע רובו עקרה לתורת דירה מינה ובטלה להההיא מחשבה דלשום דירה והו"ל כגינה ואסור מפני שאין בני אדם רגילין לזרוע בחצרותיהם אבל ניטע רובו כיון שבני אדם רגילין ליטע נטיעות בחצרותיהן הרי הוא כחצר ומותר וקאמר לענין נטיעות והיא שעשוין איצטבלאות איצטבלאות לעשותן כדרך שנוטעין בחצר ולשנותן מכדרך שנוטעין בשדה שלא יהו שורות כנטיעות פרדס וכרם לא מפני שהאיצטבלאות הרי הן כדיורין אלא הרי הן כנטיעות חצר דלא עקר להו לתורת דירה מן ההוא קרפוף, והא דאמרינן אמר רב יהודא אמר שמואל קרפוף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ששאלתם נפרץ היכא לרוח אחת או לכל רוח ורוח ודקאמר גודרו ומעמידו על עשר למאי הלכתא למיהוי עומד מרובה על הפרוץ, כך ראינו שפירצה זו לא לפתח ולא להיות עומד מרובה על הפרוץ אלא כיון שקרפוף שלא לשם דירה אסור לטלטל בו מאי תקנתו עוקר מאותו גדר יותר מעשר וחוזר וגודרו לשם דירה דנעשה כמו שהוקף לדירה וכי אקילו ביה רבנן בהאי תקנתא דוקא דהוי עשר וחשיב והואי כאילו הוקף כולו לדירה אבל פחות מיו"ד לא כלום הוא ואפילו פרץ אמה וגדר אמה אעפ"י שאין יוד אמות רצופין אפ"ה כיון דנעשו פנים חדשות שיש אמה חדשה כאן ואמה חדשה כאן חשוב הוא ומותר כדקאמר איבעי' להו פרץ אמה וכו' וקאמר בסופה פנים חדשות באו לכאן ה"נ פנים חדשות באו לכאן:

סימן קכה

קרפוף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה שמחיצותיו נעשה כדי לדור בתוכו ולא נעשו מפני קרפופת אחרות שסביב לו נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור ניטע רובו הרי הוא

כחצר פי' לא אפקי' מתורת חצר דעבדי אינשי דנטעי אילנות בחצר והו"ל חצר ועדיין תורת חצר עליו אבל אם נזרע רובו בא זריעתו ודחה ההקפה שהקיפו לשם דירה לפיכך הרי הוא כגינה ותנן לא אמרו בית סאתים אלא בגנה ובקרפוף אבל יתר מכאן אסור זה וזה כיון שהוא יתר מבית סאתים אסור דהא זריעתו אפקיה מתורת דירה, אמר רב הונא ברי' דרב [יהושיע] לא אמרו שבא זריעתו ובטלה תורת הקפתו לדירה אלא בזמן שהוא יתר מבית סאתים אותו הנזרע אבל בית סאתים מותר כר"ש דתנן אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפיפות לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית ואקשינן לר"ש נמי אפי' בית סאתים כיון שנזרע רובו בטיל לי' מיעוטו לגבי רובו וחשיב נמי שלא הוקף לדירה כיון שזרע ליהוי כקרפוף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה כשם שזריעתו עשתו כשדה כך תעשהו ביתר מבית סאתים אלא אי איתמר הכי איתמר הא נזרע מיעוטו שרי אמר רב הונא וכו' ר' ירמיה מדיפתי מתני לה לקולא נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסורה הא מיעוטו שרי אמר רב הונא ברי' דרב יהושיע לא אמרו אלא בית סאתים הא יתר מבית סאתים אע"פ שלא נזרע אלא מיעוטו אסור כמאן כרבנן נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר אמר רב יהודא אמר אבימי והוא שעשויין איצטבלאות איצטבלאות רב נחמן אמר אע"פ שאין עשויין איצטבלאות מותר ומסקנא כרב נחמן דהא רב הונא בר יהודא עביד עובדא בביתיה כוותיה ולשון איצטבלאות עיקר המלה ארוות סוסים והיא בלשון יון ופי' הדבר כי בחצר נוטעין אילנות זה בצד זה כגון העמדת סוסים בתוך אורוותיהן זה בצד זה אמר רב נחמן אמר שמואל קרפוף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה פורץ בו פירצה יותר מיו"ד אמות וגודרו לשום דירה ומעמידו עד עשר ודיו וחשוב כאילו הוקף לשום דירה ומותר לטלטל בכולו דהו"ל כחצר וכן אם פרץ אמה וגדרה לשום דירה ועוד פרץ אמה וגדרה לשום דירה עד שהשלים ליוד אמות לשום דירה נעשה כאילו הוקף כולה לשום דירה ומותר לטלטל בכולו. אמר רב כהנא רחבה שאחורי בית אין מטלטלין בה אלא בד' אמות, אמר רב נחמן ואם פתח מן הבתים לתוכו פתח מותר ואמרינן היכא דפתח מן הבתים לרחבה פתח ואח"כ הקיפה צריכה למימר דהא ודאי לדירה היא ופרקינן כגון דאית ליה בההוא רחבה בי דרי שהוא כגון גורן לדוש בו תבואה מאי דתימא האי פתח לגורן היא דעבדה קמ"ל דכיון דאית ליה פתח האי דמקיף לדירה היא דאקיף, קרפוף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים כנטועים דמי ומותר לטלטל בתוכו [דכולו] כחצר דמי דאיכא מאן דעביד בחצרו בריכה של מים ואפילו יש בעומקן של מים יותר מבית סאתים מותר מידי דהוי אכריא דפרי, פי' יתכן שיעשה אדם בחצרו כרי של פירות עודף ועולה גבוה מן הקרקע של חצר יותר מבית סאתים,

ההוא רחבה דהות בפום נהרא פי' על שפת הנהר ומיסתברא דרחבה של רבים הואי חד גיסא פתוח למתא וחד גיסיה פתוח לשביל של כרמים [ושביל] פתוח לגודא דנהרא אמר אביי היכי נעביד [נעבד] ליה מחיצה אגודא דנהרא גודא [עצמה] היא כמו מחיצה ואין עושין מחיצה ע"ג מחיצה נעביד צורות הפתח אפומא דשביל של כרמים אתו גמלי שדיין ליה אלא נעביד לחי אפומא דשביל של כרמים פי' ודחאה רבינא ואסקה דעביד לחי בהך גיסא דלהדי מתא דמגו דמהני למתא מהני נמי לרחבה הלכך טלטולי במתא גופא שרי ברחבה גופיה שרי ממתא לרחבה ומרחבה למתא פליגו בה רב אחא ורבינא חד אסר וחד שרי ומאן דשרי הא לית בה דיורין וכחצר דמיא ומאן דאסר גזר דילמא מותבי ביה דיורין וקיי"ל הלכתא כמאן דמקיל ושרי ולא חייש לדיורין וכבר הקדמנו דרחבה דרבים היא (דילמא) דלא חיישינן אבל ברחבה דיחיד זימנין דמימלך ובני בתים ודייר בהו דיורין, קרפוף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ובא למעטה ורחב ד' טפחים הוי מיעוט פחות מג' לא הוי מיעוט וכך סלקא סוגיא דשמעתא דד' הוי מיעוט פחות לא. ההוא ביסתנא דהוה סמיך גודיה לאשיתא דאפדנא נפיל גודא דבוסתנא סבר רב ביבי למיסמך אשיתא דאפדנא ודחאה רבה ואמר האי אשיתא לאפדנא עביד לבוסתנא לא עביד ופשוט היא ואית נמי דגרסי נפל אשיתא ברא דאפדנא וכו', ובתשובה לגאון והא דאמר רב כהנא רחבה שאחורי בתים ששאלתם היכי דמי [אי] דמוקפת גדר גבוה יוד [למה אמר] אין מטלטלין בה אלא בד' ואי דאין מוקפת כל עיקר הויא ליה כרמלית [והיכי] אמר רב נחמן אם פתח בה פתח מותר לטלטל בכולו כי פתח לבתים [אם] הרחבה אינה מוקפת פתח מאי מהני לי', כך ראינו דלא מיתוקמי שמעתא אלא במוקפת ואין לה פתחים למקום אחד דאי בשאין מוקפת מי איכא מ"ד מותר לטלטל בכולו ועוד דקא דייק רב נחמן ואמר דוקא שפתח ולבסוף הוקף אבל הוקף ולבסוף ישב לא שמעינן מינה דרחבה ודאי מוקפת היא מיהא אע"ג דמוקפת קאמר רב נחמן כי פתח ולבסוף הוקף משעה שפתח גלי דעתיה דקא ניחא ליה לאקצוייה ולאישתמושי ביה משום הכי כי מקיף לה הויא לה כקרפוף שהוקף לדירה אבל הוקף ולבסוף [ישב] נעשה כקרפוף שלא הוקף לדירה ואע"ג שפתח פתח לתוכו נעשה כפתוח לאויר ואסור להשתמש בו אלא בד' ומקשי' פתח ולבסוף הוקף פשיטא דמטלטל בכולו ואמרינן לא צריכי דהוי בי דרי בההוא רחבה מאי דתימא כיון דאיכא בי דרי ההוא פתח לא לדירת רחבה פתוחה ולא אדעתא לאישתמושי ברחבה אלא לשום בי דרי ולא הוי כמו שהוקף לדירה [ולזה] איצטריך רב נחמן למימר דכי פתח ולבסוף הוקף אע"פ שיש בה בי דרי מותר להשתמש בכולה אלמא בתר דעתא דבעל הבית אזלינן, וששאלתם גן או קרפף

של יחיד ועומד אחורי בתים והוקף כל רוחותיו והיא מבית סאתים עד בית עשרה כורין ובתים... והן רשות אחת ופתח אחד לכולן מותר להוציא מבתים לקרפף לטלטל או יש איסור, כך ראינו שגן מיהא כבר פסיקא מילתא נזרע רובה הרי היא כגינה ואסור ולית ליה פירכא אבל קרפף דיניה כרב הונא דרחבה וכדתרצה רב נחמן, ותו ההוא בורנקא דהוי לי' לריש גלותא בבוסתיניה אי דקאי אחורי בתים למה לי למיעבד לי' תקנתא ואי דמיפסקא רה"ר כי עביד לה תקנה בקנה קנה פחות מג' מה מהני. ואי כרמלית בינה לבין הבתים מ"ט שלפינהו רבא, שמא דכה"ג לא הוי מחיצה או דילמא קסבר כל היכא דלית בי' בית דיורין אין מטלטלין בו אלא בבית סאתים רה"ר מאי איכא למימר א"כ קנה קנה איפסוקי אפסקה לרה"ר ועוד עשויים בורנקא לבוסתנא שרה"ר מפסקת בינו לבין פלטרין שלו אלא כל מי שעושה סמוך לפלטרין הוא עושה וההוא בוסתנא שלא הוקף לדירה וכרמלית גמורה היא ובורנקא עצמה אכסדרה או קובה שעושין מלכים בתוך פרדיסיהן ועומד באמצע פרדס ולא הוצרך ריש גלותא אלא לטלטל מפתח בוסתנא ועד בורנקא בין אילנות ונטיעות לדרך בורנקא בהלך קנה קנה כדי להפסקת לדרך דלא ניסרו אילנות על ההוא דרך ורבא כד שלפינהו לאו לאסור עליו אלא להתיר עליו דס"ל דשרי לטלטולי ולא צריך לקנה קנה דס"ל דכיון דבנה ליה בורנקא בבוסתניה שוייה לכולי בוסתנא חצר לבורנקי ולא דמי לקרפף ומנ"ל דרבא לקולא קאמר מן תיובתא דקא מותבין רבנן דקאמר איתבי' רבינא לרבא עיר חדשה מודדין לה מישיבתה וישנה מודדין לה מן חומתה ואיזו היא חדשה ואיזו היא ישנה חדשה משהוקפה ישבה דמתחלת הקיפה לא הי' שם דירה ולפיכך אין מועלת לה חומתה אלא מודדין לה מבתיה, ישנה שישבה ולבסוף הוקפה שכיון שהיו בתים תחלה אותו חומה נעשית תוספת לבתים ומודדין לה מחומתה והאי בוסתנא נמי כהוקף ולבסוף ישב דמי ולא מהני לי' בורנקא וצריך לקנה קנה למישרייה ואנת שליפתינהון כלומר לא צריך וכן ר"ה ברי' דר"י ממחיצות ארדיבלים ומן מחיצות העשויות לנחת וכן דרבה בר אבוה מערב לה לכולא מחוזא ערסת ערסתא ומאי ערסתא שכונית וריש גלותא נמי קפיד לי' עילוהי דרבא הקיל עליו ורבנן החמירו עליו וקאמר להו חכמים המה להרע ולהיטב לא ידעו. והלכתא כדעביד ר"ה בר חיננא דהא סבור להון לרבא ולרב פפא ולר"ה ברי' דר"י כוותיה ואותבי לרבא וקיבלה רבא לתיובתיהן, ור"ח גאון ז"ל פירש הכי ריש גלותא נטע בורנקא בבוסתני' בורנקא נטיעה כדגרסינן איזו היא נטיעה של שמחה הנוטע בורנקא של מלכים, והיתה זו הגינה יותר מבית סאתים מוקפה גדר י' טפחים סביבותיה וא"ל ריש גלותא לר"ה בר חיננא זיל תיקן דוכתא דנכריך בי' ריפתא בשבת התם ביקש להתיר לו הטלטול בכל הגן ואפילו... ואנן

נמי חזינן כמה מן המחברים שחבטו כמה חבטים בהאי עובדא דבורנקי ולפי שלא יצא פירושם לפסק הלכה אליבא דהלכתא לא טרחנו לכתוב אחד מהן אלא מה דפירש גאון בלבד, וכתב בעל הלכות והלכתא גגות וחצירות וקרפיפות ומבואות כולן רשות אחד הן ואפילו אכסדרה ומרפסת נמי בהדיהו דתניא גג וחצר אכסדרה ומרפסת וקרפוף ומבוי כולן רשות אחד הן לכלים ששבתו בתוכן וכן הלכה:

סימן קכו

תנן כל גגות העיר רשות אחת הן ובלבד שלא יהא גג גבוה י' או נמוך יו"ד דברי ר' מאיר וחכ"א כל אחד ואחד רשות בפני עצמו ר' שמעון אומר אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפיפות לכלים ששבתו בתוכן ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, אמר רב יהודא כשתמצא לומר לדברי ר' מאיר גגות וחצרות רשות לעצמן וקרפיפות רשות לעצמן לדברי חכמים גגות רשות לעצמן וחצרות רשות לעצמן וקרפיפות רשות לעצמן לדברי ר' שמעון כולן רשות אחת הן, ואמר רב הלכה כר"ש והיא שלא עירבו אבל עירבו [לא] גזרינן דילמא אתי לאפוקי מאני דבתים לחצר ושמואל אמר הלכה כר"ש בין עירבו בין שלא עירבו וכן אמר ר' יוחנן בין עירבו בין שלא עירבו וקיי"ל כשמואל ור' יוחנן וה"מ דשרי ר"ש לכלים ששבתו בתוכן אבל לכלים ששבתו בתוך הבית לא ה"מ בזמן דלא עירבו בני העיר כולה כחדא אבל ערבו בני העיר כולה מותר לטלטל בין כלים ששבתו בתוכן בין כלים ששבתו בתוך הבית והאי נמי דשרי ר"ש לכלים ששבתו בתוכן כגון שהגגות שוות אבל אי מפסיק רה"ר בין הנהו גגין אסור לטלטל בהן, ספינה רב אמר מותר לטלטל בכולה ושמואל אמר אין מטלטלין בה אלא בד' אמות מחיצות להבריח מים עשויות א"ל רב חייא בר יוסף לשמואל הלכתא כוותך או הלכתא כוותי' דרב א"ל הלכתא כוותיה דרב:

סימן קכז

מתני' גג גדול סמוך לקטן הגדול מותר והקטן אסור חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת והקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה, דריש מרימר גידוד חמשה ומחיצה חמשה מצטרפין וכן הלכתא, בעי רב הושעיא דיורן הבאין בשבת מהו שיאסרו אמר רב חנניא ת"ש חצר גדולה שנפרצה לקטנה גדולה מותרת וקטנה אסורה מפני שהיא כפתחה של גדולה אמר רבה אימר מבעוד יום נפרצה א"ל אביי לא לימא מר אימר אלא וודאי מבעוד יום נפרצה דהא מר הוא דאמר בעאי מיניה דרב הונא ובעאי מיניה דרב יהודא [עירב] דרך הפתח ונסתם הפתח עירוב דרך חלון ונסתם החלון מהו ואמרי

לי שבת [כיון שהותרה] מקצתה הותרה כולה איתמר כותל שבין שתי חצרות שנפל רב אמר אין מטלטלין בה אלא בד"א ושמואל אמר זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה, שמואל ורב הוו יתבי בהאי חצר נפל ההוא גודא דביני ביני אמר להו שמואל נגודו לי גלימא אהדרינהו רב לאפיה אמר שמואל אי קפיד קטרו בי' המייניה מיעבד שמואל הכי והא הוא דאמר זה מטלטל עד עיקר מחיצה וזה מטלטל עד עיקר מחיצה שמואל דעביד לצניעותא בעלמא ורב אי ס"ל דאסור לימא אסור אתריה דשמואל הוה ומ"ט אהדרינהו לאפיה דלא לימרו הדר ביה משמעתיה והלכתא כשמואל דהא קיי"ל דיורין הבאין בשבת לא אסרי הואיל והותרה מקצתה הותרה כולה וכתב גאון נמי הכי והאי כותל בשבת נפל וכשמואל קיי"ל דאמר מותר לטלטל עד עיקר מחיצה דהו"ל שמואל כתנא דזה הכלל וזה הכלל הלכה היא:

סימן קכח

מתני' חצר שנפרצה לרה"ר המכניס מרה"י לתוכה או מתוכה לרה"י חייב דברי ר' אליעזר וחכ"א מתוכה לרה"ר או מרה"ר לתוכה פטור מפני שהיא ככרמלית, אסיקנא דבצידי רה"ר קא מיפלגי ר"א סבר צידי רה"ר כרה"ר דמי ורבנן סברי צדי רה"ר לאו כרה"ר דמי חצר שנפרצה משני רוחותיה וכן בית שנפרץ משתי רוחותיו וכן מבוי שניטל קורתו או לחיו מותרין באותו שבת ואסורין לעתיד לבוא דברי ר' יהודא ר' יוסי אומר אם מותרין לאותו שבת מותרין לעתיד לבוא ואם אסורין לאותו שבת אסורין לעתיד לבוא במאי עסקינן אילימא בעשר מ"ש מרוח אחת דשרי דאמרינן פיתחא היא משתי רוחותיה נמי לימא פיתחא היא ואלא דיתר מעשר אי הכי אפילו מרוח אחת נמי אמר רב לעולם בעשר וכגון שנפרץ בקרן זויות דפיתחא בקרן זויות לא עבדי אינשי, וכן בית שנפרץ מב' רוחותיו אוקמה רב כגון שנפרץ מקיריו באלכסון דליכא למימר פי תקרה יורד וסותם איתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה דאע"ג דליכא אלא ג' מחיצות אמרי' פי תקרה יורד וסותם והלכתא כוותי', ר' יוסי אומר אם מותרין לאותו שבת וכו' איבעי' להו ר' יוסי לאיסור או להיתר אמר רב לאיסור וכן אמר ר' יוחנן לאיסור תנ"ה רי"א הואיל ואסורין לעתיד לבוא אסורין לאותו שבת איתמר רב חייא בר אשי אמר רב הלכה כר' יוסי וכן הילכתא:

סימן קכט

מתני' הבונה עלי' ע"ג שני בתים וכן גשרים המפולשין מטלטלין תחתיהן דברי ר' יהודה וחכמים אוסרין, ועוד אמר ר' יהודה מערבין במבוי המפולש וחכמים אוסרין וענין המוציא תפילין מה דיני' כבר פירשנוהו היטב בהלכות תפילין לכך לא הוצרכנוה למיכתבי' הכא ר' שמעון אומר נותן לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה וכן בנו נותן לחבירו וחבירו לחבירו אפילו הן מאה, ר' יהודא אומר נותן אדם חביות לחבירו וחבירו לחבירו אפילו חוץ לתחום אמרו לו לא תהלך זו יותר מרגלי בעליה, וכן בנו, בנו מאי בעי התם תנא דבי שמואל בשילדתו אמו בשדה:

סימן קל

מתני' הקורא בספר על האסקופה ונתגלגל הספר מידו עד שלא הגיע ליוד טפחים גוללו משהגיע ליו"ד טפחים הפכו על הכתב, ר' יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא חוט גוללו אצלו ר' שמעון אומר אפילו בארץ עצמו גוללו אצלו שאין לך דבר משום שבות עומד בפני כתבי הקודש, הופכו על הכתב ומי שרי והתניא כותבי ספרים תפילין ומזוזות לא התירו להן להפוך יריעה על פניה אלא פורס עליה את הבגד, התם אפשר הכא אי לא מהפך לי' איכא בזיון טפי, ואסור לזרוק כתבי הקודש משום בזיון, הופכו על הכתב והא לא נח אמר רבה בכותל משופע א"ל אבייי א"ה אימא סיפא ר' יהודה אומר אפי' אינו מסולק מן הארץ אלא מלא חוט והא (לא) נח, חסורי מחסרא וה"ק הגיע ליו"ד טפחים הופכו על הכתב בד"א בכותל משופע דהא נח אבל בכותל שאינו משופע אפי' למטה מג' טפחים גוללו אצלו דברי ר' יהודה שר' יהודה אומר אפילו אינו מסולק מן הארץ אלא מלא חוט גוללו אצלו מ"ט בעינן הנחה ע"ג משהו:

סימן קלא

מתני' זיז שלפני חלון נותנין עליו ונוטלין ממנו בשבת עומד אדם ברה"י ומטלטל ברה"ר, ברה"ר ומטלטל ברה"י ובלבד שלא יוציא חוץ לד' אמות לא יעמוד אדם ברה"י וישתין ברה"ר, ברה"ר וישתין ברה"י וכן לא ירוק, ר' יהודה אומר אף מי שנתלש רוקו בפיו לא יהלוך ד' אמות עד שירוק האי זיז דמפיק לרה"ר למעלה מיו"ד דקיי"ל דרה"ר ליתא אלא עד יו"ד אבל למעלה מיוד מקום פיטור היא הלכך נוטלין הימנו ונותנין עליו בשבת כיון דבהדי רה"י היא כרה"י דמי אלא מיהו אין נוטלין ממנו ונותנין עליו אלא מאני דמיתברי בנפילה כגון קערות וכוסות וכיוצא בהן דאי נפלו לרה"ר אתי לאתויי מרה"ר לרה"י, וכן

לא ירוק ר' יהודא אומר אף מי שנתלש רוקו וכו' אמר רב יוסף השתין או רקק בשוגג חייב חטאת ואע"ג שלא עקר מע"ג מקום ד' מחשבתו משוי לה מקום כדרבא דאמר רבא זרק ונחה בפי הכלב או בפי הכבשן חייב מחשבתו משויא לה מקום ה"נ מחשבתו משוי' לה מקום, אמר רשב"ל כח בפני רבו חייב מיתה שנאמר כל משנאי אהבו מות אל תיקרי משנאי אלא משניאי כח אמאי הא מינס אניס כח ורק קא אמרינן:

סימן קלב

מתני' אילין המסיך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים מטלטלין תחתיו שרשיו אם גבוהין מן הארץ ג' טפחים לא ישב עליהן, הדלת שבמוקצה והדקין שבפרצה ומחצלה אין נועלין בהן אלא א"כ גבוהין מן הארץ, אם אין נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים פי' כיון שאין בינו ובין הארץ ג' טפחים הו"ל כלבודין לארץ ונמצאו כמחיצות לפיכך מותר לטלטל תחתיו של אילן ואוקמה רב אחא בפ' הישן תחת המטה בדעביד להו בהוצא ודפנא כי היכי דלא ליזיל וליתי ברוח מצויה דכל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינו מחיצה, אמר רב הונא ברי' דרב יהושיע אין מטלטלין בו יותר מבית סאתים שכל דירה שתשמישה לאויר אין מטלטלין בה אלא בבית סאתים שהיא ע' אמות ושיריים, שרשיו אם גבוהין מן הארץ ג' טפחים לא ישב עליהן מפני שאסור להשתמש באילין בשבת אבל אם אינן גבוהין מן הארץ ג' טפחים הרי הן כקרקע ומותר לישב עליהן איתמר שרשי אילן הבאין מלמעלה מג' לתוך ג' אם יש תחתיהן חלל ג' אע"פ שצידו אחד שוה לארץ ה"ז לא ישב עליהן לפי שאין עולין באילן ואין נסמכין באילן ולא יעלה מבעוד יום לישב שם כל היום כולה אחד אילן ואחד בהמה אבל בור שיח ומערה וגדר מטפס ועולה מטפס ויורד אפילו הן מאה אמה, תני חדא עלה אסור לירד ותניא אידך עלה מותר לירד לא קשיא כאן מבעוד יום כאן משחשיכה ואיב"ע הא והא משחשיכה ול"ק כאן בשוגג כאן במזיד, אמר רמי בר אבא אמר רב אסי אסור לאדם להלוך ע"ג עשבים בשבת שנאמר ואץ ברגלים חוטא, תני חדא מותר להלוך ע"ג עשבים בשבת ותניא אידך אסור לא קשי' כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים ואיב"ע הא והא בימות הגשמים ולא קשי' הא דסיים מסאניה הא דלא סיים מסאניה, והשתא דקיי"ל כר"ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר כולהו שריא, אמר רמי בר אבא אמר רב אסי אסור לאדם לכוף את אשתו לדבר מצוה שנאמר ואץ ברגלים חוטא, הדלת שבמוקצה פי' כגון דגבוה מכרמלית ונעשה מוקצה ממנו והיא כגון דיר וסהר ועושה לה דלת, והדקין שבפרצה הן קוצים שסותמין בהן את הפרצה שלא יכנס בה חיה או גנב, והמחצלאות

אין נועלין בהן אלא א"כ גבוהין מן הארץ, ורימנהו דלת הנגררת מחצלת הנגררת וקנקן הנגרר, בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת ואצ"ל ביו"ט, אמר אביי בשיש להן ציר כדכתיב הדלת תסוב על צירה ת"ר סוכי קוצים וחבילי קוצים שהתקינן לפירצה שבחצר בזמן שקשורין ותלויין נועלין בהן בשבת ואצ"ל ביו"ט, תני ר' חייא דלת אלמנה אית דאמר דחד שיפא ואית דאמר דלית לה כי שאמא [פי'] חד שיפא לוח אחד ודקדוק המלה שיבבא מלשון כי שבבים יהיה עגל שומרון ושקעו ב' אחת בחברתה ואמרו שיבא ועוד החליפו ב' בפ"א וגרסינן שיפא בדגש ופי' כישאמא ויש שגורסין גישאמא היא איסקופה התחתונה שאם אין לה כן אלא מורידין אותה ע"ג הארץ וכשפותחין שומטין אותה ועוקרין אותה אין נועלין בה בשבת:

סימן קלג

מתני', לא יעמוד אדם ברה"י ויפתח ברה"ר, ברה"ר ויפתח ברה"י אלא א"כ עשו לו מחיצה גבוה י' טפחים דברי ר' מאיר אמרו לו מעשה בשוק של פטמין שהי' בירושלים שהיו נועלין ומניחין מפתח בחלון שע"ג הפתח ר' יוסי אומר בשוק של צמרים היה, פי' שוק של מוכרי עופות כדאמרינן במס' יום טוב הולך אדם אצל פטם הרגיל אצלו ואומר לו תן לי תור אחד, ת"ר שערי פתחי גינה בזמן שיש להן בית שער מבפנים פותח ונועל מבפנים, מבחוץ פותח ונועל מבחוץ, מכאן ומכאן פותח ונועל מכאן ומכאן אין להם לא כן ולא כן חנויות פתוחות לרה"ר בזמן שמנעול למטה מיוד מביא מפתח מע"ש ומניחו באסקופה למחר פותח ונועל בו ומחזירו לאסקופה ובזמן שהמנעול למעלה מיו"ד מביא מפתח מע"ש ומניחו במנעול למחר פותח ונועל בו ומניחו במקומו דברי ר' מאיר וחכ"א אף בזמן שהמנעול למעלה מיו"ד מביא מפתח מע"ש ומניחו באסקופה ולמחר פותח ונועל בו ומחזירו לאסקופה או בחלון שע"ג הפתח ואם יש בחלון ד' על ד' אסור מפני שמוציא מרשות לרשות, האי מנעול היכי דמי אי לית בי' ד' על ד' מקום פיטור הוא ואי דאית בי' ד' על ד' בהא לימרו רבנן אף בזמן שמנעול למעלה מיוד פותח ונועל ומחזירו לאסקופה הא קא מטלטל מכרמלית לרה"י אמר אביי לעולם דלית ביה ד' וישבו לחוק ולהשלימו לד' ר"מ סבר חוקקין להשלים ורבנן סברי אין חוקקין להשלים, ובתשובה וששאלתם בית הכנסת ששער שלה רה"ר ויש לה מנעול מבפנים וכשנועלין אותו מניחין את המפתח בחלון שעל השער מבחוץ או אחורי הדלת מבפנים וצריכין לפתוח אותו בשבת לתפלה ואין יכולין להניחו כשהוא פתוח מפני גנבים שלא יגנבו את הספרים יש להם רשות לפתוח אותו מבחוץ כשהם עומדין בפני השער ברה"ר או לא, כך ראינו

שמותר לפתוח את הדלת כשהן עומדין בחוץ בפני השער ברה"ר כי כל שהוא חוץ מפני השער כרה"ר דמי וטלטול ברה"ר פחות מד' אמות היא מותר ואם יש בחלון ד' על ד' אסור מפני שהוא מוציא מרשות לרשות ואם יש אסקופה שאתם עומדים עליה לפתוח את הדלת אל תעשוה אלא פחות מד' על ד' כדי שיהא להם ריווח בה בין לפנים בין לחוץ אלא שתהיו זריזים מהוציא כלים שהיה בביהכנ"ס מהפתח ולחוץ או שתכניסו כלום מפני הפתח ולפנים וזה שאתם עושין שנותנין את המפתח בחלון שע"ג הפתח יפה הוא כי לא יצא מהרשות שהוא בה אבל להכניסו אל אחורי הדלת מבפנים לא מיבעי' בזמן שהפתח ברה"ר אלא אפילו לזמן שיש שם אסקופה שהיא מקום פיטור כי בזמן שהפתח נעול כלחוץ דמי ואחר נעילות הדלת אסור להכניס כלים משם אל אחורי הדלת, ותו שאלה לגאון וששאלתם אין בינינו רה"ר כלל מי שהיה ביתו או חצירו פתוח לדרך הרבים או למבוי מהו שיעמוד בדרך ונועל ומניח מפתח בדלת מבפנים או בציר או במנעול או בחלון שעל הפתח שרי או אסור, אי רה"ר היא כבר כתבתם שאין בינינו רה"ר כלל, ושכתוב או למבוי מהו אם מבוי שאינו מפולש היא כלו רה"י היא ומותר, ושכתוב לדרך הרבים אותו דרך הרבים אם מבוי מפולש היא מבוי המפולש לכרמלית הרי היא כרמלית גמורה וצריך להביא מפתח מע"ש ולהניחו באסקופה ולמחר פותח ונועל ומחזירו לאסקופה ולא שנא מנעול למטה מיו"ד ול"ש מנעול למעלה מיו"ד אם אין במנעול ד' על ד' מותר שמקום פטור היא, והני כולהו מילי דכתבי רבוותא היינו בזמן דהוי מבוי שאינו מעורב אבל אם היא מבוי מעורב הרי היא כרשות אחד ולא צריך לכל הני:

סימן קלד

מתני' נגר שיש בראשו קלוסטרא ר' אלעזר אוסר ור' יוסי מתיר, בנוטל באגדו כ"ע לא פליגו דשרי, כי פליגו בשאין נוטל באיגדו ר' יוסי סבר כיון שיש בראשו קלוסטרא תורת כלי עליו ושרי ור"א סבר כיון שלא ניטל באיגדו לא והלכתא כר' יוסי נגר הנגרר נועלין בו במקדש אבל לא במדינה והמונח כאן וכאן אסור ר' יוסי אומר המונח במקדש והנגרר במדינה, ת"ר איזהו נגר הנגרר שנועלין בו במקדש אבל לא במדינה כל שקשור ותלוי וראשו אחד מגיע לארץ ר' יהודה אומר אף זה במדינה מותר ואיזהו נגר הנגרר שבמדינה אסור כל שאינו לא קשור ולא תלוי ושומטו ומניחו בקרן זויות, אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר' יהודה אמר רבא והיא שקשור בדלת ואם ניטל באגדו אפילו אינו קשור אלא בבריח של דלת מותר כר' טבלא, בעי ר' זירא נקמז מהו אמר רב יוסף מהו

תיבעי ליה לא שמיע ליה הא דתניא נקמז מותר נשמט אסור ר' יהודה אומר נקמז אעפ"י [שאינו] נשמט אסור, ואמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר' יהודה בנקמז וטעמא מאי אמר אביי משום דמיחזי כבונה ואם עשו לו בית יד מותר, פי' נקמז בלשון ערב עקי"ל ה"ו ש"י יתגע"ד וינדכ"ל בעצ"ה פ"י בע"ש כאן נקמז היא נקמץ, ההוא שירותא דהוות בי ר' פדת דהוו שקלי לה בי עשרה ושדו לה אדשא אמר תורת כלי עליה, ההוא אסיתא דהוה בי מר שמואל דהות מחזקת אדרבא והוה שקלי בי עשרה ושדו לה אדשא אמר זו תורת כלי עליה:

סימן קלה

מתני' מחזירין ציר התחתון במקדש אבל לא במדינה והעליון כאן וכאן אסור ר' יהודה אומר העליון במקדש והתחתון במדינה, ת"ר ציר של דלת של שידה ושל מגדל ושל תיבה במקדש ובמדינה דוחקין והעליון כאן וכאן לא יחזיר גזירה שמא יתקע ואם תקע חייב חטאת של בור ושל דות ושל יציע לא יחזיר ואם החזיר חייב חטאת, מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה ואם לכתחילה כאן וכאן אסור חותכין יבלת במקדש אבל לא במדינה ואם לכתחילה כאן וכאן אסור, קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה ואם לכתחילה כאן וכאן אסור, ת"ר רטייה שפירשה מע"ג מכה בשבת מחזירין אותה בשבת ר' יהודה אומר הוחלקה למטה דוחקה למעלה, למעלה דוחקה למטה ומגלה מקצת רטייה ומקנח פי המכה ורטייה עצמה לא יקנח מפני שהוא ממרח ואם מירח חייב חטאת אמר רב חסדא מחלוקת שפירשה ע"ג כלי אבל ע"ג קרקע דברי הכל אסור להחזירה וקיי"ל כת"ק ואע"ג דאמר רב יהודא הלכה כר' יהודה לית הלכתא כוותיה דהא רב אשי דהוא בתרא עביד עובדא כוותיה דת"ק דאמר מר בר ר"א הוי קאימנא קמיה דאבא ונפלה ליה אבי סדיא ואהדרה ואמינא ליה לא ס"ל מר להא דאמר רב חסדא מחלוקת כשפירשה ע"ג כלי אבל ע"ג קרקע דברי הכל אסור ואמר רב יהודא הלכה כר' יהודה א"ל לא שמיע לי כלומר לא ס"ל:

סימן קלו

מתני' כהן שלקה באצבעו כורך עליו גמי במקדש אבל לא במדינה ואם להוציא דם כאן וכאן אסור, בוזקין למלח ע"ג כבש בשביל שלא יחליקו וממלאין מבור הגולה ומבור הגדול בשבת ומבור הקר ביו"ט בוזקין מלח וכו' דרש רבא חצר שנתקלקלה במי גשמים מביא תבן ומרדה בה וכשהוא מרדה לא ירדה לא בסל ולא בקופה אלא בשולי הקופה,

וענין עירובי תבשילין לא הוצרכנו לכתבו הנה ומפורש בהלכות יו"ט שחל להיות בערב שבת, ר' שמעון אומר כל שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך שלא התירו לך אלא משום שבות, תנן בפרק אין מעמידין בהמה בע"ז והשיאו לדבר אחר א"ל ישמעאל אחי האיך אתה קורא כי טובים דודיך או כי טובים דודייך א"ל כי טובים דודייך כי אתא רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע ערבים עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה:

סימן קלז

הלכות קדוש ונר ושביתת עבדים: ת"ר שבת שחלה להיות בראש חודש או בחולו של מועד ערבית שחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה, ואם לא אמר מחזירין אותו, ר' אליעזר אומר בהודאה, ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע, וכבר פירשנו חיצונה זו בהלכות ראשי חדשים והא דאצטרכינן להכא לברורי כי תפילת ערבית ושחרית ומנחה אחת היא, וגרסינן נמי במערבאה כענין תענית והיכן אומרה ר' זעירא בשם רב הונא אומרה כלילי שבת וכיומו כלומר בערבית שחרית ומנחה, וקיי"ל דמשתשקע החמה איקדיש לי' יומא ואסור בעשיית מלאכה וכבר פרשנו בהלכות ערבי שבתות ושם הארכנו כראוי, והלכך בלילי שבת מקדימין ומתפללין כדגרסינן עיולי יומא כמה דאפשר מקדימין ליה אבל אפוקי יומא כמה דאפשר מאחרינן ליה כי היכי דלא ליהוי עלן כטעונא ואמרינן נמי אמר ר' יוסי יהי חלקי ממכניסי שבת בטבריה וממוציאי שבת בציפורי וכן נהגו כל ישראל למיעבד וממהרין [להתפלל] תפילת המנחה ומתפללין כולה כחול ולית נפילה על אנפיה, ומתחיל שליח צבור והוא רחום ואומר ברכו ועונין אחריו וקורין את שמע בשתים לפניה ושתים לאחריה ובסוף השכיבנו, ומנהג למיחתם במקום שומר עמו ישראל ופרוס עלינו סוכת שלומך בא"י הפורס סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלים, ומאן דאמר אשר כילה את מעשיו טעות היא בידו דשאלו מקמיה דמר נטרונאי מהו לומר אשר כילה את מעשיו בערב שבת והשיב כך מנהג בשתי ישיבות שבין בחול בין בשבת אין אומרים אלא אשר בדברו מעריב ערבים, ושאילו מקמיה דמר רב נטרונאי בלילי שבת בברכות אחרונות שבק"ש אומר ברוך ד' לעולם כשאר ימות החול או ושמרו בני ישראל את השבת וביו"ט לא כך ולא כך כיצד ראוי לומר, והשיב הכי מדברי חכמים אינו לברכה זו חמישית כל עיקר כדתנן ובערב אומר שתים לפניה ושתים לאחריה ופליגו בגמרא בתפילת השחר אמר רב יהודא אמר שמואל תפילת ערבית רבן גמליאל אומר

חובה, ר' יהושיע אומר רשות. ואמר שמואל הלכה כדברי האומר חובה ורב אמר הלכה כדברי האומר רשות, לשמואל דאמר הלכה כדברי האומר חובה בתר שומר עמו ישראל לאלתר סמכינן תפילה, לרב דאמר רשות פסקינן בקדיש למימרא דסיימינן וקיי"ל כל רב ושמואל דשביקא פלוגתייהו סתמא ולא פסיקא הלכתא בגמרא לא כמר ולא כמר הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני והכא באיסורי קא מיפלגי והלכתא כרב דאמר רשות ואתו רבנן בתראי ותקינו בתר שומר עמו ישראל למימר פסוקי דאית בהו שבחות וזמירות וכיון דאמרינן פסוקי תקינו בתרייהו ברכה ודבר זה בחול אבל בשבת כיון דשכיחי מזיקין וצריכין כל ישראל למיעל לבתיהן מקמי דתיחשך משום סכנות שדים א"נ מקמי איעקרי שרגא סלקוה והעמידוה אדתנן בערב מברך שתים לפניה ושתים לאחריה וכן מנהג בישיבה ובבית רבינו שבבבל, ואמר מר רב שלום גאון ז"ל בלילי שבתות ובלילי ימים טובים נמי במעריב נהגו לומר שומר עמו ישראל ובישיבה ובבית רבינו שבבבל אין מנהג [כן] אלא תחת שומר עמו ישראל חותמין ברוך פורס סוכת שלום על עמו ישראל ועל ירושלים ואין אומר אחריה כל עיקר אלא קדישא לאלתר ובשאר כנסיות ישראל או בשאר מקומות ישראל אומר שומר עמו ישראל לעד ואומר ושמרו בני ישראל את השבת אבל ברוך אתה ד' לעולם אין אומרים לא בישיבה ולא בבבל כולה, ואנן חזי לן לעניות דעתן דאפשר למיהוי האי מנהגא באתרי דלא אמרי כלום בתר פורס סוכת שלום מפני שממהרין לקבל שבת ולכנוס לקדושתו כחובה עלינו תמיד ועוד דהני פסוקי דתחנוני ודשמירה דתקינו רבנן בתראי דבתר הוראה למיחתם בתריה המולך בכבודו וכיון דבשבת אסור לו לאדם למישאל צרכיו עקרו להני פסוקין כי היכא דעקרו רבנן י"ח [ברכות] דאינון חובה ושמיע לן נמי דהאידנא נהגו בכל המקומות לומר ושמרו בני ישראל את השבת וגו' וישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ד' מלך וחותמין על הני פסוקין המולך בכבודו תמיד, ומנהגא דכתב גאון טפי עדיף ומיסתבר:

סימן קלח

ועומדין בתפלה ומתפללין ז' ברכות ובסדור מר רב עמרם כתב הכי דבין בערבית בין בשחרית בין במנחה מזכירין במגן כך ורצה והנחיל לבניהם שבתות למנוחה למען שמו באהבה מלך עוזר ומושיע ומגן בא"י מגן אברהם, והא מילתא דכתב מר רב עמרם גאון אנן לעניות דעתן חזי לן דהא מילתא לאו דסמכא היא וליתא כל עיקר דמה ענין להזכיר של שבת בברכת אבות ולא בשאר חמש ברכות אחרות ועוד דלא אשכחן דאמור רבנן למדכורי של שבת באבות וגבורות וקדושת השם ולא בשלש אחרונות וכל המשנה

ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו וכבר פירשנו זה בהלכות ברכות לכן לא הוצרכנו להאריך כאן, ואומר אבות וגבורות וקדושת השם ואח"כ אומר של שבת ויש נוהגין לומר אתה קדשת ויש שנהגו לומר ומאהבתך והכי דוקא וכן כתבו רבוותא בחבוריהן ומאהבתך ואע"ג דמאן דאמר הכי ומ"ד הכי יצא י"ח קרוב להיות ומאהבתך חובה יותר מאתה קדשת מפני שהוזכר ומאהבתך בתוספתא שכך שנוי בתוספתות דבי ר' חייא בפ"ג במס' ברכות אמר ר' אלעזר בר' צדוק אבא היה מתפלל תפלה קצרה בלילי שבתות ומאהבתך ד"א שאהבת את ישראל עמך ומחמלתך מלכנו שחמלת על בני בריתך נתת לנו ד"א, את יום השביעי הגדול והקדוש הזה באהבה וכו' ועל הכוס הוא אומר ברוך אשר קידש את יום השבת ואינו חותם. ואע"ג דלית הלכתא כר' צדוק בחתימות הכוס מ"מ מיתחזי לן מכלל הברייתא לפי צרכנו דמנהגא בימי חכמים למימר בלילי שבת ומאהבתך, ובשאלות למר רב נטרונאי נמי וששאלתם תפילת של שבת של ערבית ושל מנחה אם אומרן תפילה אחת כשם שאנו מתפללין ביוה"כ ובימים טובים יצא י"ח או לא כך מנהג זה בשתי ישיבות ובבית רבינו שבבבל בערבית אומר ומאהבתך ובשחרית אומר ישמח משה ובמנחה אתה אחד ושמך אחד ואם טעה בשבת בין בערבית בין בשחרית בין במנחה ופתח באתה חונן גומר אותה ברכה וחוזר ואומר של שבת דאמר רב נחמן כי הוינן בי רבה בר אבוה איבעיא לן בני בי רב דטעו ומתחלי בתפלת חול בשבת מהו לגומרה אמר לן גומר אותה ברכה וחוזר לתפילת שבת:

סימן קלט

ולאחר שמתפללין תפילת לחש יורד ש"צ ואומר ויכלו השמים והארץ וכל הפרשה ואומרים הצבור עמו כל הפרשה דגרסינן בפרק כל כתבי הקודש אמר רב ואיתימא ריב"ל ואפילו יחיד המתפלל בע"ש צריך לומר ויכלו דאמר רב המנונא כל המתפלל ואומר ויכלו מעה"כ כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית שנאמר ויכלו אל תיקרי ויכלו אלא ויכלו, אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכלו שני מלאכי השרת המלוין לו מניחין ידיהן על ראשו ואומרים וסר עונך וחטאתך תכופר, ואח"כ יורד ש"צ לפני התיבה ואומר קדושתא [ברכה] אחת מעין שבע ברכות וזו היא בא"י אלקינו אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב מגן אבות וכו' וחותם ברוך מקדש השבת, וגרסינן בפרק במה מדליקין אמר רבא יו"ט שחל להיות בשבת ש"צ היורד לפני התיבה ערבית אינו צריך להזכיר של יו"ט שאלמלא שבת אין ש"צ יורד ערבית ביו"ט וכן הלכתא ואי קשיא לן הא דאמר ריב"ל יום היא שנתחייב בה' תפילות הכא בשבת בדין

היא דלא צריך ש"צ ערבית לירד לפני התיבה ורבנן היא דתקון מפני סכנה אבל התם ביוה"כ יום היא שנתחייב בה' תפילות וכבר כתבינן בה' ראשי חדשים דהיכא דטעי אינש ולא אידכיר דערבית בין בשבת בין ביו"ט וחוש"מ אע"ג דבר"ח אין מחזירין אותו, בשבת ויו"ט וחוש"מ מהדרינן ליה, ואע"ג דקיי"ל דתפלת ערבית רשות ה"מ היכא דלא קא בעי צלויי לא מטרחינן ליה אבל טרח וצלי ולא אידכיר דשבת [כבר] קבליה ושוייה עליה כחובה והדר מצלי, ובסדור מר רב עמרם כתב הכי ועוד קא אמרינן אמר זעירי הני חברין בבלאה למ"ד ת"ע רשות כיון שהתיר חגורו לא מטרחינן ליה, מכלל דכמה דלא התיר חגורו מטרחינן ליה וה"נ כיון דצלי ולא אידכיר דשבת קבליה ושוייה עליהו חובה ומטרחינן ליה והדר מצלי ויחיד היכא דטעה ולא התפלל ומאהבתך בלילי שבת כיון ששמע מן הש"צ מגן אבות בדברו שהיא ברכה אחת מעין שבע ברכות מתחלה ועד סוף יצא ידי חובתו והכי אמר מר רב משה גאון ז"ל, ואמר רב נטרונאי גאון היכא דלא התפלל ז' ברכות ושמע מש"צ מגן אבות בדברו מרישא ועד סוף נפיק ואנן לא בריר לן הא דרב נטרונאי דהא תינח הא דרב משה שפיר דהיכא דטעה ולא התפלל ומאהבתך נפיק בברכה אחת מעין שבע והיא דמכוין בברכה דשמע משלוחא דציבורא מתחלה ועד סוף, אלא דמר רב נטרונאי דאמר דלא התפלל ז' ברכות כלל היכא נפיק בברכה אחת מעין ז' הא קיי"ל דלא מצלי אינש הביננו אלא בשעת הדחק כגון שהיה מהלך בדרך וכיוצא בו, ועוד דקיי"ל דמאן דמצלי הביננו בעי תלת קמייתא ותלת בתרייתא והיכא נפיק מאן דמצלי בברכה אחת מעין ז' אבל אפשר דהוי טעמא משום דתפילת ערבית רשות והאי נמי כיון דלא צלי לא שוייה עליה חובה:

סימן קמ

וכתב מר רב עמרם הכי ומקדשין על היין בבית הכנסת להוציא אורחין י"ח, ולאחר שמקדשין בבהכנ"ס אומר פרק אחד ממסכתא שבת והיא במה מדליקין ושפיר דמי למיעבד הכי מפני שהיא דבר בעתו לאדכורי הלכות הנר נאה לומר ונאה למימר עליו קדושא דאגדתא ובסדר מר רב עמרם נמי אמר במה מדליקין ואמר ר' אלעזר [אמר רבי חנינא] ואומר קדיש והאי קדושתא דתקינו רבנן משום סכנה דבי שימשי שכיחי מזיקין ודילמא איכא דעייל ולא מצלי ועד דמצלי נפקו ציבורא ונשאר הוא ומסתכן ותקינו רבנן דמתאחרי ציבורא אחר תפילה כי היכי דלגמר צלותיה ונפיק בהדי ציבורא, ומיתבעי' ליה לאינש למיקים בבי כנישתא עד דמקדש שלוחא דציבורא על כסא דחמרא דקידושא ועד דאמר מקדש השבת לא ליתיב משום דמעלי לבורכי וכן נמי כתב בעל הלכות משום

דמעלי לבורכי וחזינן מימרא זו בתשובת לרבוותא ולא מסיימי בה משום דמעלי לבורכי והני רבוותא דכתבי הכי אפשר דהוי שכר (י"ט) מפני מצות טורח העמידה ומעלי נמי לחזק את הבירכים א"נ אפשר דאית (בי') להו קבלה בכך, ואמר מר רב נטרונאי גאון מקדשין ומבדילין בבתי כנסיות אע"פ שאין אורחין אוכלין שם ולא מיבעיא הבדלה דוודאי מבדילין בבתי כנסיות דכיון דאבדיל ש"צ יצא כל הצבור ידי חובה והרוצה לחזור ולהבדיל בביתו הרשות בידו ואם לא רצה או שאין לו יין יצא ידי חובתו בהבדלת הכוס דש"צ, אלא אפילו קידוש דהלכה רווחת היא אין קידוש אלא במקום סעודה אעפ"כ יקדשו על היין בבתי כנסיות מה טעם מפני שהטעמת יין של קידוש שבת רפואה היא וזה שטועם כל הצבור כולה לא שחובה היא לטעום אלא שחובה לשמוע קדוש בלבד וכיון ששמע קידוש יצא ידי חובתו וא"צ לטעום וזה שמקדש ומטעים לצבור משום רפואה מקדש ונותן להן כדי ליתן ממנו על עיניהן דקאמרינן פסיעה גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ובמאי הדרא בקידושא דבי שימשי הלכך זימנין דאיכא מן הצבור דלית ליה יין ומקדש אריפתא ותקינו חכמים לקדש בבית הכנסת על היין משום רפואה ובתשובה למר רב מנחם ואית דאמרי לה משום מר רב נטרונאי היכא דליכא אורחין לא מיבעיא הבדלה דוודאי כי אבדיל ש"צ יצאו כל הצבור כולו והרוצה לחזור ולהבדיל בביתו הרשות בידו ואם לא רוצה או שאין לו יין הרשות בידו ויצא י"ח בהבדלות הש"צ אלא אפילו קידוש דהלכה רווחת היא אין קידוש אלא במקום סעודה אעפ"כ יקדשו על היין בביהכנ"ס מה טעם מפני שטעימת יין של קידוש לאו משום דחובה היא לטעום אלא משום רפואה היא דטעימינן ליה והאי דטעמינן ליה לא מכווני משום מצוה דלאו לאיתהנויי ביה היא דעבדי אלא משום דמסי כדאמרינן פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומהדר ליה בקדושא דבי שימשי הלכך הדבר תלוי בשמיעה ולא בטעימה וכיון ששמע יצא וא"צ לטעום תדע דזימנין דלא מתרמי ליה לאינש חמרא מי אמרינן לבטל קידושא דיומא אלא מקדש אריפתא וסלקא ליה שמיעות קדוש בבית הכנסת וכתב הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמרי דילמא הוא לא אמר וסלקא ליה שמיעת קדוש בבית הכנסת, ועוד האי דאמר כי אבדיל ליה ש"צ יצא כל הצבור והרוצה לחזור ולהבדיל בביתו הרשות בידו הא קאמר כבר יצא בהבדלה של ש"צ ואם יש לו בנים ובני בית מבדיל בביתו כדי להוציא בניו ובני ביתו ואם לאו אינו רשאי לחזור ולהבדיל בביתו שהרי יצא וכיון שיצא אם חזר ומבדיל לעצמו הו"ל מוציא שם שמים לבטלה, וכתב נמי רבינו האיי גאון ז"ל הכי ושכתבת בקדושי דבי שמשי בשתיה או לשום על גבי העין, לא שמענו מי שמשים את כוס הקידוש בלילי שבת ע"ג עיניו

אלא וודאי בשתיה, ואמר מר רב מתתיה בין איכא אורחים דאכלי בבית הכנסת ובין ליכא מקדשין ומבדילין בבית הכנסת דבעינן זכרהו על היין בכניסתו [וביציאתו] דילמא איכא איניש דלא שכיח ליה חמרא ונפיק בקידושא [והבדלה] דבית הכנסת, ואמר רב שמואל הנגיד הכי ולי דווקא דלא שכיח ליה [חמרא] אבל שכיח ליה [חמרא] הא אמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה, ודלא שכיח ליה דווקא דסעודתו בבית הכנסת אבל קידש בבית הכנסת וסעודתו בבית לא דהא אמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה וכתב נמי הכי בחיבורו ואמר מר רב האיי לקדושי שליח צבור על הכוס ולאבדולי בדליכא אורחין [הכין חזינן] כיון דאיכא בני מתא שפיר דמי לאבדולי שלוחא דציבורא על הכוס אע"ג דליכא אורחין אבל לקדושי כיון דקידוש במקום סעודה היא אי איכא אורחים דהתם [אכלי] סעודתן מקדש ואי ליכא אורחים ליזיל כל חד וחד מבני מתא ולקדש במקום סעודתו, והא פליגא ארבוותא, וההיא דאמר מר רב נטרונאי משום רפואה אטו מי אמרינן מהדר ליה בקידושא דבי שימשא דבית הכנסת קידושא דבי שימשא אמרינן לא שנא בבית הכנסת לא שנא [בקידושא דמקדש] בביתו והאי דאמרינן זימנין דאיכא מן הצבור דלית ליה יין ומקדש אריפתא אטו מי אמרינן מהני ליה חמרא דקידושא דבי שימשא, קידושא דבי שימשא [סתם] אמרינן לא שנא חמרא ולא שנא ריפתא וליטעם ולא להניח ע"ג העינים הלכך הא דמר רב האיי דווקא, אלא מיהו נהגו האידנא לקדש בבית הכנסת לעולם ואין מנהג אצלינו לשתות כל הצבור בבית הכנסת, גרסינן בפרק אלו קשרים א"ל בחול מי התירוה שאני אומר אף בחול אסור דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומהדר ליה בקידושא דבי שימשא:

סימן קמא

ואמר מר רב עמרם כשמסיימין [התפילה] הולכין לבתיהן לקדש במקום סעודה דכתיב וקראת לשבת עונג במקום שקראת לשבת שם יהא עונג מכאן שאין קידוש אלא במקום סעודה, וכסדר הזה [עושה] מקדש בביתו ואומר ויכלו השמים וכל הפרשה ומברך בפה"ג ברישא והדר בא"י אמ"ה אשר קדשנו במצותיו ורצה בנו ושבת וכו' עד מקדש השבת דתנן ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין וב"ה אומרים מברך על היין ואח"כ [מברך] על היום והלכה כב"ה, וכתב רב עמרם הכי וטועם ממנו כדי רביעית ואם קידש ולא טעם ממנו כדי רביעית לא יצא ידי חובתו דקא אמרינן המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא דהיינו כדי רביעית ומר רב צמח גאון נמי כתב הכי קידש ולא שתה רביעית לא יצא ידי חובתו דאמרינן המקדש אם טועם מלא לוגמיו יצא

ואם לאו לא יצא הלכך כיון ששתה ממנו רביעית צריך לברך לפניו ולאחריו וכש"כ אם שותה כוס כלו, וכש"כ כוס של הבדלה שאין רגילין להשקות ממנו את בני הבית ולבני המסיבה והמברך רגיל לשתות את כולו שחייב לברך אחריו, ואם תאמר כיון דכוס מצוה היא ולא להנאתו קא מכוין פטור א"כ מצה בלילי פסח שחובה היא ומצוה היא ה"נ שאינו מברך ברכת המזון אלא כיון שטועם כשיעור בין באכילה בין בשתיה נתחייב בברכה אחרונה וכן במקדש וכן במבדיל, ואי עבר ולא טעם כדי רביעית וודאי פטור מברכה אחרונה וכתב הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמר בהא [שכתב] דפטורים מברכה אחרונה כיון שנהגו [לברך] חייבין, ואנן נמי הכי חזי לן דהני מילי דסיים מר רב צמח בסוף דבריו ואי עבר ולא טעמו כדי רביעית פטור מברכה אחרונה וכו' והנגיד נמי דכתב בשמייהו דהני רבנן כיון דנהגו חייבין לא קאמר אלא ברכה דעל הגפן ועל פה"ג אבל לענין קידוש לא יצאו ידי חובתן עד דטעמו מלא לוגמיו הדר ומברך בורא פה"ג בלחוד והיא דיתיב באותו מקום כי היכי דעבדו היכא דלא טעמו כלל וכמפורש למטה, והאי דאמר נמי בהני מילי דמר רב צמח הלכך כיון ששותה ממנו כדי רביעית צריך לברך לפניו ולאחריו אפשר למיהוי היכא דלית ליה כוס לברכת המזון שצריך לברך לפניו ולאחריו וכמפורש למטה במילי דמר רב עמרם דאם באנו לומר דס"ל למר רב צמח מענין הבדלה אנו עתידין לפרשו בהלכות הבדלה, וקאמרי הני רבוותא דלעיל דהמקדש צריך לטעום כדי רביעית ואנן גרסינן בהדיא בפרק ערבי פסחים אמר רב הונא וכן תני רב גידל דמן נרש המקדש וטעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא ובהא ליכא מאן דפליג עליה וקמה הכי, ואמרינן נמי תו ת"ר אין מקדשין על השכר משום ר"א בר' שמעון אמרו מקדשין וטעימת יין כל שהו ר' יוסי ב"ר יהודה אומר מלא לוגמיו, וכולהו [רבני] בתראי פסקו והלכתא מלא לוגמיו, ואם באנו לומר דמלא לוגמיו היינו רביעית איכא מילי טובא דמתקשין עלן והני מילי כולהו כבר דקדק אותן הנגיד בחיבורו, ואלה הן תורף דבריו ולי אית מרבנן דאמרי מאי רביעית, רביעית הלוג וכמה שיעור רביעית הכי אסמיכו רבנן בתראי דהוי משקל כ"ה זוז במשקל זוזים שנוהגים עכשיו בבבל שקורין להם כספים כיל שהן במשקל שלנו ל"ה זוז והיינו ביצה ומחצה אבל איני יודע מנין לחכמים שמלא לוגמיו כדי רביעית הוי לענין השותה מלא לוגמיו ביום הכיפורים ולענין מלא לוגמיו דקידוש דאיכא לאקשוי אי מלא לוגמיו רביעית הוי הו"ל למיתני לגבי יוה"כ רביעית כי היכא דקתני בכל מילתא דשיעורא דרביעית לחוד ושיעורא דמלא לוגמיו לחוד, ודמי דמלא לוגמיו בציר מרביעית באדם בינוני ועוד איכא לאקשויי דכל מילי דשיעורי' ברביעית כבר מנאום חכמים ולא מנו בכללן רביעית ליוה"כ ולקידוש דאמר

ר' אלעזר עשר רביעית הן ונקיט רב הונא בתרי' חמש סומקתא וחמש חיורתא, חמש סומקתא נזיר ועושה פסח הורה ונכנס ומתים נזיר כדי רביעית יין לנזיר, עושה פסח דאמר רב יהודא אמר שמואל ד' כוסות הללו צריך שיהא בהן כדי רביעית, הורה שתה רביעית יין אל יורה, נכנס [כדתני'] שתה רביעית, ונכנס למקדש חייב, מתים דתני' [מנין] לרביעית דם שיצא משני מתים, שמטמא באוהל דכתיב ועל כל נפשות מת לא יבא תרתי, וחמש חיורתא חלת נזיר ומצורע פוסלין בשבת, חלת רביעית חלת רביעית שמן למצורע, פוסלין דתנן ושאר משקין פוסלין את הגויה ברביעית, שבת דתנן ושאר כל המשקין ברביעית ושאר כל השופכין [ברביעית] ואמרינן ותו ליכא והאיכא מי רביעית נוטלין ממנו לידים לאחד ואפילו לשנים רבי אומר לאחד ולא לשנים, והאיכא מביא פילי של חרס ונותנין לתוכה חצי לוג מים מן הכיור ר' יהודא אומר רביעית, והאיכא כמה מים נותן לתוכן כל שהוא ר' זכאי אומר רביעית, בפלוגתא לא קא מיירי, והאיכא מקוה, בר מינה דההוא בטלוה רבנן וכ"ת רביעית דקידוש נמי פלוגתא דתניא וטעימת יין כל שהו ר"י בר' יהודא אומר מלא לוגמיו א"כ נחשוב נמי בהדיה ושותה ביוה"כ דליכא פלוגתא, וכ"ת אמר ושייר מאי שייר דהאי שייר [וכ"ת] שייר כדי רביעית לכהן מברך הא תני ליה נזיר וכהן מברך מנזיר יליף ליה דאריב"ל משום בר קפרא למה נסמכה פרשת כהן לפרשת נזיר לומר לך מה נזיר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין וקא הוו בה רבנן והוא דשתה כדי רביעית בבת אחת במקדש ויתר מרביעית אע"ג דאיפסק או שנתן לתוכו מים לא, וכן רביעית נמי מכהן מברך גמר לי' דבעינן שיעורא דמשכר, הלכך מלא לוגמיו דמי דלא הוי שיעור רביעית, ואיכא נמי למימר דהא ר' אמי ורבי אסי טעמי עד שיעור רביעתא כשהן היו שרויין בתענית ולא תימא דמהכי שמעית דמלא לוגמיו דיוה"כ עד כדי רביעית היא דהתם הא מפרשי רבנן דטעימה בלא בליעה היא:

סימן קמב

ואמר מר רב מנחם קידש ושתה כוס של קידוש אם דעתו לשתות עוד יין בסעודתו אין צריך ברכה לאחריו ואם אין דעתו לשתות מברך לאחריו, ואמר מר רב עמרם כוס של קידוש כל זמן שלא בירך ברכת המזון חייב לברך עליו ברכה אחרונה וה"מ היכא דלית ליה כוס לברכת המזון אבל איית ליה כוס לברכת המזון כיון דעדיין לא מסח דעתיה דהא איית ליה כוס של ברכה לא צריך לברוכי אחר כוס של קידוש, ואי קשיא למה מברך בורא פרי הגפן על כוס של ברכת המזון, משום דאפסקיה בברכת המזון, והיכא נמי דלא הוי ליה לבד מן ההוא כסא של קידוש ואיקרי ובריך ברהמ"ז נפיק בברכת המזון ולא יכול

למיהדר ברוכי על הגפן בתר ברכת המזון. ולא שנא קדיש מקמי פתורא ולא שנא קדיש אפתורא כיון ששתה כדי רביעית כבר נתחייב בברכה ראשונה ואחרונה דעד רביעית שמיה שתייה וא"ת קידש ולא שתה רביעית א"כ לא יצא ידי חובתו כמו שאמרנו הלכך טעון ברכה לאחריו ובסדור מר רב סעדיה צריכין כל היושבין לטעום מן היין או מן הפת שקידש עליה ומי שקפץ ונטל ידיו אינו מקדש על היין, ואסור לו לדבר קודם שיטעום מן הקידוש ואם דיבר אינו חייב להחזיר [ולקדש] אלא בורא פה"ג, ובהלכות תרויהו קדיש ואישתלי ולא טעים ושתי ליה אחרינא מייתא ליה כסא אחרינא ומברך בפה"ג ושתי, ולא צריך אהדורי קידושא דאמר מר המקדש אם טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא, ואמר מר רב שרירא הכי סבירא לנא דזמנין סגיא בהכין וזימנין לא סגיא בהכין היכי דמי אי במקום סעודה קדיש ושקלוהו אחריני לכסא ושתיוה ועדיין יושב הוא במקומו סגיא בהכין לברך על הכוס אחר בפה"ג ודיו, ואי שלא במקום סעודה קדיש או קם מן ההוא דוכתא צריך למיהדר ולקדושי:

סימן קמג

גרסינן בפרק ערבי פסחים ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין אין לי אלא ביום בלילה מנין ת"ל את יום השבת, מהדר אלילא ונסיב ליה קרא לימא ועוד עיקר קידושא בלילא הוא אלא אימא זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום השבת, ביום מאי [מברך] אמר רב יהודא ב"פ הגפן, והיא בורא פה"ג בחול כי בחול אוכל אדם ואח"כ שותה בעת שמזדמן לו אבל בשבת צריך להביא כוס ולברך עליו קודם שיאכל בפריסת מפה והיא ב"פ הגפן הקרוי קידושא רבא וכדרב אשי כלומר שהשבתות וימים טובים קבוע להו כסא ויש חיצונים שמברכין ביום ב"פ הגפן ומקדש השבת והיא דרך שטות ובורות ולא נפיק ידי חובתן ולא עוד אלא שהם חייבים מלקות בשביל לא תשא שהברכה ברכה שאינה צריכה היא, וגם מפסיקין בין ברכה לשתייה, רב אשי איקלע למחוזא אמרו ליה ליקדש לן מר קידושא רבא אמר מאי קידושא רבא כל היכא דאיתיה בורא פה"ג ברישא בריך בפה"ג ואגיד ביה חזייה להההוא סבא דקא גחין ושתי ליה קרי אנפשיה החכם עיניו בראשו, תניא לילי שבתות ולילי ימים טובים יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ובגדולות אע"ג דאידכיר קדושת היום בתפלה ועל כסא מיבעי' לי' [נמי] לאדכוריה בברהמ"ז דת"ר לילי שבת ולילי ימים טובים וכו' שבת ויו"ט אין בהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ואמרינן שבת ויו"ט נמי משכחת לה דיש בהן קדושה

על הכוס, דאי לא קדיש באורתא, מקדש ביממא, ואמרינן דאי לא קדיש לא קתני, אבל אי אישתלי ולא קדיש באורתא וודאי מקדש ביום ואמרינן נמי אמר רבא הלכתא טעים מבדיל טעים מקדש ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו, ואפילו ר"ח וחוש"מ דלית בהן קדושה על הכוס, בברכת המזון מדכרינן, וקידושא ביום מאי הוא אי קדושא כדאורתא, הא אמרת אין בהן קדושה על הכוס, אמר רב יהודא בורא פה"ג והיינו קידושא רבא ביומא דשבתא וביומא טבא ובשאלתות דמר רב אחא אלא אמר רב יהודא בורא פה"ג אייתויי כסא וברוכי עליה ומשתי משום כבוד שבת:

סימן קמד

ובפסוקות ובגדולות אע"פ שקדשו בבית הכנסת לא יצא ידי קידוש עד שיקדש בביתו דהלכתא כשמואל דאמר אין קידוש אלא במקום סעודה דכתיב וקראת לשבת עונג במקום שקראת לשבת שם תהא עונג הלכך בדוכתא דמקדשי מיבעי' להו למיכרך ריפתא אפילו מארעא לאיגרא הדר מקדש, ובפסוקות נמי קדיש באושפיזא ואיתרמו ליה אינשי דלא ידעו לקדושי אזיל ומקדש להו דאמר רב אשי כי הוינן ביה רב כהנא הוי מקדש לן כי הוו אתו אריסיה מדברא הדר מקדש אמר להוציא רבים ידי חובתן שפיר דמי, ובירושלמי שמואל אמר קדיש בביתיה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש, בשהיה בדעתו לאכול בבית אחר ואמר מר רב יהודא עבדינן לחומרא כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה: גרסינן בפרק ערבי פסחים אותן בני אדם שקדשו בביהכנ"ס אמר רב ידי קידוש יצאו ידי יין לא יצאו, ושמואל אמר אף ידי קידוש נמי לא יצאו, ורב למה לה לקדושי בביתיה כדי להוציא בניו ובני ביתו, ושמואל נמי למ"ל לקדושי בבי כנישתא לאפוקי אורחין ידי חובתן וכבר כתבינן לעיל דנהגו האידנא לקדושי בבי כנישתא לעולם בין איכא אורחין בין ליכא אורחין, ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה, סבור מינה ה"מ מבית לבית אבל מפינה לפינה לא אמר להו רב חנן בר תחליפא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ואפילו מארעא לאיגרא הוה מקדש, ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה, ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הוינן ביה מר כי הוה מקדש לן אמר לן טעימו מידי הכא דילמא אדעיילתו לבתייכו מיתעקרי לכו שרגא ולא מתקדיש לכו ולא מיתאכיל לכו ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה וכן הלכתא, ובין לרב ובין לשמואל תרויהו סבירי ידי יין לא יצאו ותניא כוותייהו דתניא שינוי יין א"צ לברך ושינוי מקום צריך לברך וכן הלכתא אמר רב יוסף בר אבא אמר רב אעפ"י שאמרו שינוי יין א"צ לברך

אבל מברך הטוב והמטיב, יתיב רב אידי בר אבין קמיה דרב חסדא ויתיב רב חסדא וקאמר משמיה דרב הונא הא דאמרת שינוי מקום צריך לברך לא אמרן אלא מבית לבית אבל מפינה לפינה לא:

סימן קמה

גרסינן בסוף ראהו ב"ד תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כולן אע"פ שיצא מוציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם יצא אינו מוציא ואם לא יצא מוציא, בעי רחבא ברכת הלחם של מצה שהיא המוציא וברכת היין של קידוש היום שהיא בפה"ג מאי כיון דחובה היא מפיק או דילמא ברכה לאו חובה היא ופשטינן אע"פ שיצא מוציא דאמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא הוה מקדש לן וכי הוה אתי אריסיה מדברא הוי מקדש להו, ת"ר לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא א"כ אוכל עמהן פי' שאם אינו אוכל עמהן נמצא שמוציא ש"ש לבטלה אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות בהלל ובמגלה אע"פ שיצא מוציא, ובתשובה אין קידוש אלא במקום סעודה בעריכת שלחן לפת ומכשיריה ולא דבר אחר, ונשאל ממר רב האיי הא דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה בעריכת שלחן לפת ומכשיריה או כל מיני מאכל, וכד מקדש איניש בביתא לבהדי שרגא ומקום סעודה במקום אחר ומיתחזי ליה, כמקום אחד דמי ולא צריך למיטעם מידי או כשני מקומות דמי וצריך קדוש, והבדלה צריכה מקום סעודה או לא, והשיב סעודה זו וודאי עריכת שלחן בלפת ומכשיריה ולא לדבר אחר, ובזמן שהנר בבית זה ומקום סעודה בבית אחר והנר נראה במקום סעודה אם אורה של נר מגיע לשם להשתמש בו ודעתו מיושבת עליו לאכול לאור הנר אע"פ שהוא במקום אחר מקדש שם ושפיר דמי אבל אם אין שם הנר נראית ואין אורה מגיע להשתמש בו אין שם סעודה ואין שם קידוש, אבל הבדלה א"צ מקום סעודה:

סימן קמו

ואמר מר רב יהודא מי שקידש לאנשי ביתו ובא אצל אנשים שיודעין לקדש אינו רשאי לקדש להם, וכתב הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמרי דהה"ד להבדלה ולכל ברכת המצות והוא שיצא והוא שיודעין [לקדש] [לברך], ועוד כתב נמי אית מרבנן דאמרי אונן אע"ג דאסור בשתיות יין בקידוש ובהבדלה מותר דתניא בספרי דבי רב מיין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיין הרשות שהיה בדין הואיל ואונן אסור בשתיית יין ונזיר אסור בשתיית יין מה אונן לא עשה בו יין מצוה כיין הרשות אף נזיר לא עשה בו יין מצוה כיין רשות

ולא תימא דהאי עשה ולא תעשה אקידושא והבדלה קאי דאפילו נזיר חייב בקידושא והבדלה אלא אנשבע קאי דתנן הריני נזיר מן החרצנין ומן הזגין ומן התגלחת ה"ז נזיר וכל דקדוקי נזירות עליו ואמרינן עלה מתניתין דלא כר"ש דתניא ר"ש אומר אינו חייב עד שיזיר מכולן ורבנן [אמרי] אפי' נזיר באחת מהן הוי נזיר ואמרינן מאי טעמייהו דרבנן דכתיב מיין ושכר יזיר, ור"ש ההוא מיבעי' לי' לאסור יין מצוה כיין רשות, ואמרינן מאי הוא אילימא קידושא והבדלה והלא מושבע מהר סיני היא אלא מאי לעשות יין מצוה כיין הרשות כי הא דאמר רבא שבועה [שאשתה] וחזר ואמר הריני נזיר אתיא נזירתו וחלה אשבועתו ואנן חזי לן דהאי דאמרי הני רבנן דלעיל דאונן אע"ג דאסור בשתיית יין, בקידוש והבדלה מיחייב, האי אונן על מי שמתו מוטל עליו לקוברו קאמר ולאו אאונן לאחר שנקבר המת דלאחר שנקבר המת וודאי מותר הוא בשתיית יין וכיון דמותר היא בשתיית יין האיך יפטור מקידוש והבדלה, ועוד כל הני דקדוקין לא צריכנא להו לענין קידוש ואי איצטריכו לענין הבדלה היא דצריכי אבל קידושא דבשבת היא מפורש היא במקומו בתחלת מי שמתו דקתני אינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך אינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן ומברכין עליו ומזמנין עליו וחייב בק"ש ובתפילה ובכל מצות האמורות בתורה וכו':

סימן קמז

ובגדולות קדיש ואתעקרא ליה שרגא מעיילין ליה מאני לאתרי דאיכא שרגא והדר מקדיש וטעים מידי כמעשה דרב הונא דאמר מר רב יהודאי הלכתא כמעשה דרב הונא וכי אמרינן הלכה כר' יוחנן דאמר בין שינוי יין בין שינוי מקום א"צ לברך ה"מ לברכת יין אבל לקידוש לא וקיי"ל דאי אישתני מחמרא בישא לחמרא טבא אומר ברוך הטוב והמטיב, מביתא לביתא דהיינו שינוי מקום אומר בפה"ג, ובתשובה והיכא דהוי נר בבית ומקום סעודה במקום שהוא משתמש לאורה מקדש שם ואם לאו אע"פ שאורה נראה אין שם סעודה ואין שם קידוש ואמר מר רב שלום לקדש בבית ולצאת לחצר לסעוד אם רואה את מקומו הראשון מותר כדקאמרינן שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימון שכיון שרואין זה את זה נעשין כמקום אחד וכמסיבה אחת ומצטרפין וה"נ כאן כיון שכשיושב בחצר רואה את מקומו הראשון נעשה כמפינה לפינה (ואסור) [ומותר], ובפיסקא נמי היכא דקא יתיב בחצר וקא חזי פורתא דנהורא דשרגא דאיכא בביתא ולא משתמש להההוא נהורא

אורחא דמילתא דמצוה מן המובחר למיתיב להדי שרגא ולקדושי ואי לא אפשר כגון דאיכא הבלא או סירחא ליתוב בההוא דוכתא ולקדיש כי היכי דקאמרינן לענין סוכה רב שרא לי' לרב אחא ברדלא וכו' ורבא שרי ליה לרב אדא בר אהבה וכו', ובתשובה נמי מאן דאית ליה שרגא בביתיה ובעי מיכל בחצר מצוה למיתב להדי שרגא ומקדש ואי איכא הבלא ליתיב בחצר להדי (דחצר) [דביתיה] וקא חזי פורתא מנהורא דשרגא ומקדש, ונשאל ממר רב האיי הא דאמר אביי כי הוינן בי מר [רב כהנא] כי הוה מקדש לן אמר לן טעימו מידי דילמא אדעייליתו לאושפזייכו מתעקרא שרגא ובקידושא דהכא לא נפקיתו, וקשיא לן הדין טעמא מי שאין לו נר בלילי שבת או מי שכבה נרו אסור לו ליטעם מידי נמצא מתענה בשבת או אית טעמא אחרינא, והשיב כך ראינו שאין דבר זה תלוי בנר אלא בסעודה דאמרינן (רב הונא) סבר אין קידוש אלא במקום סעודה בעבור כי אחר אשר קידש כבתה הנר ולא נתישבה דעתו לאכול סעודתו אלא באורה ופינו לו בגדיו לבית חופת בנו וחזר וקידש ואכל ומתוך שלא חשב לעצמו את הקידוש הראשון אלא חזר וקידש עוד שנייה למדנו שהוא סבר שאין קידוש אלא במקום סעודה ואלו נתישבה דעתו לאכול בחושך אחר שכבתה נרו מותר היה וגם הקידוש עולה לו ובעבור אשר לא נתישבה דעתו לקבוע סעודתו שם חזר וקידש במקום סעודה, וכן רבה הי' אומר לבנ"ב אחר שמקדש להן אכלו כאן כשיעור מהו שיקרא סעודה למען יעלה לכם הקידוש כי במקום סעודה היא ואם לא תאכלו כלום שמא תכבה הנר ולא תתישב דעתכם לקבוע סעודה בחושך ולא עלה לכם קידוש זה לפיכך מי שאין לו נר או שכבה נרו אינו אסור לטעום כלום ומותר הוא אם דעתו מיושבת עליו לסעוד בחושך א"נ שיש לבנה שסועד לאורה מותר ואם אין דעתו מיושבת עליו לאכול אין קידוש עולה לו עד שקובע סעודה ומקדש ויעלה לו קידוש היום:

סימן קמח

גרסינן בפרק במה מדליקין אמר רב הונא הרגיל בנר שבת הויין לו בנים תלמידי חכמים, הרגיל במזוזה זוכה לדירה נאה, הזהיר בציצית זוכה לטלית נאה, הזהיר בקידוש היום זוכה וממלא גרבי יין גרסינן בפרק בני העיר שאלו תלמידיו את ר' זכאי במה הארכת ימים אמר להן מימי לא השתנתי מים בתוך ד"א של תפילה, ולא כניתי שם לחבירי ולא בטלתי קידוש היום אימא זקנה היתה לי פעם אחת לא היה לי קידוש היום מכרה כיפה של ראשה והביאה לי קידוש היום, תאנא כשמתה הניחה לו שלש מאות גרבי יין כשמת הוא הניח לבניו שלש אלפים גרבי יין ובשאלתות דמר רב אחא ואסור לי'

לאיניש למיטעם מדעם מקמי דמקדש והיכא דלא קדיש ואישתלי וטעם מקדש דאמר רבא הלכתא טעם מקדיש טעם מבדיל ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולה, ובפסוקות הלכתא מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו מי שלא הבדיל במוצאי שבת מבדיל והולך כל השבת כולה, והוא דלא טעים מידי כאמימר דבת טוות ולמחר הבדיל, ובהלכות הבדלה אנו עתידין לבאר זו היטב, ובסדר מר רב עמרם והיכא דנאים מחמת שכרות או שינה או שאר אונסין ולא קידש בלילי שבת מקדש בבוקר ואפילו כל היום כולו, ובסידור מר רב סעדיה נמי אי אירע מאורע ולא קידש בלילי שבת מקדש ביום השבת, כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם לכבוד לילה ואם אין לו אלא כוס אחד כבוד לילה קודם לכבוד יום ולא אמרינן נשבקינהו למחר וליעבד בי' תרתי משום דחביבה מצוה בשעתא, ואע"ג דמי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו ה"מ דיעבד אבל לכתחלה לא, וכי אמרינן לכתחלה לא ה"מ לקדוש אבל להבדלה הא תניא הנכנס לביתו במוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלין כולן לאחריו ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתה משום דשניא עיולי יומא מאפוקי יומא עיולי יומא מקדימינן ליה אפוקי יומא מאחרינן ליה כי היכא דלא ליהוי עלן כטעונא ואע"ג דאמרינן בסיפא ב"ש היא לא פליגי להו ב"ה היכא דלית ליה:

סימן קמט

גרסינן בפרק ערבי פסחים אמר רב ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש וכן אמר רב אדא בר אהבה אמר רב נטל ידיו לא יקדש אמר להו רב יצחק בר שמואל בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחינן לשמעתתיה זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב זימנין דהוה חביבא עלי' ריפתא מקדש אריפתא וזימנין דהוה חביבא לי' חמרא מקדש אחמרא אלמא בחביבותא תליא מילתא ולא בנטילה תלי' מילתא וכן הלכתא, והאי דאמר רב ברונא בשם רב נטל ידיו לא יקדש כלומר לא יקדש על היין אלא על הפת כי ליכא נטילת ידים לפירות וכיון שנטל ידיו קבע בדעתו על הפת והפת חביב עליו והילכך לא יקדש על היין אלא על הפת ומ"מ נראה מכלל דברי רב ברונא כי עיקר קידושא על היין הוא מדאמר נטל לא יקדש אלא על הפת (כי ליכא נטילת ידים לפירות וכיון שנטל ידיו קבע בדעתו על הפת והפת חביב עליו והילכך לא יקדש על היין אלא על הפת) מכלל דהיכא דלא נטל ידיו חייב כעיקר קידושא שהיא על היין, וכן אמר רב אדא בר אהבה כדברי רב ברונא, ורב יצחק בר שמואל פליג עילוהי ואמר להו אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחינן

לשמעתתיה כלומר שאתם אומרים בשמו שעיקר קידוש על היין היא ולא על הפת אבל אני פעמים הייתי משמש לפני רב וזימנין דחביב לי' ריפתא מקדש אריפתא אפי' היכא דלא נטל ידיו הדין מאי דחזי לן לעניות דעתן בשמועה זו, וחזינן למר רב עמרם שפירש זו השמועה ונראה לנו קצת שיבושין בדבריו ולא ידעינן אם הן טעות סופר ואלו תורף דבריו ואמר רב עמרם הא דאמר נטל ידיו לא יקדש בקידושי דבי שימשא איתמר דאמר רב ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש ולא למיעקר קידושא לגמרי אלא לא יקדש על היין אלא מקדש על הפת מ"ט יין א"צ נטילת ידים בשלא נגע בבית הכסא דאמור רבנן כל הנוטל ידיו לפירות אינו אלא מגסי הרוח ופת טעונה נטילת ידים וכיון שנטל ידיו ועקר דעתו מן היין ושם דעתו על הפת לפיכך אם נטל ידיו לא יקדש על היין אלא על הפת וכן אמר רב אדא בר אהבה, אמר לו ר' יצחק ב"ש בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחינן להו לשמעתתיה מידי בנטל ידיו ולא נטל ידיו תליא מילתא בין נטל בין לא נטל קידוש על היין מצוה ועל הפת רשות וזימנין סגיאין הוי קאימנא קמיה דרב אימת דחביבא לי' חמרא מקדש אחמרא אימת דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא:

סימן קנ

ואמר מר רב האיי כך היו הראשונים נוהגין לענין קידוש היו מחזירין וטורחין הרבה להביא יין שראוי לברך עליו בפה"ג והיה אצלם מצוה שראוייה לחזור אחריה ואם אין להם היו מקדשין על הפת בשבת ויו"ט חוץ מלילי פסח לפי ששנינו לא יפחתו לו מד' כוסות של יין ואפילו מן התמחוי והיו רואין לקדש על הפת יותר משאר מיני שכר שמברכין עליהן שהכל נ"ב, ואמרו רבנן קמאי פי' נר חנוכה וקידוש היום פרסומא ניסא עדיף [דעדיף] למיזבין שמן לנר ולאו חמרא לקידוש דאפשר לקדושי אריפתא, ואמר מר רב עמרם בענין ד' כוסות של פסח שאם אינו מוציא יין בכמה פרסאות או שהי' בא בספינה ואין לו תקנה כל עיקר להביא יין ישרה ענבים או צמוקים במים ויעשה מהם ד' כוסות שכך אמרו חכמים יין צמוקים לא יביא ואם הביא כשר וכיון דלקרבן אם הביא כשר לקידוש ולהבדלה לכתחלה כשר במקום שאי אפשר להביא יין, וכתב הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמרי משמעתא דא דאין סוחט אשכול של ענבים ואין מביאין צמוקין לקידוש אלא בדלא אפשר ליה וכן אתה מוציא בפסוקות לענין סוחט, ועוד משמע דאין אומר הגדה בלילי פסחים על הפת, ואמר מר רב צמח מקדש על הפת במקום שאין יין (הכיצד) בפסח מקדש ואינו אוכל עד שיסדיר את הפסח ואח"כ אוכל ואי בשבת אומר ויכולו והמוציא ואינו בוצע עד שיאמר אשר קדשנו ואוכל, ובסדור מר רב עמרם

נמי אין מבדילין על הפת ומקדשין על הפת, ואמר מר רב האיי בשעה שאין יין וצריכין לקדש על הפת מברכין על הפת תחילה ואח"כ על (הכוס) [היום] ודמי שהפת גורמת לקידושא שתאמר ואין מקדשין על הפת אלא במקום שאין יין כלל, ואמר מר רב נטרונאי כסדר הזה מקדש אומר ויכולו וכל הפרשה ואם אין לו יין מברך בפה"ג ואח"כ מברך על היום וטועם ממנו כדי רביעית ואם לא טעם כדי רביעית לא יצא י"ח וכדי רביעית היינו מלא לוגמיו ואם אין לו יין מקדש על הפת ובמקום בפה"ג אומר המוציא, ומנ"ל דעל יין מקדשינן דאמר ר' שמואל בר נחמני אר' יוחנן מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים אם אנשים משמח אלקים במה משמח אלא מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב אין קידוש אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח לאפוקי שריחו רע דלאו אורח ארעא ולאפוקי מגולה ואע"ג דשפייה במסננת אפ"ה הקריבהו נא לפחתך, ובסדור מר רב עמרם ולאפוקי דילמא נפל מידי ואע"ג דעבריה במסננת ולא אשכח ביה מידי אפ"ה הקריבהו נא לפחתך קרינן ביה: ת"ר אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין, אטו אשיכרא ואמיא מי לא מברכינן שהכל אלא אמר אביי ה"ק אין אומרים הבא כוס של ברכה לברך אלא על היין, פי' [לברך] ברהמ"ז אבל על שכר לא וה"מ דלא קבע סעודתו עילוהי אבל קבע סעודתו עילוהי היינו מישתייה ומקדשין עליו ומברכין עליו בהמ"ז, ובירושלמי אמר ר' זעירא מדברי שניהם מבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין דעתי' דר' זעירא דאמר ר' זעירא מבדילין על השכר ואזלינן מאתר לאתר מישמע קידושא וכתב הנגיד ולי אית מרבנן דאמרי מבדילין בלא יין דקאמר היכא דשכר חמר מדינה כדבעינן למימר, ואין מקדשין אלא על היין דקאמר שאין מקדשין על השכר אע"ג דאיתיה חמר מדינה אלא פת עדיפא והיא דחביבא ליה אי נמי דלית ליה, ובפסוקות ובגדולות ואי לית ליה חמרא מייתא עינבי ועצר להו במעלי שבתא או במעלי יומא טבא ולאורתא מקדש עליהו דאמר ריב"ל סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום הואיל ולענין נזיר קרוי יין דכתיב מכל אשר יעשה מגפן היין ובסדור מר רב עמרם ויין מגיתו שפיר דמי לקדושי עליה דאמר רבא סוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הכוס ואומר עליו קדוש היום, ולאחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו ומברך ענט"י, נטל ידיו לא יקדש על היין, ובפסוקות ובגדולות היכא דלא שכיח יין מייתא עינבי יבשות דכמישין בגופנייהו ותרי להו במיא ועצר להון ומברך עליהו בפה"ג דתניא יין כושי ויין בורק והלסטיין של מרתף דרתח במעצרתיה ושל צימוקים לא יבא ואם הביא כשר וכל היכא

דאמר ואם הביא כשר מברך עליה בפה"ג, וכסא דטעים ליה בפומיה לא מיבעי לברוכי עליה ברכת המזון ולא למימר עליה קדושי ואבדלתא דאמר מר טעמו פגמו:

סימן קנא

בפ' המוכר פירות אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב אין קידוש אלא על היין הראוי לנסך ע"ג מזבח לאפוקי שריחו רע ולאפוקי מגולה ואע"ג דעבריה במסננת אפ"ה הקריבהו נא לפחתך, אבל יין מגיתו מקדשין עליו דתני ר' חייא יין מגיתו לא יביא ואם הביא כשר וכיון שאם הביא כשר אנן אפילו לכתחלה מקדשין עליו ואמר רבא סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום ויין מזוג נמי אחשובי אחשביה דאר' יוסי בר חנינא מודים חכמים לר' אליעזר בכוס של ברכה שאין מברכין עליו בפה"ג עד שיתן לתוכו מים הלכך מקדשין עליה, ויין של מרתוף ושל צמוקים לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר אנן אפילו לכתחלה, אמרי רבוותא לא כל צמוקין שרי לקדושי עליהו אלא כגון דכמישין בגופניהו ולא דיבישן וכד עצרית להו נפקי מיניהו לחלוחית הני הוא דתרינן להו במיא ומעצרינן להו ומקדשינן עליהו אבל אי כד עצרית להו לא נפקי מיניהו לחלוחית לא מקדשין עליהו וחמרא דריחיה חלא וטעמיה חמרא מקדשין עליה ומברכין עליה בפה"ג דגרסינן בפרק המוכר פירות אמר רב יהודא יין הנמכר מברכין עליה בפה"ג ורב חסדא אמר גבי חמרא דאקרים למה לי, וא"ל אביי לרב יוסף הא רב יהודא והא רב חסדא מר כמאן ס"ל א"ל אנא מתניתא ידענא דתנן הבודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה והולך ואח"כ נמצא חומץ כל ג' ימים הראשונים וודאי הן מכאן ואילך ספק מאי קאמר אר' יוחנן ה"ק כל ג' ימים הראשונים וודאי יין מכאן ואילך ספק מ"ט חמרא מעילאי עקר והא טעמיה ולא עקר ואת"ל בתר דטעמיה עקר הוי ריחיה חלא וטעמיה חמרא וכל ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא, ואע"ג דפליג ריב"ל ואמר ריחיה חלא וטעמי' חמרא חלא, ולא ידעינן כמאן מיניהו פשיט ר' יוסף הא אשכחינן לאביי ורבא דאיפלי'גו בהאי פלוגתא בע"ז בפרק השוכר את הפועל דאיתמר חלא לגו חמרא דברי הכל בנותן טעם חמרא לגו חלא אביי אמר במשהו ריחיה חלא וטעמי' חמרא, חלא, ורבא אמר בנותן טעם ריחיה חלא וטעמיה חמרא, חמרא, וקיי"ל הלכתא כרבא וכיון דקם ליה ר' יוחנן כרבא וריב"ל כאביי ממילא שמעינן דהלכתא כר' יוחנן ושמרים דרמי עליה מים אע"ג דאית בהו טעם יין לא מברכין עליה בפה"ג דאמרינן בעי מיניה רב נחמן מרב חייא שמרים שיש בהן טעם יין מהו א"ל מי סברת חמרא היא קיוהא בעלמא היא:

סימן קנב

תניא לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי ר' יהודה, ואית דגרסי בתאוה, בירושלמי לתאוה אבל כשהוא מתאוה שכשהא הוא ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך והלכתא כר' יוסי דקיי"ל הלכה כר' יוסי מחבירו, ומתני' דערבי פסחים דברי הכל היא דמודה ר' יוסי בערב פסח משום חיובא דמצה, ובערבי שבתות ובערבי ימים טובים היכי דאתחיל לי' מקמי ט' שעות ואימשך סעודתיה דתניא מפסיקין לשבתות דברי ר' יהודה, ר' יוסי אומר אין מפסיקין ומעשה ברשב"ג ור"י ור' יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהן היום א"ל רשב"ג לר' יוסי רצונך נפסיק וניחוש לדברי יהודה חברינו א"ל בכל יום אתה מחבב דברי בפני יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי יהודה בפני הגם לכבוש את המלכה עמי בבית לא נפסוק שמא יראו התלמידים ויפסקו הלכה לדורות אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי, ואמר רב יהודא אמר שמואל אין הלכה כר' יהודה דאמר מפסיק סעודתו ועוקר השלחן ומקדש ואח"כ גומר סעודתו, ולא כר' יוסי דאמר גומר סעודתו ואח"כ מקדש אלא פורס מפה ומקדש ואח"כ שרי המוציא וגמר לסעודתיה ומברך ברכת המזון, תניא כוותיה דשמואל ושוין שאין מביאין את השלחן אלא א"כ קדש ואם הביא פורס מפה ומקדש, וה"מ לקידוש אבל להבדלה אינו מפסיק כדבעינן למימר לקמן, והא דאמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה לומר שפורס מפה ומבדיל ואח"כ גומר סעודתו כדרך שהוא עושה בקידוש ליתא, וכתב הנגיד הכי ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך ואפילו לר' יוסי לא קאמר דלא ליפסיק אלא אי אתחיל אבל אתחולי לכתחלה לא לתחיל, ולי אית מרבנן דאמר הכי מתוקמא פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי במנחה קטנה דהיינו מתשע שעות ומחצה ולמעלה ור' יוסי בערב הפסח משום חיובא דמצה ממילא דלר' יהודא דלא יאכל מט' שעות ומחצה ולמעלה, ולר' יהודה אפילו סמוך למנחה קטנה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מט' שעות ולמעלן כדי שיכנס לשבת כשהוא תאוה דברי ר' יהודה מאימתי אמר ר' יוסי דלא ליתחיל בערב הפסח הא תני חדא שוין שאין מתחילין ואוקימנא בע"פ ומאי אין מתחילין מט' שעות ומחצה ולמעלן דהיינו מן המנחה ולמעלה דבין לר' יהודא ובין לר' יוסי אין מתחילין ובע"ש מט' שעות ולמעלה לר' יהודה אין מתחילין דהיינו סמוך למנחה מט' שעות ומחצה ומעלה לר' יוסי אין מתחילין ואיכא ביניהו חצי שעה אבל קודם תשע בין לר' יהודה בין לר' יוסי מתחילין והלכה כר' יוסי, ובשאלתות דמר רב אחא ת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום מביאין להן כוס ראשון ואומ' עליו קידוש היום

כוס שני אומר עליו ברהמ"ז דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכלין והולכין עד שתחשך גמרו כוס ראשון אומרים עליו ברהמ"ז והשני אומר עליו וכו', ולי אית מרבנן דאמר לא עבדינן לא כר"י ולא כר"י אלא כיון שקידש היום פורס מפה ומקדש כדאמרינן לעיל, אלא למאי איכתיבא הא דשאלתות דמר רב אחא למיגמר מינה היכא דגמרו כשקידש עליהן היום דמזון תחלה והדר קידוש כר' יוסי ועוד משום דאית בה שאין אומר שתי קדושות על כוס אחד אלא א"כ אינון חדא מילתא כגון הבדלה וקידושא:

סימן קנג

וכתב הרב בהלכות דיליה הכי ת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום מביאין כוס ראשון ואומר עליו קדושת היום והשני אומר עליו ברהמ"ז דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכלין והולכין עד שתחשך גמרו כוס ראשון מברך עליו ברהמ"ז והשני אומר עליו קדושת היום, הא מתניתא כבר אידחיא לה דאמר רב יהודא א"ש אין הלכה לא כר"י ולא כר"י אלא פורס מפה ומקדש מיהו אע"ג דאידחי' לה גמר מינה דהיכי דגמיר סעודתיה מקמי דקדיש יומא ואדמשו ידיהו קדיש יומא מקדמינן ומברכינן ברהמ"ז, והשני אומר עליו קדושת היום אמאי ונסגי כוס אחד אמר רב ששת לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ואי קשיא לך יו"ט אחר שבת דאמר רבא יקנה"ז דאלמא אומר שתי קדושת על כוס אחד התם לאו שתי קדושת הן דקידושא ואבדלתא חדא מילתא היא אבל ברהמ"ז וקידוש תרתי מילי נינהו, ובשאלתות דמר רב אחא והיכי דאתחיל במעלי שבתא מדאנהר וקידש עליה יומא פורס מפה על פתורא ומקדש דת"ר מפסיקין לשבתות דברי ר' יהודה ור' יוסי אומר אין מפסיקין ואמר רב יהודא אמר שמואל אין הלכה לא כר"י ולא כר"י אלא פורס מפה ומקדש, ובפסוקות ובגדולות היכא דקבעו סעודתיהו מקמי ט' שעות ואכלו עד שחשיכה וקידש יומא הלכה פורס מפה עילוי פתורא ומקדיש ואע"ג דלא בירך ברהמ"ז לבתר דמקדיש שרי המוציא וגמר סעודתיה ומברך ברהמ"ז וכשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה ולא לעקירת שלחן אלא למפה הלכך קבע סעודתיה בשבתא ונפיק יומא פסיק מלמיכל ופריס מפה ומבדיל וגמר סעודתיה ומברך, ואמר מר רב צמח אי יתבו ושתו חמרא וקדיש עליהו יומא אי איכא תכא קמיהו לא צריך למיעקריה אלא פורס עליה מפה ומקדש דאמר רב יהודא אמר שמואל הלכה פורס מפה ומקדש ואמרינן למאי לאו לעקירת שלחן לא למפה, ואי איכא חמרא קמיהו כיון דלא שתו עד דמקדשי היינו הפסקה דיליה, ואמר מר רב מתתיה בפירוש פורס מפה ומקדש כיון שהשלחן ערוך ופת סדורה אין דרך להניח פת ולקדש על היין [הלכך] משום

כבוד פורס מפה ומקדש על היין, ובירושלמי כתב לענין ופירוק אם היה יושב ושותה מבעוד יום וקידש עליו היום אינו אומר בפה"ג, ובגדולות והיכא דגמרו סעודתיהו מקמי דמקדש יומא ועד דמשו ידיהו קדש יומא ליברכו ברישא ברכת המזון ולידכרו דשבתא או דיומא טבא וליסבון כסא אחרינא וליקדשו עליה ולא ליברכו תרויהו אחדא כסא לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד מ"ט אמר ר"נ בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבלות חבלות ואי קשיא לך יו"ט אחר שבת דאמרינן קידושא והבדלה על כוס אחד התם קידושא והבדלה חדא מילתא היא הכא ברהמ"ז וקידושא תרתי מילי נינהו:

סימן קנד

גרסינן בפרק ערבי פסחים רב חיננא [בר] שלמיה ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא הוה קאי עלויהו רב המנונא סבא אמרי ליה אזיל עיין אי נגה יומא ונפסיק ונקבעיה לשבתא אמר להו לא צריכתו למקבעיה דהיא קבעה נפשה דהכי אמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך קובעת לקידוש, פי' כל דבר שאוכל ממנו בחול עראי ועדיין לא הוציא ממנו המעשר אסור לאכול ממנו בשבת אלא א"כ עישר מ"ט כיון דכתיב וקראת לשבת עונג ובעי לענוגי לשבת במאכל ובמשתה איסתליקו לה כל פרי מתורת עראי והוי לי' בשבת כמאן דאזמניהו למיכל מיניהו בתורת קבע ואי עשרינהו מבעוד יום מצי למיכל מיניהו בשבתא ואי לא עשרינהו מבעוד יום אסור לעשרינהו משחשיכה ואפילו ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי ומאותו העת קבעתן השבת למעשר ואסור לאכול מהן באותו שבת מפני שקבעו למעשר וכן מספק חשיכה ספק אינה חשיכה קבעה שבת עצמה לקידוש ולא צריכי תו למידק אחשיכה אי לא חשיכה למקבעה משום דהיא קבעה נפשה הואיל וספק חשיכה ספק אינה חשיכה היא פריסו מפה וקדישו ותהדרו לסעודתיכו, סבר מיניה כשם שקובעת לקידוש ובעי למיפסק סעודה ולקדושי כך קובעת להבדלה למיפסק סעודה ולאבדולי אמר להו רב עמרם הכי אמר רב להבדלה אינה קובעת וה"מ לענין מיפסק דלא פסיק לסעודתיה אבל אתחולי בסעודה [לא] מתחיל ומיפסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה פוסק, ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה דהא רבנן דבי רב אשי לא הוו קפדי אמיא וכן הילכתא, ונשאל ממר רב האיי האי דגרסינן רב חיננא בר שלמיה ותלמידי דרב הוו יתבו בסעודתא, והוה קאי עילויהו רב המנונא סבא אמרו ליה חזי אי נגה קדיש יומא נפסוק ונקבעי' לשבתא אמר להו לא צריכתו שבתא היא קבעה נפשה דהכי אמר רב כשם שהשבת קובעת לענין מעשר כך קובעת לענין קידוש ילמדנו אדונינו אנה אמר רב

שמועה זו והאיך פירושה, שמצאנו בתלמוד ארץ ישראל ביאור כמעט ולא נתברר לנו, ויש כמו זאת במקומות אחרות שאומרים שמועה משום חכם ואין אנו מוצאין אותה כגון הא דאמרי' מסייע לי' לחזקיה דאמר חזקיה מלאוה בקרובים כשר. והשיב אל יקשה בעיניכם כי הרבה בלא מנין יש בתלמוד שנאמרו שמיעות בתוך מעשים וגופה דשמעתא לא נאמרה בדוכתא אחריתי וזימנין דהדרין אמרין גופא והוו בה וזימנין דשביק לה ומן ההוא דוכתא בלחוד גמרינן לה ולא צריכתו לאשכוחה בדוכתא אחריתי ויותר על כן משניות ברייתא דאמרי ת"ר ותניא ולא ידעינן היכא אמירן דלאו כולהו מכילתא (לא) מטיין לוותין וקאמרי' אפשר מילתא לא אהדר ליה ואהדר ליה במכילתא אחריתי והכא הא שמעתא דאמר רב המנונא סבא הדא היא דוכתא ולכך הוזכר מעשה זו כדי שתאמר בו שמועה זו ולמקבעה בגמרא, ואנו בנעורינו כך הגיע אלינו בעבור ההיא שמעתא באלו מציאות דאיסור ורב ספרא דאדכרינן מאי דתנן אלמנה מוכרת שלא בב"ד וא"ל ר' אבא לרב ספרא ולא איתמר עלה אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן א"צ לב"ד מומחין אבל צריכה לב"ד הדיוטות שמראין דברים הללו דאיתמר עלה בדוכתה, ובדוכתה ליכא מידי והכא בלחוד היא דאיתאמרא עלה וכמה תמהנו מזאת עד שראינו רוב התלמודים כך היא וישר בעינינו, והא שמעתא דרב דאתאן עלה מיהא אנו למדים כשם ששבת קובעת מוקצה למעשר כך קובעת שבת לקידוש, ופי' הדבר הזה כי העת שספק חשיכה ספק לא חשכה אין מעשרין את הודאי וכל מה שהגיע עונה הזאת ולא עישר הרי נקבע מוקצה לכל השבת כולה ותנן מפנין תרומה וודאי אבל לא את הטבל ולא את מעשר ראשון שלא ניטלה תרומתו ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו ואין אדם צריך לקבוע בלבבו על אותה התבואה כי היא מוקצה אלא הגעת העונה שהיא בלבבו של אדם ספק קובעת אותה למוקצה ואין אדם צריך לבדוק ולחקור וכן מעת שרואה אדם ספק חשיכה ספק לא חשיכה הרי נקבעה שבת לקידוש וא"צ לחקור מן הגגות או מראשי הדקלים ההגיע עת הקידוש כמו שאמרו לרב המנונא לבדוק להן כדי שיפסיקו לקידוש ויכינו את השלחן אלא משעה שנראית להן כן כבר נקבעה שבת והוקצה הטבל ונתחייבו להפסיק ומביאין את השלחן לקידוש, ומה שמצאתם בתלמוד א"י בענין שמועה זו אין אנו יודעין מה הוא אלא מאי דגמירנא בפירושה הגדנו לכם, וסיפא דשמעתא סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש קבעה להבדלה כי הלכה פסוקה כשם שמפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת להבדלה אין קובעת ולא אמרן אלא לאפסוקי אבל לאתחולי קבעה, והכי מפרשי רבנן לאפסוקי דלא מסלקינן שלחן ולהפסיק מלטעום כלום שאין אנו חייבין בשעה שספק חשיכה ספק לא חשיכה אבל

להתחיל בסעודה אין מתחילין אלא בתר דנפיק יומא ומבדיל, וכי אמרינן שאין קובעת להפסיק ולא מיחייב לאפסוקי ה"מ לאכילה אבל לשתייה מפסיק, ולשתות נמי לא אמרן דמפסיק אלא חמרא ושיכרא אבל למיא לא מפסיק כתב הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמרי הא דאמרי רבנן לענין אכילה דקא פסיק היכא דאתחיל בשבת קודם ספק חשיכה ספק לא חשיכה אם לא גמר מן חשיכה פורס מפה ומבדיל, ואיכא לאקשויי האיך תאמר שאין מתחילין באכילה מספק חשיכה ספק לא חשיכה והא אנן תנן ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלן כולן לאחריו דאלמא אוכלין אפי' משחשיכה במו"ש, ופריק קושיא זו כדאמרינן התם אין לו שני ה"נ אין לו שני:

סימן קנו

ובשאלתות דמר רב אחא נשי נמי מיחייבינן לקדושי ביממא דשבתא דאמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה ואמאי מ"ע שהזמ"ג היא ונשים פטורות אמר אביי מדרבנן א"ל רבא והא דבר תורה קאמר ועוד אי הכי כל היכא דפטירין מדאורייתא ליחייבינהו מדרבנן אלא אמר רבא זכור ושמור בדבור אחד נאמרו כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ונשים הואיל וישנן בשמירה ישנן בזכירה ואמר מר רב האיי נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה ואע"ג דזמן גרמא דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, ולי אית מרבנן דאמר כיון שאשה ישנה בזכירה מה"ת אשה מברכת לבעלה אלא שהיא מגונה אבל קטן כיון שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן, ובשאלתות דמר רב אחא נמי מאן דלאו בר חובה היא כגון חש"ו כי מקדש לא מפקין אחרים ידי חובתן כדתנן זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן וכתב נמי רב אחא ברם אלו מאן דבעי מזבין שרגא וקידושא לשבתא וליכא בידיה אלא [על] חד מינהון הי מינייהו עדיף קידוש היום עדיף דהו"ל חובה דאורייתא דכתיב זכור את יום השבת לקדשו ואמר מר זכרהו על היין בכניסתו אבל נר לכבוד בעלמא היא או דילמא נר עדיף דאי ליכא נר לא מיתאכיל ליה ולא מישתי ליה ומעניא שבתא ולא הו"ל שלום בביתיה, ת"ש דאמר רבא פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו בעי רבא נר חנוכה וקידוש היום הי מינייהו עדיף בתר דבעיה הדר פשטה פרסומא ניסא עדיף. וכתב הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמר תניא כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם לכבוד לילה ולא איפשיט בהדיא מאי כבוד יום ומאי כבוד לילה ומדקא מפרש מר רב אחא דנר לכבוד בעלמא היא איכא למימר דכבוד לילה כגון נר בלילי שבת, וממילא ידעת דכבוד יום כגון עונג שבת וכיוצא בו, ועוד מדקיי"ל אם אין לו אלא כוס אחד קידוש

היום קודם לכבוד היום ידעת דהכי היא ועוד דאמר מר בר רב אשי לענין קידושא רבה דיומא דשבתא אתויי כסא ומברך עלי' "ומשגר" משום כבוד השבת:

סימן קנז

ולאחר שמקדש על הכוס על השלחן נוטל ידיו ומברך על נטילת ידים. וחייב לבצוע על שתי ככרות בשבת ומברך המוציא דגרסינן בפרק כיצד מברכין אמר ר' אבא חייב לבצוע על שתי ככרות בשבת שנא' לקטו לחם משנה ואמר רב אשי חזינא לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא, נקיט תרתי דכתיב לקטו לחם משנה ובצע חדא דלא ליתחזי כרעבתנותא, ר' אמי ור' אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירובא דשבתא מברכי עלה המוציא הואיל ואיתעביד ביה חדא מצוה נעביד ביה מצוה אחריתי, ואפשר דהא דר' אמי ור' אסי כגון יום טוב שחל להיות בערב שבת דעבדינן עירובי תבשילין בחמשה ואכלינן ליה להוא עירובא בליל שבת. אי נמי כגון דעביד עירובא מחול לשבת לענין טלטול ואכלינן ליה במוצאי שבת והאי מיקלע להו ריפתא לא בא להשמיענו דבשבת היא אלא אפילו בחול קאמר כלומר כי מיקלע להו בכל עת. שאלו מקמי רב נטרונאי גאון ביום טוב צריכין אנו לבצוע על שתי ככרות או לא והשיב הכי, הוו יודעין שצריכין אנו לבצוע על שתי ככרות כשבת מה טעם מפני שבשבת עצמה לא נתחייבו לבצוע על שתי ככרות אלא משום מן שכיון שלא היה יורד בשבת הוזהרו ישראל ללקוט לחם משנה ואר' אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת דכתיב לקטו לחם משנה ובימים טובים נמי כיון שלא ירד מן ביו"ט חייבין אנו לבצוע על שתי ככרות כבשבת ומנין שלא ירד מן בימים טובים שכך שנו חכמים ששת ימים תלקטוהו ר' יהושיע אומר למדנו שאינו יורד בשבת. ביום טוב מנין ת"ל לא יהיה בו, ביוהכ"פ מנין ת"ל שבת לא יהי' בו: הלכות נר. תנן בשבת בפ"ק לא יפלא את כליו ואיבעי' לן בליליא היא ושמא יטה את הנר או דילמא אפילו ביממא ושמא יהרוג את הכנים ומתניתן ר"א היא דאמר ההורג כינה בשבת כהורג גמל ופשיטנה [מברייתא דתנא] לא יפלה [כליו] שמא יטה את הנר, אמר רב יהודא אמר שמואל אפילו להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו [אסור] לאור הנר ולא אמרו אלא דבני מחוזא דזקנות אבל דילדות בגדיהן ידוע שהן רחבות ודבני חקלייאתא [כולהו] מידע ידיען, ויש נמי מי שאומר דבני מחוזא דלבשי לבנים אבל דבני חקלייאתא מידע ידיען. ולא יקרא לאור הנר גרסינן בירושלמי תני ר' חייא אבל מסתכל מה שבכוס ומה שבקערה ואינו חושש אית דבעי מימר שהיא לשעה ואית דבעי מימר מפני הנקיות ומשום הסכנה מאי נפיק מביניהון לקוב חזרין מ"ד שהיא לשעה אסור מ"ד מפני הנקיות מותר. ר'

ירמיה סליק גבי ר' אסי מזיג ליה כסא שרי מסתכל ביה אמרו ליה בני ביתיה חמי מה עביד א"ל דנהג בשיטות רבי' דתני ר' חייא אבל מסתכל הוא מה שבכוס ומה שבקערה ואינו חושש והאי דכתבינן לקוב חזרין הכי אשכחן בנוסחא ירושלמי ואפשר דהוי טעות סופר ואפשר למהוי לקנב חזרין כגון קניבות ירק כלומר איכא ביניהון לקנב החזרין לאור הנר מ"ד מפני שהיא לשעה כלומר שמסתכל בקערה או בכוס לשעה בהעברת עיניו אבל קניבות ירק צריך עיון גדול ואינו לשעה [ואסור]. ולא יקרא לאור הנר, אמר רבה ואפי' שתי קומות או שתי מרדעות או אפי' כמה בתים זה ע"ג זה, וקיי"ל כרבה ואע"פ דבפרק שואל אוקמה להאי דרבה כתנאי כיון דסתם לן תנא כוותיה דתנן מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו אבל לא מן הכתב לא חיישינן להא מחלוקות דברייתא וכבר פירשנוה שם דהלכתא כרבה:

סימן קנח

לא יקרא לאור הנר דייקינן ממתניתן חד הוא דלא יקרא אבל שנים קורין וה"מ בענין אחד אבל בשתי ענינות אפי' שנים אין קורין דחיישינן שמא יטה ואפילו אדם חשוב אסור ממעשה דר' ישמעאל אמר רב אשי ובמדורה אפילו עשרה בנ"א קורין כאחד אסור, ירושלמי אמר שמואל לא שנו אלא אחד אבל שנים מאחר שיכולין למחות זה על זה מותר, ונשאל לרבינו האי גאון ז"ל ולא יקרא לאור הנר אמר רבה ואפי' גבוה שתי קומות, ומצאנו בפירושי אדונינו נטריה רחמנא דהלכתא כרבה ומנהגנו כאן בקירוואן בבתי כנסיות מתקבצין אנשים בכל ליל יום הכפורים ופעמים בלילי שבתות וקורין תהלים לאור העשישות במקראות יש הפרש בין רבים בבית הכנסת ליחידים בבתים או בין הנרות לעשישות או לא, ועוד ראינו לאדונינו במקצת תשובות כי שנים בענין אחד מותר זה הענין המותר כמו פרשה שצריכין לשבת או חזנות שצריכין לאותה שבת או כל דבר שרוצין התלמידים לקרות בתלמוד כמנהגם בחול כולן בענין אחד מותר או לא כי יש מן הקדמונים שאסרו ילמדנו אדונינו, וודאי כרבה ואין אדם חלוק עליו ושנים שקורין בענין אחד מותר דהכי סלקא שמעתא, ומילתא פסיקא אמרו שנים קורין בענין אחד וטעמא דמילתא דמינטרי אהדדי, וליכא למימר דהא מילתא בפרשה שהוצרכנו באותה שבת או בחזנות של אותה שבת אלא כל ענין אחד מותר לשנים אפילו לימוד גמרא הכי סליק אלא מיהו לא רגילי רבנן למיעבד הכי ולא חזי לנא ולא שמיע לנא דנקיטי נוסחא וגרסי בשרגא בלילי שבתא ומאן דאסר לאו גמרא נקיט אלא סייג שוי במנהגא תני חדא שמש בודק קערות וכוסות לאור הנר ותניא אידך לא יבדוק, לא קשיא כאן בשמש קבוע

כאן בשמש שאינו קבוע, ואיב"ע הא והא בשמש שאינו קבוע ולא קשיא הא בדמישחא והא בדנפטא, איבעי' להו שמש קבוע בדמישחא מהו אמר רב הונא הלכה ואין מורין כן ורב ירמיה ב"א אמר הלכה ומורין כן, שמעינן השתא דבין שמש קבוע בין שמש שאינו קבוע בודק כוסות וקערות לאור הנר ודוקא בדנפטא דמאיס ונפיש נהוריה ולא צריך לאצלויי אבל בדמשחא שמש שאינו קבוע ודאי אסור ליה, שמש קבוע פליגי והלכה בודק ואין מורין כן, והאי דכתבינן לעיל ואפילו אדם חשוב אסור ממעשה דר' ישמעאל, הכין כתב רבינו חננאל הגאון ז"ל אבל הרב פסק בהלכות שלו ואם אדם חשוב הוא שאין דרכו להטות את הנר מותר וכמו שפסק הרב כן פירש בגמרא בפי' אמר רבא אם אדם חשוב הוא מותר ומותבינן עליה לא יקרא שמא יטה אר' ישמעאל אני אקרא ולא אטה פעם אחת קרא וביקש להטות וכו' ר' נתן אומר קרא והיטה ממש וכתב על פנקסו אני ישמעאל בן אלישע הטיתי נר בשבת לכשיבנה בהמ"ק אביא חטאת שמינה כי הי' סבור שיבנה בית המקדש בימיו, ואית דמפרשי דהאי דאמר וכתב על פנקסו לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה כלומר ללמוד ממנו ולקבוע הלכה שאפילו על הטיית הנר מביאין קרבן, והקשינו מזו לרבא כי הנה ר' ישמעאל שהיה אדם חשוב והטה, ותירץ ר' אבא להעמיד דברי רבא שאני ר' ישמעאל הואיל ומשים עצמו ע"ד תורה כהדיוט מרוב שחביבין עליו דברי תורה אבל שאר גדולים שאין חביבין עליהן דברי תורה כל כך ואין רגילין להושיט ידם לתקן את הנר מפני גדולתן כגון הני התיר רבא ואמר אם אדם חשוב מותר, והך דכתב ר"ח ואפילו אדם חשוב אסור משום מעשה דר' ישמעאל, אפשר למיהוי כגון אדם חשוב בדברי תורה והוא משים עצמו עליהן כהדיוט כגון ר' ישמעאל ובהני [לא] התיר רבא כי באמת אמרו החזן רואה מהיכן התינוקת קורין אבל הוא לא יקרא אמר רבה בר שמואל אבל מסדר הוא ראשי פרשיות אבל כולה לא, ותינוקת של בית רבן אפילו כל הפרשה מסדרין מפני שאימת רבן עליהן [ולא אתו] לאטוויי:

סימן קנט

תנן בסוף פרק כל כתבי הקודש נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל, ואם בשביל ישראל אסור, מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל אסור, עשה גוי כבש לירד בו ירד אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור, מעשה בר"ג וזקנים וכו', ת"ר גוי שילקט עשבים מאכיל אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל בד"א בשאין מכירו אבל מכירו אסור גזרה שמא ירבה בשבילו, ודווקא מים ועשבים הוא דחיישינן להכי אבל הדלקת נר ועשיית כבש וכיוצא

בהן דליכא למיגזר בהו שמא ירבה בשבילו כדאמרינן נר לאחד נר למאה אעפ"י שהוא מכירו אם עשה בשביל עצמו מותר, הא דאמרינן גוי שליקט עשבים מאכיל אחריו ישראל אוקימנא בדקאי לאפה ואזלה היא ואכלה אבל אוקמי עילויה, אסור דהו"ל כי מוקצה, ת"ר עיר שישראל וגוים דרין בתוכה והיתה בה מרחץ המרחצת בשבת אם רוב גוים מותר לרחוץ בה מיד אם רוב ישראל ימתין בכדי שיחמו חמין וכן מחצה כרוב ואדעתא דרובה קא מחממי, ונר הדלוק במסיבה אם רוב גוים מותר להשתמש לאורו ואם רוב ישראל אסור להשתמש לאורו מחצה על מחצה אסור מ"ט דאדעתא דרובה קא מדלקי, והאי נר הדלוק במסיבה כלומר אם יושבים עשרים בנ"א הי"א מהם גוים והט' ישראלים ונכבה להן הנר והן צריכין לנר ויקום השמש וידליק להן הנר בההוא וודאי אמרינן אדעתיה דגוים קא מדליק דאינון רובא ואע"ג דבשבת קאי מדליק שרי להנהו ט' ישראלים לאישתמושי להאי נר דלאו אדעתא דישראל אדליקו וכן ישראל דאתו לשם שרי לאישתמושי לההוא נר דלאו אדעתייהו אדליק אבל רוב ישראל אדעתא דישראל קא מדליק ואסור, שמואל איקלע לבי אבי תורן אתא ההוא גוי אדליק שרגא אהדרינהו שמואל לאפיה כיון דחזי דאייתא שטרי וקרי בהו אמר אדעתיה דנפשיה היא דאדליק הדר אדרינהו לאפיה בי שרגא, שמעינן מהני שמעתתא דאילו אדליק נר גוי בביתא דישראל אסור לאישתמושי הישראל לאותו נר דוודאי אדעתיה דישראל קא עביד דהוא מאריה דביתא ואם מתקן הנר נמי לאפושי נהורא ה"נ אסור לאישתמושי להההוא נר ישראל וכש"כ וודאי אי מדליק או מתקן עבדו או שפחתו של ישראל הנר שהיא אסור חדא דעבד ושפחה וודאי לשם רבן הן עושין ועוד ששביתתן על רבן וכש"כ במילתא דצריכה לישראל ומי שמקיל ומתיר בתיקן הנר באפושי נהורא ומשים חילוק בין אפושי נהורא להדלקתו, שלא כהוגן עושה וטועה ומתעה ואסור לספר הימנו וכש"כ כשיעשו העבדים או השפחות של ישראל והאי דאיצטרכינן למיכתב האי מילתא משום דאיכא קצת ארצות שבארצות אדום שמתקנין להן עבדיהן ושפחותיהן הנר בלילי שבתות ואיסורא גדולה הן עושין ומצוה להוכיחן על כך שלא ישנו באולתן:

סימן קס

תנן בפרק כל כתבי הקודש ר' שמעון בן ננס אומר פורסין עור של גדי ע"ג שידה תיבה ומגדל שאחז בהן האור מפני שהוא מחרך, ועושין מחיצה בכל הכלים בין מלאים בין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה ר' יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים מפני שאינן יכולין לקבל את האור ומתבקעין ומכבין את האור, ולית הלכתא כר' יוסי דקסבר

גרם כיבוי אסור אלא הלכתא כרבנן דקא שרו גרם כיבוי, אמר רב יהודא טלית שאחז בה האור פושטה ומתכסה בה ואם כבתה, כבתה, וקי"ל כרב יהודא, וכן ס"ת שאחז בו האור פושטו וקורא בו אם כבה, כבה, ת"ר נר שע"ג הטבלא מנער את הטבלא והיא נופלת ואם כבתה כבתה, אמרי דבי ר' ינאי לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור ואיתה כדאוקמה ר' ינאי, והנר שאחורי הדלת אסור לפתוח ולנעול כדרכו דאביי ורבא דאמרי תרויהו מודה ר"ש בדאיכא פסיק רישא ולא ימות, ואסור לפתוח את הדלת כנגד המדורה בשבת ואפילו ברוח מצויה:

סימן קסא

מתני' נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה וכו', אר' אמי בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד, ת"ר מעשה ונפלה דליקה בחצר של ר' סימאי ובאו אנשי קיסטרא של צפורי לכבותה מפני שאפטרופא של מלך היה ולא הניחן מפני כבוד שבת ונעשה לו נס וירדו גשמים וכיבוה ולערב שיגר לכל אחד ואחד מהן שתי סלעים ולאפרכס שבהם חמשים דינרים וכששמעו חכמים בדבר אמרו לא היה צריך לכך, שהרי שנינו נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה, תנן בפרק במה מדליקין המכבה את הנר מפני שהוא מתירא מפני גוים מפני ליסטים ומפני רוח רעה ואם בשביל החולה שישן פטור, כחס על הנר כחס על השמן כחס על הפתילה חייב, ר' יוסי פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהיא עושה פחם, וסוגיא דשמעתא אם חולה הוא שיש בו סכנה מותר לכבות לכתחלה ואפילו לר' יהודה כי צורכי חולה לפקוח נפש נעשית בשבת ע"י גדולי ישראל, ואם חולה שאין בו סכנה היא לר' שמעון לא יכבה ואם כבה פטור אבל אסור ולר' יהודה חייב חטאת, כחס על הנר וכו' ור"י פוטר בכולן חוץ מן הפתילה מפני שהיא עושה פחם, אסקה ר' יוחנן דר' יוסי כר"ש ס"ל והכא בפתילה שצריך להבהבה עסקינן דבהא אפילו ר' שמעון מודה דקא מתקן מנא:

סימן קסב

תנן בפרק כירה אין נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ואם נתנו מבעוד יום מותר, ואין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן, מטלטלין נר חדש אבל לא ישן, ר' שמעון אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדלוק בשבת ונותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה, אמר רב חסדא אע"פ שאמרו אין נותנין כלי תחת התרנגולות כדי לקבל ביצתה שאסור לבטל כלי מהכינו אבל כופה עליו כלי בשבת שלא

תשבור. איתמר מת המוטל בחמה ר' יהודא אומר הופכו ממטה למטה, ורב חיננא בר שלמיה אמר משמיה דרב מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו היכא דאיכא תינוק או ככר כ"ע לא פליגו דשרי כי פליגו היכא דליכא מ"ס טלטול מן הצד שמיה טלטול מר סבר לא שמיה טלטול, לימא כתנאי אין מצילין את המת מפני הדליקה אר' יהודא בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה היכי דמי אי דאיכא ככר או תינוק מ"ט דת"ק דאסר אי דליכא מ"ט דר' יהודה בן לקיש אלא לאו בטלטול מן הצד פליגי מ"ס טלטול מן הצד שמיה טלטול ומ"ס לא שמיה טלטול, לא דכ"ע טלטול מן הצד שמיה טלטול והיינו טעמי' דר"י בן לקיש מתוך שאדם בהול על מתו אי לא שרית ליה טלטול דרבנן אתו לידי כיבוי דאורייתא, אר' יהודא בר שילא אמר ר' יוחנן הלכה כר' יהודה בן לקיש במת שמעינן מינה דטלטול מן הצד שמיה טלטול ולא שרו לי' רבנן אלא לגבי מת דלא ליתו לידי איסורא דאורייתא אבל בעלמא אסור וקשיא לן הא דגרסינן בפרק כל הכלים בענין פגה שטמנה בתבן וחררה שטמנה בגחלים אלעזר בן תדאי אומר תוחבין לה בכוש או בכרכר והן ננערות מאליהן ואמר רב נחמן הלכה כאלעזר בן תדאי דסבר טלטול מן הצד לא שמיה טלטול, ופרקינן כי אמרינן טלטול מן הצד שמיה טלטול ה"מ כגון אבנים וכיוצא בהן דומיא דמת כדאמרינן התם בן ח' חי הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו דכמת דמי אבל פגה שטמנה בתבן ופוגלא שטמנה בעפר וכיוצא בהן כגון אוכלין שהוא צריך לאוכלן בשבת טלטול מן הצד בכי הא מילתא לא שמיה טלטול:

סימן קסג

פיסקא, ואין נאותין ממנו לפי שאינו מן המוכן, ת"ר מותר השמן שבנר ושבקערה אסור להסתפק ממנו ור' שמעון מתיר, מטלטלין נר חדש וכו' ת"ר מטלטלין נר חדש אבל לא ישן דברי רבי יהודה ר' מאיר אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו באותו שבת ור"ש אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדלוק בשבת ומותר לטלטלו ואע"ג דקיי"ל כר"ש בענין מוקצה בהא לית הלכתא כוותיה דגרסינן בסוף פרק מי שהחשיך פליגו בה רב אחא ורבינא חד אמר בכל השבת כולו הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת מיאוס ומאי ניהו נר ישן וחד אמר במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכתא כוותיה לבר ממוקצה מחמת איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בו באותו שבת אבל מוקצה מחמת חסרון כיס אפילו ר"ש מודה דתנן כל הכלים ניטלין בשבת חוץ מן המסר הגדול ויתד של מחרישה וקיי"ל דכל היכא דפליגו רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל הלכך נר שהדליקו בו באותה שבת אע"פ שכבה אסור לטלטל דמוקצה מחמת איסור היא וכן

מותר השמן שבנר ושבקערה שהדליקו בהן באותה שבת אסור להסתפק מהן באותה שבת, אמר ר' זירא פמוט שהדליקו עליו באותה שבת דברי הכל אסור לטלטלו לא הדליקו עליה באותה השבת ד"ה מותר לטלטלו באותה שבת וכן הלכתא. ומטה שיש עליה מעות אסור לטלטלה אין עליה מעות מותר לטלטלה בין ייחדה בין לא ייחדה והיא שלא היו עליה בין השמשות אבל היו עליה בין השמשות מגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולא יומא והו"ל כמוקצה מחמת איסור והילכך אסור לטלטלה והלכתא מניחין נר ע"ג דקל בשבת ואין מניחין נר ע"ג דקל ביום טוב מ"ט כיון דבשבת בדיל מיניה לא אתי לאישתמושי במחובר לקרקע וביו"ט דלא בדיל מיניה אתי לאישתמושי במחובר הלכך בשבת שרי וביו"ט אסור, אמר רב יהודא אמר שמואל אין מוקצה לר"ש אלא גרוגרת וצימוקין לבד, ירושלמי מאי שנא הני הואיל ומסריחות בינתים אמר רבא כי הוינן בי רב נחמן הוי מטלטלינן כנונא אגב קיטמא ואע"ג דאיכא עליה שברי עצים תניא מלבנות המטה וכרעי המטה ולוחין של סקיבס לא יחזיר ואם החזיר פטור אבל אסור ולא יתקע ואם תקע חייב חטאות רשב"ג אומר אם היה רפוי מותר, בי רב חמא הוי ליה מטה גלילניתא והוה מהדר ליה ביומא טבא א"ל ההוא מרבנן לרב חמא מאי דעתך בנין מן הצד היא נהו דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא דרבנן מיהו איכא א"ל אנא כרשב"ג ס"ל דאמר אם הי' רפוי מותר וכן הלכתא:

סימן קסד

נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות והא קא מבטל כלי מהיכנו אמר רב הונא ברי' דר"י ניצוצות אין בהם ממש ושרי לטלטולי ולא מבטל ליה מהיכנו, ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה, תניא נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות בשבת ואצ"ל בע"ש, ולא יתן לתוכו מים מפני שהיא מכבה מע"ש ואצ"ל בשבת, ובפסקא הכי והלכתא נר שלא הדליקו בו באותה שבת מותר לטלטלה בין נר ובין מנורה שלה שהיא פמוט וא"צ להניח עליו ככר ובלא ככר מותר לטלטלה לכתחלה דאמר שמואל שרגא דמישחא שרי לטלטולי בשבתא דנפטא אסור לטלטולי דהו"ל מוקצה מחמת מיאוס ורבה ורב יוסף דאמרי תרוי' אפי' דנפטא נמי שרי לטלטולי, ואפילו כבתה ואפי' נפלה מן המנורה אסור לטלטלה באותה שבת ואסור להניח עליה ככר ולטלטלה בין לצורך גופה בין לצורך מקומה שלא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד דקיי"ל בכולה שבת הלכתא כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסורו ומאי ניהו נר שהדליקו בו באותו שבת ואין הלכה כר"ש דמיקל, והא דתנן מטלטלין נר חדש אבל לא ישן אע"ג דסתם ר' יהודה הוא דאסור במוקצה

מחמת מיאוס, דהלין נרות לא שהדליקו בהן בשבת כלל אלא נר חדש שלא הדליקו בו כל עיקר נר ישן שהדליקו בו בחול וא"כ למה אוסר ר' יהודה לטלטלה בשבת מפני שמלוכלכת בנפט ונמאסה, ומפרש בברייתא מטלטלין נר חדש אבל לא ישן דברי ר' יהודה ר' מאיר אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מהנר שהדליקו בו באותה שבת והלכתא כוותי' [דר"מ] דהו"ל מוקצה מחמת איסורו, ור"ש אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן הנר הדולק בשבת אבל כבה מותר לטלטלו ואין הלכה כמותו זה מצאתי כתוב בשם רבינו נסים, ולענין מנורה ביו"ט כדתנן ג' דברים ר"ג מחמיר כב"ש ואמרינן מ"ט דב"ש אר' יצחק בר ביזנא הכא במנורה של חוליות עסקינן משום דמיחזי כבונה, וב"ה מ"ט לפי שאין בנין בכלים ואין סתירה בכלים, ואר' זירא פמוט שהדליקו בו באותה שבת לד"ה אסור לטלטל לא הדליקו עליו בשבת דברי הכל מותר לטלטלה והא דר"ז לא דחוליות אבל דחוליות בין מנורה גדולה בין מנורה קטנה אע"ג דלא הדליקו בה באותה שבת אסור לטלטלה, וקני מנורה שהחזירן בשבת חייב חטאת מפני שהוא כבונה וכן הלכה:

סימן קסה

ענין שביתת עבדים וראינו לאחד מן המחברים קצת תשובות מענין עבדים בשמירות שבת וראינו לכתבן הנה, ואלו נוסחיהן, וששאלתם חכם שצריך לפתוח פרק בשבת והוצרך לעיין בספר לאור הנר ואחרים [עומדין] על גביו אסור או מותר, כך ראינו שאם אדם חשוב היא שאינו רגיל לתקן את הנר מותר ואם אינו [אדם] חשוב [אם] אחד עומד על גביו מותר, וששאלתם בשבת מהו שיאמר אדם לעבדו לקוט לי תאנים וענבים להביא בערב מותר או אסור, כך ראינו שאסור לאדם לומר לעבדו כך שעבדו חייב לשמור שבת כמותו, ותו וששאלתם עבד ערל שלקחו ישראל מותר לקיימו או לא, והיכא דלא רצה למול, או שלקחו רבו על תנאי [אם] מותר להשהותו לאחר י"ב חודש, כך ראינו שאסור לקיימו דת"ר מקיימין עבדים שאינן נימולין דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר אין מקיימין והלכה כר' עקיבא, והיכא נמי דלא רצה למול או שלקחו רבו על תנאי מותר לקיימו עד י"ב חודש בלבד, דאמר ריב"ל הלוקח עבד מן הגוי מגלגל עמו עד י"ב חודש וחוזר ומוכרו לגוים והלכה כריב"ל, וששאלתם ליחד אצלו רבו בהמה כגון צמד של בקר או שאר בהמות והוא בספר, א"ל תג"ר, בין הגוים, אם יודע רבו בוודאי שעושה מלאכה בהן בשבת לא ייחד אצלו ואם לחוש הוא אין חוששין שאפילו ר' שמעון בן אלעזר שהוא מחמיר אין חושש אלא לענין טהרות בלבד דקאמרינן רשב"א אומר בא"י אין משהין אותו מפני הפסד טהרות, ועבד של ישראל שנמצא אוכל נבלות וטריפות ומחלל שבתות

ייסרהו רבו פעם ראשונה ושניה ויאיים עליו בהכאתו ובהתראה ובריצוי ואם אינו חוזר בו מותר למוכרו לגוים מה טעם מפני שעיקר מצות שימור שבת היא וכשאסרו חכמים לישראל למכור עבדו לגוים וקנסו אותו עד עשרה בדמיו מפני שמבטלו מן המצות וזה שאוכל נבלות וטריפות ומחלל שבתות מותר למוכרו לגוי ואסור לקיימו שלא יכניס רבו באיסור ובעון, וששאלתם מקומות שאין היהודים מוצאין שפחות לקנות אלא מצריות והן במקומינו מצויות והגוים מותר להם בדינם להניח היהודים לקנותן אבל חוץ מהן אין מניחין אותן לקנות אלא בסתר ובסכנה ויש מהן שמתגירות לאלתר ויש מהן שמתגיירות לאחר זמן ויש שאין רוצות לחזור כלל וישראל השרויין באותן מקומות נצרכין להן ביותר שלא יצרכו בניהן ובנותיהן או נשותיהן להביא מים על כתפיהן מן המעיינות ולצאת בפורני עם שפחות הגוים ופרוצים ונמצא בנות ישראל באות לידי בזיון ובסכנה, מותר לקיימן אותן שפחות אע"פ שלא נתגיירו ויש רשות להשתעבד בהן או לא, כך ראינו שפחות אלו מותר לקיימן אע"פ שלא חזרו בהן הואיל וצריכין אתם להן צורך גדול אבל חייבין אתם להשביתן מעשות מלאכה בשבת כל עיקר דכתיב למען ינוח עבדך ואמתך כמוך ובמקום שאין מתיראין מן העבדים שלא יתגיירו שלא יגלו סוד ישראל למבקשי נפשם ודמן ויבאו לידי סכנות נראין שאין מקיימין אותן כל עיקר אבל כגון שפחות הללו ששאלתם מותר לקיימן, ובתשובות אחריתי וששאלתם ישראל שקנה עבד או שפחה ושהה עמה זמן מרובה ואינו רוצה להתיהד מותר לשהותו אצלו כשהוא בגיותו או לא, כך ראינו שכל ישראל שקנה עבד או שפחה אם אינו רוצה להתיהד אסור לשהותו אצלו חודש אחד אבל אם מתיהד לאלתר ואומר לו למול והוא אומר להם המתינו לי עד שאבריא מן החמה או מן הצינה מותר אמרו חכמים הלוקח עבד מן הגוים מגלגל עמו כל יב"ח אם מל עצמו מוטב ואם לאו חוזר ומוכרו לגוים, וכשמותר לשהותו י"ב חודש ה"מ על עסקי מילה אבל עסקי יחוד אסור לשהותו כל עיקר, וששאלתם תו עבד ערל שהיה ביד ישראל ולא רצה רבו למולו אי נמי רוצה ישראל אדונו למולו ועבד אינו מקבל מוכרו לאלתר או מגלגל עמו י"ב חודש, תימה גדול יש בשאלה ראשונה בשלמא שאלה שנייה וודאי יש עבדים שאינן רוצין למול אלא ראשונה שאין רבו רוצה למולו אפשר כן עבד מוסר עצמו למולו ורבו אינו רוצה והלא חובה עליו למול את עבדיו הוו יודעין שמי שעושה כן עובר על המול ימול יליד ביתך ומקנת כספך ובכל יום ויום באיסור עומד אלא כך נראה שזה שלא מלו לכתחלה ועובר בכל יום בעשה כדי שנתיר למוכרו לגוים לפיכך אסור לו למוכרו לגוי אלא ימול אותו לכתחלה וימכרנו לישראל ואסור להשתמש בו עד שימול שלא מצינו בכל ישראל שעבד אינו מעכב על רבו ורבו אינו

מבקש למול עבדו, ובשאלה שנייה כך אמרו חכמים מקיימין עבדים שאין מלין דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר אין מקיימין ור' ישמעאל ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא, ומה ששאלתם ימכרנו לאלתר או יגלגל עמו י"ב חודש כך ראינו כשאנו אומרים אריב"ל הלוקח עבדים מן הגוים מגלגל עמהן י"ב חודש וחוזר ומוכרן לגוים אלמא קא קשיא מר' עקיבא [ומשני] לא קשיא כי קאמר ר' עקיבא אין מקיימין ה"מ שלקחו לעבד סתם אבל הא דריב"ל דפסקה למילתיה שאינו מל, ושוב אנו אומרים שלח רבין משמיה דר' אלעאי וכל רבותי אמרו לו משמו איזהו עבד ערל שמותר לקיימו שלקחו רבו ע"מ למולו, ושוב אנו אומרים יתיב ר' אמי ור' אסי ור' יצחק נפחא אקילעא דר' יצחק נפחא נפוק מילתא מביניהו עיר אחת היתה בא"י שלא רצו עבדיהן למול וגלגלו עמהן יב"ח ומכרו לגוים ומן אלו הטעמים אנו רואים כשעבד רוצה למול אסור לעכבו מן המילה וכשלקחו סתם אם מקבל אותו עבד למול מוטב ואם לאו ימכרנו לאלתר כר' עקיבא ואם מתנה אותו עבד עם רבו ע"מ שאינו מל יגלגל עמו י"ב חודש אם מל מוטב ואם לאו ימכרהו לגוים ומותר, ותו ששאלתם רגילין אנו במקומינו לקנות עבדים בזול ואין להן סחורה כמותה מהו למוכרן לאלתר שאין עומדין בדין ישראל אלא אחד ממאה ויש לנו ריווח הרבה, כיון שאין מקבלין עליהן מצות מותר למוכרן לגוים שכשאמרו חכמים אסור למכור עבדים של ישראל לגוים בעבדים שקבלו עליהם את המצות אבל הללו שאין מקבלין עליהן מצות מותר, ושפחה שאומרת אני יהודית וכל מעשיה מעשה גוים הן כמו שפירשתם מותר למוכרה לגוים ואין בכך כלום ולא כל הימנה שתאמר אני יהודית ואינה נאמנת שטבילת עבדים לא בסתר היא שכך אמרו חכמים מנימין עבדיה דרב אשי מסריה לרבינא ולרב אחא בריה דרבא לאטבול כו', ועבדים ושפחות הרי הן כגרים והלכתא גר צריך שלשה ואם יש עדים שהטבילוהו לשם עבדות אסור למוכרה לגוים ואם לאו מותר למוכרה לגוים, וששאלתם המוכר עבדו לגוים קונסין אותו עד עשרה בדמיו, כך פירושה עד עשרה באותן דמים שמכרו בהן לגוים שכיון שהוציאוהו מקדושות המצות ומשימור שבת ומכרהו לגוי קונסין אותו ומוציאין ממנו, אם מכרהו במאה זוז קונסין אותו אלף זוז אבל אם היו עבד ושפחה שהן רשעים חשודין על הגנבה ואין מקיימין מצות הנהוגין בהן ומפסידין באדוניהם כגון אלו מותר למוכרן לגוים שכיון שהוא חשוד על שחיטה שאינה ראויה וחשוד על הגניבה ואין לו אמנה אסור לסמוך עליו על בשר ויין ואין מוסרין לו דבר שיש בו איסור והיתר, גרסינן ביבמות פרק החולץ ת"ר מקיימין עבדים שאין מולין דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר אין מקיימין א"ל ר' ישמעאל לדבריך שאתה אומר אין מקיימין עבד ערל האיך התורה מזהרת עליו וינפש בן אמתך שהוא עבד ערל א"ל ר"ע

בלוקח עבד בין השמשות ולא הספיק למולו הכתוב מדבר, דכ"ע מיהת וינפש בן אמתך בעבד ערל הכתוב מדבר דעבד מהול נפקא לן מלמען ינוח עבדך ואמתך כמוך, וינפש בן אמתך זה עבד ערל והגר זה גר תושב וגרך אשר בשערך זה גר צדק. אריב"ל הלוקח [עבד] מן הגוי ולא רצה למול מגלגל עמו כל י"ב חודש לא מל חוזר ומוכרו לגוים ואמרינן הא דלא כר' עקיבא דאמר אין מקיימין אמר רב פפא אפילו תימא ר"ע ה"מ היכא דפסקיה למילתי' ואמר איני מל אבל אמר אמול מחר מחרתים היא שאמר ריב"ל מקיימין ומגלגל עמו י"ב חודש אבל אם פסק ואמר איני מל בהא ר' עקיבא אומר כה"ג אין מקיימין, וכן עוד מודה ר"ע בלוקח עבד ערל ע"מ שלא למולו שמותר לקיימו, ומקשינן אי הכי אדמשני ליה לר' ישמעאל בלוקח עבד בין השמשות ולא הספיק למולו הכתוב מדבר לישני ליה חדא מהני ופרקינן חדא מתרי תלת [טעמי] קתני וכולהו הכי איתניהו ועיר אחת היתה בא"י ולא רצו עבדיה למול וגלגלו עמהן כל י"ב חודש וחוזרו ומכרו לגוים כי האי תנא דתניא הלוקח עבד מן הגוי ולא רצה למול מגלגל עמו י"ב חודש וחוזר ומוכרו לגוים, וכתב גאון הכי וכיון דמוקמינן הא דריב"ל והא דתניא כוותיה והא דרבין אפילו כר"ע אי עביד כוותיה [דריב"ל] לא מהדרינן ליה, ומכל הני שמעינן דמוזהרין אנו ומצווין על שביתות עבדים בין מהולין בין ערלים:

סימן קסו

גרסינן בפרק כל כתבי הקודש אמר ר' אלעזר לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש ובמוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית, וגרסינן נמי התם עשירים שבא"י במה הן זוכין בשביל שמעשרין דכתיב עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ועשירים שבבבל במה הן זוכין בשביל שמכבדין את התורה ובשאר ארצות במה הן זוכין בשביל שמכבדין את השבת פי' כי בא"י מעשרין ולא בח"ל, ובבבל שכיחי רבנן טובא ומתיבתא והעשירים מכבדין אותן ובשאר ארצות דליכא נמי מעשר וליכא רבנן טובא זוכין העשירים מפני שמירות שבת, אמר ר' חייא בר אבא פעם אחת נתארחתי אצל בעל הבית בלודקיא והביאו לפניו שלחן של זהב משאוי ששה עשר בני אדם ושש עשרה שלשלאות של כסף קבועין בו וקערות וקיתינויות וצלוחיות קבועין עליו ועליו כל מיני מאכל וכל מיני מגדים וכל פירות וכשהן מניחין אותו אומרים לד' הארץ ומלואה וגו' וכשהם מסלקין אותו אומרים השמים שמים לד' והארץ נתן לבני אדם, אמרתי לו במה זכית א"ל קצב הייתי וכל בהמה נאה שמצאתי אמרתי זו לכבוד שבת אמרתי לו בני אשריך וברוך המקום שזכך לכך:

סימן קסז

גרסינן בפרק יום טוב שחל להיות בע"ש תני תחליפא אבוה דרבנאי חוזאה ואמרי לה אחוה דרבנאי חוזאה כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה לר"ה חוץ מהוצאות שבתות וימים טובים והוצאות בניו לתלמוד תורה שאם פיחת פוחתין לו ואם מוסיף מוסיפין לו, תניא אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת כיצד מצא בהמה נאה אומר זו לכבוד שבת מצא אחרת נאה הימנה מניח את השניה ואוכל את הראשונה אבל הילל הזקן מדה אחרת היתה בו שכל מעשיו לשום שמים דכתיב ברוך ד' יום יום, תנ"ה [ב"ש אומ'] מחד בשביך לשבתך, וב"ה אומרים ברוך ד' יום יום ת"ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש רב חידקא אומר ארבע א"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לד' היום לא תמצאהו בשדה ר' חידקא סבר הני תלת היום דכתיבי לבר מאורתא ורבנן סברי בהדי דאורתא והלכה כרבנן, ת"ר קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן שחרית, שחרית מדיחן לאכול בהן בצהרים, בצהרים מדיחן לאכול בהן במנחה, מן המנחה ולמעלה שוב אינו מדיח, אבל כוסות וקערות וקיתונות וצלוחית מדיח והולך כל היום כולו לפי שאין קבע לשתיה:

סימן קסח

הלכות ברכת ועונג של שבת: ת"ר ביום טוב (האחרון) מאחרין לבוא וממהרין לצאת בשבת ממהרין לבוא וממהרין לצאת, ביום הכפורים ממהרין לבוא ומאחרין לצאת, כלומר ביו"ט לא קרו פרשה אלא בחמשה גברי וליכא סדרא מאחרין למיעל לבי כנישתא דלא צריכי למיעל בהשכמה אלא מאחרין לבוא ומשום כבוד שמחת יום טוב ממהרין לצאת, ובשבת דאיכא סדרא שלימה וקרו שבעה גברי ממהרין לבא וממהרין נמי לצאת מפני שמחת עונג שבת, וביום הכפורים אע"ג דלא קרו שבעה וליכא סדרא שלימה ממהרין לבוא משום דנפיש שאר סידרא דיומא ומאחרין לצאת דליכא אכילה ושתייה ומבעי' ליה למהוי כלו לד', גרסינן בברכות פ"ק אמר רב הונא בר יהודא אמר ר' מנחם [אמר ר' אמי] אמר ר' יוחנן לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואפילו עטרות ודיבון ואמר רב הונא ברי' דרב יהודא אמר ר' מנחם אמר ר' יוחנן כל המשלים פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום מאריכין לו ימיו ושנותיו והשלמה פרשיות אלו לבד מקריאה בתורה כי בקריאה בתורה אחד קורא ואחד מתרגם על הקורא ובין הקורא ובין המתרגם קרו כל פסוקא ופסוקא חדא זימנא והכא מבעי ליה לאינש למשלם בכל שבתא ושבתא סידרא דיומא שנים מקרא ואחד תרגום, ומצות

התרגום הוא על פה מפני שהיא מתורה שבעל פה וכי ניתן למשה רבינו על הר סיני לקרותו בעל פה על התורה שבכתב [ניתנה]. רב ביבי בר אביי סבר לאשלומינהו הני פרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי תנא ליה חייא בר רב מדיפתי ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחודש וכי בתשעה מתענין וכו' כלומר כי מפני שצריך אדם בערב יוה"כ להתעסק בשמחת היום לא אריך לאתעסוקי בכך כי היכי דלא ליתי לאטרודי, סבר לאקדומינהו תנא ליה האי סבא, משום טעמא אחרינא כי השלמת הפרשיות בהדי ציבורא היא מצותן בכל שבת ושבת, ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר, והאי לישנא דכתבינן סבר לאשלומינהו הני פרשייתא דכולה שתא, לישנא דשיטפא היא כי לישנא בגמרא היא פרשייתא דכלה ושאר עמא דלא ידעי פירוש "כלה" אישטיף להו גמרא וטעו והוסיפו בה פרשייתא דכולה שתא, ופרוש פרשייתא דכלה פרשיות של אדר ואלול דאינון תרי ירחי דכלה דהוי עסיק בגירסיה וטריד בתנוייה דכלה ולא השלים פרשיותיו עם הצבור וכן נמי הא דגרסינן בשבת בפרק ואלו קשרים אמר ר' יוחנן איזהו תלמוד חכם שממנין אותו פרנס על הצבור זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר ואפילו במסכתא כלה, ומאן דמפרש וטעה כי כלה היא מסכתא בפני עצמה טעותא היא בידיה דלא מצינו מסכתא בעולם אלא שיתא סדרי דאינון ששים מסכתות וכדכתיב ששים המה מלכות ושמונים פלגשים ופירשו באגדתא אלו ששים מסכתות ושמונים פלגשים אלו שמונים בתי מדרשים שהיו בירושלים, ובשיתא סדרי לא משכחת בהו מסכת כלה ובעל הלכות שכתב בחיבורו פרק כלה לא משום דסבר ליה הכי אלא מפני שיש בו באותו פרק דברים שחיבר בענין כלה, והאי דר' יוחנן מפרשי תרי פירושא חדא דהאי דקאמר ואפילו במסכתא דכלה לקולא קאמר כלומר בכל מקום ואפילו במסכתא דכלה אם ישיב בכל הלכה שישאלנו ממנו ואע"פ שתדיר בה שאותו עת שעוסקין בה באלול או באדר ורגיל בה אם ישיב בכל המסכתא אפילו באותו עת ראוי למנותו פרנס על הצבור, ואית דמפרשי דלחומרא קאמר כלומר בכל מקום בתלמוד ואפילו במסכתא דכלה ששם מקובצים כל החכמים ומי שנשאל באותו עת ומשיב בפני כולן ודאי אינו משיב אלא מרוב חכמה שבו ועל פי ההלכה ומי שיש בו חכמה כל כך שידע להשיב באותו עת ודאי ראוי למנותו פרנס, והך פירושא בתרא טפי עדיף ומיסתבר נמי בסדר יומא פרק בא לו כהן גדול אמר ר' יוחנן איזהו תלמיד חכם כל ששואלין אותו דבר הלכה ואומרו למאי למנוייה אי במסכתא באתריה אי בכולא תלמודא ברישׁ מתיבתא, והך מימרא בתרא דר' יוחנן איכא נוסחאי דכתיבא בפרק בא לו כ"ג, ואיכא נמי מאן דגריס ליה בפרק אלו קשרים, ופי' כלה שהיו מתקבצין כל החכמים פעמים בשנה

באדר ובאלול ועוסקין בתנויי ומפלפלין בחכמה הישיבה כולה וכן שמענו כי רגילין רבנן למעבד עד השתא ואפילו בימי רבותינו הגאונים ולא אפשר לן למימר שבענין היום בלבד היו דורשין כי בוודאי באדר היו דורשין בפסחים וכן באלול בר"ה ויומא וסוכה, וחוץ מאלו שהיו ענין היום היו עוסקין באלול במסכת אחת מן התלמוד ובאדר באחרת עד שמשלימין כל התלמוד על הסדר הזה, ועל זה הסדר היא פירוש מה דגרסינן בבבא בתרא בסו"פ מי שמת אמר רבינא במהדורא קמא דרב אשי אמר לן ראשון קנה, במהדורא בתרא אמר לן יחלוקו והלכתא יחלוקו, ופי' מהדורא קמא ובתרא היא על דרך זה כי רב אשי האריך בישיבה ששים שנה והתלמוד כולו היא ששים מסכתות והיה לו שני מהדורות לכל מסכתא ומסכתא כי שתים למדו בכל שנה ושנה אחת באדר ואחת באלול ועל זו הדרך היא הא דגרסינן בסוף פרק היה קורא אמר רב אשי הני בני מתא מחסיא אבירי לב נינהו דהא קא חזו בשבחא דמתיבתא תרי זימני בשתא ולא מגיירי והני תרי זימני בשתא אינון אדר ואלול, ופי' ברור מזו שמענו כי שמענו שהיה יורד עמוד של אש מן השמים במתיבתא שם בכלה דאדר ובכלה דאלול וזה השבח שהיו רואים בני מתא מחסיא והואיל והיו רואים נס כזו ולא היו מתגיירים על זה היו אבירי לב והיינו דגרסינן בפרקא קמא דברכות אגרא דכלה דוחקא שהיו מתקבצין כל החכמים ובאין והיו יושבין בדוחק ושמיע לן נמי דאיכא מנהגא בקצת מקומות שהם משלימין ביום שני של ראש השנה כל אחד ואחד בביתו משנה תורה שהיא אלה הדברים מתחלתו ועד סופו שנים מקרא ואחד תרגום ומהני למי שלא קיים השלמת הפרשיות או למי שטעה בהן שנמצא עכשיו כאילו הן חוזרין בתחלת השנה והאי מנהגא לא ידעינן לי' עיקר ולא חזינן לי' לרבוותא וממה דקאמר ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר חזינן דאין עיקר לזה המנהג, ומה שפירשנו לעיל בהא דרב ביבי דסבר לאשלומינהו לפרשייתא דכלה הכין פירש מר רב האיי ז"ל ואמר מר רב שרירא בפירושיה חצי השנה רגילין רבנן דקרו לי' כלה והשנה תרי כלה והמנהג שקורין חצי התורה בכלה דסיתוא וחצי בכלה דקייטי מבראשית ולהלן פרשייתא דכלה דסיתוא ומן סוף ויקרא ולהלן פרשייתא דכלה דקייטי לפי צורך השנה אם פשוטה אם מעוברת:

סימן קסט

ואמר מר רב האיי לענין ואפילו עטרות ודיבון כך מנהג בישיבה שקורא אותן הקורא וחוזר המתרגם ואומר את שמות הללו כתיקנן וכן ראובן שמעון לוי ויהודה וגם זולתן יש רובי פסוקי שמות והמשלים פרשיותיו אף כאן צוהו לקרות שנים בתורת מקרא ואחד

בתורת תרגום ואלה אי אפשר לתרגמן כל עיקר אבל ברכת כהנים אפשר למתרגמה אלא גזירה היא משום ישא ואפילו יחיד אינו מתרגם כי כן נהגו רבותינו אבל מעשה ראובן ומעשה העגל אין מיתרגמין בצבור אלא שהמתרגם חוזר וקורא את הפסוקים להודיע שלא משום עצלות אין מתרגמין אלא משום כבוד צבור ומשום כבוד ראובן ואשר שם לבו בלשון התרגום מתבונן לעצמו בטעמיהן:

סימן קע

ובשבת מסדר כל הברכות כולן כמו בחול ומוסיף על פרשת התמיד פרשת שבת תרין פסוקי, ומסדר איזהו מקומן, ומוסיף במזמורים של תהלים כמה דבעי, ונהוג עלמא נמי לאוסופי בפסוקא דזימרא לאחר ברוך שאמר מזמור שיר ליום השבת ואע"ג דכל מאי דבעי אוסופי שפיר דמי לאוסופי מקמי ברוך שאמר כי היכי דלא לידלוג איניש בפסוקי דזימרא משום דתקינו רבנן ברכה לפניהם ולאחריהם מ"מ במקומינו נהגו למימר מזמור שיר ליום השבת בתר ברוך שאמר והיה העולם מקמי דליפתח בפסוקי דזימרא, ולאחר שמשלים את המזמור אומר פסוקי דזימרא כמו בחול וחותם בתריהו ישתבח ואח"כ אומר ויושע והכי שפיר למיחתם על פסוקי דזימרא מקמי דליפתח השירה וכדכתבינן בהלכות ברכות, ואע"ג דנהג עלמא דלא למיחתם על פסוקי דזימרא אלא לאחר השירה ולאחר שאומר נשמת כל חי ואילו פינו וכו' ואנן חזי לן דהאי מנהגא לאו דווקא אלא שפיר דמי למיחתם על פסוקי דזימרא לאלתר ישתבח ואח"כ אומר השירה ונשמת כל חי ואילו פינו, ומיבעי ליה לאינש למימר נשמת כל חי כמו שנהגו עלמא למימריה בשבתות ובימים טובים משום דנשמת כל חי מימי רבנן דהוראה איתקין שהרי היא נזכר בתלמוד כמו דגרסינן בערבי פסחים [קי"ח] מאי ברכת השיר רב יהודא אמר יהללוך ור' יוחנן אמר נשמת כל חי, וכתב רב נטרונאי גאון הכי ופסוקי דזימרא שאנו אומרין בכל יום כאן בשתי ישיבות אין רגילין לומר אז ישיר משה אלא לאחר שחותם על פסוקי דזימרא לאלתר חותם ופורס על שמע וכן בבית רבינו ובשאר בתי כנסיות אומר ויושע וכל השירה בכל השבתות ובכל המועדים וביוה"כ ואין ממחין בהן:

סימן קעא

ואומר שליח צבור ברכו את ד' המבורך ואומר הצבור בלחש ישתבח ויתפאר ויתרומם וכו' ועונין הצבור ברוך ד' הל"ו והא מילתא נהגו כל ישראל בכל בתי כנסיות לישב בכובד ראשיהן כפופין בשעה שאומר הש"צ ברכו והן אומרין ישתבח ויתפאר ויתרומם

וכו' ולאחר שאומרים ישתבח זה עונין ברוך ד' הל"ו וכ"כ נמי רב עמרם גאון, ואע"ג דנהגו עלמא הכי אנן שמיע לן מפומי דקצת חכמי הדור וחזי לן נמי הכי לעניות דעתן דכל מאן דמדקדק ומהדר על עצמו בתפילתו לית ליה למימר מידי בשעה שאומר הש"צ ברכו את ד' המבורך אלא לישב בכובד ראש ושותק ומאזין מפי ש"צ מה שהוא אומר ועונה אחריו ברוך ד' המבורך לעולם ועד והכי שפיר טפי דכד שמע אינש לשליח צבור שאומר ברכו צריך להאזין ולקבל עליו ולענות אחריו מה שראוי לענות ואין לו לאדם להשיח בשאר קילוסין בשעה שהוא שומע ברכו כלום יש עבד שמברכין לרבו ומקלסין אותו ואינו צריך לשתוק ולהאזין, ואפילו אם הוא רוצה להדר ולקלס לרבו צריך לשמוע קילוס המתחיל ולענות אחריו כראוי ולקבל עליו בסבר פנים יפות ואע"ג דכתבינן מה דשמיע לן ומה דסביר לן לעניות דעתין בהא מילתא מ"מ מאי דנהגו ברוב בתי כנסיות ישראל אין כח ביד אדם לזוז מאותו מנהג וכש"כ בכי הא מילתא:

סימן קעב

ולאחר שעונין ברכו פותחין בפריסות שמע בשתים לפניה בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא את הכל, ונהגו עלמא ברוב מקומות למימר בשבתות הכל יודוך והכל ישבחוך עד שרפים עם אופני הקודש לא' אשר שבת מכל המעשים ביום השביעי נתעלה וישב וכו' עד בשמים ממעל ועל כל שבח מעשה ידך וגומר את הברכה כמו בכל יום והא מילתא הכין כתב מר רב עמרם והכי נהוג עלמא באתרין, ואנן לעניות דעתן חזי לן דהאי מנהגא אין לו עיקר וטעותא היא דלא אשכחן בעולם בתיקן רבנן לאדכורי של שבת אלא בתפילה בלחוד בברכה רביעית ובברהמ"ז בבונה ירושלים וכל המזכיר של שבת בשאר ברכות טועה ולא יצא י"ח מפני שהוא משנה מן המטבע שטבעו חכמים בברכות, והני דמדכרין בתפילה כי נחית ש"צ באבות ובגבורות ובקדושת השם פיוט מענין של שבת וכן נמי בשאר ברכות טעותא היא בידיהו ומצוה להוכיחן על כך וכל הממעט באותן מנהגות ומתפלל התפילה לבדה בלא תוספת ובלא גירוע כדרך שתקנוה מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים שכרו שמור לפני המקום וכן נמי האי דנהגו למימר בכל שבת הכל יודוך ומסיימי בה של שבת שהיא לא' אשר שבת מכל המעשים חזי לן דלאו דווקא ומאן דעביד הכי מכמה אנפין טעה חדא שמוסיפין בברכה מה שלא תקנו חכמים [שלא תקנו חכמים] של שבת ועוד שמסירין הברכה כמו שהיא סדורה בכל יום ומוסיפין במקומה דברים אחרים, וכן מה ענין בברכה זו לשנותה בין בשבת בין בחול והלא ברכה של שבת היא ואין בה צורך שאלה כמו בשמונה עשרה וחייבין

אנו לומר אותה בין בשבת בין בחול כמו שתיקנוה חכמים, הלכך מה שראוי לעשות בהכל יודך מאן דבעי למימריה יאמר אותה לאחר ברכו קודם שיפתח ביוצר אור ומסיים הכל יודוך ואשר שבת מכל המעשים עד ומנחיל מנוחה לעמו ישראל ביום שבת קודש ואח"כ פותח בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא חושך ומסדר הברכות כולה כמו בחול כדרך שתקנוה חכמים בלא תוספת ובלא גרוע ומאן דמצלי באתרא דנהיגי למימריה בתוך הברכה ואומר אותה ש"צ בתוך הברכה ואין כח בידו למונעם על כך ורוצה לדקדק על עצמו בברכותיו לא ליפתח הוא בהדי שלוחא דציבורא ביוצר אור אלא פותח בעצמו בהכל יודוך ומסיים בהדייהו עד ביום שבת קודש וממהר כמעט ומסיים הברכה כמו בחול עד שמגיע בהדי שלוחא דציבורא והדר עני קדושא ומסיים כולה ברכה בהדיה והכין רגילינן למיעבד ובהכי נפיק איניש ידי חובתיה:

סימן קעג

והואיל ודקדקנו בהא מילתא בהכל יודך דנהגו רוב עלמא למימר כש"כ שיש לנו לדקדק ולמעט במנהג הפיוט ולמנוע שלא לאומרו בשום ברכה שבעולם אלא לסדר כל ברכה וברכה כמו שתקנוה חכמים בלא תוספת ובלא גירוע יען שפיוטין אלו שנהגו העולם למימרינון חזי לנא לרבוותא שאמרו שלא נתקן אלא בשעת השמד בלחוד מפני שלא היו יכולין להזכיר דברי תורה כי היו גוזרין האויבים על ישראל שלא לעסוק בתורה ועל כן היו חכמים שביניהם מתקנין להן בכלל התפילה להזכיר ולהזהיר לעמי הארץ הלכות חג בחג והלכות ימים טובים והלכות שבתות ודקדוקי המצות בדרך שבחות והודיות וחרוזות ופיוטים והוו אמרי הכי עת לעשות לד' הפרו תורתך אבל שלא בשעת השמד חזר הדבר לאיסורו והאיך יעלה על לב איש שיניח ברכה ותפילה של נביאים כמו שהיא ויקח לעצמו דברי כל גדול שבעולם שיקום או פעוט שיקום לעצמו ויוסיף בדברי פיוטין או בדברי שבח לפני המקום בלא עתן כמו שאמרו רבותינו המספר בשבחו של מקום יותר מדאי נעקר מן העולם ועוד האומר הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף ועוד שפיוטין אלו מזכירין בברכה שהיא להבא לשעבר ובברכה שהיא לשעבר להבא וכן נמי בכל שבת מוסיפין ומזכירין דברי צורך שאלה של חול והא עקרו בשבת [תפילת] י"ח מפני שיש בהן צורך דברים של חול והאיך נקח דברי פיוטין ונאמר בשבת דברים שאין ראוין לאומרן וכן נמי דברי להבא לשעבר ודברי לשעבר בלהבא והרבה חששו חכמים הראשונים לכל זה ואמרו כל דבר שהיא להבא אומרו בעבודה וכל דבר שהיא לשעבר אומרו בהודאה ולכך תקנו יעלה ויבוא בעבודה ועל הנסים בהודאה וכדתנן וצועק על

העתיד לבוא ונותן שבח והודיה וכתיב נמי לעולם יהיו דבריך מועטין לפני המקום. ואשכחן לרבינו האיי גאון ז"ל דקאמר דלא רגילי רבנן בישיבה למימר הלין מילי כלהון כגון בחנוכה ופורים כשם שעשית להם נס כן עשה עמנו פלא ונסים וכגון בר"ה ויוה"כ זכרינו לחיים ומי כמוך וכתוב לחיים ואם הלין מילי דצרכי רבים נינהו ונהיגי בהו רוב ישראל למימרינון מימנעי בישיבה לאדכורי שאר פיוטין כלהון דאינון דברי הבאי ודברי בורות אשר לא שערום אבותינו לא כש"כ שמצוה עלינו למנוע שלא להזכירן, והאי דלא כתבינן הכא לפי הצורך בדברים אלו מפני שכבר הארכנו בכך בהלכות ברכות:

סימן קעד

ונהגו השתא נמי באתרין בשבתות וימים טובים שמשכימין ישראל כשעומדין משנתן ונפניו ונוטלין ידיהן ומברכין על נטילת ידים ואשר יצר עד פרשת התמיד ומשלים כל אחד ואחד בביתו פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום ואח"כ הולכין לבתי כנסיות ומסדרין תפילתן כלה על הסדר והאי מנהגא נמי לאו שפיר למיעבד הכי ומי שיש יכולת בידו למנוע את ישראל ולהחזירן למנהג יפה שכרו שמור לפני המקום כי מנהג זה יש בו קצת איסורא כי כשמשכימין כל אחד ואחד מישראל משנתו יש לו לפנות ולרחוץ ולתקן עצמו ולרוץ לביהכנ"ס ולהתפלל ק"ש ותפילה עם דמדומי חמה אבל כשמתעכב כל אחד ואחד בביתו להסדיר הפרשיות מתאחרין הרבה עד שעובר זמן ק"ש ותפילה בעונתה ופעמים שמתעכבין הרבה בימים טובים עד שתי שעות ומי שנהג מנהג זה אפשר שהיה משכים טובא בעמוד השחר ומשלים פרשיותיו ומשכים לתפילתו ואפ"ה שפיר דמי להשכים לביכנ"ס ולהשלים הפרשיות בצבור, אבל מה שראוי לעשות האידנא ומנהג מעולה ושנהגו בו בעיירות ובכפרים שיש בהם חכמה להשכים לבתי כנסיות לדברי שירות ולפסוקי דזימרא ולהאריך בהן לפי הצורך כדי לקרות ק"ש בעונתה ולהתפלל נמי תפילה בעונתה ויורד ש"צ לפני התיבה ועני קדושתא ומשלים תפילת יוצר וברכת כהנים ומפטירין בקדיש עד עושה שלום במרומיו ויושבין הצבור כולן ומסדרין פרשה דענינא דיומא שנים מקרא ואחד תרגום ואית דמפסיקין בקדיש ואית בעי לעסוקי בתנויי אי נמי לאלתר מוציאין ס"ת ממקומו ועומדין מפניו וקורין ומתרגמין ובאפטרתא נמי ומשלימין תפילת המוסף וכ"כ נמי מר רב עמרם, וכתב נמי גאון ונהגו העם להשלים פרשיותיהם לאחר תפילת שחרית, ואמר מר רב מתתיה כיון שמשלמין פרשיותיהן בעשרה אומר יתגדל ויתקדש, ותלמיד חכם אף על פי שחשקה [נפשו] לשנות בתלמודו בשבת ישלים פרשיותיו עם הצבור, ואמר נמי מותר להשלים פרשיותיו בפחות מעשרה

דלא בעינן עשרה אלא לדבר שבקדושה, ואמר מר רב האיי הני בי עשרה דמקצתן גרסי ומקצתהון לא גרסו כיון דהנך דלא גרסו קרו אפילו פסוקי דזימרא ובא לציון גואל ואני זאת בריתי אותם עני קדיש ושפיר דמי ומהכא שמעית שמנהגם לקרוא פסוקי דסידרא בתר דגרסי, ואשכחן נמי בתשובה לרבינו האיי בענין הפייס דכתב הכי אפילו פייס איכא אורחא דלא תלי בהוצאות אצבעות אלא כיון שיודעין ממי מתחילין אית להו פסוקי וקרי ומכוונין מילתא כנגד אחד אחד כדרגילין השתא אינשי כד מכנפי ציבורא וצריכי למיחזי אי הוו בי עשרה לפרוס על שמע או לירד לפני התיבה או למעמד ומושב או לברכת אבלים וחתנים או להזמין על המזון בשם אי לא, לא הוו מני להון ראשון ושני אלא קרו פסוקי כגון ואני ברוב חסדך אבוא ביתיך וקרי ושני ומשלשלין אי צריכין, ואנן חזי לן דהאי מנהגא מנהג מעולה היא דכד מכנפין בבי כנישתא ובעו למיפתח בצלותא ובעו למינדע אי הוו עשרה וקיימא לן דאסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה וכדגרסינן בסדר יומא בפרק בראשונה אמר רבי יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה שנאמר ויפקדם בבזק הלכך כד הוו בבי כנישתא ומספקא להון אי הוו עשרה או לא כי היכי דלא לעיין חד בחבריה ולא ליתי לידי חושבנא פתח קמא ואמר ואני, וחבריה ברוב, והג' חסדך, וד' אבא, וה' ביתיך וכן כולהו וכד משלמי האי פסוקא על הדין סידרא ידעי דאיכא בי עשרה, ואשכחן נמי באגדתא דמנין עשרה של בית הכנסת ואני ברוב ושני פעמים אל הרי עשרה מכלל דהאי פסוקא מזומן היא לעשרה דביהכנ"ס ועד השתא נמי מנהגא גבן דכל מאן דעייל לבי כנישתא קרי לי' להאי פסוקא בלחישא:

סימן קעה

ומנהג שהיה במקום ראשי ישיבות בהשלמת הפרשיות כן היה הדבר שהיו מתקבצין בשבתות וקובעין מדרשות לריבוץ תורה עד שתי שעות ששאלו מראשי ישיבות והתירו להן לאחר הק"ש משעת הנץ החמה משום ריבוץ תורה ולאחר כך היו מתפללין שחרית ויושבין ומסדרין פרשיותיהן שנים מקרא ואחד תרגום ושוב קורין בתורה ומתרגמין (ומתפללין) ומפטירין בנביא ומתרגמין ומתפללין ומשתהין עד שנוטה היום והיה הדבר קשה על בעלי בתים וחששו זקנים שקבלו מנטרונאי נשיא [בר] חכינאי והוא שכתב לבני ספרד את התלמוד מפיו שלא מן הכתב שיבא למריבות והשלימו ביניהן שיהיו עוסקין בתלמוד ומשלימין פרשיותיהן שנים מקרא ואחד תרגום כדאמר להם ריב"ל לבניהו וכן אמר להו אביי לבניהו אשלימו פרשייתיכו עם הצבור כי היכי דתירכו יומי, ומשמיה דרב האיי איתמר מותר ללמוד תינוקת של בית הכנסת אגב לימוד תורה כתב ערבי

וחשבונות אבל שלא עם התורה אינו נכון, ותינוקת של גויים ללמדם שם כל שיכול לדחותן דוחין ואם חוששין לתרעומות אין דוחין מפני דרכי שלום ואין ממחין ביד עניי גוים בלקט שכחה ופיאה ומפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל ומבקרין חולי גוים עם חולי ישראל וקוברין מתי גוים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום, תנן במס' נדרים בפרק אין בין המודר בענין המודר הנאה מחבירו ומלמדו מדרש הלכות ואגדות ולא ילמדנו מקרא אבל מלמד הוא לבניו מקרא, ואמרינן בגמרא מקרא מ"ט לא ילמדנו משום דקא מהני ליה מדרש נמי קא מהני ליה, אמר שמואל במקום שנוטלין שכר על המקרא ואין נוטלין שכר על המדרש, מאי פסקא, הא קמ"ל דאפי' במקום שנוטלין שכר על המקרא שרי למשקל על המדרש לא שרי למשקל, מאי שנא מדרש [דלא] דכתיב כאשר (אנכי) [ציוני ד' אלקי] מה אני בחינם אף אתם בחינם מקרא נמי בחינם, רב אמר שכר שימור ר' יוחנן אמר שכר פיסוק טעמים, תנן לא ילמדנו מקרא בשלמא שכר פיסוק טעמים היינו דלא ילמדנו אלא למ"ד שכר שימור גדול בר שימור הוא בקטן קתני, אי בקטן אימא סיפא אבל מלמד הוא את בניו מקרא ואי בקטן קטן בר בנים הוא, חסורי מחסרא וה"ק לא ילמדנו מקרא בקטן ואם הי' גדול מלמדו לו ולבניו מקרא, מיתבי תינוקת לא קוראין בתחלה בשבת אלא למ"ד שכר פיסוק טעמים אמאי אין קוראין בתחלה ואמאי שונין בראשון, וליטעמך שכר שימור שבת מי אסור הבלעה היא והבלעה מישרי שרי דתניא השוכר את הפועל לשמור את התינוק לשמור את הפרה לשמור את הזרעים אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אם אבדו אינו חייב באחריותן אם היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבוע נותנין לו שכר שבת לפיכך אם אבדו חייב באחריותן (אבל) אלא גבי שבת היינו טעמא דאין קוראין בתחלה משום דיפנו אבהתון דינוקא למצותא [דשבתא] ואיב"ע משום דבשבת אוכלין ושותין ויקיר עלמא עלייהו כדאמר שמואל שינוי וסת תחלת חולי מעיים, ולמ"ד שכר פיסוק טעמים מ"ט לא אמר שכר שימור קסבר [בנות] מי קא בעיין שימור ולמ"ד שכר שימור מ"ט לא אמר שכר פיסוק טעמים קסבר שכר פיסוק טעמים דאורייתא היא דאמר רב איקא בר אבין אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב [ויקראו בספר תורת אלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא] ויקראו בספר תורת אלקים זה מקרא, מפורש זה תרגום, ושום שכל אלו הפסוקין, ויבינו במקרא זה פיסוק טעמים, ואמרי לה אלו המסורות, אמר רב יצחק מקרא סופרים, ועיטור סופרים, וקריין ולא כתיבן, וכתיבן ולא קריין כלן הלכה למשה מסיני, מקרא סופרים ארץ ארץ ארץ שמים מצרים, עטור סופרים אחר תעבורו, אחר תלך, אחר תאסף, קדמו שרים אחר נוגנים, צדקתך כהררי אל, קריין ולא כתיבן פרת דבלכתו, איש דכאשר ישאל איש בדבר

האלקים, באים דונבנתה לה דפליטה, את דהגד הוגד לי, אלי דהגורן, אלי דהשעורים הלין קריין ולא כתיבן, כתיבן ולא קריין נא דיסלח, זאת דהמצוה, ידרוך דהדורך, חמש דפאת נגב, אם דכי גואל, הלין כתבן ולא קריין אמר רב אחא בר אדא במערבא פסקין להדין פסוקא לתלת פסוקין ויאמר ד' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן ואמר מר רב האיי בפירוש מקרא סופרים ועיטור סופרים שבאותן הדורות היו רוב עמי הארץ וקורין בטעות ולא הוו דייקא במקרא אלא סופרים ומיעוט היו ומקרא דייקא היו קורין לה מקרא סופרים וקאמר ר' יצחק לאו סופרים תקנו הכי מלבהון אלא קבלה היא בידיהון מהלכה למשה מסיני שמים בדוכתא כגון את השמים, ויקרא אלקים לרקיע שמים, ארץ בדוכתא, ארץ ארץ ארץ, ועיטור סופרים לשון עטירה היא תרגום רק הבמות לא סרו לא עטרו והיא בלשון ערבי א"ל חד"ף וא"ל מחדי"ף והני גיתאני הוו קרי וסעדו לבכם ואחר תעבורו קדמו שרים ואחר נוגנים צדקתך כהררי אל ומשפטיך תהום רבה יוסיפו ווי"ן וכי הוו חזו דסופרים קא עטרי להני ווי הוו קרי להני מילי עיטור סופרים ואר' יצחק דקבלה אינון והלכה למשה מסיני היא, ועד דורות קרובות הוו מישתבשי בפסוק לא ישמע על פיך והיו קורין לא ישמע על פיך, ולא פירש מר רב האיי קריין ולא כתיבן וכתיבן ולא קריין ובמסורתא רבתי עשרה מילין דקריין ולא כתבין ותמניא דכתבין ולא קריין, גרסינן במגילה בפ"ק אר' ירמיה ואי תימא ר' חייא בר אבא תרגום של תורה אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אלעזר ור' יהושע ושל נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה מלאכי, ובמערבאה כתב ר' ירמיה בשם בר בא תרגום עקילס הגר התורה לפני ר' אליעזר ור' יהושיע וקלסוהו יפיפת מבני אדם ומקשינן מפורש זה תרגום ומפרקינן תרגום אחר היה ועזרא תרגמו כדאמרינן במגלה רבה ותרגום של ארץ ישראל שיש בו תוספת הגדות זה הוסיפו חזנין שלהן מחמתן ואמרו שמותר לאומרו בבית הכנסת מפני שפירוש הוא:

סימן קעו

ולאחר שמשלימין את הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום לאחר תפילת שחרית באתרא דנהיגין להשלימן בצבור מפטירין בקדיש, ואח"כ מוציאין ס"ת ממקומו ועומדין מפניו עד שהוא מגיע לתיבה שקורין בו, ואלתר יושבין ואין צריכין לעמוד לא עד שעונין הצבור יהא שמי' רבא מברך ולא עד שעונין ברכו ואין בכך לטעות בהאי קרא וכפתחו עמדו כל העם דאותו עמידה שתיקה היא כדפרישו רבנן, ואסור לאינש לאשתעויי מכי פתחי ס"ת עד דסיימו למקרי ביה דגרסינן בסוטה פרק ואלו נאמרין בכל לשון אמר רבה בר רב

הונא כיון שנפתח ס"ת אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר וכפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנאמר הוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד, ר' זירא אמר רב חסדא מהכא ואזני כל העם אל ספר התורה קשיא להו לרבוותא הא דאמר הכא אסור לספר אפילו בדבר הלכה ובמס' ברכות אמרינן רב ששת מהדר אפי' וגרס אמר אנן בדידן ואינהו בדידהו, ופריק בעל הלכות להאי קושיא וה"מ דאיכא עשרה דצריכין לס"ת אבל ליכא עשרה לא רבוותא אחריני פריקו להאי קושיא וקאמרי כגון רב ששת דאומנתו זו תורתו אבל כ"ע לא ומיסתברא כוותייהו, אבל להורות לאדם ששואל לפי שעה או לפרש דבר אסור אפילו למי שתורתו אומנתו וגרסינן נמי בפרק מאימתי אמר ר' חייא בר אבא משמיה דעולא מ"ד ועוזבי ד' יכלו זה המניח ס"ת כשהוא פתוח ויוצא, רבי אבהו נפיק בין גברא לגברא בעי רב פפא בין פסוקא לפסוקא מאי תיקו וכל תיקו דאיסורא לחומרא הלכך אסור למיפק בין פסוקא לפסוקא, גרסינן בפרק ואלו נאמרין בכל לשון אמר ר' תנחום אריב"ל אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ס"ת ושמואל אמר עד שיצא, ולא פליגו הא דאיכא פיתחא אחרינא הא דליכא פיתחא אחרינא, אמר רבה, בר אהינא אסברה לי אחרי ד' אלקיכם תלכו ואיתשיל רב האי גאון בהא מילתא וששאלתם הא דאמר ר' תנחום אריב"ל וכו' מאי שינטל ומאי שיצא דברים הללו שאמר שמואל במקום שאין מניחין ספר תורה בביהכנ"ס אלא מצד ביהכנ"ס או שיש עמו במבוי בית ששומרין בו ס"ת, ודר' תנחום אריב"ל בכל מקום קאמר כששצ"צ אמר עושה שלום אחר גמירת התורה אין הצבור רשאין לצאת עד שינטל ס"ת להצניעו והוסיף שמואל כי במקום שמוציאין אותו מבית הכנסת להצניעו אין רשאין לצאת עד שיצא וילכו אחריו ויעשו לו הידור אמר רבה בר אהינא אסברה לי אחרי ד"א תלכו, וליעכבו ס"ת עד דנפיק והוו אחוריה ולא נינפיקו מקמיה ואי איכא פיתחא אחרינא רשאין:

סימן קעז

וקורין שבעה גברי בתורה כהן לוי וחמשה ישראלים ואי בעו לאוסיפו מוסיפין כמה דבעו, ושמע לן דאין מוסיפין בשבת יותר מששה דאינון י"ג וביו"ט נמי מוסיפין ד' כדי שלא יהא התוספת יותר מן העיקר. והא מילתא לא ידעינן לה עיקר שהרי שנינו בפירוש בפרק הקורא את המגילה עומד ביו"ט ה' ביו"כ ו' ובשבת ז' אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן ולא קא משוי חילוק בתוספת עד כמה מוסיפין אבל סתם קאמר אבל מוסיפין עליהן, ומפטירין בנביא, הפותח והחותם בתורה מברך לפניה ולאחריה, תנא פותח מברך לפניה וחותם מברך לאחריה וה"מ בראשונה אבל האידנא קא מברכי

כולהו כל מי שקורא בתורה לפניה ולאחריה והיינו טעמא דתקינו רבנן גזירה משום הנכנסין והיוצאין, וקורא כהן ראשון דגרסינן בפרק הניזקין אלו דברים אמרו מפני דרכי שלום וכו' ותניא וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, אמר אביי נקטינין אין שם כהן נתפרדה החבילה, אמר אביי נקיטינן אין שם לוי כהן קורא כלו' במקום לוי אמר ר' יוחנן כהן אחר כהן לא יקרא משום פגם ראשון, לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם שלחי ליה בני גלילאה לר' אבהו אחריהן מי קורא לא הוה בידיה, אתא שייליה לר' יצחק נפחא א"ל אחריהן קורא תלמידי חכמים הממונין על הצבור ואחריהן ת"ח הראויין למנותן פרנסין על הצבור ואחריהן בני תלמידי חכמים שאבותיהן ממונין פרנסין על הצבור ואחריהן ראשי כנסיות וכל אדם, רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו אין קורין בחומשין בבית הכנסת מפני כבוד הצבור, וזה שלא הארכנו הנה בהני עניני משום דכבר כתבינן טובא בהלכות ס"ת ומאן דלא די ליה במאי דכתבינן הכא, לעיין התם, גרסינן בנדרים בפרק אחרון שלחו מתם הזהרו בערבוביתא, הזהרו בחבורה, הזהרו בבני עניים שמהן תצא תורה שנאמר יזל מים מדליו, מדלים שמהן תצא תורה, מפני מה תלמידי חכמים אין מצויין לצאת תורה מבניהם אמר רב יוסף שלא יאמרו תורה ירושה להם, רב שישא בריה דרב אידי אמר שלא יתגדרו על הצבור מר זוטרא אמר מפני שהם מתגדרין על הצבור, רב אשי אמר משום דקרן לאינשי חמארי, רבינא אמר מפני שאין מברכין בתורה תחלה דאמר רב יהודא אמר רב מאי דכתיב מי האיש החכם ויבין את זאת וגו' דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשהו עד שפירשו הקב"ה בעצמו שנאמר ויאמר ד' על עזבם את תורתי וגו' היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה אמר רב יהודא אמר רב שאין מברכין בתורה תחילה, איכא מאן דפירש שאין מברכין על התורה בעת שקורין. והאי פירושא לאו דווקא אלא שאין מברכין בתורה תחלה בספר תורה כי חובה היא על התלמיד חכם להדר את התורה ולעשות לה כבוד ולקרות הם ראשונה בתורה, כדאמרינן לעיל אחריהן מי קורא וכדגרסינן נמי במגילה אמר רבה בר בר חנה אר' יוחנן כל תלמיד חכם שמברך לפניו אפילו כהן גדול עם הארץ אותו ת"ח חייב מיתה שנאמר כל משנאי אהבו מות אל תיקרי משנאי אלא משניאי ופרישו קצת רבוותא דהאידנא כהן ע"ה קודם לישראל תלמיד חכם מפני דרכי שלום, ואמר מר רב מתתיה במקום דאיכא כהן ע"ה וישראל ת"ח ומבקש לחלוק לו כבוד בשבתות וימים טובים מפני שרבים מצויין שם אין רשאי כהן ע"ה לחלוק לו כבוד להת"ח על כי רבים מצויים שם באין לידי מריבה אבל בשני ובחמישי רשאי:

סימן קעח

וקורא כל אחד ואחד מאלו השבעה בתורה לעצמו ומברך תחלה וסוף. ומה שעושין בני הדור שקורא החזן ושותק העולה לקרות אי נמי קרי בהדיה לאו שפיר הוא ולא נפיק ידי חובתו המברך בתורה בקריאת החזן דלא אשכחן דכה"ג יכול איניש לשוויה שליח ואע"ג דכתבינן לעיל בהלכות ספר תורה דהתירו רבוותא לחזן לסייע את הקורא בין בקול נמוך בין בקול רם אנן לא חזי לן לעניות דעתן שיכול החזן לקרות עבור המברך על התורה מפני שלא מצינו בכי האי מילתא יכול אינש לשווייה שליח שיקרא אחר עבורו ועוד דאם איתא דיכול לשווייה שליח בכי הא מילתא לישוי נמי לברכה ויברך החזן ויקרא עבור כל אחד ואחד מן העולין לקרות דהאיך יהי' זה מברך וזה קורא, וא"ת מי שאינו יודע לקרות האיך יעשה אם לא יקרא החזן עבורו, מי שאינו יודע לקרות בתורה כלל האי פטור מלקרות בתורה כלל ואף אינו רשאי נמי לעלות ולקרות בתורה ואם איתא דמי שאינו יודע לקרות יכול לעלות ויקרא אחר עבורו א"כ למה שנינו בתוספתא בני הכנסת שאין להן מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא יושב ועומד וקורא אפי' ז' פעמים [הלא] הואיל ויכול לקרות אדם [אחר] עבור כל העולין יעלו מבית הכנסת עד שבעה ויקרא החזן עבור כולן, וא"ת נמי איכא רבים דמתביישין מן צבורא אית ליה לאיניש למינס פשיה ולא לבייש מן צבורא מפני שלא הביישן למד, וא"ת שיקרא הקורא ויסייע אותו החזן בקול רם כדי שיקראו שניהן ביחד אנן לעניות דעתן לא חזי לן שיכול נמי לעשות [זה] שהרי בפירוש שנינו במגילה בפרק הקורא את המגילה קראה אחד קראוה שנים יצאו ואמרינן בגמרא תנא מה שאין כן בתורה ות"ר בתורה אחד קורא ואחד מתרגם ובלבד שלא יהיו שנים קורין ושנים מתרגמין ובנביא אפילו אחד קורא ושנים מתרגמין ובלבד שלא יהו שנים קורין ושנים מתרגמין ובמגלה והלל אפילו עשרה קורין ועשרה מתרגמין, ואין לך אדם בעולם שיוכל להתיר מדברי רבותינו שיהי' שנים קורין אבל אם אינו יודע לקרות העולה בדקדוק יסייע החזן בלחישה כגון אדם שלוחש לחבירו ולא לישמעו ציבורא כי היכא דלא ליטרודי בתרי קלי דתרי קלי לא מישתמע אלא לימא ליה החזן לקורא אי לא גמיר שפיר כל תיבה ותיבה בלחישה והקורא יקרא אותה בקול רם כדרך כל הקוראין כי היכי דלישמעו צבורא ובהכי נפיק ידי חובתיה ומאן דלא עביד הכי לא נפיק ידי חובתיה ומי שממעט במנהגות משונים כאלו שנהגו בהן רוב העולם שכרו שמור לפני המקום:

סימן קעט

וקורא כל אחד ואחד מן הקורין בתורה פסוקא פסוקא ומתרגם עליו המתרגם כל פסוק ופסוק כדתניא בפרק הקורא הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים ולא יקרא למתורגמין יותר מפסוק אחד ואם מתרגם על כל קורא וקורא מתרגמנו כי היכי דליהוי ז' קורין וז' מתרגמין על כל קורא חד תורגמין שפיר ואי מתרגם [אחד] על כולהו שבעה נמי הרשות בידו, ואמר רב נטרונאי גאון אלו שאין מתרגמין ואומרין אין אנו צריכין לתרגם תרגום אלא בלשון שלנו בלשון שהצבור מבינים אין יוצאין ידי חובתן מ"ט דהדין תרגום דרבנן על קראי היא ואסמכוהו רבנן אקרא דאמר רב איקיבר אבין אמר רב חיננא אמר רב מאי דכתיב ויקראו בספר תורת אלקים וגו' וכיון דכן היא אי אפשר דלא מתרגמין בהדין תרגום דרבנן ודקדקו חכמים בדברי תרגום דאמר ר"ש בן פזי אין המתרגם רשאי להגביה קולו יותר מן הקורא מ"ט דכתיב משה ידבר והאלקים יעננו בקול שאין ת"ל בקול ומה ת"ל בקול בקולו של משה ואין הקורא רשאי להגביה קולו יותר מן המתרגם ואם אין המתרגם יכול להגביה קולו ימעך הקורא קולו ויקרא הא למדת שמצוה מן התורה לתרגום, אפילו מי שהתחיל לתרגום ועדיין הקורא לא סיים מקרא שלו אינו רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא שישמעו העם קול המתרגם דאמר ר' זירא אמר רב חסדא אין הקורא רשאי לקרות בתורה עד שיכלה אמן מפי הצבור ואין המתרגם רשאי לתרגם עד שיכלה הפסוק מפי הקורא ואין הקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר עד שיכלה התרגום מפי המתרגם, וכן במשנה שנינו קטן קורא בתורה ומתרגם הלכך חייבין לתרגם אבל אם אין מתרגמין להכעיס בני נידוי הן ואם מפני שאין יודעין לתרגם ילמדו ויתרגמו והן יוצאין ידי חובתן ואם יש מקום שרוצין לפרש להן יעמוד אחר חוץ מן המתרגם ויפרש להן כלשונן, ונשאל מרבינו האיי גאון נהגו אנשי ספרד להניח התרגום כלל, ואנו מוצאין בכמה מקומות מהתלמוד שהיא מצוה, והשיב הדבר ברור שלא בתלמוד לבד מצאנו מצות התרגום וחוקותיו אלא אפילו במשנתינו [כדתנן] הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים ולא יקרא למתורגמין יותר מפסוק אחד ובנביא שלשה ועוד ביאור הדברים שנקראין ומתורגמין ודברים שנקראין ולא מתרגמין ועוד קטן קורא בתורה ומתרגם וכמה דברים במשנתינו וביאורן בתלמוד אטו כל אלה דברי תוהו הן ח"ו והלא כל הנביאים תקנו אלו לישראל ואנו לא היינו יודעים שבספרד מניחין התרגום עד עכשיו, וכתב הנגיד הכי אמר שמואל הלוי אית מרבנן דאמרי חלילה חלילה לבני ספרד שיניחו את התרגום כמו שאמרו שואלין הללו שבספרד מקום ריבוץ תורה היה מזמן [בית] ראשון מגלות ירושלים עד עכשיו והנחות התרגום דרך מינות היא ולא נמצאת בהם

מינות מעולם, אלא במקצת כפרים הסמוכים לארץ אדום שמרננין עליהם שיש בהם צד מינות בסתר והן כופרים בכך וקדמונינו הלקו מהן אנשים שאמדום למלקיות ומתו מתוך הלקאה והאיך יניחו התרגום כלל והלא כולן משלימין פרשיותיהן בצבור בכל שבת ושבת שנים מקרא ואחד תרגום ומעולם לא הניחו התרגום ולא דבר אחד מטעמי תלמוד שהיו ערוכין בפיהן מיצחק ריש גלותא בר אחתיה דרב ביבי דשכיב בספרד בין קורטבא לאספמיא אלא כך היה הדבר שהיו מתקבצין בשבתות וקובעין מדרשות לריבוץ תורה עד כמו שתי שעות ושאלו מראשי ישיבות והתירו להן לאחר ק"ש משעת הנץ החמה משום ריבוץ תורה ואח"כ היו מתפללין שחרית ויושבין ומסדרין פרשיותיהן שנים מקרא ואחד תרגום ושוב קורין בתורה ומתרגמין ומפטירין בנביא ומתרגמין ומתפללין ומשתהין עד שנוטה היום וזה הדבר קשה על בעלי בתים וחששו זקנים שקבלו מנטרונאי נשיא בר חכינאי והוא שכתב לבני ספרד את התלמוד מפיו שלא מן הכתב [שלא יבא] למריבות והשלימו ביניהן שיהיו עוסקין בתלמוד ומשלימין פרשיותיהן שנים מקרא ואחד תרגום כדאמר להו ריב"ל לבניה וכן אמר להו רב אשי לבניה אשלימו פרשיותייכי עם צבורא שנים מקרא ואחד תרגום כי היכי דתורכי יומי, וכבר שדר מר רב מתתיה ת"ח אע"פ שהוא חושק לדרוש בתלמוד אל יפשע מלהשלים פרשיותיו אע"פ דלענין ס"ת רב ששת מהדר אפיה וגריס והן נוהגין בכך עד עכשיו והן הקלו מעליהן תרגום של ספר ונביא ברוב עתים שהרי אמרו מקום שאין מתרגמין דאלמא איכא דוכתא דליכא מתורגמין, ובירושלמי כתב והתרגום מעכב אר' יוסי מן מה דאנן חמינן רבנן נפקין לתעניתא וקרי ולא מתרגמין ידעת שאין התרגום מעכב אר' יוסה אע"ג דתימר אין התרגום מעכב טעה מחזירין אותו, והרי נשאל ממר רב האיי המפטיר בכל שבת למה אין מתרגמין עליו כקורא בתורה והשיב לא ידענו את המנהג הזה בבבל אלא מתרגמין על המפטיר בין שקורא בתורה בין שקורא בנביא ובמשנתינו שנינו ולא יקרא למתורגמין יותר מפסוק אחד ובנביא שלשה ואם היו שלשתן של שלש פרשיות קורין אחד אחד, ושמא נהגו קדמוניכם בדבר זה לדבר תקנה שהיה שם אלמא בכה"ג מתקן ולבסוף אמר ולא נאה לתרגם על התורה ולשתוק בנביא או דבר אחר, ובמקום דאיכא חתן וביום טוב בנביא של ימים טובים, וביום הסיום הרבה עומדין ומתרגמין משום הידור והאיך יאמר אדם שיניחו התרגום אבל שאין מתרגמין תדיר תקנה היתה כדאמרן והרי ק"ש דמצותה עם הנה"ח והתירו לשהותה משום תלמוד תורה וכמה מצות הקלו בהן מפני האורחים ומפני הטורח ומפני בטול בית המדרש אבל האומר בשבילם שהניחו תרגום כל עיקר שלא כהוגן אמר ובאיסור עומד אלו דברי הנגיד, ואנן לעניות דעתן חזי לן דהאידנא ברוב

מקומות שהם פושעים לגמרי ואין מתרגמין כלל בצבור עד ששכחו רוב העם וע"ה שבהן מצות תרגום מצוה להוכיחם על כך וגם ראוי לתקן להם אם הם מניחין מפני טורח צבור להניח שאר דברים כגון בשבת הרבה שעוסקין ברוב תפילה שהן מאריכין בתפילתן אי נמי בדרשות שדורשין מן הענין ומצוה להניח כל אותן הדברים שמאריכין בהן כדי שיעסקו בתרגום ולא תשכח מצותו כי מצות התרגום בעונתו יותר חמור היא מן העוסק בתורה ואין לזלזל האידנא בתרגום וכל מי שיחמיר בדבר להסיר את ישראל ממנהג משונה ולהחזיר הדבר ליושנו שכרו שמור לפני המקום:

סימן קפ

ואמר מר רב סעדיה הקורא בתורה לא ישען לכותל לא לעמוד וכן המתרגם, ונשאל ממר רב שרירא ומר רב האיי מהו לתרגומי תרי על חד זה אחר זה כגון שקרא אחד בתורה ותירגם אינש עלי' פסוקא ושתיק והדר תירגם עליו אינש אחרינא והשיבו לא על דרך זה אמרו חכמים שלא יהא אחד קורא ושנים מתרגמין אלא בזמן שעומדין שנים יחדיו הוא שאסור מפני שאין דעת צבור מכוונת לשנים אבל בדבר זה ששאלתם אין בו אלא משום דרך ארץ כי כשהעמידו אחד מתחלה אם מתנין עמו שמתרגם קצת מה שקרא הקורא ויושב ומעמידין אחר מכוער היא דבר זה ויש בו פגם על הראשון אבל אם מזדמן לו דבר ושתק ועדיין הקורא לא הגיע זמנו לסיים שפיר דמי שיעמוד אחר ויתרגם, אבל אם קרא זה בתורה ותרגום המתרגם עליו וסיים ואח"כ קרא שני בתורה או שמפטיר בנביא מעמידין אחר לתרגם ואין בכך כלום. ואמר מר רב מתתיה לאחר שקורין בס"ת אומר יתגדל ויתקדש. ואנו שמענו דאיכא מאן דסבר ליה דאין חובה למימר קדיש לאחר קריאת התורה, כי לאפטורי בקדיש על כל מה שאדם קורא בזמן דהוו עשרה משום חיזוק היא ודברי סופרים צריכין חיזוק ואין דברי תורה צריכין חיזוק, ומ"מ נהגו ישראל לאפטורי בקדיש בין לדברי תורה בין לדברי סופרים:

סימן קפא

הכל עולין למנין שבעה אפילו אשה אפילו קטן אבל אמרו אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד הצבור ובירושלמי ר' זעירא בשם ר' ירמיה העבד עולה למנין שבעה. ואמר מר רב צמח ובפסוקות נמי שיעלה למנין שבעה בעיא היא ולא אפשיטא ועבדינן לחומרא ואינו עולה והיא דאיפסיק ביתגדל בין קורא בתורה למפטיר דכיון דקדיש איפסיקא ליה דאמור רבנן מפטיר צריך שיקרא בתורה תחלה משום כבוד תורה ובהא פליגי רב הונא

ורב יהודא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה אבל קרו שבעה באורייתא ולא קדישו שביעי עולה ומפטיר ודקא קשיא לן קרו שיתא בענינא דיומא ההוא בדלא איפסיק ובסדור דמר רב עמרם אין המפטיר עולה לא למנין חמשה ולא למנין שבעה. ואמר מר נטרונאי כי מקלע ר"ח ניסן ושבת אדר בשבת קרו שיתא בפרשתא דשבתא והדר קרי חד ומפטיר במאורע. ואמר מר רב פלטוי דהכי פסקו רבנן סבוראי דהיכא דקרו שיתא ואיפסיקו בקדישא והדר אפטירו אין המפטיר עולה מן המנין וצריך למיקרי שבעה מקמי קדישא והיכא דקרו שיתא ולא איפסיקו בה בקדישא ואפטירו כי לא קדישו מפטיר עולה למנין שבעה. ואיתמר נמי משמיה דרבוותא אין המפטיר עולה למנין חמשה ששה ושבעה אבל עולה למנין שלשה במנחה של יוה"כ, ובט"ב ובתענית צבור עולה למנין שלשה. ואמר מר רב האיי תניא ט"ב שחל להיות בשני ובחמישי קורין שלשה ומפטיר אחד בשלישי וברביעי קורא אחד ומפטיר אחד ר' יוסי אומר לעולם קורא אחד ומפטיר אחד ועמא דבר דלא כר' יוסי ושלשה קורין ואחד מפטיר ועדיף הקורא השלישי להיות מפטיר בנביא מפני כבוד הבריות אבל רביעי לא יקרא בתורה וכן במנחה של יוה"כ מנהג שלשה קורין בלבד בתורה ומפטיר בנביא. ואנן לעניות דעתן חזי לן הא מילתא בהדיא ממאי דרבנן בשני ובחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ואין מפטירין בנביא ויוה"כ לא חמיר משבת שהרי בשבת קורין שבעה וביוה"כ שיתא וא"ת א"כ מ"ט אמרינן אפטרתא במנחה דיוה"כ דהא לא חמיר משבת התם לאו משום חומרא היא אלא מידי דהוי אמינחתא דתעניתא דאמרינן אפטרתא, ואמרינן נמי בהדיא בפרק בני העיר ביוה"כ שחרית קורין אחרי מות ומפטירין כי כה אמר רם ונשא ובמנחה [קורין] בעריות ומפטירין ביונה ובברייתא תניא לענין ט"ב כל שיש בו ביטול מלאכה לעם כגון תענית צבור וט"ב קורין שלשה ושאין בו ביטול מלאכה לעם כגון ראשי חדשים ומועד קורין ארבעה, וכיון דתנן הכא דבשני וחמישי במנחה אין מפטירין בנביא הא דגרסינן בפרק במה מדליקין אלא להא דמיא דאמר רב אחדבוי בר רב מתנה אמר רב מתנה אמר רב יום טוב שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה בשבת א"צ להזכיר של יו"ט שאלמלא שבת אין נביא במנחה ביו"ט, דחויה היא ואנן עיינין במילתא ותמהינן עלה ולא צריך לן למימר מענין דההוא שמעתא דדחויה היא דהא קא אמרינן עלה ולית הלכתא ככל הני שמעתתא, אלא מיהו קשה לן טובא מ"ט לא אקשי בגמרא עלה דרב אחדבוי מהא מתניתן דמגילה דקתני בה דבשבת במנחה אין מפטירין ומדלא אקשי עלי' מהא משמע דלאו הכין היא הממרא ועדיין במילתא (ועדיין ומיחזיא) דהכין הוי לשון גמרא בהא מימרא דרב אחדבוי יום הכפורים שחל

להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה אינו צריך להזכיר של שבת שאלמלא שבת אין נביא במנחה בשבת והוי כמתניתן דתנן דבשבת במנחה אין מפטירין בנביא והני גירסא חזי לן נמי למקצת חכמי הדור דמתרצי ללישנא דגמרא הכי והכי מיחזיא מילתא לעניות דעתין ואין לנו בה תירוץ אחרינא, אבל חזי לן לרבינו האיי גאון דלא סבר הוא לה הכי ואלו הן תורף דבריו והא דאמר רבא יום טוב שחל להיות בשבת המפטיר במנחה בנביא א"צ להזכיר של יו"ט שאלמלא שבת אין מפטירין בנביא ביום טוב שמנהג היה בתחלה במקומות הרבה שמפטירין במנחה בשבת ועדיין יש ספרי אפטרתא שיש בהם ענין למנחה לכל שנה וקורין לה נחמתא אחר אפטרתא שחרית כותבין נחמתא בישעיה נחמתא בירמיה ויש מקומות בארץ עילם ואיי הים של פרס שרגילין בה עד עכשו, והא דכתיבנא הכא בלישנא דרבינו האיי אמר "רבא" יום טוב שחל להיות בשבת אפשר דהוי טעות סופר בשם רבא דמימרא דלבתר הא היא דאמירא בשם רבא דאמר רבא יום טוב שחל להיות בשבת ש"צ היורד לפני התיבה וכו' והא מימרא קמא אמירא בשם רב אחדבוי, ומה דכתב רבינו האיי בלישנא קמא יו"ט שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה וכו' לא בריר לן דהיכי אפשר למיהוי האי מימרא ולא אקשי עלה ממתניתין דמגילה כדכתבינן לעיל ואנן כתבינן מאי דסבר לן מיהו לא אלימא דעתא דילנא למדחי למאי דכתב רבינו האיי וכש"כ שכתב ויש מקומות בארץ עילם ואיי הים שרגילין בה עד עכשיו והלכך סמכינן עליה דידיה ועל מנהגא דעד עכשיו ומספקא מילתא ואיכא עליה ועל מנהגא קושיא רבה כדכתבינן, גרסינן בפרק הקורא את המגילה ת"ר הכל עולין למנין שבעה אפילו קטן אפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור איבעי' להו מפטיר מהו שיעלה, רב הונא ורב ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה, ומאי דכתב רבי יצחק בהלכות דיליה והלכתא עולה דקאמר בפרק בני העיר ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה אמר אביי קרו שיתא מואתה תצוה עד ועשית כיור נחושת וחד קרי מכי תשא עד ועשית והיינו מפטיר אלמא מפטיר עולה למנין ז' וכן הלכה הדר ביה מהאי מימרא בתשובה וכתב הכי ומה שתמצא בפרק הקורא את המגילה אלמא מפטיר עולה וכן הלכה תוסיף בדבר אלא מיהא אשכחן לרב נטרונאי גאון דאמר משמייהו דרבנן סבוראי דבתר הוראה דהיכא דקרו שיתא ואפסיקו בקדישא מקמי דליקרי מפטיר הפטורה אינו עולה למנין זיין וצריך למיקרי זיין מקמי קדיש והיכא דלא אפסיקו בקדישא מקמי אפטורה עולה למנין שבעה וטעמא דמסתבר היא. והאי דכתיבא בלישנא דהלכות דיליף מיניה גאון מעיקרא מקמי דהדר ביה ללישנא דכתיבא בהלכות ליכא למיגמר מינה כלל, דכתיב בלישנא דיליה ר"ח אדר שחל להיות באתה

תצוה ואם איתא דר"ח אדר חל להיות בפרשת שקלים וראוי תלתא ספרי למיפקינן ובזמן דמפקינן תלתא ספרי חמשה קרו בענינא דיומא וחד בר"ח וחד בפרשה ומההוא ליכא למיגמר מינה ומה דכתב בהלכות ר"ח אדר שחל להיות בואתה תצוה טעותא היא ומה דגמיר הרב מינה למאי דסבירא ליה מעיקרא אליבא דגירסא דגמרא קא גמיר מינה דהיא חל להיות בואתה תצוה ואין בלשון הגמרא ראש חודש אלא חל להיות כלומר בזמן שחל להיות פרשת שקלים באתה תצוה ובסוף דבריו קא סמיך אגמרא אסברא דמר רב נטרונאי גאון וכן עמא דבר:

סימן קפב

תוספתא בתי הכנסת שאין להם מי שיקרא אלא אחד עומד וקורא ויושב, ועומד וקורא ויושב אפילו ז' פעמים וא"ת מ"ש דתפל' פוסק ואפילו באמצע ברכה ופירוקא כיון דכתיב והגית בו יומם ולילה כל אימת דקרי קיים מצות והגית בו וחייב לברוכי מקמי המצוה אבל תפלה כיון דצלי לא מחייב ליה לצלוייה כל יומא ועוד דבתורה כל חד וחד מיחייב בברכות דתלתא גברי ובשבת נמי דשבעה גברי והכין פסיק מר רב נטרונאי גאון כי הא ברייתא דאי קרי חד שבעה זמני היכא דלא ידע אחר זולתו לית בה משום מוציא שם שמים לבטלה, קטן מתרגם ע"י גדול אבל אין כבוד לגדול לתרגם ע"י קטן שנאמר ואהרן אחיך יהי' נביאך ראש הכנסת או חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים קרא שאין אדם מבזבז לעצמו, חזן העומד לקרות אחר עומד ומחזן עליו עד שיקרא, כיצד זקנים יושבין פניהם כלפי העם ואחוריהן אל הקודש כשמניחין התיבה פניה כלפי העם ואחוריה כלפי הקודש, וכשהכהנים נושאין כפיהם פניהם כלפי העם ואחוריהן כלפי הקודש שנא' ותקהל העדה אל פתח אוהל מועד, אין פותחין פתחי הכנסת אלא כלפי מזרח שכן מצינו בהיכל שפתוח למזרח שנאמר והחונים לפני המשכן קדמה לפני אוה"מ מזרחה:

סימן קפג

ירושלמי בפרק אין עומדין להתפלל היה קורא בתורה ונשתתק זה שעומד תחתיו יתחיל ממקום שהתחיל הראשון וא"ת ממקום שפסק הראשון הפסוקים הראשונים נתברכו לפניהן ולא נתברכו לאחריהן והאחרונים נתברכו לאחריהן ולא נתברכו לפניהן וכתיב תורת ד' תמימה שתהא כלה תמימה, תניא המפטיר לא יפחות מכ"א פסוקים כנגד זיין שקראו בתורה ואי סליק ענינא בבציר מעשרים ואחד כגון עולותיכם ספו על זבחיכם

לא בעינן עשרים ואחד ואי איכא תורגמין נמי לא בעינן כ"א [פסוקים] אלא אפילו לא קרא אלא יוד פסוקים שפיר דמי דתני ר' תחליפא בן שאול לא שנו אלא במקום שאין תורגמין אבל במקום שיש תורגמין פוסק ואמר רב נחמן בר אסא זימנין סגיאין קאימנא קמיה דרב נחמן וכי הוי קרא יו"ד פסוקים במקום שיש תורגמין אמר לן פסיקו, ירושלמי משה תיקן להם לישראל שיהי' קורין בתורה בשבתות ובימים טובים ובראשי חדשים ובחוש"מ שנאמר וידבר משה את מועדי ד' וגו'. עזרא תיקן שיהו קורין ג' בתורה בשני ובחמישי ובמנחה בשבת ושמיע לן משום חכמי הדור דהיינו טעמא איתקין למיקרי בתורה במנחה בשבת משום דכהנים ולוים עם בפני עצמן הן וישראל עם בפני עצמן דכתיב על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר וכי קרו ג' בשני ובחמישי הוי להו ד' משבט לוי ושני ישראלים ובשבת ז' כהן ולוי וחמשה ישראלים דהוי להו בכל השבוע שיתא משבט לוי ושבע ישראל והוי לי' ישראל רובא הלכך מוסיפין במנחה בשבת שנים משבט לוי ואחד מישראל והוי להו מחצה על מחצה תמניא משבט לוי ותמניא מישראל:

סימן קפד

מתני' הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים ולא יקרא למתורגמין יותר מפסוק אחד ובנביא שלשה ואם היו שלשתן ג' פרשיות קורין אחד אחד מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה עד כמה הוא מדלג בכדי שלא יפסיק המתורגמין, הקורא בתורה לא יפחות מג' פסוקים כנגד תורה נ"כ וכו', ואם שלשתן של ג' פרשיות כגון כה אמר ה' חנם נמכרתם כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי בראשונה ועתה מה לי פה נאום ה' וגו', כגון אלו קורין אחד אחד, מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה וה"מ בשני ענינים אבל בענין אחד מדלגין, ואע"פ שהן מרוחקין זה מזה כגון אחרי מות ואך בעשור ובנביא מדלגין אפילו בשני ענינים וזה וזה בכדי שלא יפסוק המתורגמין כלומר שלא יהא בדילוג אלא כדי שישלים המתורגמין אותו פסוק ותנ"ה מדלגין בתורה בענין אחד ובנביא בשתי ענינות וכאן וכאן בכדי שלא יפסיק המתורגמין ואין מדלגין מנביא לנביא ובנביא של י"ב מדלגין ובלבד שלא ידלג מסוף הספר לתחלתו. גרסינן בפרק בא לו כהן גדול לקרות וגולל ס"ת ומניחו בחיקו ואומר יותר ממה שקריתי בפניכם כתב בו ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה, ואמאי תגלול ס"ת עד דמטי לחומש הפקודים ונקרי ביה אמר רב ששת זאת אומרת אין גוללין ס"ת בצבור מפני כבוד הצבור וניתי ספר תורה אחרינא ונקרי ביה אמר רב הונא בריה דרב יהודא משום פגמו של ראשון וה"מ חד גברא בתרי ספרי היא דהוי פגמא אבל תלתא גברא בג' ספרי כגון ר"ח שחל להיות בשבת לא הוי פגמא, אמר

עולא מפני מה אמר הקורא בתורה לא יסייע למתורגמן כדי שלא יאמרו תרגום כתוב בתורה, ונשאל רבינו האיי גאון לענין גברי דמיכנפי בשבת פרשת שקלים וכיוצא בה ולא מצאו הפטורה הראויה לאותו ענין ומצאו הפטורה של אותו שבת גרידתא והשיב אם רוצים קורין בהפטורה של פרשה ואם רוצים מניחין שהפטורה גופא אינו מצוה שחייבין להזהר בה. ותימהא רבה הוי לן על שאלה זו דאיתשיל עלה גאון וכי אפשר שלא מצאו הפטורה הראויה לאותו ענין והלא ההפטורות סדורות הן אצלנו לכל שבת ושבת, וכמו כן כתב ר' סעדיה ואם יהיה שבת שאין לו ענין ידוע מה שראוי לקרות בו בענין שבת שאין לו ענין ידוע והלא הסדרים סדורות לכל השבתות של כל השנה ואפשר דהוי הני מילי כולהון כגון דהוו בי עשרה באורחא רחיקא ולא בריר להון במה היא ענינה של אותה שבת:

סימן קפה

ונשאל רבינו האיי גאון מ"ט לא קרינן מוסף שבת בשבת בס"ת, והשיב אם אתם מקנתרין על הקדמונים בכך יאריך הדבר [אלו] יאמרו למה עזבו קריית עשרת הדברים כמו שהיה במקדש וזה יאמר למה הניחו מעשה בראשית [מלקרות] כדרך שהיו עושין במעמדות וזה יאמר למה אין קורין בכל יום בס"ת או אפילו בשני ובחמישי בפרשת התמיד, עלינו להתנהג בתיקונים שתקנו אותם גדולים מדורותינו בחכמה ובמנין ואין לנו לשנות. כתוב בתוספתא אין משיירין בסוף הספר אלא כדי שיקראו שבעה שייר כדי שיקראו שבעה וקראו ששה קורא שבעה מחומש אחר אין משיירין בסוף התורה אלא כדי שיקראו שבעה שייר כדי שיקראו שבעה וקראו ששה חוזר לתחלת הענין וקורין שבעה. ואמר מר רב סעדיה שאין חוזרין בדילוג וקורין פסוק לכל התורה כולה אלא פרשת ראש חדש בלבד, ונשאל מרבינו האיי מי שקורין בס"ת מהו שיעמדו אחרים וידלגו ויקראו אותן פסוקים כשצריך ש"צ להוסיף בגברי על מנין הראוי לאותו היום כגון שבת או יו"ט שיש בו חתן דומה לו, והשיב מנהגא דכל ישראל למיעבד הכי ואין גנאי מי לא תנינן ואמרת להם זה האשה וקרבן נשיאים וקרבן החג וכמה זמני חזינן דקרו ולקחתם לכם ביום הראשון עשרה גברין, ולאשר אמר ברוך מבנים אשר שלשה וארבעה וחמשה ינוקי ולית בהא מילתא למיחוש כדחשישותו לברכה שאינה צריכה דכל מאי דאורחיה היא ברכה צריכה היא:

סימן קפו

ספר העזרה היה נגלל לסופו וס"ת נגלל לאמצעיתו וטעמא מאי ס"ת דעלמא [קורין בו] תמיד יש בו שני עמודים ושתי כריכות מפה ומפה ומקום הנרתיק רחבין הלכך נגלל לאמצעיתו אבל ספר עזרה שלא היו קורין בו תמיד אלא מונח היה במקומו שנאמר ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' נגלל לסופו ועוד שהיה מקומו דחוק הרבה כמו שפרנסת ארון לאורכו ולרחבו. אמר ר' שפטאי א"ר יוחנן הגולל ס"ת יעמידנו על התפר תנ"ה הגולל ס"ת גוללו כנגד התפר אמרי לה שלא יקרע ואמר מר רב פלטוי גוללו כנגד התפר אבל לא כנגד היריעה המהדק לא יהדקנו מתוכו אלא מאחוריו והנותן ס"ת לחבירו לא יתננו אלא בימין והמקבלו לא יקבלנו אלא בימין שנאמר מימינו אש דת למו, וא"ר שפטאי אמר ר' יוחנן הגולל ס"ת גוללו מבחוץ ואינו גוללו מבפנים וכשהוא מהדקו מהדקו מבפנים ואינו מהדקו מבחוץ ובפירושו למר רב פלטוי שדרך הידוק כל הספרים מכניס אצבע בתחלתן או בסופן ומוציאן לתחלת הגלל ומהדק וחוזר ומכניסו ואין עושין כן בס"ת דהויא לה דרך בזיון אלא אוחזו כשהוא גלול ומונח בחיקו ומניח שתי ידיו על תחלת הגלל אחת מכאן ואחת מכאן ומותח ומהדק, ואית דאמר פי' מהדקו מדבקו ולענין הידוקו בתפירה מבפנים קא עסיק, ועשרה שקראו בתורה גדול שבכולן גולל ס"ת דאמר ר' הושע עשרה שקראו בתורה הגולל הס"ת נוטל שכר כולן, א"ר ינאי בר בריה דר' ינאי סבא משום ר' ינאי רבה תגלל המטפחת ואל תגלל ס"ת ופריש מר רב עמרם הגולל ס"ת גוללו במטפחת שלא יגללנו ערום וא"ת נכנסת המטפחת בין גויל לגויל ונגללת עם ס"ת וצריך להוציאה מבין הגוילין ויש בכך לס"ת כעין בזיון מוטב תגלל המטפחת ואל יגלל ס"ת, ובמקום אחר נאמר בשמו כיון שגולל ס"ת מתגלה ואל יגלול אותו במטפחת ולא יראה ערום ולא יחוש שמא תגלול המטפחת עם הספר ושמא תקרע דשמא ישמיט אותה ויהיה בזיון לס"ת אלא תגלול המטפחת עם ס"ת ויוציאה בידו ואל יגלה, ורבינו האיי כתב האי שמעתא משבשתא היא אית דגרסי תגלול המטפחת ואל יגלה ס"ת ומפרשו בה שגוללין מטפחת עם ס"ת בסתר שלא בפני הצבור עד סוף הפרשה שהן עומדין לקראה שכשפותחין אותו ופותחין בפרשה וגוללין עד סופה אין ס"ת נגלה וה"ק תגלל המטפחת עם ספר התורה ואל יגלה ס"ת, ואית דגרסי מוטב תגלה מטפחת ואל תגלול ס"ת ולפום הדין גירסא דמיא לפלוגתא של רישא דאמר כל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וקאמרינן עלה דהיכא דלא מיתקן ס"ת בשושיפא דמיכסי בה מוטב להיות ס"ת מגולה מן המטפחת ולא יגלל ס"ת ותמנע קריאתו, ואית דגריס תגלל המטפחת ואל יגלה ס"ת ומפרשי לה כמה דפרישנא תגלה המטפחת לא מרתק:

סימן קפז

המפטיר בנביא לא יפחות מכ"א פסוקים וה"מ דלא סליק ענינא אבל סליק ענינא פוסק אע"פ שלא קרא כ"א פסוקים ואפילו היכא דלא סליק ענינא נמי הא תנא ר' חלפתא בר' שאול לא שנו אלא במקום שאין מתורגמין אבל במקום שיש מתורגמין פוסק ובירושלמי כתב במקום שאין מתורגמין קורין ג' א"ר חלבו קומי ר' אבהו והא קמיה ר' יוחנן קרו תלת אמר ליה לא יהא ר' יוחנן כמתורגמין ואמרי רבוותא מקום שאין מתורגמין אם להכעיס הן עושין בני נדוי הן, ובשני ובחמישי ובכל זמן שקורין בתורה מתרגמין ואמר רב האיי מצוה לתרגם בביהכנ"ס על הקורא בתורה ועל המפטיר והלכה זו ירושה היא מימות הנביאים, ועוד אמר מנהג בבבל משלימין הפרשה ומחזירין ס"ת למקומה ואומר יתגדל ואח"כ נושאין אותה וקורין מסוף הפרשה או בספר אחר אם ההפטרה מקום אחר ומתרגמין עליו ונותנין לו הפטרה של נביא ומברך וקורא ומתרגמין וכן בימים טובים קורא המפטיר תחלה בתורה במוסף של אותו יום ומעמידין עליו מתרגם ובמקום שאין מתורגמין שיתרגם בנביא אין קורין אצלנו אפטרתא בנביא וקשיא על מנהגא דכתב גאון [מהא] דתני ר' חלפתא בן שאול, ואמר מר רב האיי אין אנו יודעין שיש מעלה לתרגום של תורה על תרגום של נביאים אלא כדי מה שיש מן המעלה לתורה גופה על הנביאים גופן ותרגום של תורה אנקלוס הגר אמרו מפי ר"א ור"י ותרגום של נביאים יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה מלאכי, המפטיר בנביא הוא פורס על שמע ואם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו מ"ט אמר רב פפא משום כבוד רבא בר שימי אמר משום אינצוייי:

סימן קפח

וכל היכא דמפקין תרי ספרא קרי המפטיר בספרא בתרא ומפטיר באותו ענין וכן נמי בר"ח טבת ור"ח אדר שחלו להיות בשבת דמפקינן תלתא ספרי מפטיר קרא בבתרא שהיא פרשת חנוכה ושקלים ומפטיר בדחנוכה ובשקלים ביהוידע דאמר ר' יצחק נפחא ר"ח אדר שחל להיות בשבת מוציאין ג' תורות וקורין באחד בענינו של היום ואחד בשל ר"ח ואחד בשל חנוכה, ואיצטרכינן לפרושי בשבת חתן משום דאיכא ביה מנהגות טובא איכא אתרין דמפקין תרי ספרי וקרו חד בענינא דיומא וחד בפרשת חתן דהוא ואברהם זקן וקרי מפטיר בהפטורה של חתן שוש אשיש, והאי מנהגא מעולה מדכולהו וכבר פירשנו זה בהלכות ספר תורה ולכך לא הוצרכנו להאריך טובא, ויש נמי מקומות דלא מפקינן תרי ספרי אלא חד ספרא וקרו ביה בענינא דיומא שבעה וקרי חתן בתר כהן ולוי וכד משלים חתן למיקרי קרו על פה ואברהם זקן מיהו כולהו קרו כדאמרינן בתענית

נכנסין לבית הכנסת וקורין אותה על פה כקורין את שמע וכמפורש בירושלמי שאין יחיד רשאי לקרות דברי תורה על פה בצבור והא מלתא כבר ביררנוה בה' ס"ת, ובאתרא דלא נהיגי לאפוקי אלא חד ספרא איכא מנהגא בהפטורה דאיכא דלא קרו הפטורת חתן כלל אלא הפטורה דיומא ואיכא דקרו הפטורות חתן והדר הפטורה דיומא ואנן אמרינן אליבא דהני דקרי הפטורת חתן ולא קרי הפטורה דיומא מ"ט עבדו הכי אי משום דדמי הפטורת חתן להפטורה דיומא וכדאשכחן בהני פרשיות דדמי לענינא דיומא וקרי בהפטורת שקלים או בזכור או בפרה או בהחודש וכן נמי בחנוכה או בר"ח שחל להיות בשבת איכא למימר התם היינו דדחינן לאפטרתא דיומא וקרו בחנוכה או בפרשיות משום דמפקינן תרי ספרי דבספרא בתרא קרינן ביה בדחנוכה או בדפרשה או בדר"ח ומפטיר קרי בההוא ספרא ומש"ה מפטיר בענינא דספרא דקרי ביה אבל הכא מפטיר בענינא דיומא ולא מפקינן אלא חד ספרא היכא שביק ענינא דיומא ומפטיר בדחתן וכן נמי תמהינן טובא על הני דקרי הפטורת חתן והפטרתא דיומא ובוודאי טעותא היא דהיכא אשכחן דשרי רבנן לאפטורי בתרי ענינא ועוד טעותא רבא היא דהא קא מדלגי מנביא לנביא ואשכחן דאסרי רבנן לדלוגי מנביא לנביא והכא זמנין טובא דמפטירינן ביחזקאל או בחד מהנביאים ומפטירינן נמי בישעיה בשוש אשיש והוי להו מדלגין מנביא לנביא ועוד אם איתא דשרי רבנן בכה"ג לאפטורי בתרי ענינא ר"ח שחל להיות בשבת מ"ט לא מפטירינן בתרי עניני דהא מפקינן תרי ספרי ונפטיר מעניני דתרויהו ואנן לא מפטרינן אלא בדר"ח וכן נמי ר"ח טבת ואדר שחלו להיות בשבת דמפקינן שלשה תורות נפטיר בכולהו א"נ נפטיר בתרי עניני בטבת בדר"ח ובדחנוכה, ובאדר בדר"ח ובדזכור, אלא וודאי האי מנהגא בשבתא דחתן לא דייק, אבל מאן דבעי לאפטורי הפטורת חתן משום שמחת חתן באתרי דלא מפקי אלא חד ספרא חזי לן לעניות דעתין דהכי שפיר למיעבד לאפטורי באפטרתא דיומא ולברוכי עלה כדנהגינן בכל יומא ובתר הכי קרי מפטיר בשוש אשיש ולא צריך לברוכי תחלה וסוף דהוי ליה כקורא בנביא בכל יומא בלא זמן אפטורי באפטרתא דלא צריך לברך דלא חשבינן ליה כמפטיר בנביא בזמן מצותו דצריך לברך אלא כקורא בנביא בעלמא, והאי דקרי בשוש אשיש אי אית בהדיה דמפטיר ספרא דכתב ביה שוש אשיש וקרי ביה שפיר דמי ואי בעי למיקרי שוש אשיש בעל פה לא ליקרי דאין יחיד רשאי לקרות דברי תורה בצבור בעל פה ועוד דדברים שבכתב אין אתה רשאי לאומרן בעל פה אלא אי קרי האי מפטיר על פה לשוש אשיש ליקרי צבורא כולהו בהדיה ושפיר דמי כדקרו כולהו ואברהם זקן על פה היכא דלא מפקי אלא חד ספרא ואי בעו נמי למיקרי הפטורת חתן ולהניח הפטורת היום הרשות

בידו ואין בכך כלום כי קריית ההפטורה ליתא מילתא קביעותא כל כך שאין דוחין אותה כפי הצורך, אלא מיהו כדכתבינן הכי מיחזי שפיר טפי והני מילי כולהו כתבינן להו לעניות דעתן לתרוצי ולתקוני באתרא דלא מפקי אלא חד ספרא אבל המנהג המעולה באתרי דנהיגי לאפוקי תרי ספרא ולאפטורי בבתרא דהיא הפטורת חתן שוש אשיש:

סימן קפט

ולאחר שמפטירין בנביא ומתרגמינין אי איכא דרושא דדריש בדברי תורה שפיר דמי למידרש מקמי דליהדר ס"ת למקומה דכבוד תורה היא למידרש בדברי תורה קמי ס"ת והדר מפטיר בקידושא דאגדתא והדר פתח בתהלה לדוד ומהדרי ס"ת למקומו ואיכא מקומות טובא דנהגי שלוחא דצבורא לברוכי לצבורא בס"ת ולמבעי עליהון רחמי כפי הזמן והצורך ואנן לעניות דעתן חזי לן דאי לאו דפשיט האי מנהגא טובא בעלמא לאו שפיר דמי למיבעי רחמי בשבתא דהא י"ח דאיתקין ע"י מאה ועשרים זקנים ובהם כמה נביאים ואיתקין ברוח הקדש דחינן להו בשבת משום דאסור לשאול שום צורך בשבת או ביו"ט, מיהו מאי דנהיגי הני שלוחא דצבורא למיעבד איכא מ"ד דאע"ג דאסרי רבנן י"ח לצלויי יתהון בשבתות ובימים טובים משום דהני תפלת קבע אבל מילי דאינון עראי כגון הני מילי דנהיגי הני שרי ואע"ג דלעניות דעתין לאו דווקא האי סברא מ"מ חובה עלינו לאתויי ראיות לכל סברא דחזי לנא ודשמיע לנא לאפושי ולברורי כל מילי ולהרויח בהו טובא שיראה המתלמד ויוסיף לקח וקרוב להיות האי דגרסינן בתענית בפ"ג סיוע להא מילתא א"ל אביי ושאלה ביו"ט מי איכא א"ל אפשר ע"י תורגמן וכי תורגמן שואל דבר שא"צ לצבור אלא מחוורתא כדעולא ופי' ר"ח הכי ומדלא דחי לה ואמר מי איכא תורגמין בצלותא ש"מ דבי דינא הוו מוקמי תורגמן ושאול מילתא דהוו צריכה להון לפיכך אפשר להוא לשאול בערבית ובשחרית של יו"ט יהר"מ ה"א שתתן טל ומטר על פני האדמה, ולאחר שאומר תהלה לדוד מחזירין ס"ת למקומו ועומדין לתפלת המוספין ונהגו נמי למימר כשמחזירין הס"ת למקומו הני פסוקין ברוך ה' אשר נתן מנוחה וגו' יהי ה"א עמנו וגו' לא ימוש ספר התורה וגו' הלא צויתיך חזק ואמץ וגו' ואומר ימלוך ה' לעולם אלהיך ציון וגו' ואומר מזמור לדוד הבו לה' בני אלים כל המזמור ובתריה שאו שערים ראשיכם וגו' ושפיר דמי למיעבד הכי ואיכא מנהגות טובא בכל הני מילי מיהו לא הוצרכנו להאריך בכל הני מילי כי המנהגות ידועות הן במאי עמא דבר:

סימן קצ

גרסינן בפרק תפלת השחר ושל מוספין כל היום רבי יהודא אומר עד שבע שעות ואמרינן בגמ' ושל מוספין כל היום א"ר יוחנן ואעפ"כ אם עיכב כל כך נקרא פושע ר' יהודא אומר עד ז' שעות אריב"ל כל המתפלל תפלת המוספין לאחר ז' שעות לר' יהודא עליו הכתוב אומר נוגי ממועד אספתי. א"ר יוחנן אסור לאדם שיקדים תפלתו לתפלת הצבור אמר רב ובצבור שנו, ולאחר שמתפללין תפלת המוספין עובר ש"צ לפני התיבה ואומר קדושה ומוסיף בה פעמים באהבה שמע ישראל ה"א ה' אחד ואומר נמי להיות לכם לאלהים אני ה"א ואח"כ אומר ימלוך ה' לעולם, ומה טעם תקנו רבנן לאוסופי בקדושה דמוסף שמע ישראל שהיא תחלת ק"ש וסוף הפרשה מפני שהוא אומר אני ה"א מה שאין אנו עושין בתפלת יוצר של שבתות וימים טובים ולא בתפלת המנחה היינו טעמא דעבדינן הכי מפני שנגזרה גזרה על שונאי ישראל שלא לקרות ק"ש כל עיקר היה אומר אותה ש"צ בהבלעה בעמידה בכל תפלה דשחרית בין בחול בין בשבת וכיון שבטלה הגזרה והיו פורסין על שמע כתקנה ומתפללין בקשו לסלקה כל עיקר שהרי חזרה ק"ש למקומה ודקדקו חכמים שבאותה דור וקבעו אותה במוסף שאין בה ק"ש מפני שני דברים אחת לפי שאין בתפלת המוספין ק"ש כמו בשחרית ותקנו שישלשו אף במוסף כדרך שישלשו הקדושה כקדושא דסדרא ועוד עיקר התקנה כדי שיתפרסם הנס לדורות והאיך נתבטל השמד והטעם במוספין לבד כדאמרינן והכי נמי כתב מר שר שלום גאון, וכתב נמי שאף ביוה"כ בנעילה נהגו לומר פעמים להיות לכם בישיבה ובבבל כולה ואשכחן בפסקא לגאון הכי מי שאומר פעמים להיות לכם במוספי שבת ויו"ט ור"ח וחוש"מ שפיר דמי ואין בו איסור ולא כיעור ולא פגם ובכמה מקומות בבבל שאומרים אותו אבל בישיבה ובביהכנ"ס של רבינו לא נהגו מעולם לאומרו לא בשבת ולא ביו"ט ולא בזולתה, והאי דכתב האי גאון דלא נהגו לאומרו לא ידעתי מ"ט לא:

סימן קצא

ולאחר שמשלים ש"צ תפלת המוספין אומר קדיש ונפטרין העם לבתיהן מיהו נהגו רבנן וכן כל כנסיות דאית בהו בני תורה דלא נפקי מבי כנישתא לאלתר עד דקבעי פירקא ומקדשי עליו קדושא דאגדתא ומניהו נמי דנהיגי למימר בתר פירקא ובא לציון ואני זאת בריתי אותם וקדושא דסידרא והדר מקדשי קדושא דאגדתא והאי פירקא דקאמרי מאי דבעי רבנן דההוא אתרא קבעי ביה פירקא כפום מאי דחזו מענינא דיומא ויש נהגו לעסוק בפרקים של שבת ועירובין כולה שתא כי היכי דליהוי מענינא דיומא, ובריסתקי

דרבנן ובני תורה קא עסקי בכולה תלמודא קרו בכל שבתא ושבתא תרי פירקא משנה או תלתא כפום מאי דבעו וקא מפטרי בקדושא דאגדתא וקא משלמי שיתא סדרי משנה דאינון תתקפ"ו פרקי בתלת או בארבע או בחמש שנין והדר הדרי לרישא וכן חוזרין חלילה בתלמוד לעולם. ואנן לעניות דעתן חזי לן לתקוני פירקא דליהוו קביעותא למיתני ביה בכל שבת ושבתא הוא פרק ממסכתא מנחות שתי הלחם נלשות אחת אחת ונאפות אחת אחת לחם הפנים נילש אחת אחת ונאפת שתים שתים ובדפוס היה עושה אותה כולה פירקא והדר תני שמעתא דקדושתא כדגרסינן לה בשחיטת חולין בתחלת פרק גיד הנשה כי היכי דליסיים בקדוש שבחיה דקודשא בריך הוא והדר לימא קדישא ומקמי דליפתח בשתי הלחם קרי האי פרשה ולקחת סלת ואפית אותה שתים עשרה חלות כולה פרשתא עד סופה חק עולם והדר פתח שתי הלחם וכד קרי הני פסוקי לא צריך לברוכי עלייהו שכבר נפטר באהבה רבה דמאי דמברכינן בצפרא על פרשת התמיד מפני דאכתי לא נפטר באהבה רבה וכבר פירשנו זה בהלכות ברכות. וא"ת היכי קרינן האי פרשה בעל פה [והא] דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרן על פה, ההיא הא אשכחן דשרו רבנן בכמה דוכתי משום צורך צבורא וכן בפרשת תמיד וכל דומיהן דכיון דכולה צבורא קרי אע"ג [דקרו] בעל פה הוי ליה כקורין את שמע וכמפורש בשלשה פרקים והיינו דחזי לן למיתני האי פירקא בכל שבתא עם פרשה דיליה משום דצורך הקרבן [היא] ואית בי' תרתי הזכרת הקרבן בעונתו ובשעתו ועסיקא בתנויי והזכרת הקרבן וקרייתו בעת שהיו עושין אותו במקדש דבר גדול היא וכבר פירשנו זה בברכות, ועוד דגרסינן בסוף מנחות ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי ומנחה טהורה בכל מקום ס"ד אלא אלו תלמידי חכמים העוסקין בתורת הקרבן בכל מקום מעלה עליהן הכתוב כאלו עוסקין בעבודה כולה שמעתא, וכן ה"נ בהאי פירקא קרבן דלחם הפנים ועוד אשכחן דתקינו רבנן למיקרי בכל הקרבנות בעונתן ובשעתן בכל ימים טובים לאפוקי ס"ת ולמקרי ביה צורך הקרבן ולאדכורי נמי בתפלה וסמכי אהאי קרא קחה לי עגלה משולשת וכדגרסינן בתענית הא תינח בזמן שבהמ"ק קיים בזמן שאין בהמ"ק קיים מאי א"ל כבר תקנתי להם סדרי קרבנות וכל זמן שעוסקין בהן מעלה עליהן אני כאלו הקריבום, והאי קרבן דלחם הפנים לא אשכחן דתקינו להו רבנן למיקרי ביה ולא לאדכורי בתפלה ואפשר דהוי טעמא משום דלא הוי קבוע ע"ג המזבח כמו המוספין כי לא היה קרוב ממנו ע"ג המזבח אלא בזיכי לבונה בלבד ולכך הואיל ולא איתקין לא בתפלה ולא בקה"ת שפיר דמי ומצוה רבה היא וטעמא דמיסתבר למיקבע עליה פרשה דיליה פירקא ולאדכורי בכל שבתא ולאפסוקי בקדושא דתלו במילתא מצות טובא ואע"ג דגרסינן בפסחים בפרק

ואלו דברים אמר רבא הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם לאו משום לבטולי לגמרי מפירקא ומתנויי דהא גרסינן בהדיא בפרק השולח גט אמר רבה בהני תלת מילי נחתו בעלי בתים מנכסיהם דמפקי עבדייהו לחירו' ודסיירי נכסייהו בשבת ודקבעו סעודתייהו בשבת בעידן בי מדרשא דאמר ר"ח בר אבא א"ר יוחנן שתי משפחות היו בירושלים אחת קבעה סעודתא בשבת ואחת קבעה סעודתא בערב שבת ושתיהן נעקרו מכלל דלית ליה לאיניש לבטולי מפירקא משום סעודת שבת אלא צריך לצאת י"ח שתיהם וצריך לאזדהורי שלא יעבור רובו של יום בקדושה וכדגרסינן בתלמוד ירושלמי פ"ג ר' חייא ור' אבא בשם ר' יוסי אמרי אסור להתענות עד ו' שעות בשבת אמר ר' יוסי בר אבא מתני' היא קודם לחצות לא ישלימו עד כדון צפרא הא לאחר חצות ישלימו שכבר עבר רובו של יום בקדושה:

סימן קצב

גרסינן בפרק כל כתבי הקודש מצילין מזון ג' סעודות הראוי לאדם לאדם וכו'. ת"ר שכח פת בתנור וקידש עליו היום מצילין מזון ג' סעודות ואומר לאחרים באו והצילו לכם כשהוא רודה לא ירדה במרדה אלא בסכין ואע"ג דרדיית הפת חכמה ואינו מלאכה אפ"ה כמה דאפשר לשנויי משנינן. ואמר רבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת דכתיב לקטו לחם משנה אמר רב אשי חזינן לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא אמר לקטו כתיב ר' זירא בצע אכולה שירותא א"ל רבינא לרב אשי הא מיתחזי כרעבתנותא א"ל כיון דכולי יומא לא קא עביד והאידנא קא עביד לא מתחזי כרעבתנותא רב דימי ורב אסי כי מיקלע להו ריפתא דערובא שרו עלייהו בשבתא אמרו הואיל ואיתעביד ביה מצוה חדא אעביד ביה מצוה אחריתי ולית הלכתא כר' חידקא דאמר ד' סעודות חייב אדם לאכול בשבת אלא קיי"ל כרבנן דאמרי ג' סעודות דתלת היום כתיבי בהדי דאורתא וכן הלכה. אמר ריב"ל משום בר קפרא כל המקיים ג' סעודות בשבת ניצול מג' פורעניות של גיהנם כתיב הכא יום וכתיב התם יום עברה, וממלחמת גוג ומגוג דכתיב ביום בא גוג. אמר ר' יוחנן משום ר' יוסי כל המענג שבת נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך לא כאברהם דכתיב ביה קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה ולא כיצחק דכתיב כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל אלא כיעקב דכתיב ביה ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה ר"נ בר יצחק אמר ניצל משיעבוד מלכיות כתיב הכא והרכבתיך על במתי ארץ וכתיב התם ואתה על במתימו תדרך, אמר רב יהודא אמר רב כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו

שנאמר והתענג על ה' ויתן לך משאלות לבך עונג זה אינו יודע מה הוא כשהוא אומר וקראת לשבת עונג הוי אומר זה תענוג שבת, במה מענגו אמר רב יהודא ברי' [דר"ש בר] רב שילת משמיה דרב בדגים גדולים וראשי שומין ותבשיל של תרדין רב חייא בר אשי אמר אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו הוי עונג מאי הוא אמר רב פפא כסא הרסנא אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל המשמר את השבת כהלכתו אפילו עובד ע"ז כאנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו א"ת מחללו אלא מחול לו. אמר רב יהודא אמר רב אלמלי שמרו ישראל שבת ראשונה לא שלטה בהם אומה ולשון שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט וכתיב בתריה ויבא עמלק, אמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין שנאמר כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי וגו' וכתיב בתריה והביאותים אל הר קדשי ושמחתים בבית תפלתי, אמר ר' אבא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת דכתיב לקטו לחם משנה. אמר ר' אסי חזינא לרב כהנא דנקיט תרי משום דכתיב לקטו לחם משנה ובצע חדא כי היכי דלא ליתחזי כרעבתנותא ואיכא דבצעי אתחתונה ואיכא נמי דבצעי על עליונה ולא חזינא ביה טעמא בהא מילתא לרבוותא וליכא בהאי מילתא כולי האי למיטרח ולפרושי טעמא דהני ודהני:

סימן קצג

אמר ר' יוסי יהי חלקי עם אוכלי ג' סעודות בשבת והואיל וג' סעודות מצוה רבה היא מכל הני אנפי דפרשינן צריך איניש להיות נזהר בהו ולא ליפשע מלמעבידינהו, מיהו אצטרוכינן לפרושי דנהגו בהו עלמא בתרי אנפי, איכא מאן דנהיג למעבדינהו זה אחר זה כגון שיש לאדם שני תבשילין או כפום מאי דאית ליה ומקרב תכא ומשי ידיה ומקדש על הכוס בפה"ג בקול והיינו קידושא רבה ושרי המוציא אתרתי ריפתי כדפרישת דנקיט תרתי ובצע חדא ואכיל מאי דבעי ומשי ידיה ופורס מפה ומברך ברהמ"ז והדר משי ידיה ולא נהוג כ"ע לקדושי בפה"ג על הכוס כדקדמיתא אלא משי ידיה ובצע אתרתי ריפתא כל עידן דאכיל בשבתא ואפילו כמה זימני ומייתא מן מאכלי דאית ליה דאצנע עד השתא ואכיל מה דבעי והדר מברך ברהמ"ז ומסלקי תכא, ואית דנהוג למעבדינהו כל חדא בפני עצמה חדא בלילא וחדא בצפרא וחדא במנחה והיינו עיקר ג' סעודות ובהכי נפיק אינש ידי חובה דהיכי אפשר להני דנהיגי למעבידינהו לתרתי דיומא בחדא תכא אפשר יתיב ובדעתיה למיכל ותכא ותבשילי קמיה ומפסיק סעודתיה ומברך ברכות שאין צריכות לו וקרוב להיות עובר משום מוציא שם שמים [לבטלה] ועוד דמהאי מתני'

דהכא דבפרק כל כתבי הקודש דאדכרו ביה רבנן מצות שלש סעודות ומינה גמרינן להא שמעית מינה דהכי הוו סדר ג' סעודות דקתני מצילין מזון ג' סעודות הראוי לאדם לאדם לבהמה לבהמה כיצד נפלה דליקה בלילי שבת מצילין מזון ג' סעודות שחרית מצילין מזון שתי סעודות כלומר שעדיין יש לו לאכלם במנחה מצילין מזון סעודה אחת כלומר שעדיין יש לו לאכול להשלים בה מצות עונג שבת דג' סעודות ולולא זה לא היו מתירין לו חכמים להציל מן הדליקה דלא התירו אלא לשיעור מצות עונג שבת ולא לאכילתו ומאי דאדכרו רבנן בהדחת כלים דלא שרו להדיח אלא מה שצריך לאכול בו בשבת לפי זמן סעודותיו ולא קאמרי התם משום עונג שבת בלחוד דאי משום עונג [שבת] בלחוד לא הוו מדכרי אלא ערבית שחרית ומנחה כדקתני בהצלות מזון אלא הכי קתני ת"ר קערות שאכל בהן ערבית מדיחן לאכול בהן בצהרים דכיון דזמן אכילה היא ואיכא אינשי דמתענגי ומפנקי ובעו למיכל בצהרים שרי להו להדיח כלי אכילה דצורך שבת היא, בצהרים מדיחן לאכול בהן במנחה מן המנחה ולמעלה שוב אינו מדיח דלאו אורח ארעא למיכיל תוב ולא צורך היא והוי לי' מכין משבת לחול אבל כלי שתייה מדיח כל היום שאין קבע לשתייה, והני דנהוג למיעבד תרתי סעודתא דיממא על חדא תכא אמרי לך ודאי מצוה מן המובחר למיעבד בשחרית ובמנחה מיהו שאר עמא דלא שכיח להו ולא אפשר להו לתקוני מאכלי לתרי זימני לשחרית ולמנחה כי היכי דלא ליפשעו במצות ג' סעודות שרינן להו משום כבוד שבת להפסיק אכילתן ולברך ברכות (על) המזון באמצע ואע"ג דדעתיהו למיכל טפי דהני ברכות לאו לבטלה אינון אלא לקיומי ג' סעודות שצונו המקום מברכינן להו וכדאשכחן דשרו רבנן בע"ש אם הי' אוכל ושותה וקידש עליו היום שפורס מפה ומקדש ואח"כ שרי המוציא וגמר לסעודתיה ומברך ברהמ"ז וכדמפורש לעיל בהלכות קדוש, והני אמרי לך לא דמי התם אע"ג דשרו רבנן לפרוס מפה ולקדש ולחזור להמוציא לא שרו לברך ברהמ"ז אלא א"כ גמרו סעודתיהו אבל הכא דלא גמור סעודתיה ותכא קמי איניש ותבשילי היכי שרי להפסיק ולברך ולחזור ולברך אי משום ג' סעודות הא אפשר לקיומינהו במנחה וכש"כ דעיקר מצותן במנחה הלכך לא אפשר למיהוי תרתי דיממא אלא חדא בשחרית וחדא במנחה והכי מסתבר לן לעניות דעתן וזהו יסוד מצותו ומיהו נהוג קצת עמא למיעבדינהו אחד תכא שלא כהלכה. וממאי דגרסינן י"ד שחל להיות בשבת מבערין את הכל מלפני השבת ומשיירין מזון שתי סעודות כדי לאכול עד ד' שעות דמשמע מינה דסעודה שלישית במנחה היא, ובעל הלכות כתב ת"ר כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש ר' חידקא אמר ארבע והלכה כרבנן ולא

למיכל אלא לקיים ג' סעודות ואע"ג דלא מסלק תכא פורס מפה ומברך ושרי המוציא ואכיל כביצה מברך, ועשירים זכין לעושרם מפני שמכבדין את השבת:

סימן קצד

גרסינן בפרק יו"ט שחל להיות בע"ש תנא תחליפא אבוה דרבנאי חוזאה ואמרי לה אחוה דרבנאי כל מזונותיו של אדם קצובין לו מר"ה ועד ר"ה חוץ מהוצאות שבתות והוצאות ימים טובים והוצאות בניו לתלמוד תורה שאם פיחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו. תניא אמרו עליו על שמאי הזקן שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת וכו' א"ל ריש גלותא לרב המנונא מאי דכתיב ולקדוש ה' מכובד א"ל זה יוה"כ שאין בו לא אכילה ולא שתיה ואמרה תורה כבדהו בכסות נקייה, וכבדתו דכתיב גבי שבת לשנות מאכלו פליגו בה רב ושמואל רב אמר להקדים ושמואל אמר לאחר. אמרי ליה דבי רב פפא לרב פפא כגון אנן דשכיח לן חמרא ובישרא כל יומא במאי נישנייה א"ל אי רגילתו לאקדומי איחורו ואי רגילתו לאחורי אקדימו. רב ששת בקייטא הוה מותיב להו לרבנן כד תנו בשבתא היכא דמטיא שימשא בסתוא מותיב להו היכא דמטיא טולא כי היכי דליקדמו הייא וליזלו למיכל ר' זירא הוה מהדר אזוזי דרבנן אמר להו במטותא מיניכו לא תחלוניה, וכתב גאון הכי והלכתא חייב אדם לבצוע על שתי ככרות בשבת ולא פעם אחת בלבד אמרו אלא כל זמן שמבקש לסעוד ומי שאכל הרבה ואין נפשו לאכול ג' סעודות אם יכול לאכול כביצה ואין מצטער יאכל ויקיים ג' סעודות ואם כשיאכל כביצה יצטער בו פטור שלא תקנו חכמים ג' סעודות בשבת אלא לכבוד שבת ועונג וכיון שזה מצטער אין לו עונג ופטור:

סימן קצה

ומבעי ליה לאיניש למטרח בערב שבת לתקוני מגדא ופירי לצורך השבת חדא מפני עונג שבת ועוד להשלים מאה ברכות וכדגרסינן בפרק התכלת חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום אמר רב אויא בשבתות ובימים טובים דלא נפישי ברכות ממליא להו באיספרמקי ומיגדי הלכך באורתא בערב שבת חסרי להו י"א ברכות מתפלת ערבית אייתי חדא מקידושא חלופי חדא דבפה"ג מחשבון מאה ברכות אשתיירי עשרה ומיבעי ליה לאיניש לאשלומי הנהו עשרה בערב שבת או באורתא דשבת כי היכי דלישלים מאה ברכות דערב שבת וביומא דשבתא נמי חסרי כ"ב ברכות מתפלות יוצר ומנחה וב' ברכות מתפילין שאין נוהגין בשבת הרי כ"ד אייתא תשע עשרה חלופייהו ז' דתפלת

המוספין וח' דסעודה שלישית וד' דהבדלה הרי י"ט אשתיירו להו חמשה דצריך איניש לאשלומינהו בשבתא, וביו"ט דליכא ג' סעודות אשתיירו י"ג דצריך לאשלומינהו, ואיכא נמי מאן דחשב בחשבון מאה ברכות דאורתא בהדי יממא דחשוב דאורתא בקדמיתא והדר דיממא בהדי אורתא דחלפא וחשיב נמי דערב שבת בהדי שבת ובעי להשלים בשבת י"ט, דהבדלה לאו מחשבון ברכות דשבת אלא מברכת דחד בשבת היא, והאי חושבנא מכרעאה מדרב חייא בר אויא דטרח וממלא להו דאי לא חסרי אלא חמשה ברכות להשלים בשבת ליכא טירחא כולי האי:

סימן קצו

וקדושא דשבתא דיומא כדקאמרינן אין לי אלא בלילה ביום מנין ת"ל זכור את יום השבת, ביום מאי [מברך] אמר רב יהודא ב"פ הגפן לבד, ומאן דמברך ביום בהדי בפה"ג מקדש השבת טועה וכבר פירשנוה זה בהלכות קדוש, ואיכאן חיצונים נמי דאמרי בבורא פה"ג דקדושא דיומא אשר ברא יין עסיס ותירוש משמח אלהים ואנשים הא נמי טעותא היא לעניות דעתן ודרך קראין שנראין כחולקין על דברי חכמים דלא אשכחן דתקינו חכמים כל הני וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו ולא עוד אלא שהזהירו למנוע מכל אלה דקאמרינן במשנתינו בפרק מאימתי קורין במקום שאמרו להאריך אינו רשאי לקצר, לקצר אינו רשאי להאריך, וגרסינן בהדיא בפרק ערבי פסחים ביום מאי אמר רב יהודא בפה"ג רב אשי איקלע למחוזא אמרו ליה ליקדש לן מר קדושא רבא אמר מאי קדושא רבה אמר כל היכי דאיתיה בפה"ג ברישא בריך בפה"ג ואגיד ביה חזייא להההוא סבא דקא גחין ושתי ליה קרא אנפשיה החכם עיניו בראשו, ואשכחן תשובה לרבינו האיי גאון בהאי ענינא דאיתשיל עליה בירך שית אריכתא וזהו נוסח השאלה והתשובה ודשאלתם הא דאמר רבנן רב תחליפא בר מערבא איקלע לבי הלולא בריך שית אריכתא ולית הלכתא כוותיה מ"ט לית הלכתא כוותיה והשיב לא ידענו מה ששאלתם מאחר דבגמרא מפרש בהדיא לית הלכתא כוותיה מי אית לן למימר אמאי הלכתא כפלוני ולית הלכתא כפלוני א"כ כל הלכתא דפסיקא בגמרא כחד אתי למימר מ"ט ותשובה דקבלה הכין היא דהני כולהו שית אריכתא נינהו לבד משהכל ברא לכבודו ויוצר האדם קמייתא ואתא רב תחליפא בר מערבא לאגודי בהו אלא למימר בלשו הזה בלחוד והתם נמי אמרינן מקום שנהגו לקצר לא יאריך, להאריך לא יקצר, ואיכא ברכות דדרכא רבנן לקצר ואית מנהגא לבראיי לאגודי בהו וכיון דחביבי עליהון למימרינון אריכתא שפיר דמי להאריך בפניהן כגון בורא פרי הגפן דקידושא ואית בראיי

דמאריכין ואמרין אשר ברא יין עסיס משמח אלהים ואנשים ומילי נפישותא ואמרינן התם רב אשי איקלע למחוזא אמרי ליה ליקדיש לן מר קידושא אריכא אמר מיכדי ב"פ הגפן קדים (מאי האי) אמר ב"פ הגפן ואגיד ביה קם האי סבא גחין וטעים קרי אנפשיה החכם עיניו בראשו, והני תרתי דאדכרינן לעיל אורחא למימר הדין תרין ולאו לאוריכי והכי טפי ברירין והכי נקיטי רבנן הלכה, ואנן תמהינן טובא על האי תשובה אם היא לרבינו האיי או לגאון אחרינא דקאמר בה וכיון דחביב עליהן למימרינון אריכא שפיר דמי להאריך בפניהן כמו בפה"ג דקידושא וכו' ואנן אשכחינון בדוכתא [אחרינא] לרבינו האיי דקא מפרש כל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו הוו הני מילי כולהו כגון דקא מוספי בברכות והוא גופיה כתב בפי' ברכות דיליה (הא) דלא רגילי רבנן בישיבה למימר הני מילי כולהו ומימנעי למימרינהו כגון בחנוכה ופורים כשם שעשית להן נס וכו' וכגון בר"ה וביוה"כ זכרנו לחיים ומי כמוך וכתוב לחיים, והוא גופיה קא קרי הכא בראיי למאן דקא מאריך בהו ואנן לעניות דעתין כתבינן דאסור לאוסופי על כל ברכה אפילו מילתא חדא מאי דלא תקינו רבנן, ומה דכתב נמי בהאי תשובה מקום שנהגו לקצר לא יאריך והאי מתניתין בתחלת ברכות היא ואין הדבר תלוי במנהג אלא לקצר אינו רשאי להאריך ואפשר למהוי מאי דכתב בהאי תשובה מקום שנהגו טעות סופר או שמא האי לישנא דאמר והתם נמי אמרינן מקום שנהגו לקצר לא יאריך אפשר דגרסינן הכי בגמרא דבני מערבא ועלה קאמר בהאי תשובה והתם נמי אמרינן מקום שנהגו לקצר לא יאריך:

סימן קצז

תפילת מנחה דשבת נהגו כל ישראל להקדימה ולהתפללה משבע שעות ולמעלה כדמתרמי עונה דידה. תנן בשבת כל כתבי הקודש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן בין שאין קורין בהן. ומפרש שקורין בהן בצבור תורה ונביאים דקרינן ספרא ואפטרתא ושאין קורין בהן כתובים ופירש לקמן מפני מה אין קורין בהן כיון דתנא בתורה ובנביאים שקורין בהן ותנא בכתובים שאין קורין בהן חזר ופירש מפני מה אין קורין בהן, מפני ביטל בית המדרש והא מסייע למה דתניא העוסק במקרא מדה שאינו מדה היא דבהמ"ד טפי עדיף מדקרי במקרא אמר רב לא שנו שאין קורין בהן אלא בזמן בית המדרש פי' בשעה שעמדו חכמים ונכנסו לבתיהן, ושמואל אמר בין בזמן בית המדרש בין שלא בזמן בית המדרש במקום שיש מדרש קבוע אין קורין בכתבי הקודש בשבת אפי' בשעה שאינו בית המדרש אבל במקום שאין בית המדרש קבוע קורין איני

והא נהרדעא אתריה דמר שמואל הוי ומקום בית המדרש היא ובנהרדעא פסקי סידרי דכתיבי במנחתא דשבתא ותרצינן אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רב לא שנו אלא במקום בית המדרש אבל שלא במקום בית המדרש קורין ושמואל אמר אפילו במקום בית המדרש בזמן בית המדרש אין קורין שלא בזמן בית המדרש קורין ואזדא שמואל לטעמיה רב אשי אמר לעולם כדאמרינן מעיקרא אמר רב אין קורין בזמן בית המדרש ושלא בזמן בית המדרש קורין ושמואל אמר בין בזמן בית המדרש ובין שלא בזמן בית המדרש אין קורין דסבר לי' כר' נחמיה דגזירה היא משום שטרי הדיוטות והלכה כרב כלישנא קמא בזמן בית המדרש אין קורין שלא בזמן בית המדרש קורין. והכי אמר מר רב נטרונאי בישיבה ובבית רבינו שבבבל לאחר מנחה בשבת שונין אבות וקורין בתורה והאי דפסקי סידרא בכתובים בנהרדעא לא חזי לן האידנא מאן דרגיל למיעבד הכי ובנוסחא עתיקתא לגאון חזי לן דרגילי האידנא למיפסק סדרא בכתובי וזהו מה דכתב גאון סידורא דמנחה בשבתא קרי בסדרא ונביא מאי דניחא להו וכד מסיימי קאי שלוחא דציבורא ואמר פסוקי דסוף סידרא וענו בתריה האי פסוקא והדר ואתה קדוש יושב תהילת ישראל וענו בתריה ואתה קדוש והדר קדישתא עד סופא ומקדש יתגדל ויתקדש וכו' ומאן דלא רגילין למיפסק סידרא בנביא מקמיה צלותא במנחה ברישא פתח שלוחא דצבורא ואמר אשרי יושבי ביתך כדרכה והדר ובא לציון ואני זאת בריתי אותם וענו צבורא בתריה כל מילתא והדר ואתה קדוש וכולה קדישתא עד סופה ומקדש יתגדל ויתקדש ומפיק ספר תורה במנחה בשבתא וקרי כהן לוי וישראל עשרה פסוקי לא למיפחת מנהון ואי מוסיף עליהן לית לן בה אבל על תלתא גברי לית ליה רשות לאוסופי עלה כדקיי"ל דביו"ט ובשבת וביוה"כ מוסיפין עליהן אבל בר"ח וחוש"מ ותענית ופורים וחנוכה ומנחתא דשבת ושני וחמישי אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן ובתר דקרו במנחה דשבתא מנח ספר תורה בכורסייא ומקדש יתגדל ויתקדש ומצלי צבורא בלחישא מגן ומחיה והא' הקדוש והנחלנו כי אתה אבינו עד מקדש השבת ויש שנהגו לומר אתה אחד עד מקדש השבת ורצה ומודים וכל החיים ונחית שלוחא דצבורא לפני התיבה והדר לה לצלותא וענין הפטרה במנחה בשבת כבר מפורש לעיל, ויתבין גרסין באבות במשה קבל תורה משום דאמרין בההיא שעתא נפטר משה רבינו משום הכי גרסי לה באידך שעתא ובטלין משאר דברי תורה, והאי דכתב גאון בנוסחא עתיקא קרו בסידרא בנביא מאי דניחא להו וכד מסיימין קאי שלוחא דצבורא ואמר פסוקי דסוף סדרא וענו בתריה והדר ואתה קדוש האי מנהגא לא חזי לן דמ"ט קא שביק תהלה לדוד דלאחר דקרו סידרא בנביא הוי לי' למיפתח בתהלה לדוד והכי שפיר למיעבד דתהלה לדוד מילתא רבתי

היא למימרינ' וכדגרסינן בפרק מאימתי אמר ר' אלעזר בן אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, וכתבו רבוותא דלהכי תקינו רבנן למימריה תלתא זימני בכל יום בפסוקי דזימרא ובקדושא דסידרא וקודם תפילת המנחה והואיל וכן מ"ט נחסרו ממנחה דשבת הלכך אפילו באתרי דרגילי למיקרי בסידרא בנביא חזי לן לעניות דעתן דבתר הכי שפיר למיפתח בתהלה לדוד במנחה דשבת:

סימן קצח

[גרסינן] בירושלמי פרק אלו קשרים ר' חגי בשם ר', לא נתנו ימים טובים ושבתות אלא לאכילה ולשתיה ועל ידי שהפה סריח התירו לו לעסוק בדברי תורה, ר' ברכיה בשם ר' חייא בר אבא לא נתנו ימים טובים ושבתות אלא לעסוק בדברי תורה בחול על ידי שהוא סרוח ואין לו פנאי בחול נתנו לו ימים טובים ושבתות לעסוק בדברי תורה, מתניתא מסייע בין לדין בין לדין כיצד עושה יושב ואוכל או עוסק בתורה, כתוב אחד אומר שבת היא לד' וכתוב אחד אומר עצרת לד' הא כיצד תן חלק לאכילה ותן חלק לתורה, אמר ר' אבהו שבת לד' שבות כד' מה הקב"ה שבת ממאמר אף אתה שבות ממאמר אמר ר' חנניה מדוחק התירו שאלות שלום בשבת אמר ר' חייא ר' שמעון בן יוחאי כד הוה חמי לאימיה דאישתעי סגין אמר לה אימא שבתא היא שתקא, תנא אסור לאדם לתבוע צרכיו בשבת זעירא שאיל לר' חייא בר אבא מהו מימר רועינו זוננו א"ל טופס ברכות כך היא תני מדיחין כוסות וקערות ותמחויין מלילי שבת לשחרית ומשחרית לחצות יומא ומחצות יומא למנחה ומן המנחה למעלה אסור, וכוסות מותר שאין קבע לשתייה, ר' ירמיה בשם ר' זעירא בשם ר' חייא בר אשי אשה פקחת מדיחה כוס כאן קערה כאן תמחוי כאן נמצאת מדיחה את ביתה בשבת, בדידן בפרק אלו קשרים וכבדתו מעשות דרכך וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול וכי הא דר' יוחנן הוי קרא למאניה מכבדותא אמר ר' יוסי מנין לשינוי בגדים מן התורה דכתיב ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים ותנא דבי ר' ישמעאל בגדים שבישל בהן קדירה לרבו אל ימזוג בהן כוס לרבו, מעשות דרכך שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול מהו הוא דלא ליפסע פסיעה גסה בשבת א"ל בחול מי התירוה שאני אומר אף בחול אסור דאמר מר פסיעה גסה נוטלת אחת מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומהדר ליה בקידושא דבי שמשי בעא מיני' רבי ישמעאל בר' יוסי מהו לאכול אדמה א"ל אף בחול אסור מפני שהיא מלקה, ומירהט לבית המדרש בשבת שפיר דמי דגרסינן בפרק מאימתי אמר ר' זירא מריש כי הוה חזינא רבנן דקא רהטי בשבתא לפירקא אמינא קא מחללי רבנן שבת

כיון דשמענא להא דאמר ר' תנחום אריב"ל לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה אפילו בשבת שנאמר אחרי ד' ילכו כאריה ישאג אנא נמי הוה מרהטנא, אמר רב הונא היה מהלך בשבת ופגע באמת המים אם יכול להניח רגלו ראשונה קודם שניה מותר ואם לאו אסור, מתקיף לה רבא היכי ליעבד לקיף קא מפיש בהילוכא ליעבר זימנין דמתווסי מניה מיא ואתי לידי סחיטה אלא בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי וכן הילכתא, ממצא חפציך, חפציך אסורין חפצי שמים מותרין, ודבר שלא יהא דיבורך של שבת כדיבורך של חול, דבר, דיבור אסור הרהור מותר, וכל המענג את השבת הקב"ה מענגו ונותן לו תאות לבו שנאמר בתריה אז תתענג על ד' והרכבתיך על במתי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי [פי] ד' דיבר:

סימן קצט

הלכות הילוך וזריקה והוצאה וטלטולי שבת: ת"ר לדעת כי אני ד' מקדישכם א"ל הקב"ה למשה משה מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה ואני מבקש ליתנה להן לישראל לך והודיע אותם מכאן אמר רשב"ג הנותן פת לתינוק צריך להודיע לאמו, אר' יוחנן משום ר"ש בן יוחאי כל מצות שנתן להם הקב"ה לישראל נתן להם בפרהסיא חוץ משבת שניתן להם בצינעא שנאמר ביני וביו בני ישראל אות הוא לעולם, תניא שבו איש תחתיו כתחתיו וכמה תחתיו גופו של אדם ג' אמות ואמה כדי פישוט ידים ורגלים דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר גופו ג' אמות ואמה כדי ליטול חפץ מתחת מראשותיו ומניח מתחת מרגלותיו, ומתחת מרגלותיו ומניח תחת מראשותיו, וכבר פירשנו הא פלוגתא בהלכות עירובין ות"ר שבו איש תחתיו אלו ד' אמות אל יצא איש ממקומו אלו אלפים של תחום שבת דקיי"ל דכל בר ישראל ששובת שבת במדבריות באתר דלית תמן מחיצתא אין לו לטלטל אלא ד' אמות והילוך גופו עד אלפים אמה אי איצטריך ליה מידי התם וברה"י אם הוא מיוחד לו לבדו מטלטל את כולו ומהלך גופו חוץ לרשותו אלפים אמה ואם אינו מיוחד לו אלא שיש שם דיורין הרבה מטלטל בכולו ע"י עירוב וגופו של אדם מותר לו להלך מרשות לרשות עד אלפים אמה אבל כי שלמו אלפים אמה לא שנא מרשות לרשות ולא שנא בתוך רשות אחד עצמו אסור לפסוע אפילו פסיעה אחת קטנה והיינו טעמא דמאן דקא אתי בספינה בשבת דאסור לצאת מן הים שהיא ככרמלית לרה"ר משום דמאן דאתי בשבתא וודאי מחוץ לתחום אתי והילכך אסור לצאת חוץ לתחומו אבל אי שבת בתוך התחום עד שחשיכה באותו ספינה מותר לו לצאת ממנה וכבר פירשנו זה פי' מבואר בהלכות עירובין, גרסינן בפרק המוצא תפילין אמר רמי בר אבא אמר רב אסי

אסור לו לאדם להלך ע"ג עשבים בשבת שנאמר ואץ ברגלים חוטא, תני חדא מותר להלך ע"ג עשבים בשבת ותניא אידך אסור לא קשיא כאן בימות החמה כאן בימות הגשמים, ואיב"ע הא והא בימות הגשמים ולא קשיא הא דסיים מסאניה והא דלא סיים מסאניה והשתא דקיי"ל כר"ש דאמר דבר שאינו מתכוין מותר אפילו כולהו שריין, גרסינן בפרק שואל אדם ת"ר לא יטייל אדם בתוך שדהו לידע מה היא צריכה כיוצא בו לא יטייל על פתח המדינה כדי שתחשך ויכנס לבית המרחץ מיד, וגרסינן נמי בהאי פירקא אין מחשיכין על התחום לשכור פועלים ולהביא פירות אבל מחשיך היא לשמור ומביא פירות בידו, ואוקימנא בגמרא בדאבדיל, כלל אמר אבא שאול כל שאני זכאי באמירתו רשאי אני להחשיך עליו כדרב פפא דאמר רב פפא מותר לו לאדם לומר לו לחבירו שמור לי פירות שבתחומך ואני אשמור לך פירות שבתחומי, ת"ר מחשיכין על התחום להביא בהמה היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה ומחשיכין על התחום לפקח על עסקי כלה ועל עסקי המת להביא לו ארון ותכריכים ואומרים לו לך למקום פלוני ואם לא מצאת במקום פלוני לך למקום פלוני לא מצאת במנה הבא במאתים ר' יוסי בר' יהודה אומר ובלבד שלא יזכיר סכום מקח, השוכר את הפועל לשמור לו את הפרה לשמור לו את התינוק אין נותנין לו שכרו של שבת לפיכך אין אחריותו עליו בשבת אם היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבוע נותנין לו שכרו של שבוע לפיכך אחריותו עליו בשבת לא יאמר לו תן לי שכרי של שבת אלא אומר לו תן לי שכרי של עשרת ימים:

סימן ר

מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי אם אין עמו נכרי מניחו על החמור הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הניטלין בשבת ושאין ניטלין מתיר את החבלים והשקין נופלין, מ"ט שרו לי' רבנן למיתן כיסו לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד על ממונו ואי לא שריית ליה אתי לאתויי ד' אמות ברה"ר, אמר רבא דווקא כיסו אבל מציאה לא וללישנא דרבא אוקימנא בכיסו ללישנא בתרא עלתה בתיקו וכל תיקו דאיסורא לחומרא והלכתא כרבא דאוקמה למתניתן בכיסו ממש, אם אין עמו נכרי מניחו על החמור טעמא דאין עמו נכרי הא יש עמו נכרי לנכרי יהיב ליה מ"ט חמור אתה מצווה על שביתתו נכרי אי אתה מצווה על שביתתו, חמור וחש"ו אחמור מנח ליה לחש"ו לא יהיב להו מ"ט הני אדם חמור לאו אדם חרש ושוטה לשוטה יהיב ליה לחרש לא יהיב ליה שוטה וקטן לשוטה יהיב ליה לקטן לא יהיב ליה ואיבעי' להו חרש וקטן מהו איכא דאמרי

לחרש יהיב ואיכא דאמרי לקטן יהיב ליה וכיון דלא איפסקא הלכתא בהדיא דעביד כהאי לישנא עביד ודעביד כהאי לישנא עביד, אין עמו לא נכרי ולא חמור לא חרש ולא שוטה ולא קטן מאי אמר ר' יצחק עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה מוליכו פחות פחות מד' אמות, אמר מר אין עמו נכרי מניחו על החמור והלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה אמר רב אדא בר אהבה מניחו עליה כשהיא מהלכת סוף סוף אי אפשר דלא קיימי פורתא לשתין מים ולהטיל גללים וקאתי למיעבד עקירה והנחה תאנא כשהיא מהלכת מניחו עליה וכשהיא עומדת נוטלה הימנה, אמר רב אדא בר אהבה היתה חבילתו מונחת על כתפיו רץ תחתיו עד שהוא מגיע לביתו ודווקא רץ אבל קאי קאי לא מ"ט כיון דלית ליה הכירא אתי למיעבד עקירה והנחה סוף סוף כי מטי לביתיה א"א דלא קאי וקא מעייל מרה"ר לרה"י דזריק לה כלאחר יד וכתב גאון מדדייקי עלי' ומפרקינן טעמי' ש"מ הלכתא כוותיה ותו דליכא מאן דפליג עליו, הגיע לחצר החיצונה וכו' אמר רב הונא היתה בהמתו טעונה כלי זכוכית כגון קרני דאומני דאסור לטלטל משום דלא חזיין מביא כרים וכסתות ומניח תחתיה ומתיר החבלים והשקים נופלין והלכתא כרב הונא ודווקא בשליפי זוטרי דאי בעי שמיט להו לכרים וכסתות מתותיהו ולא קא מבטל כלי מהכינו, וכתב הגאון ר' יצחק מהא שמעינן דלית הלכתא כר' יצחק דאמר בפרק כירה אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל בשבת דהא הכא הא אוקימנא בקרני דאומני דלא חזיין וקאמר דמביא כרים וכסתות ומניח תחתיה. תניא רשב"י אומר היתה בהמתו טעונה שליף של תבואה מכניס ראשו תחתיו ומסלקו לצד אחד והוא נופל מאליו אביי אשכחיה לרבא דהוי קא משפשף ליה לבריה ע"ג חמרא א"ל והא קא משתמש מר בבעלי חיים ועובר משום הא דתנן אין רוכבין ע"ג בהמה א"ל צדדין נינהו וצדדין לא גזרו בהו רבנן ואסיק הלכתא צדדין אסורין וצידי צדדין מותרין הלכך אסור לשפשף אפילו בצדדין של חמור. דלא מיבעי' על שדרו דדרך רכיבה היא אלא אפי' בצידי החמור כדקא הוה עביד רבא הא אסיקנא דצדדין אסורין והשיפשוף שהי' עושה רבא לבנו הי' מעלה ומוריד בנו כעין שפשוף ע"ג החמור מן הצד ולא על שדרו של חמור אלא מצידו היה משיבו על החמור והתינוק מתגנדר ונחית ואביו מחזיקו ומהדקו שלא יפול לארץ וכה"ג אסור אבל צידי צדדין דמותרין כגון דחק באילן ונתן בו עץ או קורה, או קנה שיוצאת ונחשרכת חוץ לאילן מאותה קורה עצמה הקבועה באילן היא צידי האילן ואם עשה סוכה ונתן ראשי העצים של הסכך על אותה קורה היוצאה מן האילן אותה סוכה נקראת צידי צדדין א"נ סולם הסמוך על אותה הקורה היוצאת מן האילן שאסור לעלות באותה קורה שהיא צדדין ומותר לעלות בסולם שהיא צידי צדדין ובלבד שלא יניח רגליו

כשהוא עולה בסולם באותו עץ הקבוע באילן אלא מותר להניח רגליו בשליבותיו של סולם ולעלות ממנו לבית ולעליה ולדבר המותר לעלות לו בשבת. ובההיא ענינא דר' יצחק דכתבינן לעיל אשכחינן לחד מרבוותא דכתב הכי והא דאמר ר' יצחק מוליכו פחות פחות מד' אמות הלכה היא ועבדינן הכי וצריך לישב כל פחות מד' אמות אבל בעמידה אין כלום ואסור לעשות כן ואם עשה כן הרי היא מחלל שבת שהרי מעביר ד' אמות ברה"ר אפילו בעמידה היא מחייב אע"פ שהוא עומד הליכה אחת היא אלא צריך לישב כל פחות מד' אמות ואפילו בשדה או בכרמלית שאין בה סקילה אם העביר בתוכה ולא ישב כל פחות מד' אמות חייב מלקות מדרבנן דקאמרינן אבל ים ובקעה וכו' ובסיפא קא אמרינן ואין נושאין ונותנין בתוכו ואם נשא ונתן פטור אבל אסור מדרבנן:

סימן רא

גרסינן בפרק אלו דברים בפסח למחר מי שפסחו טלה תוחב לו הסכין בצמר גדי תוחבו לו בין קרניו ומקשי עלה התם והלא מחמר ופרקינן מחמר כלאחר יד היא שהיא שלא כדרך המחמרין שכל העושה בשבת שלא כדרך מלאכה כלאחר יד מיקרי וכן המחמר נמי בגדי וטלה מה שאין דרכן לעשות כן כלאחר יד מיקרי ופטור וכדתנן המוציא לאחר ידו וברגלו וכו' ומקשינן נמי כלאחר יד איסורא דרבנן היא ופרקינן היינו דקא בעי מיניה דבר שיש לו היתר מן התורה ודבר שבות כלאחר יד ומדקאמר הכא מחמר כלאחר יד נמי איסורא מדרבנן איכא מכלל דמחמר כדרכו איסורא דאורייתא היא מיהו לא הוי איסורא דאורייתא אלא ללאו בעלמא בלא מלקות דלאו שניתן לאזהרת מיתות ב"ד אין לוקין עליו דגרסינן הכא בפ' מי שהחשיך והלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה וענין מחמר היא המנהיג בהמתו ועליה משאוי ודרך אותה בהמה להטעינה משאוי, ואמרינן תו הכא בפ' מי שהחשיך אמר רמי בר חמא המחמר אחר בהמתו בשבת בשוגג חייב חטאת במזיד חייב סקילה מ"ט דכתיב לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך מקיש בהמתו לו ודמי בהמתו טעונה משאוי כנושא משא מה הוא חייב סקילה כי עביד מלאכה במזיד אף כי עביד מלאכה בהדי בהמתו במזיד נמי חייב ורבא דחה האי סברא ובלישנא בתרא אמר ר' יוחנן המחמר אחר בהמתו בשבת פטור מכלום בשוגג לא מחייב חטאת דהוקשו כל שגגות שבתורה לע"ז כדכתיב לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה במזיד נמי לא מחייב דתנן וכו' בלאו נמי לא מחייב מלקות דהוי לי' לאו שניתן לאזהרות מיתות ב"ד ואין לוקין וכו' ופסק גאון דהלכתא כר' יוחנן דהא דרמי ב"ח ליתא דרבא אהדר דפריק לנפשיה לא שבקינן דברי רבנן וסמכינן אשנויי, וגרסינן נמי בתחלת

יבמות מאי לאו דא"ל אביו שחוט לי ובשיל לי פי' דהו"ל לא תעשה שיש בו סקילה ותרצינן לא בלאו דמחמר פי' שא"ל אביו להביא לו פירות על החמור דהו"ל מחמר ולא תעשה גרידא היא, ועוד מדלא חשב לי' מחמר בהדי אבות מלאכות ידעינן דאין חייבין עליה אלא איסורא בעלמא מדאורייתא כלאוין שאין בהם מלקות:

סימן רב

וקיי"ל דבשבת כל המוציא מרשות לרשות הוי לה מאבות מלאכות וכדתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת הלכך כל בר ישראל דמפיק מידי מרה"י לרה"ר חייב בר [דמפיק] מידי דלית לי' שיעור כמו שאנו עתידין לפרש בשיעורי הוצאה, ומאן דמפיק מרה"י לרה"ר או דמעייל מרה"ר לרה"י במזיד חייב סקילה בשוגג חייב חטאת, והיא דעביד עקירה מרשות אחת והנחה ברשות אחרינא, והיא דעביד הוא גופיה עקירה והנחה אבל אי עביד ראובן עקירה ושמעון הנחה לא מחייב חד מינהון ואע"ג דאיתעביד הוצאה בין תרוויהון וקיי"ל יחיד שעשה חייב שנים שעשאוה פטורין ות"ר בעשותה העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, כיצד שניים שהיו אוחזין במלגז ולוגזין בכרכר ושובטין בקולמוס וכותבין בקנה והוציאוהו לרה"ר יכול יהיו חייבין ת"ל בעשותה ולא העושה את מקצתה דדרכא דכל הני למעבידנהו בחד ואי עבדי תרי פיטורין אבל בעיגול של דבילה והוציאהו לרה"ר בקורה והוציאוהו לרה"ר רבי יהודא אומר אם אינו יכול אחד להוציאה והוציאוה שנים חייבים ואם לאו פטורין ור' שמעון אומר אע"פ שלא יכול אחד להוציאה והוציאוה שנים פטורין לכך נאמר בעשותה יחיד שעשה חייב שנים שעשאוהו פטורין ומפורש פלוגתיהו בפרק המצניע ומסקינן תמן לפלוגתיהו, והיכא דאין יכול אחד להוציאה והוציאוה שנים קיי"ל דחייבין בשיעור אחד לכולן, ויחיד שהוציא דחייב בעינן דעביד עקירה מע"ג מקום ד' טפחים והנחה נמי על מקום ד' טפחים וידו של אדם חשובה לו כד' טפחים על ד' טפחים ובין ידו ובין יד חבירו ושנים שהוציאו דקאמר פטורים [היינו] מחיוב סקילה במזיד או מחטאת בשוגג אבל איסורא איכא ועל הדין אורחא בוכנא דמתניתין דיציאת השבת דתנן יציאת השבת שתים שהם ארבע בפנים ושתים שהן ד' בחוץ כיצד העני עומד בחוץ ובעה"ב בפנים פשט העני את ידו לפנים ונתן לתוך ידו של בעה"ב או שנטל מתוכה והוציא העני חייב ובעל הבית פטור, והיינו פירושא דמתניתין יציאת השבת שתים שהן ד' שגמר חיובן בפנים הן שתים שהן ד' השתים חיוב גמור והשתים שהן פטור אבל אסור וכן נמי השתים שהן ד' בחוץ כענין הזה שתים חיוב גמור ושתים פטור אבל אסור שתים שהן ד' בפנים כיצד פשט העני את

ידו לפנים שעוקר חפץ מרה"ר שעומד בו ונותן לתוך ידו של בעה"ב שעומד בפנים הרי עקירה והנחה מרה"ר [לרה"י] וחייב חיוב גמור וזו אחת שהיא גמר חיוב בפנים ובעה"ב פטור בזו לגמרי דהוא פטור גמור דלא קא עביד מידי אלא העני מניח בידו והוי ידו כקרקע עולם, או שנטל העני מתוך ידו של בעה"ב שהוא בפנים והוציא לחוץ שנמצא עוקר מרה"י שהיא ידו של בעה"ב ומניח ברה"ר אף בזו העני חייב חיוב גמור ובעה"ב פטור לגמרי דלא קא עביד כלום שאחר נטל מידו וזה גמר חיובה בחוץ שבחוץ נגמר החיוב נמצא עכשיו בהאי בבא דרישא שתים שהן חיוב גמור אחת בפנים ואחת בחוץ, ובבא תנינא נמי שתים שהן חיוב גמור אחת בפנים ואחת בחוץ דקתני פשט בעה"ב את ידו לחוץ שעקר החפץ מרה"י ונתן לתוך ידו של עני דקא עביד עקירה [ברה"י והנחה] ברה"ר בעה"ב חייב חיוב גמור והעני פטור פיטור גמור דידו קרקע עולם שאחר נתן בה וזו (גזרה) גמרה בחוץ נמצאו בידינו עכשיו שתים שבחוץ של חיוב גמור, או שנטל בעה"ב משל עני שהוא בחוץ והכניס לפנים בעל הבית חייב חיוב גמור שהוא עוקר ומניח והעני פטור לגמרי דלא קא עביד מידי וזו נמי גמרה בפנים הרי גם השנים שגמרם בפנים נמצאו עכשיו שתים בפנים ושתים בחוץ של חיוב גמור, נשארו שתים מבפנים מפטור אבל אסור להשלים שהן ארבע, ושתים נמי בחוץ של פטור אבל אסור להשלים נמי של ארבע והן מפורשת בתרי בבא בתראי, דקתני פשט העני את ידו לפנים ונטל בעה"ב מתוכה או שנתן לתוכו שניהם פטורין אבל אסור דלא קא עביד חד מנהון כלה הוצאה וכן נמי אם נתן בעה"ב לתוך ידו של העני הפשוטה בפנים והוציאה העני לחוץ שתיהם פטור אבל אסור ובהאי בבא חדא דגמר חיובה בפנים פטור אבל אסור וחדא דגמר חיובה בחוץ, ובבא בתראה נמי דקתני פשט בעל הבית את ידו לחוץ ונטל העני מתוכה בבבא מציעתא דבין תרויהו איתעבידא לה הוצאה שניהם פטורין אבל אסור וזו נמי גמרה בחוץ, או שנתן העני חפץ לתוך ידו של בעה"ב הפשוטה בחוץ והכניסה בעה"ב שניהן פטורין אבל אסור וזו נמי גמרה בפנים הרי שהן ד' בפנים ושהן ד' בחוץ:

סימן רג

גירסא ירוש' מנין שהוצאה קרויה מלאכה ר' יוסי בשם ר' יונתן ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמר איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא נמנעו העם מלהוציא מבתיהן ולתת לגזברין, ר' אחא בשם ר' חייא אפילו הכנסה את שמע מינה כשם שנמנעו העם מלהוציא ולתת לגזברין כך נמנעו הגזברין לקבל ולהכניס ללשכה ר' חזקיה בשם ר' אחא שמע כולהון מהדין קרא ולא תוציאו משא מבתיכם

ביום השבת, בעא מיניה רב מרבי הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ מהו עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי או לא א"ל חייב ואינו דומה לידו מ"ט ידו לא נח גופו נח. פשט העני את ידו לחוץ וכו' ומקשינן בגמרא והא בעינן עקירה [והנחה] מע"ג מקום ד' על ד' וליכא אמר רבא ידו של אדם חשובה לו כד' על ד', היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ אסור להחזירה ותניא אידך מותר להחזירה הא והא בשוגג ולא קשיא כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת, בעא מיניה רבא מרב נחמן היתה ידו מלאה פירות והוציאה לחוץ מהו שיחזירה לאותה חצר א"ל מותר לחצר אחרת מהו א"ל אסור א"ל ומאי שנא א"ל לכי תיכול עלה כורא דמלחא התם לא איתעבידא מחשבתו הכא איתעבידא מחשבתו, ת"ר המוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב ובן עזאי פוטר דסבר מהלך כעומד דמי, חנות היא רה"י פלטיא רה"ר גמורה, סטיו עצמו רחבה שיש בה עמודים והיא כגון ששנינו סטיו לפנים מסטיו וי"א כי סטיו היא כעין איסטבא היא [אקרפיטא] לפני הפלטיא ועושין כה"ג בפני החניות ולדברי הכל סטיו היא כרמלית, אמר ר' יוחנן מודה בן עזאי בזורק דחייב דלא כעומד דמי והו"ל כזורק מרה"י לרה"ר דרך כרמלית דכיון דלא נח באמצע חייב, תני' נמי הכי אחד המוציא ואחד המכניס ואחד המושיט ואחד הזורק מחנות לפלטיא דרך סטיו חייב, בן עזאי אומר המוציא והמכניס פטור המושיט והזורק חייב מ"ט לא אמרינן קלוטה כמו שהונחה:

סימן רד

הזורק מרה"ר לרה"י או מרה"י לרה"ר חייב מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע ר' עקיבא מחייב וחכמים פוטרין והוצאה דזריקה תולדה דהוצאה והוצאה כתיב וקרוייה מלאכה כדכתיב לעיל בירושלמי ובדידן נמי אמרינן זריקה תולדה דהוצאה הוצאה גופה היכא כתיבא אמר ר' יונתן דאמר קרא ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו' משה היכא הוה יתיב במחנה לוייה ומחנה לויה רה"ר הוא וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרה"י לרה"ר, וברובה נוסחאי שטפי וגרסי וממאי דבשבת קאי דילמא בחול קאי ומשום דשלימא לה עבידתא כדכתיב והמלאכה היתה דים גמר העברה מיום הכפורים כתיב הכא ויעבירו וכתיב התם והעברת שופר מה להלן ביום אסור היא אף כאן ביום אסור, והך לישנא לאו דווקא ולישנא דשיטפא וטעותא היא מכמה אנפי חדא דקיי"ל כל מידי דהוה במשכן חשבינן ליה אב, והאי דקא שאיל הכא הוצאה גופה היכא כתיבא ולא קאמר הוצאה במשכן היכא אשכחן כמו דקאמר בשאר אבות מלאכות, כי בהוצאה לא בריר לן שהיא מלאכה כי שאר אבות מלאכות הם מענין מלאכה ואין צורך לשאול עליהן אלא קאמר

היכא הויין במשכן אבל הוצאה שאינה מלאכה קא שאיל עלה היכא אשכחן דאיקרי מלאכה וקא פשיט מהכא דמשה הוה קאי ברה"ר שהיה מחנה לויה וקאמר לישראל לא תיתו מרה"י לרה"ר אע"ג דבחול קאי הכי קאמר להו משה רבינו לישראל הואיל ושלימא עבידתא כדכתיב והמלאכה היתה דים איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה כי הבאה מבתיהן למחנה לויה קרויה מלאכה ויכלא העם מלמעבד ההיא עבידתא כדכתיב ויכלא העם מהביא אלמא ש"מ ההבאה היא הואי מלאכה, ועוד אם איתא דהאי לישנא דוקא האי דקאמר לקמן זורק ד"א מנ"ל דמיחייב וא"ר אושעיא שכן תופרי יריעות זורקין מחטיהן זה לזה ומקשינן עליה ולא פריקו וגם רב חסדא תירץ שכן אורגי יריעות זורקין בוכיאר ביריעות וגם עלה הקשינו ומדלא אקשי עלה וממאי דבשבת קאי כמו שהקשינו לעיל מכלל דהא לישנא לאו דווקא דאלמא כל מידי דבמשכן קרויה מלאכה או שהיו עושין כמותה במשכן בשבת קרויה מלאכה וחייבין עליה סקילה, ועוד ממאי דגרסינן בירושלמי מנין שהוצאה קרויה מלאכה כדכתבינן לעיל שמעית מיניה דהאי לישנא דאמרינן וממאי דבשבת קאי דילמא בחול קאי וכו' לאו דוקא ולישנא דטעותא היא וזורק ד"א ברה"ר דמיחייב תרויהו גמרא גמירא לה. ופלוגתא דר"ע וחכמים בזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע. בעי לה רבה למטה מעשרה פליגא או דילמא למעלה מעשרה אמר רב יוסף הא מילתא איבעי' לי' לרב חסדא ופשטה ניהליה רב המנונא מהא דתניא מרה"י לרה"י ועובר ברה"ר עצמה ר"ע מיחייב וחכמים פוטרין וקא מדייק רב המנונא מדקתני רה"ר עצמה פשיטא דלמטה מעשרה פליגי ולא יכלת לאוקמה במוציא או במושיט שהיא מעביר שהרי המעביר קיי"ל שאפילו העביר למעלה מעשרה טפחים חייב ושמעינן מינה בזורק איתאמרא ולמטה מיוד הוא דמחייב ר"ע אבל למעלה מיו"ד אפילו ר' עקיבא פוטר ובהא פליגו דר"ע סבר אמרינן קלוטה כמו שהונחה ורבנן סברי לא אמרינן קליטה כמו שהונחה, וכתב רבינו האיי גאון הכי ודר' אליעזר פליגא וסבירא ליה כרבנן דהלכתא כוותיהו ופליגא דרב טוביה בר חלקיהו אתרויהו דאמר תוך שלשה דברי הכל חייב למעלה מיוד דברי הכל פטור מג' ועד יוד באנו למחלוקות דר"ע ורבנן ותנ"ה, השתא לענין חיוב חטאת לא צריכינן למיטרח ולאהדורי אהלכתא ולא טרחינן להלכתא למשיחא ואע"ג דמדברי כולן גמרינן דלמעלה מיו"ד לא מיחייבי רבנן ור' אלעזר דסבר דלמטה מיו"ד רבנן פטרי לא שמעינן ליה דקא מיפליג בין תוך ג' בין למעלה מג' ונח דברייתא דרב המנונא דאפילו בתוך ג' פטרי רבנן דקתני רה"ר עצמה וקא מסתעייא מדרבא דקאמר לקמן אמר רבא תוך ג' לרבנן צריך הנחה ע"ג משהו ובהמוציא אוקימנא בזורק ופשיטנא נמי אימר בזורק דאלמא רבנן לא מחייבי עד שתנוח

ברה"ר אפילו ע"ג משהו כשיזרוק ד"א ברה"ר ולא צריך מקום ד' ואם לא נח רבנן פטרי, ודצריכין לדקדוקי לענין איסור והיתר דכל היכא דפטרי רבנן בשבת ולא אמרי מותר אסור ליה דקיי"ל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור חוץ מג' השתא הזורק מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע לתוך י' לדברי הכל ולמעלה מיו"ד אם אין אותן שתי רשיות שלו אסור נמי לזרוק משום שבות ואם היו שתי רשויות שלו ופתחיהן מכוונין זה כנגד זה מותר לזרוק מזו לזו ואם דיוטא זו גבוהה מזו אסור לזרוק מזו לזו וגזירה היא מפני שאין יכול לכוין לזריקתו לגביה אלא צריך להגביה אם למעלה אם למטה זימנין דנפלה ואתי לאתויי והיינו דרב דאיתמר שני בתים בשני צידי רה"ר אמר רבה בר ר"ה אסור לזרוק מזו לזו ואוקימנא כגון דמדלי חד ומתתי חד ומדקאמר דהא ברייתא לענין הזורק למעלה מיו"ד ואם רשויות שלו מותר תיובתא דרב שמעינן דהא דרב לענין שתי רשויות למעלה מיוד טפחים קיימא. ת"ר הזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע רבי מחייב וחכמים פוטרין והא נמי שניא מן הזורק מרה"ר וחשב עליו שתנוח ברה"י דהוא חייב אבל הכא זורק מרה"ר ולא חשב עליו שתנוח ברה"י וגם לא נחה ברה"י אלא מתכוין הוא להגיעה לרה"ר אחרת שתנוח שם ולפי שעברה בזריקתו דרך רה"י בזו רבי מחייב וחכמים פוטרין ורב ושמואל דאמרי תרויהו לא חייב רבי אלא בזמן שעברה ברה"י מקורה דאמרי ביתא כמאן דמלי דמיא וכאלו נחה ברה"י ועל זו הדרך סבר רבי קלוטה כמו שהונחה ומפורש בגיטין בפרק הזורק גט אבל אם עובר בזריקתו ברה"י שאינו מקורה לא חייב בו רבי ופטור היא לדברי הכל מהעברתו באמצע ברה"י ומאי דאמר רב יוסף אמר רב יהודא אמר שמואל מחייב היה רבי שתים אחת משום הכנסה ואחת משום הוצאה לא קמה אדרבי משום קושיא דרב חסדא דלא קא מחייב רבי אתולדה במקום אב אלא לא קמה נמי הא דרב יוסף אמר רב יהודה ולא קמה נמי דתניא מרה"י לרה"ר ועובר ד"א ברה"ר רבי יהודה מחייב וחכמים פוטרין ואמר רב יהודא אמר שמואל מחייב היה ר' יהודה שתים אחת משום הוצאה ואחת משום ד"א ברה"ר ואי ס"ד ר' יהודה חדא היא דמחייב מכלל דרבנן פטרי לגמרי הא אפיק ליה מרה"י לרה"ר ואם העביר בזריקתו ד"א ברה"ר מי גרע מזורק גרידא אלא רבנן אע"פ שהעביר ד"א ברה"ר חדא היא דמחייבינן ורבנן פטרי לגמרי היכא משכחת לה כגון דאמר עד דנפקי לרה"ר תינח וכו', ירושלמי תני בשם ר' יהוד' זרק ד"א ברה"ר חייב עבר ד"א ברה"ר מלאכה בפ"ע ועל דעתיה דר' יהודה מ' מלאכות אינון, ואמרינן בסיפא למאי דסליק אדעתין מעיקרא מחייב הי' ר' יהודה שתים אי להכא קא בעי לה להכא לא קא בעי לה וכו' פי' אי האי זורק דעתיה שתנוח עם יציאתה ולהתם קאי בעי לה ואין מחשבתו להעבירה ד"א ברה"ר היכא יתחייב עליה ואם דעתו להעבירה

ד"א האיך יתחייב על הוצאה שלא היתה דעתו להוצאה גרידא ואין אדם מתחייב אלא על מחשבתו א"ל כל מקום שתרצה תנוח דכל היכא דנחה נעשית מחשבתו:

סימן רה

פשיטא נתכוין לזרוק ח' וזרק ד' הרי כתב שם משמעון דעביד לי' מקצת מחשבתו צריך הוא להגיע את החפץ לח' אמות וכיון שקרבה ד' הרי היא בעצמה מלאכה וגם מלאכת מחשבת קרינן בי' שהרי קירב את החפץ למקום מחשבתו ודמי כמאן דכתב נח מנחור וחייב אבל אם חשב לזרוק ד' אמות וזרק ה' שהרי עבר ממקום מחשבתו והיכא דבעא לא נח מאי, ואסקינן דדמיא להההיא קמייתא דא"ל רבינא באומר כל מקום שתרצה תנוח [וכאן] נמי הכין הלכך אע"פ שהוא מתכוין לד' אם חשב בהדין הכי דכל [מקום שתרצה] תנוח לשם שלא איכפת ליה אם הגיע לח' מיחייב, ואם נתכוין לד' ולא אמר כל מקום שתרצה תנוח אם הגיע לח' פטור דהא לא איתעביד מחשבתו [והא מילתא] מפרשא בסוף גמרא דכיצד הרגל מועדת נתכוין לזרוק ח' וזרק ד' אם אמר כל מקום שתרצה תנוח אין אי לא לא וה"מ בזורק ברה"ר כשהוא עומד שם ולא הוציא מרשות לרשות והתם נמי אמרינן שאם נתכוין לזרוק ברה"ר שתי אמות וזרק ד' אע"פ שנעשת מלאכה לא מיחייב דלא אסרה תורה אלא מלאכת מחשבת וזה לא היתה מחשבתו אלא לשתים ובשתים שחישב עליהן לא מיחייב, ורישא דקאמרינן פשיטא נתכוין לזרוק ח' וזרק ד' הרי כתב שם משמעון אמרינן עלה התם כמה דלא כתב שם לא מיכתב ליה שמעון הכא כמה דלא זרק ארבעה לא מיזדריק לי' תמני בבת אחת וכתב רבינו האיי גאון ז"ל הכי והא שמעתא פליגי רבנן דהשתא בגירסא לפום דשמיע לון מן רבוותא איכא דגרסי מי דמי בלחוד קושיא ושארא דמימרא בניחותא ומשווי ליה פירקא ואמרו הכי קא משיילינן במאי מדמית מי שנתכוין לזריקה וזרק לשם משמעון ומהדרינן כי היכי דכמה דלא כתב שם לא מיכתב לי' שמעון ה"נ כמה דלא זריק ד' לא מיזדריק ליה תמניא ואית דגרסי לה לכולה בקושיא ואתמהתא ולית להון פירוקא ואמרין כולי חד בעיא מי דמי זורק לכותב כותב כמה דלא כתב שי"ן מ"ם כל חדא באנפי נפשה לחודא לא מיכתב לי' שמעון אבל זורק מי לא יכול לזרוק ח' בבת אחת כי לא נייח בינהון כלל ודמי דהכין הוא גירסא:

סימן רו

ת"ר מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע ד' אמות חייב פחות מד"א פטור מאי קמ"ל רשויות מצטרפות ולא אמרינן קלוטה כמי שהונחה כגון דקאים ברה"ר בקצהו במקום שאין

לפניו מרה"ר אלא מעט לבד ורה"י סמוכה לה ורה"ר אחרת סמוכה לאותה רה"י וזרק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע ועבר החפץ בזריקה אמה אחת ברה"ר האחרת או שתים בזו ושתים בזו הרי הן מצטרפות לד' וחייב ולא אמרינן קלוטה כמו שהונחה וכיון שקלטתו רה"י טרם שעבר ד"א כמונח ברה"י דמי ונמצאו ד' אמות בשתי רשויות של רבים מקוטעות ולא רצופות אלא כיון שבזריקה אחת הלך ד' אמות בשתי רשויות מקוטעות אעפ"כ חייב, אמר רב שמואל בר יהודא אמר רב הונא אמר רב המעביר ד' אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר והא דאמר רב משום ר' חייא דעגלות תחתיהן ובינהן וצידהן רה"ר ההוא תחתיהן לאו בשעת שהם מכוסים בקרשים לגמרי אלא ביתדות שיש ריווח ביניהן והעגלה מכוסה יש לה תחת ואינה מקורה חוליית הבור והסלע שהן גבוהין יו"ד ורחבה ד' הנוטל מהן והנותן עליה חייב פחות מכאן פטור. חוליית היא העפר היוצא מן הבור מניחין אותו סביביה כדי שיהא לה כמו מעקה אם החוליא גבוהה יוד ורחבה ד' הרי היא כרה"י וכן סלע ברה"ר גבוהה יו"ד ורחב ד' הרי היא כרה"י לפיכך אם נטל מעל גבה והניח ברה"ר ואם עקר מרה"ר והניח על גבו חייב אין החוליא גבוהה יו"ד ואינו רחבה ד' לא דמיא לרה"י והנוטל ממנה ומניח על גבה פטור ודבר זה מפורש למטה בד' רשויות לשבת גדר ברה"ר גבוהה יוד ורחב ד' זו היא רה"י גמורה אבל דבר שהוא רחב ד' ואינו גבוהה יו"ד אם אין גבוהה מן הארץ ג' טפחים הא קיי"ל דכל פחות מג' דארעא כארעא דמי ואם גבוהה מג' ורחב ד' ולא הגיע ליו"ד ככרמלית וכמקום פיטור הוא ואינו לא כרה"י ולא כרה"ר ואסור להוציא מרה"י אליו אבל אם אין בו רחב ד' מותר לכאן ולכאן ובלבד שלא יחליף דהא תניא אדם עומד על האסקופה נוטל מן העני ונותן לו נוטל מבעה"ב ונותן לו ואמרינן עלה האי אסקופה מאי היא אי רה"ר היא היכי נוטל מבעה"ב ונותן לו ואי רה"י היא היכי נוטל מן העני ונותן לו אלא כרמלית, ומקשינן סוף סוף איסורא דרבנן איכא ומפרקינן כגון דלית בה ד' על ד' וכי הא דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן מקום שאין בו ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו השתא הא דתנן בחוליות הבור והסלע פחות מכן פטור פחות מכאן בגובה ואין פחות ברוחב פטור ומותר ובלבד שלא יחליף, ודייקינן למה לי למיתני חוליות הבור והסלע ליתני הבור והסלע מסייע לי' לר' יוחנן דאמר בור וחולייתה מצטרפין ליו"ד, ואיתא להא דר' יוחנן בהמוציא תפילין לענין בור ברה"ר וחולייתו גבוה יוד טפחים והיכי דמי כגון שיש תל ברה"ר וחקק בו עד ארעא כנגד רה"ר מקצתו עשאו בור ומקצתו עשאו חוליא על הבור וארעית הבור עם רה"ר שהי' בו והבור עצמו גבוה מרה"ר וחולייתו למעלה הרי הן מצטרפין ולמעלה מן החוליא רשות

אחרת היא. ובירושלמי דקדקו עוד דקדוק אחר אמר רבי יוחנן העומד והחלל מצטרפין לד' והיא שיהא העומד רובה של חלל וחלל זה פתח הבור והעומד היא רחב החוליא העומדת שהיא שפת הבור אם נמצא מן השפה אל השפה ד' טפחים אע"פ שיש חלל באמצע הרי היא רה"י כמו שפירשנו, בעי מיני' רב מרדכי מרבה עמוד ברה"ר גבוה יו"ד ורחב ד' וזרק ונח על גביו מהו, עקר הדין בעיא דרה"ר תופסת עד יו"ד ומיו"ד ולמעלה מקום פיטור היא ולפיכך אם הגביה אדם חפץ מרה"ר ולא הגביהו יותר מיו"ד טפחים אלא לאלתר שהגיע ליו"ד הניחו ע"ג עמוד חייב אבל זה זרקו למעלה מיוד מעוקם כשהוא ברה"ר ויש במחשבתו שאם יפול ינוח ברה"י אי לא שבזריקתו יצא מרה"ר למקום פיטור שהיא האויר ואח"כ חזר ונפל ונח על רה"י מי אמרינן הוי עקירה ברה"ר והנחה ברה"י ואע"פ שבין זה וזה נכנס למקום פיטור חייב או דילמא כיון דממקום פיטור היא דקא אתיא עמוד פטור ואמרו רבה ורב יוסף ואביי מתני' היא וקא פשטו דחייב ממתני' שאם גבוה יו"ד ורחבה ד' הנוטל מהן והנותן על גביו חייב ובהיות החוליא והסלע גבוה יו"ד מכוונין הנותן על גביו כך דרכם להגביה יותר מיו"ד ולהניח על גבן וכן הנוטל חפץ מעל גבן אי אפשר שאין מגביהו משהו ונמצא יוצא למעלה מיו"ד ואח"כ יורד לרה"ר ואעפ"כ חייב והקשה עליה רב מרדכי שמתני' לא נאמר אלא דבר דק מאוד כגון מחט דלא סליק למעלה מיו"ד ואהדרו לי' מחט נמי אי אפשר דלא מדליא פורתא ואף הוא הקשא להן דילמא מתני' בדאית לי' למחט מורשא מקום חקוק בעמוד כמדתה שמוציאין אותה ממנה ולא מידליא או שמגביה אותה עד שמגעת לשם ומניח אותה בו ולא מידליא מעשרה ועד כאן הגיעו ולא הוסיפו והני מילי דחיקתא ושניא הא מדרב חסדא דיציאת השבת כדבעינן למימר קמן ולפרושי לקמן, אמר ר' מייאשא בעי ר' יוחנן כותל ברה"ר גבוה יו"ד ואינו רחב ד' ומוקף לכרמלית ועשאו רה"י וזרק ונח על גביו מהו היכי דמי כגון שהיה אותו הכותל מחיצה בין רה"ר לכרמלית ואח"כ בנה כותל אחת בכרמלית כנגדו ועשה אותו הכרמלית רה"י מי אמרינן הרי כותל זה בחזקתו וכיון שאין בו ד' על ד' רחב מקום פיטור הוא או דילמא כיון שעשאה... ובתשובות לגאון ד' רשיות לשבת מאי פירושה, כך אמרו חכמים פירושן ד' פנים של רשויות יש לשבת רה"י ורה"ר כרמלית ומקום פיטור, רה"י בדין היא שהיה צריך לומר בית של יחיד וחצר של יחיד למטה אמר חריץ עמוק יוד טפחים ורחב ד' אלא הללו שנים שיש לספקו בכרמלית ואצ"ל בית של יחיד וחצר של יחיד, ואיזו הוא רה"ר גמורה הי' לו מקום שיש בו ס' רבוא בני אדם שאין להם לא חומה ולא דלתות ונכנסין ויוצאין בלילה כמו ביום כדגלי המדבר זו רה"ר גמורה דכל מקום שאמרו חכמים רה"ר בדרך זה אמרו [ולא אמרו] סרטיא ופלטיא גדולה

סרטיא שווקים גדולים שממלאין ופתוחין למקום שיש בו ס' רובא, פלטיא קורין אותו בלשון ישמעאל קיסר"א וחניות יש בה ושנו חכמים המוציא מחנות לפלטיא ומבואות המפולשין לרה"ר והם מקום שיש בו ס' רובא בנ"א ולמה קורין אותו רה"ר גמורה מפני שאין לה תקנה לא בעירוב ולא בגיפוף לעשותן רה"י ע"י גיפוף דקאמר כיצד מערבין רה"ר עושה צורת פתח מצד זה ולחי או קורה מצד זה חנניא אומר עושה דלת מכאן וכו' וב"ה או' עושה מכאן דלת ולחי וקורה מכאן ואקשינן עלה ורה"ר מי מערבא והתניא יתר על כן אמר ר' יהודה מי שיש לו שני בתים משני צידי רה"ר וכו' עד אמרו לו אין מערבין רה"ר בכך ומקשינן בה בהני היא דלא מערבא הא בדלתות מערבא והאמר רבב"ח אמר ר' יוחנן ירושלים אלמלא לא היו דלתותיה נעולות [בלילה] חייבין עליה משום רה"ר לפיכך הוצרך לומר רה"ר גמורה שאין להם תקנה לעשותן רה"י. כרמלית ים או נהר רחב ד' אמות ויש בו עומק יו"ד טפחים וכן בקעה ואיצטונית מקום שיש בו עמודים מאהילים שעושין מלכים לבית ע"ז שלהן שלא תפול עליהם שמש, שיוצאין משנה לשנה לגדף בו ועושין עמודים ומאהילים עליהן שלא תפול עליהן שמש, תו כרמלית יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה ולמה קרוי כרמלית כאלמנה ממש אין להן לא גדר ולא סייג ואין להם בתים לפיכך קרוי מקומות אלו ים ובקעה וכרמלית ואיצטונית מוציאין מרה"ר ומרה"י ושנו חכמים אין מוציאין לא מתוכן לרה"ר ולא מרה"ר לתוכן ואין מכניסין מתוכן וכו' ואם הכניס והוציא פטור אבל אסור דכל פיטורי שבת פטור אבל אסור לבר מהני ג' דסוף פרק ר' אליעזר, מקום פיטור אסקופה של רה"י דקאמר עומד אדם על האיסקופה נוטל מן העני וכו' לפיכך נקראת מקום פיטור ואם היתה אסקופה גבוהה יו"ד ורחבה ד' הרי זו רה"י לעצמה ובירושלמי הזכירו בענין פלוגתא דב"ע ורבנן דכתבינן לעיל בהמוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו רב הונא בשם רבנן הכל מודים בזורק שחייב דברי הכל היא שאין אויר כרמלית כממשה במאי פליגו במוציא בן עזאי פוטר וחכמים מחייבין ב"ע לא עביד מהלך כמניח ורבנן עבדין מהלך כמניח רב חסדא שאל לרב הונא על דעת דבן עזאי אין אדם מתחייב בתוך ד' אמות לעולם כיון שהוציא יעשה כמי שהניח על כל אמה ואמה ויהא פטור, רב יהודא בשם רב הכל מודים במוציא שהוא פטור דברי הכל היא שאין המהלך כמנוח ומאי פליגו בזורק בן עזאי פוטר וחכמים מחייבין, בן עזאי עביד אויר כרמלית כממשא ורבנן לא עבדו אויר כרמלית כממשא, מתני' מסייע לי' לרב הונא הי' עומד ברה"ר וזרק לדיר או לסהר דרך כרמלית חייב ואם הוציא פטור, מתני' מסייע לי' לרב יהודא המוציא אוכלין ונתנן על אסקופה וכו' הא עשה מלאכתו בבת אחת חייב בן עזאי אומר אפילו עשה מלאכתו בב"א פטור, ובדידן בפרק יציאת השבת

ת"ר ד' רשויות לשבת רה"י ורה"ר כרמלית ומקום פיטור, סרטיא היא הדרך הגלוי וקרוי בלשון ערב סרא"ט, כרמלית כארמלית שאינה לא בתולה ולא נשואה כך זו אינו לא רה"י ולא רה"ר, שיעור רה"י כל שהיא תחת הכותל או חריץ עמוק יוד טפחים ורחב ד' או גדר גבוה י' טפחים ורחב ד' דינו כרה"י, כרמלית רחב ד' ופחות מיו"ד בגובה אבל אם גבוה יו"ד רה"י היא, מקום פיטור פחות מד"ט ויותר מיו"ד, ירושלמי איצטבא דתנינן תמן וכן גשרים המפולשים מטלטלין תחתיהם, כרמלית תני ר' חייא כרמל רך מל לא לח ולא יבש אלא בינוני והכא נמי אינו לא כרה"י ולא כרה"ר איזו היא כרמלית ר' יסא בשם ר' יוחנן כגון חנותיה דבר יוסטינא, איזו היא רה"י חריץ שהיא עמוק יו"ד ורחב ד' וכן גדר שגבוה יוד ורחב ד' זו היא רה"י גמורה ואיזו היא דרך רה"ר גמורה סרטיא ופלטיא גדולה ומבואות המפולשין זו היא רה"ר גמורה אין מוציאין מרה"י זו לרה"ר זו ולא מכניסין מרה"ר זו לרה"י זו ואם הוציא והכניס בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת בלא התראה ונסקל בהתראה אבל ים ובקעה ואיסטוונית וכרמלית אינן לא כרה"י ולא כרה"ר ואין נושאין ונותנין בתוכן ואם נשא ונתן פטור ואין מוציאין מתוכן לרה"ר ולא מרה"ר לתוכן ואין מכניסין מתוכן לרה"י ולא מרה"י לתוכן ואם הוציא והכניס פטור חצרות של רבים ומבואות שאינן מפולשין עירבו מותרים לא עירבו אסורים, אדם עומד על האסקופה נוטל מבעה"ב ונותן לו מעני ונותן לו ובלבד שלא יטול מבעה"ב ויתן לעני מעני ויתן לבעה"ב ואם נטל ונתן שלשתן פטור אבל אסור. אבל הים והבקעה והאיסטוונית [והכרמלית] אינן לא כרה"ר ולא כרה"י, אטו כולהו לאו כרמלית נינהו, כי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן לא נצרכה אלא לקרן זויות הסמוכה לרה"ר אע"ג דזימנין דדחקו רבים ועיילו להתם כיון דלא ניחא תשמישתיה ככרמלית דמיא, ואיצטבא שלפני העמודים ככרמלית נידונה, כל שאין גבוה מן הקרקע ג' טפחים כגון לבנה וכיוצא בהן כרה"ר דמי וכל הגבוה ג' טפחים ואין בו רחב ד' וזרק ונח על גביו פטור חוץ מן הזורק ונח בפי הכלב והכבשן או בורו של אדם וכיוצא בהן וכל פחות מג' כארץ הוא חשוב, כי אתא רב דימי אמר אין כרמלית פחות מד' אמר רב ששת ותופסת עד יו"ד עד יו"ד הויא כרמלית למעלה מיו"ד מקום פיטור ואקילו בה רבנן מקולי רה"י דאי איכא מקום ד' על ד' היא דהויא כרמלית למעלה מיו"ד לא הוי כרמלית, אמר רב גידל אמר רב יוסף בר איוא אמר רב בית שאין בו יוד טפחים וקרניו משלימו ליו"ד על גבו מותר לטלטל בכולו, בתוכו אין מטלטלין בו אלא בד' אמות אמר אביי ואם חקק בו ד' על ד' מותר לטלטל בכולו מ"ט הוי חורי רה"י וחורי רה"י כרה"י דמי. חורי רה"ר אביי אמר כרה"ר דמי רבא אמר לאו כרה"ר דמי והלכתא כרבא וכיון דלאו כרה"ר דמי אי אית בהו ד' על

ד' טפחים וגבוהים יו"ד טפחים הו"ל כרה"י ואית לית בהו ד' על ד' טפחים אע"ג דגבוה יו"ד מקום פטור הן:

סימן רז

אמר רב חסדא נעץ קנה ברה"י וזרק ונח על גביו אפילו גבוה ק' אמה חייב שרה"י עולה עד לרקיע ואמרי' נימא כרבי אמרה דתניא זרק ונח ע"ג זיז כל שהו רבי מחייב וחכמים פוטרים, אמר אביי ברה"י דכ"ע לא פליגו דרה"י עולה עד לרקיע והכא באילן העומד ברה"י ונופו נוטה לרה"ר וזרק מרה"ר ונח ע"ג נופו רבי סבר שדי נופו בתר עקרו ומרה"ר לרה"י זרק דהא יש בעיקר האילן ד' על ד' ורבנן סברי כיון דנופו נוטה לרה"ר מרה"ר לרה"ר זרק ולא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו וק"ל כחכמים, אמר עולא עמוד ברה"ר ורבים מכתפין עליו וזרק ונח על גביו חייב מ"ט כל פחות מג' מדרס דרסי להו רבים וכארץ היא חשוב לפיכך הזרק ונח על גביו מרה"י חייב, מג' ולמעלה ועד ט' אינו נדרס שיותר היא מכדי דריסת הרגל וגם אין מכתפין בו שאינו עד הכתף לפיכך אינו תשמיש רה"ר אלא ככרמלית היא חשוב אבל אם העמוד גבוה ט' טפחים וודאי כיון דמכתפי עליה כרה"ר והזורק מרה"ר ונח על גביו פטור והזורק מרה"י ונח על גביו חייב, א"ל אביי לרב יוסף גומא מאי א"ל וכן בגומא כדין העמוד שאם גבוה ט' כרה"ר היא, רבא אמר גומא לא מ"ט קסבר הילוך ע"י הדחק שמיה הילוך תשמיש ע"י הדחק לא שמיה תשמיש ומותבינן לרבא ופריק מה דאקשו עליה ואסיקנא הילוך ע"י הדחק שמיה הילוך תשמיש ע"י הדחק לא שמיה תשמיש כרבא, האי דאמר רב יהודא האי זירזא דקנה רמה וזקפה רמה וזקפה לא מיחייב עד דעקר לה הלכה היא פי' זירזא דקני חבילה של קנים כגון שהיתה מוטלת על הארץ והגביה הקצה האחד והקצה האחר מונח על הקרקע והעמידה והשליכה לפניו וחזר והגביה הקצה שהיה מונח על הארץ והעמידה והשליכה אפילו כל היום כולו לא מיחייב שהרי לא עקר אותה מעל הארץ, אדם עומד על האסקופה נוטל מבעה"ב ונותן לו מן העני ונותן לו, האי אסקופה מאי ואסיקנא אסקופה מקום פיטור כגון דלית ביה ד' על ד' וכי הא דכי אתא רב דימי אמר ר' יוחנן מקום שאין ד' על ד' מותר לבני רה"ר ולבני רה"י לכתף עליו ובלבד שלא יחליפו משל זה לזה הלכך באסקופה לא יטול מבעה"ב ויתן לעני, אחרים אומרים אסקופה משמשת שתי רשויות בזמן שהפתח פתוח כלפנים פתח נעול כלחוץ, אמר רב יהודא אמר רב הכא באסקופת מבוי עסקינן וחציו מקורה וחציו אינו מקורה וקירויו כלפי פנים פתח פתוח כלפנים

פתח נעול כלחוץ אמר ר' אלעזר המוציא משאוי למעלה מיוד טפחים חייב שכן משא בני קהת:

סימן רח

גרסינן בעירובין בפרק הדר עם הנכרי אמר עולא אמר ר' יוחנן קרפוף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אפילו כור אפילו כורים וזרק מרה"ר לתוכו חייב מ"ט מחיצה היא אלא שמחוסרת דיורין ואמרינן עלה מתיב רב הונא בר חיננא סלע שבים שגבוה יו"ד ורחב ד' אין מטלטלין לא מן הים לתוכו ולא מתוכו לים יתר מכאן מטלטלין עד בית סאתים אהייא אילימא אסיפא עד בית סאתים היא דמטלטלין יותר מבית סאתים לא מטלטלינן והא מכרמלית לכרמלית קא מטלטל אלא לאו אריש והכי קאמר סלע שבים שגבוה יוד ורחב ד' אין מטלטלין לא מתוכו לים ולא מן הים לתוכו וכמה עד בית סאתים הא יתר מבית סאתים מטלטלין אלמא כרמלית היא ותיובתא דר' יוחנן, אמר רבה מאן דלא ידע לתרוצי מתניתא מתיב תיובתא לר' יוחנן ה"ק בתוכו מטלטלין עד כמה עד בית סאתים, רב אשי אמר לעולם אריש והן אמרו קרפוף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה אין מטלטלין בו אלא בד' אמות והן אמרו אין מטלטלין מכרמלית לרה"י עד בית סאתים דשרי לטלטולי בכוליה אסור לטלטולי מן הים לתוכו ומן תוכו לים יתר מבית סאתים אלא בד"א אי אסרת ליה לטלטולי מתוכו לים אמרי רה"י גמורה היא ואתי לטלטל בכוליה, ונאסר ליה לטלטולי מתוכו לים ונשרי ליה לטלטולי בכוליה האי שכיח והאי לא שכיח קרפוף יותר מבית סאתים שכיח סלע שבים לא שכיח ומילתא דשכיח גזרו ביה רבנן דלא שכיח לא גזרו בי' רבנן והלכתא כר' יוחנן וכדתריץ רב אשי הלכך קרפוף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה וזרק מרה"ר לתוכו חייב ושרי לטלטולי מכרמלית לגוי' משום גזרה דרב אשי וכן הלכה. ומקום דלית ביה אלא ב' מחיצות הא אסיקנא בהלכות עירובין, וב"ה סברי ג' מחיצות דאורייתא לטלטל בתוכו אבל לחי או קורה משום היכר היא ולא משום מחיצה אבל לענין זריקה לתוכו אפילו בשתי מחיצות אסור לזרוק מרה"ר לתוכו דכיון שיש לו שתי מחיצות כרה"י היא חשוב לענין זריקה לתוכו מרה"ר אבל לענין טלטול מרה"י לתוכו או מתוכו לרה"י לא מטלטל עד דאיכא ג' מחיצות ולחי אי קורה ומיערב בשיתוף מידי דהוה אשתי חצירות הסמוכות זו לזו וכתב גאון הכי וחצר שנפרצה לרה"ר לא מיבעי' מתוכו לרה"י לטלטל ומרה"י לתוכו דפטור אלא אפי' מרה"ר לתוכה ומתוכה לרה"ר פטור מפני שהיא ככרמלית וכן הלכה, והאי דכתב האי גאון לא ידענא מאי קאמר דחצר שנפרצה אף כי הויא כרמלית הא

קיי"ל מכרמלית לרה"י או לרה"ר אסור לטלטל איסורא דרבנן, וא"ת דבעירוב קאמר הא לא אפשר למימר דחצר שנפרצה לרה"ר והרבים בוקעין בה לא מיערבא אלא בגפופין וצורת פתח או כדמיערב רה"ר בהדי עיר כולה בזמן שהיא מגופפת אבל בלא"ה לא מיהו אפשר למימר דהאי פטור דקאמר האי גאון פטור מחיובא דאורייתא אבל איסורא דרבנן איכא כדקיי"ל בדינא דכרמלית, ובפסקא ובחצר שאין לה מחיצות כל עיקר והיא פתוחה מכל צד אלא שהיא של יחיד ואין לה דירה אלא לבעלה בלבד הרי היא ככרמלית ואסור למלאות הימנה ולהכניס לרה"י לא מפני שהיא רשות אחת או שתי רשויות אלא כרמלית במחיצות תליא מילתא אם יש שם מחיצות הויא חצר ואם אין שם מחיצות הויא כרמלית, וכתב בעל הלכות הכי ומאן דאיתיה ברשותא בשבתא ומשדר ליה לגוי לאתויי לי' מיא אי איכא התם חד ארמאה אע"ג דאייתי מיא חוץ לתחום שפיר דמי ואי ליכא ארמאה ואיכא תרתי שיירתא דישראל מחלפי להדדי ושפיר דמי, וכמה היא תחום שבת שני אלפי אמה והיינו מיל דריס אחד משבעה ומחצה במיל דהו"ל חמיסר ריסין תרין מילין ומיל ריבעא דפרסה [וריס] כמה הוי רס"ו ושני שלישי אמה, ואסור למשקל אבנים של ביהכ"ס מרה"ר בשבת אבל בכרמלית שרי והכי אמרי משמיה דרב יהודא אלוף דמנהר פקוד דבצרה ביממא רה"ר ובלילה דאיכא חראסי כרמלית היא, רה"ר דוכתא דדשין ליה שית מאה אלפין גברא ביומא כדגלי מדבר:

סימן רט

במה בהמה יוצאה ובמה אינה יוצאה, יוצא הגמל באיפסר והנקה בחטם והלבדקים בפרומביא והסוס בשיר וכל בעלי שיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר ומזין עליהן וטובלין במקומן, מאי נאקה בחטם אמר רבב"ח חמארא לובא בפגא דפרזלא פי' חמור ממקום ששמו לובו כדכתיב ולובים וכושים במצעדיו וגרסינן בירושלמי גרים הבאים מליבו מהו להמתין להן ג' דורות, אמר רב יהודא אמר שמואל מחלפין לפני רבי של זו בזו ושל זו בזו מאי נאקה באפסר לא תבעי לך דכיון דלא מנטרי ביה משאוי היא כי תבעי לך גמל בחטם מאי כיון דסגי ליה באפסר משאוי הוא או דילמא כל נטירותא יתירתא לא אמרינן משאוי היא אמר לפניו ר"י בר' יוסי כך אמר אבא ד' בהמות יוצאת באפסר בשבת הסוס והפרד והגמל והחמור, ירושלמי אמר חזקיה וסימן וכן תהיה מגפת הסוס והפרד והגמל והחמור למעוטי גמל בחטם שלא יצא ומתניתא תני לובדקים וגמל יוצאין באפסר, באפסר אין בחטם לא אלמא כל נטירותא יתירתא משאוי היא ואסור וכן הלכה, ואע"ג דאמר שמואל הלכה כחנניה דסבר נטירותא יתירתא לא אמרינן משאוי היא לית הלכתא כוותיה דהא

רב פליג עליה ואמר נטירותא יתירתא משאוי היא ואותבינן עליה דרב מקשרה בעליה במוסרה לפרה אדומה וכו' ולא קמה תיובתיה אלא פריקו לה תלתא [אמוראי] בתראי ומדאכפילו הני תלתא בתראי דאינון אביי ורבא ורבינא ופריקו כולהו אליביה דרב ש"מ דהלכתא כוותיה ועוד דקיי"ל דרב ושמואל הלכה כרב באיסורי. והסוס בשיר וכל בעלי השיר יוצאין בשיר ונמשכין בשיר, מאי יוצאין ומאי נמשכין אמר רב הונא או יוצאין כרוכין או יוצאין נמשכין ושמואל אמר יוצאין נמשכין ומסקנא דשמעתין דיוצאין כרוכין וכש"כ נמשכין, מולאות של בית רבי פי' פרדות היו יוצאת באפסר בשבת כרוכין:

סימן רי

מתני' חמור יוצא במרדעת בזמן שהיא קשורה לו, הזכרים יוצאין לבובין והרחלים יוצאת שחוזות כבולות וכבונות והעזים צרורות ר' יוסי אוסר בכולן חוץ מן הרחלים הכבונות ר' יהודה אומר עזים יוצאין צרורין ליבש אבל לא לחלב. חמור יוצא במרדעת אמר שמואל והיא שקשורה בו מע"ש וכן הלכה תנ"ה יוצא חמור במרדעת בזמן שהיא קשורה בו מע"ש ולא באוכף אע"פ שקשורה לו מע"ש. בעא מיניה רב אסי בר נתן מר' חייא בר אשי מהו ליתן מרדעת ע"ג חמור בשבת א"ל מותר וכן הלכה אבל קלסתר רב שרי ושמואל אסר והלכתא כשמואל דקאמרינן אמר רבי חייא בר' יוסף אמריתא לשמעתיה קמיה דשמואל א"ל אי הכי אמר אבא לא ידע במילי דשבת ולא כלום כי סליק ר' זירא אשכחיה לר' בנימן בר יפת דיתיב וקאמר לה משמיה דשמואל נותנין מרדעת ע"ג חמור בשבת וא"ל יישר כבר תרגמה אריוך בבבל ומני שמואל והא רב נמי אמרה אלא שמעיה דקא מסיים ואין תולין קלסתר לבהמה בשבת א"ל יישר דאי רב בקלסתר שרי ועוד הא מותבינן תרתי תיובתא לרב ושמואל ואפריקו אליביה דשמואל ולא אפריקו אליבא דרב, וכתב רבינו חננאל גאון ז"ל הכי נתינות מרדעת ע"ג חמור דברי הכל מותר לדחות צער בהמה ולתלות קלסתר בפיה משום תענוג היא ושמואל ור' יוחנן אסרי וכן הלכה וה"מ בבהמות גדולות דמשום תענוג היא אבל קטנים דמשום צערא היא ברה"ר אסור לצאת הסייחין בקרסטלים שבפיהן אבל בחצר שרי מסרכו פי' חגורו, תניא יוצא אדם באגד שע"ג מכה ובקשישין, סכין ומפרכין לאדם ואין סכין ומפרכין לבהמה, ודווקא בגמר מכה ומשום תענוג אבל אי איכא מכה ומשום צער מפרכין נמי לבהמה. תניא בהמה שאכלה כרשינן הרבה לא יריצנה בחצר בשביל שתתרפא, ורבי יאשיהו מקל, דרש רבא הלכה כר' יאשיה והשתא דדרש רבא הלכה כר' יאשיה דמקל משום צערא דבהמה ולא קא גזר משום שחיקת סמנים ש"מ דלית הלכתא כהא מתניתא דתניא בהמה שאחזה

דם אין מעמידין אותה במים בשביל שתצטנן אבל אדם שאחזו דם מעמידין אותו במים בשביל שיצטנן דהאי תנא דאסר משום שחיקות סממנים היא דאסר והא איפסקא הלכה כר' יאשיה דלא גזר משום שחיקת סממנים, תניא לא יצא הסוס בזנב שועל ולא בזהירות שבין עיניו ולא יצא הזב בכיס שלו ולא עזים בכיס שבדדיהן ולא פרה בחוסם שבפיה ולא סייחים בקרסטלין שבפיהם ולא בהמה בסנדל שברגלה ולא בקמיע שאינו מומחה אבל יוצא הוא באיגד שע"ג המכה ובכתישין שע"ג השבר ובשיליא המדולדלת בה ופוקק לה זוג בצוארה ומטיילת בחצר זכרים יוצאים לבובין, מאי לבובין אמר רב הונא תותרי פי' תותרי מטלית מרוקמת שמיפין ומקשטין בהן את הבהמה מאי משמע דהאי לבוב לישנא דאיקרובי היא דכתיב לבבתני אחותי כלה, עולא אמר עור שקושרין להן כנגד לבביהן כדי שלא יעלו עליהן זאבים ר"נ בר יצחק אמר שקושרין להן תחת זכרותן כדי שלא יעלו על הנקבות ממאי מדקתני סיפא והרחלות יוצאות שחוזות מאי שחוזות שאוחזין האליה שלהן למעלה כדי שיעלו עליהן זכרים מאי משמע דהאי שחוזות לישנא דגלויי היא דכתיב והנה אשה לקראתו שית זונה כבולות שמכבלין אליה שלהן למטה שלא יעלו עליהן זכרים כבונות שמכבנין אותן למילת, והעזים יוצאת צרורות ור' יוסי אוסר בכולן חוץ מן הרחלים הכבונות ר' יהודה אומר עזים יוצאת צרורות ליבש אבל לא לחלב, איתמר רב אמר הלכה כר' יהודה ושמואל אמר הלכה כר' יוסי ואיכא דמתני להאי שמעתא באפי נפשה רב אמר ליבש מותר לחלב אסור ושמואל אמר אחד זה ואחד זה אסור ואיכא דמתני לה אהא עזים יוצאת צרורות ליבש אבל לא לחלב משום ר' יהודא בן בתירה אמרו הלכה כך [היא] אבל מי מפיס שזו ליבש וזו לחלב מתוך שאין מכירין אחד זה ואחד זה אסור אמר שמואל ואמרי לה אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כר' יהודה בן בתירה ורב אמר הלכה כת"ק והלכתא כרב דאמר הלכה כר' יהודה דאמר עזים יוצאת צרורות ליבש אבל לא לחלב דקיי"ל רב ושמואל הלכה כרב באיסורי:

סימן ריא

מתני' ובמה אינה יוצאת לא יצא הגמל במטוטלת לא עקוד ולא רגול וכן שאר כל בהמה לא יקשור גמלים זה לזה וימשך אבל מכניס חבלים בתוך ידו ובלבד שלא יכרוך, תנא לא יצא הגמל במטולטלת התלויה בחוטרתו שיכנס בו הרוח אבל יוצא הוא בזנבו הקשורה בחוטרתו שלא תכנס בו הרוח, אמר רבה בר ר"ה יוצא הגמל במטולטלת הקשורה לה בשלייתה, ולא עקוד אמר רב יהודא עקוד עקידת יד ורגל כעקידת יצחק בן אברהם רגול שלא יכוף ידו ע"ג זרועו ויקשור תנ"ה ולא יקשור גמלים זה בזה מ"ט אמר רב מנשה

משום דמחזי כמאן דאזיל לחינגא, פי' שוק גדול, שלא יהו אומרים פלוני יצא לשוק לעשות מלאכתו, אבל מכניס חבלים לתוך ידו ובלבד שלא יכרוך אוקימנא עד כאן לא שנינו אלא לענין כלאים וה"ק ובלבד שלא יכרוך ויקשור שנמצאת כריכה וקשירה כעין שתי תכיפות אמר שמואל ובלבד שלא יהא אפסר יוצא מתחת ידו טפח כלומר שלא ישלשל האפסר מתחת ידו כדי כריכה, והא דתניא ובלבד שיגביה אפסר מן הקרקע טפח אוקימנא בחבלא דביני ביני כלומר שלא יהא האפסר ניתן בראש הבהמה וראש האפסר ביד האדם המושך הבהמה ואותו דביני ביני יגביהנו שלא יהא קרוב לקרקע טפח וכן הלכה:

סימן ריב

מתני' אין חמור יוצא במרדעת בזמן שאינו קשורה לו ולא בזוג אע"פ שהיא פקוקה ולא בסולם שבצוארו ולא ברצועה שברגלו, ואין התרנגולין יוצאין בחוטין ולא ברצועות שברגליהן ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן ואין הרחלים יוצאות חנונות, ואין העגל יוצא בגימון, ולא פרה בעור הקופד ולא ברצועה שבין קרניה פרתו של ר' אלעזר בן עזריה היתה יוצאת ברצועה שבין קרניה שלא ברצון חכמים, אין חמור יוצא במרדעת כדאמרינן לעיל מאי אינו קשורה לו אילימא שאינה קשורה לו כלל פשיטא ניחוש דילמא נפלה ואתי לאתויי אלא לאו שאינה קשורה לו מערב שבת, ולא בזוג אע"פ שהיא פקוק משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא, לא בסולם שבצוארו אמר רב הונא בר עולאי דעביד ליה להיכא דאית ליה מכה דלא הדר חייך לה, ולא ברצועה שברגלה דעביד לה לגיזרא פי' שמלמדין הבהמה לילך וקורין לה בלע"ז "אלאברייא" ורבוותא פרישו בה תרתי פירושי איכא מ"ד כל שפרסותיה רחוקות וקצורות ונוגעת רגליה ועקיביה זה בזה והיא ניזוקת עושה לה מטלית או רצועה על עקיביה כדי שלא תהא ניזוקת, ואיכא מ"ד כאשר מתבקעת פרסי בהמה קושרין אותה ברצועה כדי שתתחזק ותחזור לכמות שהיתה, ואין התרנגולין יוצאין בחוטין לסימנא כי היכא דלא ליחלפו ולא ברצועות שברגליהן דעבדי לה כי היכי דלא ליתברו מאני, ואין הזכרים יוצאין בעגלה שתחת האליה שלהן כי היכי דלא ניחוש אליתיהו והיא כעין עיפוש שעולה באליה, חנונות עץ ושמו יחנון ומניחין קיסם ממנו בחוטמה כדי שתתעטש ויפלו דרני ראשה ולזכרים א"צ זו הרפואה כי מנגחי תדיר וממילא נופלין דרנין שבראשיהן, גימון [עץ] קטן כמו עול, פרה בעור הקפוד דעבדו לה דלא לימצוה ילי פי' תרגום והאנקה [ילין], ולא ברצועה שבין קרניה איתמר רב חייא בר אשי אמר רב בין לנוי בין לשמור אסור, ורב חייא בר אבין אמר

שמואל לנוי אסור לשמור מותר והילכתא כרב כדכתבינן לעיל דכל ניטורתא יתירתא משאוי היא, פרתו של ר"א בן עזריה וכו' תאנא לא שלו היתה אלא של שכינתו ומתוך שלא מיחה בה נקראת על שמו וכדרב ור' חנינא ורבי יונתן דאמרי כל שאפשר לו למחות באנשי ביתו ואינו מוחה נתפס על אנשי ביתו באנשי עירו נתפס על אנשי עירו על כל העולם ואינו מוחה נתפס על כל העולם כולו, אמר רב פפא והני דבי ריש גלותא מיתפשו אכולי עלמא, וחזינן מכל הני כללי דאדם מצווה על שביתות כל בהמות דאית ליה וכל חיה ועוף דאית ליה דכתיב עבדך ואמתך ובהמתך וכתיב למען ינוח שורך וחמורך ותנן נמי בפרק שור שנגח את הפרה אחד שור ואחד כל בהמה לנפילות הבור ולהפרשות הר סיני וכו' עד ולכלאים ולשבת וכן חיה ועוף כיוצא בהן, ואמרינן בגמרא ולכלאים דמאי אי כלאים דחרישה יליף שור שור משבת אי כלאים דרביעה יליף בהמתך דשבת וגבי שבת מנלן דתניא ר' יוסי אומר משום ר' ישמעאל בדברות הראשונים נאמר עבדך ואמתך ובהמתך ובדברות האחרונים נאמר שורך וחמורך וכל בהמתך והלא שור וחמור בכלל כל הבהמות היו ולמה יצאו לומר לך מה שור וחמור האמור כאן חיה ועוף כיוצא בהן אף כל חיה ועוף כיוצא בהן ובסיפא מסקינן כל בהמתך הכא ריבוי אחר ריבוי:

סימן ריג

והואיל וקיי"ל דישראל מצווה על שביתות בהמה חיה ועוף דיליה גם הם כרגלי הבעלים שאין להם רשות להניחן לילך ולשתות ולא לשום מידי חוץ לתחום כדתנן במסכתא יום טוב הבהמה והכלים הרי הן כרגלי הבעלים, מיהו איצטרכינן לפרושי ולארווחי במילתא היכא דאושיל או אוגרה ישראל לבהמתם קודם שבת מה דיניה, דכלים [אי] איגרינהו ואושלינהו מקמי שבתא שרי וכמפורש בהלכות ערבי שבתות, ואשכחנא לחד מרבוותא שאלה בהאי ענינא וזהו נוסחא וששאלתם הנותן השדה לגוי לזורעהו והתנה עמו כדי שיזרע ויקצור וידוש ויזרה אם ירצה אותו גוי לחרוש או לדוש בשור וחמור או לחרוש ולדוש בשבת וישראל מצוי שם יש עליו למונעו לאחר שיש לו חלק שם או לא או דילמא אם בתוך התחום אסור חוץ לתחום מותר, והנותן שורו או חמורו לגוי ודש בו והכניסו לגורן שור וחמור או לחרוש בשור וחמור יש לישראל למנוע לאותו גוי ואין לישראל שם חלק מוזהר על בהמתו להפרישו מן איסור או לא, או דילמא לדידיה אזהר רחמנא לבהמתו לא, כך שנו חכמים תניא, ר' שמעון בן אלעזר אומר לא ישכיר אדם חמורו לגוי מפני שנקרא על שמו וגוי עושה בו מלאכה [בשבת] וימים טובים אבל שדהו לגוי מאי שרי מ"ט אירשותא אית ליה בגויה וכו', ודווקא דהותנה עמו ואמר לו שכר שבת וימים

טובים יהא בחלקך ושכר חול יהא בחלקי וכיון שהתנה עמו אם ירצה אותו גוי לחרוש בה בשור וחמור או לחרוש או לדוש בין בשבת בין בחול אע"פ שישראל מצוי שם אין עליו למנעו אע"פ שיש לו חלק שם בין בתוך התחום בין חוץ לתחום מותר, ובשביל שנתן בהמתו לגוי ודש בה והכניסן לגורן או לזרוע או לחרוש בשור וחמור או לחסום שור בדישו אין לישראל למונעו אעפ"י שיש לישראל חלק שם שכך שנו חכמים גוי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום מפני שישראל נצטוו שלא לחרוש בשור וחמור ושלא לחסום שור בדישו בין שהיתה בהמתו שלו בין שהיתה בהמתו של גוי מפני שישראל נצטוו אבל גוים ובהמה לא נצטוו. ותו ששאלתם מהו ליתן סוס או פרד או חמור בימי הפסח או בימי החג למי שירעה אותן כל ימי החג והוא רוכב עליו והוא עושה בו כל צרכיו, כיון שלא בשכירות נותנין ואינו משאיל לעשות בהם מלאכה אלא לרעותן ולשומרן אף אם עושין בהן מלאכה ורוכבין אין עליו כלום [כיון] שלא מדעתו עושין בהן מלאכה אם רואה אותן ויודע בהן ימחה בחן, ותנן הבהמה והכלים הרי הן כרגלי הבעלים כשם שאין אדם יכול לילך ביו"ט אלא עד תחום שבת וכן כלים נמי אין לו רשות לאדם לשגר לחבירו בהמה או כלים חוץ לתחום אלא עד התחום הלכך היכא דיש לו מקנה בתוך תחום שבת הולך ומביא מהן ושוחטן ביו"ט לכתחלה, ובפיסקא נמי ואסור לי' לבר ישראל למימסר חיותא לרועה גוי בשבת שמא יוציאנה חוץ לתחום דאמרינן אמרו עליו על יוסי הכהן שלא נמצא כתבו ביד גוי מעולם, ואנן תמהינן טובא על מאי דכתב בהדא שאילתא לא ישכור אדם חמורו לגוי מפני שנקרא על שמו והאי מימרא לאו הכין היא דבברייתא דסוף פרק לפני אידיהן ליתא אלא מרחצו והכין היא מימרא דתרתי מימרי אינון חדא ברייתא שנויה בשם ר"ג והיא לא ישכור אדם מרחצו לגוי וחדא שנויה בשם ר' שמעון בן אלעזר ותרויהו מרחץ קתני הילכך האי דכתב בהדא שאילתא חמורו ודאי טעות סופר היא, מיהו אפשר דסבר ליה להאי גאון דדין חמורו כדין מרחצו, אבל מאי דכתב בשם ר"ש בן אלעזר לא ישכור אדם "חמורו" טעות הוא והכי היא עיקר ברייתא תניא רשב"ג אומר לא ישכור אדם מרחצו לגוי מפני שנקראת על שמו, וגוי עושה בו מלאכה בשבת אבל שדהו לגוי מאי שרי דאמרי ארישותיה קא עביד, מרחץ נמי ארישותיה קא עבידא למרחץ ארישותיה לא קא עבדי אינשי ובתרה נמי דר' שמעון בן אלעזר במרחץ, ואנן עייניין במילתא לעניות דעתן ומיתחזי לן דמרחץ וחמור חדא דינא אית להון והם הכי נמי אמרי בחמור מפני שגוי זה עושה בו מלאכה בשבתות וימים טובים נקראת הבהמה על שם ישראל וכד מעיינית במילתא טובא אדרבא דינא דבהמה חמור מדינא דמרחץ, דמרחץ הוי ליה קרקע וכלים ולית בהו שביתה כל כך כמו הבהמה

כי הבהמה אדם מצווה על שביתת בהמתו והלכך אסור ליה לבר ישראל לאושולי או לאוגורי בהמתו לגוי אפילו קודם השבת אלא א"כ מיהדר ליה ניהליה ערב שבת עם חשיכה כי אדם מצווה על שביתות בהמתו בשבת, ואיכא מנהגי בבורים מעמי הארץ ששוכרים בהמתם לגוים לדרך רחוקה ושוכרין להן בתחלת השבוע או באמצעיתה ולא מצריכין לשבות כי מקודם הרבה הם שוכרין אותה ואנן לעניות דעתן חזי לן דאסור גמור היא וחלול השם שהרי במרחץ לא חילקו חכמים אם משכיר מקודם שבת הרבה ימים או בערב שבת שהלא אמרו בפי' לא ישכור אדם מרחצו לגוי כלל, אפילו מתחלת השנה ועושה בו הגוי מלאכה בשבת או ביו"ט בסוף השנה אסור שנקראת על שם ישראל ויש בדבר חילול השם וכן הכא נמי בבהמה לא שנא קודם שבת ימים טובא לא שנא מעט אסור שנקראת על שם ישראל והגוי עושה בה מלאכה בשבת או ביו"ט ויש חילול השם, וא"ת מנא ידע' דבהמה נקראת על שמו אית לן למיגמר מיהא דגרסינן בפרק אור לארבעה עשר אמר רבא בהמת ארנונא פטורה מן הבכורה ואע"ג דמצי מסלק לי' בזוזא עיסת ארנונא חייבת בחלה ואע"ג דלא מצי מסלק לי' בזוזא מ"ט בהמה אית לי' קלא דלגוי היא עיסה לית לי' קלא אלמא בהמה שם בעליה עליה ויש בדבר חילול השם לגבי שבת וכש"כ שיש בדבר איסורא משום שביתות בהמה שאנו מצווין עליה הלכך מכל [הני] אנפי לית לי' לבר ישראל לאושולי ולאוגורי בהמתו לגוי אלא א"כ היא ממקום קרוב דמיהדר לי' ניהליה בע"ש עם חשיכה, וא"ת כיון דאושלה או אוגרה הגוי קנייה וקיימא לי' ברשותיה ונפיק לי' מרשות ישראל לענין שביתת שבת, האי לא מצית אמרית מכמה אנפי חדא דשכירות דקא שקיל ישראל אישתכח דשכר שבת [שקיל] ועוד דהא קאמרינן [דהכא] שם בעלה עליה ויש בדבר חלול השם וכמפורש גבי מרחץ, ועוד דשאלה או שכירות לא קניא בכה"ג לאפקועה לבהמתו דישראל משביתות שבת בכל מקום דתנן בהדיא בפרק לפני אידיהן מוכרין להן בהמה גסה ואמרינן בגמרא נהו דארביעה לא חיישנין דגוי חס על בהמתו שלא תיעקר דילמא עביד בה מלאכה בשבת, ונעביד כיון דזבנה נאה, גזירה משום שאלה גזירה משום שכירות גזירה משום נסיוני וכו', דאלמא שאלה ושכירות לא מפקעה בהמת ישראל משביתות שבת:

סימן ריד

ואלו היכא דאוגרה ישראל לבהמתו לגוי לד' או לה' ימים כי היכי דליהדריה גוי ניהליה בע"ש עם חשיכה ועבר האי גוי על דעתיה או דאזיל ליה לאתרא רחיקא ולא מצי ישראל למיסבה מיניה בההוא שבתא איצטרכינן לפרושי אי שרי לי' לישראל למישקל מיניה

דגוי שכר שבת בכלל שאר יומי או לא שיש שמורין למישקל מיניה שכר שבת כלומר כשאר יומי כי היכא דליקנסו לגוי ולא יהא חוטא נשכר ולמישדייה לנהרא שכר שבת או למיתביה לעניים, ואנן לעניות דעתין חזי לן דהוראה זו אינה נכונה ולאו שפיר דמי למיעבד הכי ואיסור גמור היא ויש בדבר חילול השם כי מפני קנסו של גוי אין לישראל לחלל את השבת ולמישקל אגרא דשבת ואם מפני שחטאו גוים [הם] אין מצווין לשמור את השבת ואם מפני שלא יהא רגיל לעשות כן [בבהמה של ישראל] אין לנו לקנוס את הגוי בה דאדרבא על הישראל יש לנו לקנוס שלא ישכור את בהמתו לגוי כלל אלא א"כ יודע בבירור... ואם מפני שנותן אותן מעות לעניים ההוא הו"ל מצוה הבאה בעבירה והקב"ה שונאה לפי שיש בדבר חילול השם כשרואין הכל גוים וישראלים דקא שקיל ישראל שכר שבת ואין הכל מבינין כשהוא נותנן לעניים אבל מאי דשפיר למיעבד בכי האי מילתא אם עבר הגוי על דעתיה של ישראל [אי] איכא אתרא דקבוע בי דוואר ליזיל לבי דוואר וליקנסוהו לגוי עליה אבל למישקיל מיניה אגר שבת כלל לאו שפיר דמי, אבל מה שראוי לעשות לישראל שלא ישכור בהמתו לגוי כלל אלא א"כ קונס הגוי ביד ישראל כי היכי דליהדריה ניהליה בערב שבת עם חשיכה, והיכא נמי דאוגר ישראל בהמתו לישראל חבריה וא"ל ע"מ ליתן ליה בכל יומין דקיימה גביה האי בהמה אגריה דינרא לכל יומא ומשכא גביה ההיא בהמה יומין טובא מהו למישקל מיניה אגריה מתלתין יומין תלתין דינרין והרי אית ביניהון ד' דינרין מד' שבתות דאיכא מ"ד הואיל ולישראל חבריה קא מוגיר וכל ישראל שובתי שבת ובהמותיהן שובתת עמהן הדבר ידוע דלא שכר שבת קא שקיל אלא תנאה היא דאתני ישראל בהדי חבריה עבור בהמתו דקא מוגיר ליה ליתן לי' בכל יומא דינרא ואי מקיים תנאיה אין בכך כלום משום שכר שבת ואיכא נמי מאן דאמר דמ"מ כיון דא"ל יומא בדינרא אע"ג דכל ישראל שובתי שבתות ולא הוי שכר שבת מיחזי כשכר שבת ואסור ולא מצי שקיל מיניה אלא א"כ הוה בהבלעה כגון דא"ל שבעה דינרין תתן לי אגרא בכל שבת ושבת או תלתין דנרין בכל ירחא אבל אם מפרש ליה דינרא ביומא מיחזי כשכר שבת אבל בהבלעה שריא וכדגרסינן בנדרים בפרק אין בין המודר הנאה מחבירו וליטעמך שכר פיסוק [טעמים] בשבת מי אסור הבלעה היא והבלעה מישרי שריא דתניא השוכר את הפועל לשמור את התינוק לשמור את הפרה לשמור את הזרעים אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אם אבדו [אינו] חייב באחריותן אם היה שכיר שבת שכיר חודש שכיר שנה שכיר שבוע נותנין לו שכר שבת לפיכך אם אבדו חייב באחריות וכל הני מילי בבהמה דישראל דהישראל מצווה על שביתות בהמתו אבל אי אגיר ישראל או אושיל ספינתיה לגוי לשבעה או

לעשרה יומי וקא מסגיא האי ספינתא בשבתא לית לן בה דאי משום שביתות כלים לא חיישנין לשביתות כלים אלא היכא דעבדו מלאכה ברשותא דישראל אבל אי אוגרינהו או אושלינהו מקמי שבתא ועבדו מלאכה בשבתא ברשותיה דגוי לית לן בה משום שביתות כלים ואם מפני שנקראת על שמו לא דמיא ספינה למרחץ דבמרחץ אריסותא מרחץ לא עבדי אינשי ונקראת על שמו ומ"ד דספינה נמי נקראת על שמו ואסור... לא ימכרנו...:

סימן רטו

אמר רב חסדא לא שנו [אלא אם נתן שמן מעט שיעור לצחצחו] אבל [שיעור לעבדו היא אסור] אבל לצחצחו אסור [וכש"כ לעבדו, ומותר לשכשך את המנעל במים אבל לכבסו אסור] דגרסינן בזבחים בפרק דם חטאת דרש [רבא מותר לכבס את המנעל] א"ל רב פפא לרבא והא זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה [דרבה ושיכשכו ליה מסאניה במיא] שיכשך [אין] אבל כיבוס לא הדר אוקי רבא אמורא עליה ודרש [דברים שאמרתי לפניכם] טעות הן בידי ברם כך אמרו שכשוך מותר כיבוס אסור. ת"ר לא יצא קטן [במנעל גדול] אבל יוצא הוא בחלוק גדול פי' של אדם גדול ולא תצא אשה במנעל מרופט [פי' רפוי שמשתרבב מן הרגל כדאמרינן ששפתותיהן] של זקנים מתרפטות ואין יכול לקפוץ שפתותיו לטעום החיך [המאכל, ולא תחלוץ בא ואם חלצה חליצתה כשרה ואין] יוצאין במנעל חדש ובאיזו מנעל אמרו במנעל של אשה כלומר שאין [אשה רשאי לצאת במנעל] חדש, תני בר קפרא לא שנו אלא שלא יצאה בו שעה אחת מבעוד יום אבל יצאה [בו שעה] אחת מבעוד יום מותר. ומנעול שע"ג אמוס שומטין אותו בשבת כרבנן פי' אמוס [זה דפוס של מנעל], תני חדא שומטין מנעל מע"ג האמוס בשבת ותניא אידך אין שומטין [לא קשיא] הא ר' אליעזר הא רבנן לר"א דאמר גבי טהרות אינו כלי אסור לשומטו ורבנן סברי כלי הוא לקבל טומאה וכיון שהיא כלי מותר לשומטו בשבת והלכה כרבנן דשרי ואפי' ר"א לא קאסר אלא בשאינו רפוי אבל ברפוי מותר דתניא ר' יהודא אומר ר' אליעזר אומר אם היה רפוי מותר:

סימן רטז

נוטל אדם את בנו והאבן בידו כלכלה והאבן בתוכה, אמר רבא הוציא תינוק חי וכיס תלוי בצוארו חייב משום כיס תינוק מת וכיס תלוי בצוארו פטור, פי' תינוק מת שהוציאו לקברו והכיס עמו כדאמר ריש לקיש פוטר הי' ר"ש [אף] במוציא את המת לקברו והלכתא כרבא דקאי כר"ש דאמר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ובפרק יציאת

השבת אוקימנא להא דתני זב שיצא בכיס שלו בשבת פטור כר"ש דסבר מלאכה שא"צ לגופה פטור עליה ולא תימא מלאכה שצריכה לגופה כגון מר לעשות טס וס"ת להגיהו אלא אפי' מר לחפור וס"ת לקרות בו מלאכה שצריכה לגופה היא וכי לא פטר ר"ש אלא מלאכה שא"צ לגופה אבל מלאכה שצריכה לגופה אפילו ר"ש מודה ותניא כרבא המוציא כלים מקופלים ומונחים לו על כתפיו וסנדליו וטבעותיו בידו חייב אם היה מלובש בהן פטור המוציא אדם וכליו עליו וסנדליו ברגליו וטבעותיו בידיו פטור שאילו הוציאן כמות שהן חייב והלכתא כוותיה. ומתני' דנוטל אדם את בנו אוקמהו דבי ר' ינאי בתינוק שיש לו געגועין על אביו ודווקא אבן דאי נפלה לא אתי לאיתוייה אבל דינר דאי נפיל אתי לאיתויי לא, האבן שעל החביות מטה על צדה והיא נופלת היתה בין החביות מגביה ומטה על צדה וכו' אמר רב הונא אמר רב לא שנו אלא בשוכח אבל במניח [נעשה בסיס לדבר האיסור. והלכתא כוותיה דרב] דקאי ר' אמי אר' יוחנן כוותיה בפרק כל הכלים. היתה [בין החביות מגביה ומטה על צדה] והיא נופלת. תניא ר' יוסי אומר היתה חביות מנחת [באוצר או שהיו כלי זכוכית] מונחין תחתיה מגביה למקום אחר ומטה על צדה והיא [נופלת ונוטל הימנה מה שהיא צריך לו] ומחזירה למקומה, מעות שעל הכר נוער את הכר והן נופלת, [אמר ר' חייא בר] אשי לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור אמר [רבה בר בר] חנה ל"ש אלא לצורך גופו אבל לצורך מקומו מטלטלן ועודן עליו, [אמר רב אושעיא] שכח ארנקי בחצרו מניח עליו ככר או תינוק ומטלטלו ולית הלכתא כוותיה דאמר רב אשי לא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד וכן הלכה:

סימן ריז

ב"ה אומרים מגביהין מעל השלחן קליפין ועצמות. אמר רב נחמן אנו אין לנו אלא ב"ש כרבי יהודה וב"ה כר"ש וכי שרי ר"ש לטלטולי כגון עצמות דחזיין לכלבים וקליפין דחזיין למאכל בהמה אבל מידי דלא חזי לא למאכל אדם ולא למאכל בהמה לא קא שרי ר"ש, ות"ר מטלטלין את העצמות מפני שהן מאכל לכלבים בשר תפוח מפני שהיא מאכל לחיה. פי' מעבירין מעל השלחן פרורין פחות מכזית מסייע ליה לר' יוחנן דאמר פרורין שאין בהן כזית מותר לאבדן ביד. הני גרעינן דתמרי ארמייתא שרי לטלטלינהו הואיל וחזיין אגב אימן פי' מפני שהם רכין ונאכלין עם התמרים עצמן דפרסייתא שהם קשין ואין נאכלין עם התמרים. ופירושא דדייק מהאי כי תמרי ארמייתא קשין הן והבהמה אוכלת אותן בגרעיניהן ולפיכך מטלטלין אותן ותמרי פרסייתא רכין הן ואין הבהמה

אוכלת אותן לפיכך אין מטלטלין אותן ומיסתברא דה"מ במקום שמאכילין התמרים לבהמות כגון בבבל ויריחו אבל במקום שאין מאכילין אותן לבהמות אלו ואלו אסור לטלטלן שמואל מטלטל להו אגב ריפתא רבה מטלטל להו אגב ליקנא דמיא רב ששת זריק להו בלישניה רב פפא זריק להו אחרי המטה אמרו על ר' זכריה בן אבקלוס שהי' מחזיר פניו לאחורי מטה וזורקן גרסינן בפרק חלק [ק"א ע"א] סכין וממשמשין בבני מעיים ולוחשין לחישות נחשים ועקרבים בשבת ומעבירין כלי על גב העין בשבת אמר רשב"ג בד"א בכלי הניטל בשבת אבל בכלי שאינו ניטל אסור:

סימן ריח

אתחיל הלכות מלאכות ואיסורי שבת בסייעתא דשמיא: כלל גדול אמרו בשבת כל השוכח עיקר שבת ועשה [מלאכות הרבה] בשבתות הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת, והיודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת והיודע שהיא שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל מלאכה ומלאכה, והעושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת אמר רב הונא היה מהלך במדבר ואינו יודע אימתי שבת מונה ששה [ימים] ומשמר יום אחד, אמר רבא כל יום ויום עושה כדי פרנסתו וההוא יומא לימות דעביד מאתמול שתי פרנסות ודילמא אתמול שבת הוה אלא כל יומא עושה כדי פרנסתו ואפילו ההוא יומא וההוא יומא במאי מינכר ליה בקידושא ואבדלתא. אמר רבא אם היה מכיר אותו יום שיצא בו עושה מלאכה כל היום כולה פשיטא מאי דתימא כיון דבשבתא לא נפיק במעלי שבתא [נמי] לא נפיק והאי בחמשה בשבתא נפיק אישתרי ליה למיעבד תרי יומי קמ"ל זימנין דמשכח שיירתא ומיקרה ונפיק, ובפסקא הכי אלו הן שורשי האיסורין האסורין בשבת והכללות הכוללת את רובן אבות מלאכות ותולדותיהן והמשא שלא להוציא ושלא לצאת אנשינו בכלי זיין ועדיי זהב וכסף וזולתן לנשינו ולבהמתנו והקשרים אשר אין לנו לקשרן בשבת וגם לא להתירן וצאת התחום ונטילת הכלים בבתים ומה שאין לנו רשות לאכלו ולא לשתותו והדבור שאסור בשבת והאסורין משום שבות ומשום רשות ומשום מצוה בשבת וביום טוב ואעפ"י שאינן אסורין משום מלאכה:

סימן ריט

מתניתין, אבות מלאכות מ' חסר אחת הזורע והחורש והקוצר והמעמר והדש והזורה והבורר והטוחן והמרקד והלש והאופה, הגוזז את הצמר והמלבנו והמנפצו והצובעו

והטווהו והמסיך והעושה שתי בתי נירין והאורג שני חיטין והבוצע שני חוטין והקושר והמתיר והתופר שתי תפירות והקורע על מנת לתפור שתי תפירות, הצד את הצבי והשוחטו והמפשיטו והמולחו והמעבדו והמוחקו והכותב שתי אותיות והמוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות, הבונה והסותר, המכבה והמבעיר המכה בפטיש המוציא מרשות לרשות הרי אלו אבות מלאכות מ' חסר אחת, והני כולהו אבות נינהו משום דחשיבי דהוו במשכן אבל הכי נמי חייב סקילה העושה אחת מתולדותיהן במזיד כשם שחייב על האבות כדגרסינן בתחלת ב"ק גבי שבת תנן אבות מלאכות מ' חסר אחת תולדותיהן כיוצא בהן ל"ש אב חטאת ול"ש תולדה חטאת, ולא שנא אב סקילה ול"ש תולדה סקילה ואמאי קרי לה אב ואמאי קרי לה תולדה דאלו עביד אב וכו', תאנא הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולן מלאכה אחת הן. קמ"ל העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת הלכך מי שזורע ונוטע ומבריך והרכיב וניכש והשקה מים וקצר תבואה ובצר ענבים וגדר תמרים ומסק זיתים וארה תאנים אינו חייב אלא שתים אחת משום קוצר ואחת משום זורע דכלהו [מלאכות] בהני תרתי אינון, ור' אליעזר מיחייב אתולדה במקום אב דתנן התם בכריתות אמר ר' עקיבא שאלתי את ר' אליעזר העושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת וכו' ולא אודי ליה ר' עקיבא ואין הלכה כר' אליעזר נמצאת אתה אומר אין אדם יודע בהעלם אחד יותר מארבעים חטאת חסר אחת, לפי שאילו עשה אלף אלפי מלאכות כולן אינן יוצאת מאבות הללו ותולדותיהן ומה שפירשנו לענין חילוק מלאכה:

סימן רכ

אמר ר' אבא אמר ר' חייא בר אישי אמר רב זומר חייב משום נוטע והנוטע והמבריך והמרכיב חייב משום זורע ופי' המברך דמקבר קיברא בארעא ובא להודיע שכולם מלאכה אחת הן ואם עשאן כולן אינו חייב אלא אחת מיהו אשמועינן שיש תולדה לתולדה וכולן חוזרין אל עיקר האב, זומר הרי המוטעת מגדלת במקום שזומר ומקיפה בזמירה לפיכך הוי הזומר כנוטע והנוטע עצמו אינו אב אלא חייב משום זורע כי הנוטע הוא הקובע ייחור מן שרביט בארץ להתגדל והזורע היא המכסה זרעים להצמיח, אמר רב כהנא אם זמר וצריך לעצים הרי היא כנטילת העצים. הנטיעה להתגדל כנוטע וחייב שתים, אמר רב יוסף האי מאן דקטיל אספתא בשבתא חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע, אמר אביי, האי מאן דקניב סילקא חייב שתים אחת משום קוצר ואחת משום נוטע:

סימן רכא

תנא החופר והחורש והחורץ כלן מלאכה אחת הן, החורש אע"פ שיש חפירה וחרץ ונעיצה וצריך לייפות בקרקע שהיא צריך לה בשדה בכלל חורש היא וכל חפירה וחרץ ונעיצה שהיא צריך להן בבית בכלל בונה הן אלא שכל השוואת פני קרקע בשדה משום חורש היא כגון המדייר המעדר והמכבד שהיא משווה גומות המפעפע גושים המסקל הממלא נקעים שתחת זיתים העושה עוגיות לגפנים כל אלו המפורשים בתלמוד ארץ ישראל משום חורש ולפום הכי אמר רב ששת היתה לו גבשושית ונטלה בבית חייב עליה משום בונה שהוא משווה את ביתו ובשדה משום חורש, וכן דאביי דאמר היתה לו גומא וטממה אף זה משווה פני אדמתו בבית חייב משום בונה בשדה חייב משום חורש, אמר ר' אבא החופר גומא בשבת ואינו צריך אלא לעפרה פטור עליה פי' א"צ לחפירה אלא לעפר בעלמא היא צריך נטילת העפר אינה מלאכה וחפירה שחפר זה לא חשב עליה ולא הי' צריך לה לפיכך פטור עליה ואפילו לרבי יהודה שהרי הוא מקלקל הבית או השדה בשביל צרכה לעבודה הא מילתא שויהו רבנן כהררים התלויין בשערה מקרא מועט והלכות מרובות כמפורש בהכל חייבין בראייה:

סימן רכב

תנא הקוצר והבוצר והגודד והמוסק והאורה כולן מלאכה אחת הן. אמר רב פפא האי מאן דשדא פיסא לדיקלא ואתיר תמרי חייב שתים אחת משום תולש ואחת משום מפרק רב אשי אמר אין דרך תלישה בכך וכדרב אשי קיי"ל ולא היא מאבות מלאכות דאינו תולש בעצמו אלא מכחו קא אתי פי' פיסא צרור של אדמה. גרסי' בפרק המצניע ת"ר החולב והמחבץ והמגבן כגרוגרת חייב ואמרינן חולב חייב משום מפרק, מחבץ חייב משום בורר מגבן חייב משום בונה, מפרק [חייב] משום דש ואלו כולן מפורשת למטה:

סימן רכג

והמעמר, אמר רבה האי מאן דכניף מילחא ממילחא חייב משום מעמר. אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע. וקאמרי רבנן דליתא לדרבה אלא כאביי דאמר אין עימור אלא בגידולי קרקע אבל מאן דכניף מילחא גבי מילחא כמעביר הוא ואי ברה"ר העביר דינו כמעביר ברה"ר ואי בכרמלית או ברה"י דינו הכין:

סימן רכד

והדש, תנא הדש והמנפץ והמנפט כולן משום מלאכה אחת. הדש הוא המפרק מן האוכל פסולת שהיא מחוברת לו ומכין אותה לברירה בין בברירה בין בהרקדה וכן מי שהוא מפרק את האוכל מדבר שהיא מחובר לו כדי שיהא נכון לאכילה והמנפץ את האוכל מן עפרורתו חייב משום דש וכן המנפט:

סימן רכה

הזורה והבורר והטוחן והמרקד כלן העברת פסולת שהיא מעורבת באוכל ואינה מחוברת ואינה דומה לקלופה שצריכה פירוק או עפרורית שצריכה ניפוץ אלא שכל אחת מהן יש לה דרך כל דבר שהיא משלימו להפרחת הרוח חייב עליו משום זורה ואלו נטל אדם בידו אוכל שיש בו פסולת או עפר ונפחו בפיו זה זורה, אבל הבורר היא שנוטל פסולת האוכל ומשליכה או שנוטל את האוכל מבין הפסולת המרקד היא שמניח את האוכל ואת הפסולת בכלי כגון נפה וכיוצא בו כדי שיצא זה מזה אם האוכל דק יפול האוכל למטה וישאר פסולת למעלה, ואם האוכל גס יפול הפסולת למטה וישאר האוכל, והמשמר מפריש בין השמרים ליין, ואע"ג דפליגו בה רבא ור' זירא כר' זירא מסתברא דאמר משמר משום מאי מתרינן ביה רבא אמר משום בורר ר' זירא אמר משום מרקד, אמר רבא כוותי דידי מסתברא מאי דרכו של מרקד בורר אוכל ומניח פסולת, אף משמר בורר אוכל ומניח פסולת, אמר ר' זירא כוותי דידי מסתברא מה דרכו של מרקד אוכל למטה ופסולת למעלה אף כאן אוכל למטה ופסולת למעלה, ואמרינן בריש גמרא דמשקין בית השלחין איתמר המנכש והמשקה מים לזרעים בשבת משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום חורש רב יוסף אמר משום זורע אמר רבה כוותי דידי מסתברא מה דרכו של חורש לרפויי ארעא הא נמי מרפי ארעא, אמר רב יוסף כוותי דידי מסתברא מה דרכו של זורע לצמוחי פירא האי נמי קא מצמח פירא, א"ל אביי לדידך קשיא משום חורש אין משום זורע לא לרב יוסף קשיא משום זורע אין משום חורש לא והאמר רב כהנא זומר וצריך לעצים חייב שתים. ואע"פ שאלו שלשתן זורה ובורר ומרקד כולן דומין זה לזה כיון דקיי"ל אבות מלאכות מ' חסר אחת וכולן למדנו מן המשכן דכתיב איש איש ממלאכתו אשר המה עושין חשבום ג' אבות והיינו דקאמרי' היינו זורה היינו בורר היינו מרקד אביי ורבא דאמרי תרויהו כל מילתא דהויא במשכן אע"ג דאית ליה דומיא קא חשיב ליה, ובאידך פירקן קא אמרינן לענין יתיב ר' יוחנן בן עכנאי ור' יונתן בן אלעזר ויתיב ר' חנינא בר חמא גביהו ונפרוש הדור יתיבו וקא מיבעיא להו אבות מלאכות מ'

חסר אחת כנגד מי אמר להו ר' חנינא בר חמא כנגד עבודת המשכן ותניא כמ"ד כנגד עבודת המשכן בריתא דמפרשא בבמה טומנין על דא קא מיבעי לן וניחשוב נמי כותש דהויא במשכן שכך היו נוהגין שכותשין את החיטים תחלה ואח"כ טוחנן ברחים כדי שיהא דק שיהיו אותן קטנות ולא יהו גדולות כאלו של עכשיו של מדינות וכיון דתנא קא נקיט סדר סעודה בורר וטוחן ומרקד ולש ואופה כדקאמר תנא דידן סידורא דפת נקיט מ"ט לא חשוב בהדיהו כותש והוה אמר הבורר והכותש והטוחן והמרקד אמר אביי כתישה לאו בסדר סעודות כל אדם היא שכן דרך עני שבורר וטוחן ואוכל פיתו בלא כתישה וכתישה וודאי מלאכה גמורה היא וחייב עליה אלא הכי קא מיבעי' לן מ"ט לא חשבה גבי אבות ואהדר אביי דלא חשיבא למיהוי אב ולא כחדא מהם חשיבא שלא כל אדם עושין אותן וכתולדות דמיא, רבא אמר האי דשבקה עם תולדות ולא חשבה בהדי אבות משום דמתני' רבי היא וסבר לי' לרבי דליכא אבות אלא מ' חסר אחת ומסורת היא ואי חשוב כתישה נמי הויין טפי ומקשי' לרבא וליעול לכותש אלא מחוורתא כדאביי:

סימן רכו

ת"ר היו לפניו שני מיני אוכלין בורר ואוכל בורר ומניח לא יברור ואם בירר חייב חטאת, ואמרינן מאי קאמר ונדחו דברי כולן ובמסקנא פירשה אביי ואמר ה"ק בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת, אמרוה קמיה דרבה אמר שפיר קאמר נחמני, היו לפניו שני מיני אוכלין ובירר ואכל ובירר והניח רב אשי מתני חייב ורב ירמיה מדפתי מתני פטור והא דרב אשי מתני חייב לא קשי' כאן בקנון ובתמחוי כאן בנפה ובכברה, וכתב רבינו האי גאון הכי ולענין בורר דאביי איתיה דקאמר רבא שפיר קאמר נחמני ודרב המנונא נמי איתה מדקאמר חזקיה הבורר תורמסין מתוך פסולת שלהן חייב חטאת ואמרינן לימא קסבר חזקיה אוכל מתוך פסולת אסור, לא שאני תורמסין דשלקו ליה שבע זימנין בקדרה ואי לא שקלי ליה פסולות מיניה מיסרח וכפסולות מתוך אוכל דמי ולהכי חייב דאלמא אוכל מתוך פסולות שרי והילכך אביי נמי הכי שרי לאלתר אוכל מתוך פסולת, ויש חיזוק דודאי דעולא ודרבא מתעקרן באתקפתא דרב חסדא אבל דרב יוסף לא איתעקרא כולה אלא אימעוט כדאביי ורב יוסף דאמר בורר אוכל ביד בורר ומניח ביד אוכל מתוך פסולת כדקאמר רב המנונא ופסולת מתוך אוכל לא יברור, ועוד כל אימת דבעי לברור ולאכול או לברור ולהניח אוכל מתוך פסולת שרי אבל דווקא לאכול לאלתר או להניח כדי לאכול לאלתר, אבל שלא לאלתר אפילו לאוכלו בו ביום אסור ואם בירר פטור אבל

אסור, ובנפה ובכברה לא יברור ואם בירר נעשה כמי שבירר לאוצר וחייב חטאת אבל בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור כדאוקמינן לה לרב אשי דתני חייב דהאי דאביי ממעט מדרב המנונא ורב המנונא ממעט מדרב יוסף, והבורר ומניח לאלתר דפירשוה רבוותא לאוכלו לאלתר אישתכח לה סייעתא מן ירושלמי בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן ואיכא התם נמי שמעתא מן מעוטא אחר, רבנן בר חייא בשם ר' שמואל בר רב יצחק תיפתר שכן אורחין אוכלין ראשונה ראשונה, ורבנן דילנא דלא הוה שמיע להון האי שמעתא הוו אמרין אם בירר והניח על השלחן כדי שיסב ויאכלנו לאלתר שפיר דמי וכלן דאיכא כי הא שמעתא שפיר דמי למיחש לה, וכל לאלתר מיפרש לפום דוכתיה כי ההיא דכל הגט אם מצאו לאלתר כשר דאמרינן היכי דמי לאלתר אמר רב יהודא אמר שמואל הלכה כל שלא שהה שם אדם, רבב"ח אמר ר' יצחק בר שמואל הלכה כל שלא עבר אדם שם והכא לאלתר שיעור מה שמיסב ואוכל, ולענין מנפח שהיא מתולדת זורה אמרינן נמי תנן המקלף שעורים מקלף אחת אחת על יד ואוכל ואם קילף מהן לתוך חיקו חייב, אמר ר' אלעזר מנפח בידו אחת ובכל כחו:

סימן רכז

והטוחן אמר רב פפא האי מאן דפרים סילקא בשבתא שהיא כעין כתישה ואינו בעי חיתוך חייב משום טוחן. אמר רב מנשי האי מאן דסלית סילתא [חייב משום טוחן] אלו עצי דקלים שעומדים שיבי שיבי כנימין נימין וכשמפרק אותן הנימין יוצא מביניהם כגון קמח דק ומתוך כך נחשב כטוחן, אמר רב אשי ואי האי דסלית סלתי קפיד אמשחייהו חייב משום מחתך כגון שהיה צריך שיבא פחות מטפח ויש לפניו עץ שהוא ארוך [מטפח] מחתכו כדי לכוין מדתו ולכך חייב משום מחתך:

סימן רכח

הלש והאופה אמר רב אדא בר אהבה האי מאן [דשדי] סיכתא לאתונא חייב משום מבשל, פי' סכתא כלי בהמה דקיקין ויש או' גללי בהמה, אמר רב הונא האי מאן דארתיח כופרא חייב משום מבשל, אמר רבא האי מאן דעביד חביתא חייב שבע חטאת, הכין פירושו רבוותא משכחת להו. א) כשנוטל גבשושית העפר מיפה וחייב משום חורש. ב) כששוחק את העפר חייב גם משום טוחן. ג) כשמשליך צרורות וחרשים שבו חייב משום בורר. ד) כשמחתך ממנו חייב משום מחתך. ה) עקר המלאכה חייב משום בונה. ו) חייב משום גמר מלאכה. ז) חייב בעת השוותה משום מכה בפטיש הרי שבע, ומאן

דמוסיף עוד אחד בעת שהוא צריך להחליק את תוכו ולשוף אותו חייב משום ממחק, אמר אביי האי מאן דעביד חלתא חייב י"א חטאות. א) כשנוטל קנה מן האגם חייב משום קוצר. ב) משום נוטע כדאמר רב כהנא אמר וצריך לעצים. ג) כשמכנס את הקנים חייב משום מעמר הרי ג'. וכשמדקדק את הקנים חייב משום טוחן הרי ד'. וכשמחתך מדה שהוא צריך חייב משום מחתך הרי ה'. וכשמקלף קנים חייב משום דש הרי ו'. וכשמשליך קליפה וקנים שאין צריכין למלאכתו חייב משום בורר הרי ז'. וכשמטיל את השתי מסיך כשמתחיל ומניח שתים לערב עושה שני בתי נירים הרי ח'. וכשמכה אותם כדי להתקרב זו לזו ולהרחיק אורג כלים ועושה ארעיתא של כוורת הרי ט'. וכשכופף את הקנים למעלה לארוג קורותיה בונה היא גמר מלאכה הרי יו"ד, וכשמשבר קרומית היוצאים מכה בפטיש הרי י"א חטאת, ואם כפף את פיה למטה ותפרה חייב משום טווה וכדאמר רב זוטרא בר טוביה המותח חוט של תפירה בשבת חייב חטאת וכשתופר חייב גם משום תופר הרי י"ג חטאת:

סימן רכט

אמר רבה בר בר חנה הטווה את הצמר מע"ג בהמה בשבת חייב ג' חטאת וכתב רבינו האי גאון ודרב כהנא דאמר אין דרך גזיזה בכך והוה מחזיא מילתא שאין זה מוציאו מכלל מלאכה אע"פ שאין זה דרך כל אדם והוה אמרינן דאי רב כהנא קא פטר לי' לגמרי ומוקי ליה בפטור אבל אסור מרחקא מילתא שהרי הטווי מצוי, ואשכחנן ליה לרב כהנא מן תלמוד ירושלמי דאמר כדאמרי' התולש כנף מן העוף חייב משום גוזז ומפרשינן עוף שאין לו גיזה תלישתה זו היא גיזתה ברם הכא אינו חייב עד שיגזוז... (תלש) דתני תלש מן המתה חייב ותלישתה זו היא גיזתה... מן המתה חייב הא מן החיה פטור (והואי בהא)... הנוטל צפרניו זו בזו וכן שערו וכן שפמו ר' אליעזר מתיר וחכמים אוסרין שאין נטילת שער בכך:

סימן רל

הגוזז את הצמר והמלבנו והמנפצו והצובעו והטווהו, ת"ר התולש את הכנף והקוטמו והמורטו חייב חטאת, והקושר והמתיר והתופר שתי תפירות, התופר שתי תפירות הא לא קיימא אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן והוא שקושרן, והקורע ע"מ לתפור שתי תפירות, רבא ור"ז דאמרי תרויהו שכן יריעה שנפל בה דורנא קורעין אותה ותופרין אותה, אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב המותח חוט של תפירה בשבת חייב חטאת, והלמד דבר

מן המגוש חייב מיתה. והיודע לחשוב בתקופת ומזלות ואינו מחשב אסור לספר הימנו פי' גאון ז"ל אמגושתא היא הנודעת בלשון ישמעאל א"ל זמזמ"ה בזמן סעודתן שותקין ואין מוציאין דבר בפיהן ואלו מוציאין קול שאינו בנעימות והנעימות בלבן:

סימן רלא

הצד צבי והשוחטו והמפשיטו והמולחו והמעבדו וכו'. היינו מעבד היינו מולח ר' יוחנן ורשב"ל דאמרי תרויהו אפיק חדא מיניהו ואעיל שרטוט. ובתלמוד ירושלמי פירשו עיבוד שרטוט והכי אמרין מה עבודה היה במשכן שהיו משרטטין מסרגלין, מליחות בשר שהיא עיבוד דקאמר רבה בר רב הונא נקרא בלשון ישמעאל א"ל קרי"ר ובמקום צינה דעבדי אינשי לביתהו ומאן דעביד לאורחא מלאכה היא:

סימן רלב

והמוחקו. אמר רב אחא בר חיננא השף בין העמודים חייב משום ממחק, השף בין העמודים שעושה כדי להחליקן וכן הממרח את הרטיה ופי' בירושלמי מה מחיקה היתה במשכן העיד בר חיננא בשם ר' חנינה שהיו שפין את העור ע"ג העמוד, השף את העור ע"ג העמוד ר' יוסי בשם ר' יהודה בר לוי ר' אחא בשם ר' אחא משום מוחק, לדילן הגורד ראשי כלנסיות משום מחתך והתם משום מוחק, אר' חייא בר אבא סח לי ג' דברים ר' אסי בשם ריב"ל המגרד ראשי כלנסאות חייב משום מחתך והממרח רטייה בשבת חייב משום ממחק והמסתת את האבן בשבת חייב משום מכה בפטיש. אמר ר' שמעון בר יאסינה אמר ר"ל הצר בכלי צורה והמנפח בכלי זכוכית חייב משום מכה בפטיש, אמר רב יהודא האי מאן דשקיל אקופי מגלימא חייב משום מכה בפטיש וה"מ דקפיד עליהו, וכתב גאון ז"ל הכי הצר בכלי צורה כל שהו חייב משום מכה בפטיש ואע"ג דפליג ר' שמעון ואמר עד [שיצור כל הצורה יחידאה הוא]... ואי אית בה שתי אותיות בסדר כתיבה חייב משום כתיבה... מרה בעלמא... מכה בפטיש... מרדין ליה בכלי מתכות כדי שיותך... כן היא, ופי' אקופי מגלימי דחייב משום מכה בפטיש מפני שהוא גמר מלאכה והאי אקופי היא השנוי בכמה מקומות במסכתא כלים והוא כגון מי שעושה קופה או כיוצא בה ומשתיירין ראשי עצים או ראשי קורות או ראשי קנים שצריך לקוץ אותן ודומה למכה בפטיש בכלי כדי שישוה את פני הכלי בהיות כל מקום גבוה או מקום נמוך אף כשאורגים בגד או כלים ויש בו ראשי נימין יוצאין והאורג מחתך מה שרואהו מהן וגם יש בגדי צמר חתיכות עצים או של קרומות או קליפת פרי שמסתכסכות בצמר

ונארגת והני אינון אקופי מה שהאורג רואהו מסלקו ומה שאין האורג רואהו כשיראהו בעה"ב הוא מקפיד עליו ועוקרו ומשליכו:

סימן רלג

והכותב שתי אותיות, והמוחק ע"מ לכתוב שתי אותיות, ת"ר כתב אות אחת גדולה ויש במקומה כדי לכתוב שתים פטור, מחק אות אחת גדולה ויש במקומה כדי לכתוב שתים חייב, אמר ר' מנחם בר' יוסי זה חומר במוחק מבכותב:

סימן רלד

והבונה והסותר והמכבה והמבעיר והמכה בפטיש רבא ור"ז דאמרי תרויהו כל מידי דאית ביה גמר מלאכה חייב משום מכה בפטיש:

סימן רלה

הבונה כמה יבנה ויהא חייב הבונה כל שהו והמסתת והמכה בפטיש והמעצד והקודח כל שהו חייב זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת [בשבת] חייב רשב"ג אומר אף המכה בקורנס על הסדין בשעת מלאכה חייב מפני שהיא כמתקן מלאכה, ואוקימנא דבנין כל שהוא חזי ואף במשכן נמי הוי בנין כל שהו. אמר שמואל המצדד את האבן חייב משום מכה בפטיש פי' מצדד שמיישב אותה במקום שראוי לשומה בבנין, ומותבינן אחד נותן את האבן ואחד נותן את הטיט הנותן את הטיט חייב דאלמא דהנותן את האבן אינו חייב ומפרקינן ולטעמך אימא סיפא ר' יוסי אומר אפילו העלה והניחה ע"ג דימוס של אבנים חייב אלא תלתא בניינא הוי תחתאי צדודי ועפרא וכן דרך הבנאין שביסוד מצדדין את האבנים ומיישבין אותן ע"ג עפר, מציעאה בעי טינא, עילאה בהנחה [בעלמא] והמסתת פליגו רב ושמואל במסתת ובעושה נקב בלול של תרנגולין ובמאן דעייל שופתא בקופינא דמרא דרב מחייב להו משום בונה ושמואל מיחייב להו משום מכה בפטיש ונפקא לה מינה להאי [שאין חייבין על תולדה] במקום אב שלה [ואם בנה בנין בשבת וסותת או בנה] ועושה נקב בלול של תרנגולין [בהעלם אחד לרב אינו חייב אלא חטאת אחת] שאינו עושה אלא אב ותולדותו [ולשמואל חייב תרתי]. מעייל שופתא בקופינא דמרא פי' [הכניס בתוך נקב הקרדום יד הקרדום] והוא העץ שלו. לענין מסתת מסייע ליה ר' אמי לשמואל [ומתרצה למתניתן אליביה] ואית דגרסי לה בשם ר' נתן בר הושעיא דבעא מר' יוחנן [וכן נמי מר' יהושע בן לוי] מסתייע לשמואל בענין מסתת

כדכתבינן לעיל אר' חייא בר אבא ג' דברים סח לי ר' אסי [בשם ר"י בן לוי] וחדא מינייהו המסתת את האבן חייב [משום מכה בפטיש ומותבינן] לשמואל מהא מתניתא הקודח כל שהו חייב בשלמא לרב דאמר משום בונה הרי הקודח שקדח נקב בעץ כדי לשום בו מסמר עושה [שלא ישתמט ודמי כמי שעושה] חור בכותל כדי לבנות שם בנין ונמצא מתקן תיקן לבנין ותולדת בונה [היא וחייב בכל שהו] אלא לשמואל דאמר משום מכה בפטיש שהיא גמר מלאכה מאי גמר מלאכה איכא הכא והלא הוא מתקן [דבר הצריך] תיקן להגמר בדבר אחר והיא נתינות המסמר שם ופריק [אמר] לך שמואל הקודח היא כגון שקדח במקדח של ברזל והניח את המקדח שנקב בו במקומו כמסמר כדי לדחוק בו את העץ שהרי גמר את מלאכתו ואמר מסתייע לענין עיולי שופתא בקופינא שהוא מתולדת הבנין אע"פ שהיא בכלי מההיא דרב ושמואל דאמרי תרויהו המחזיר מטה של טרסיים בשבת חייב חטאת ומותבינן [מהא דתני'] המחזיר קני מנורה בשבת חייב חטאת קנה של ציידין לא יחזיר ואם החזיר פטור ור' סימאי אמר המרכיב קרן עגולה חייב קרן פשוטה פטור ומפרק הוא דאמר כהאי תנא [דתניא] מלבנות המטה וכרעי המטה ולוחין של סקבס לא יחזיר ואם החזיר פטור לא יתקע ואם תקע חייב רב שמעון בן גמליאל אומר אם היה רפוי מותר וכולהו הני מילי פשוט להו לרבנן בתראי דמן תולדת בנין אינון ומש"ה מתרינן במאן דעביד להו דאמרינן בי רב חמא הואי ההוא מיטה גליאתה דהוו מהדרי לה בשבתא א"ל האי מרבנן לרב חמא מאי דעתך דשרית משום דבנין מן הצד היא נהו דאיסורא דאורייתא ליכא איסורא דרבנן איכא א"ל אנא כרשב"ג ס"ל דאמר אם היה רפוי מותר, ובירושלמי אמרין קני מנורה למה הוא חייב ר' אבהו בשם ר' יוחנן ורב הונא תרויהון אמרין משום בונה זה הכלל לאתויי דחק קופיזא בקבא כגון שעשה סימן לידע היכא דוכתא דקופיזא כמו שנתות שהיו בהין:

סימן רלו

רבן שמעון בן גמליאל אומר אף המכה בקורנס על הסדין בשעת מלאכה חייב אע"פ שלא הכה בו כלום גם זה כמכה בפטיש דמי, [מאי קא עביד] רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו מפני [שמאמן] את ידו [וקסברי בני רחבה] דהאי [מאמן] מלמד את ידו אומנות [הכאה היא] ומחייב, [ומקשו] אלא מעתה [חזי אומנתא בשבתא וגמר] הכי נמי דמיחייב, ופרישנא אלא אביי ורבא [דאמרי תרויהו שכן מרדדי טסי משכן] עושין כן ותניא נמי הכי, וכתב רבינו האיי גאון הכי ודרבה [ורב יוסף דאמרי מפני שמאמן את ידו אין] פירוש מאמן את ידו מלמד את ידו אומנות [אלא] מרגיל [את ידיו לאותה מלאכה היא]

שכן מנהג מרדדי פחים עד עכשיו כשמניחין את הטס על הסדן [מכין תחלה בקורנס] על הסדין כשמתחיל במלאכה לסבריה דרשב"ג מלאכה [גמורה היא ולא דמי] ומי שנטל מגל לקצור ולא קצר ולא נמי דמי ומי שנטל [קורנס לרדד] ולא רידד אלא אותה הכאה כמלאכה חשובה לרשב"ג היא וליתא... החורש כל שהו חייב כח ראויה חרישה כל שהו לעשות גומא לדלעת ואף במשכן היו חורשין לקלח אחד של סממנין. החורש כל שהו המנכש והמקרסם והמזרד כל שהו חייב, והמלקט עצים אם לתקן כל שהו אם להסיק בה כדי לבשל ביצה קלה, המלקט עשבים אם לתיקן כל שהו אם לבהמה כמלא פי הגדי, ת"ר התולש עולשין והמזרד זרדין אם לאכילה כגרוגרת אם לבהמה כמלא פי הגדי אם להסקה כדי לבשל ביצה קלה אם ליפות את הקרקע כל שהו והקשינו אטו כולהו הני דמלקט להו [לאכילה] ולבהמה ולהיסק מי לאו אית בהו ליפות קרקע ואוקמוה רבה ורב יוסף באגם שאין הקרקע מתיפה בלקיטות העצים ואין מנכשין אותה הלכך צריך נמי הני שיעורי אם מחשבתו לבהמה כמלא פי הגדי וכן כולהו:

סימן רלז

הכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו בין משם אחד בין משני שמות בכל לשון חייב אמר ר' יוסי לא חייבו שתי אותיות אלא משום רושם שכן כותבין על קרשי המשכן וכו' ומאן דכתב אע"פ דאין דרכו בכך חייב דאע"ג דלא מיחייב משום כותב מיחייב משום רושם וכר' יוסי, ושולט בשתי ידיו מיחייב נמי משום כותב אפילו אליבא דרבנן כדאוקמה אביי הכותב על בשרו חייב, כתב אות אחת סמוך לכתב כגון שמצא כתוב נו"ן ובא וכתב חי"ת סמוך לו ונעשה זה עם זה נח הרי זה פטור אבל אם כתב אות אחת והשלים את הספר וכגון מזוזה שצריכה אות אחת להשלימה וכיוצא בה ובא והשלימה באות אחת חייב וכן אם ארג חוט אחד והשלימו לבגד חייב ואפילו לרבנן דפליגו עליה דר' אליעזר לקמן באחד על הארוג דלהשלים שאני, תנא הגיה אות אחת חייב ומוקי לה אביי כגון כשהיא אות אחת עשאה שתי אותיות ורבא אמר אפילו נטל תגו של [ד' ועשאו ריש]: